

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Kristina Blažková

**Teorie soudcovského rozhodování se zřetelem k
praxi českých soudů**

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Teorie, filozofie a sociologie práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 9. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 352 000 znaků včetně mezer.

Kristina Blažková

V Olomouci dne 22. 9. 2021

Poděkování

Tato práce by nevznikla bez podpory, rad a inspirace od mnoha lidí, kterých si velmi vážím. Na prvním místě bych chtěla poděkovat svému školiteli, Janu Kyselovi, který mi byl oporou od úplně prvotní koncepce tématu doktorského výzkumu až po jeho odevzdání. Cennými pro mě byly nejen jeho odborné rady a doporučení na doplnění literárních zdrojů, ale i jeho trpělivost a lidskost, se kterou mě doktorským studiem provázel. Velké díky patří také mnoha lidem, se kterými jsem měla možnost práci konzultovat a kteří mi poskytli důležité podněty a připomínky k textu práce. Konkrétně bych chtěla poděkovat Hubertu Smekalovi, Janu Chmelovi, Ondřeji Kadlecovi, Heleně Bončkové, Jakubu Stádníkovi, Jaroslavu Denemarkovi, Andree Procházkové, Aleně Žibřidové a Natálii Dřínovské. Za vytvoření podpůrného akademického prostředí děkuji řešiteli projektu SVV Tomáši Friedlovi a vedoucímu centra právních dovedností Michalu Urbanovi. Ráda bych poděkovala také Janu Wintrovi a Marku Antošovi, kteří mě prostřednictvím jimi pořádaných výjezdních seminářů k akademické činnosti nasměřovali.

Za poskytnuté rozhovory a obrovskou inspiraci děkuji všem zpovídaným soudcům Nejvyššího správního soudu. Děkuji rovněž svým dvěma soudním šéfům, soudkyni Nejvyššího správního soudu Evě Šonkové a soudci Ústavního soudu Ludvíku Davidovi, kteří mi během doktorského studia poskytli nejen prostor pro přemýšlení a následné psaní této práce, ale především ve mně vypěstovali nadšení a úctu k soudcovské profesi.

Závěrem děkuji svým rodičům a tchánům za jejich neutichající dotazy na postup práce a víru v to, že bude někdy dokončena. Ačkoli jim jako neprávnickům bylo téma velmi vzdálené, poskytli mi při psaní velkou podporu. V neposlední řadě děkuji svému partnerovi, neboť nebýt lásky a štěstí, které ve mně každý den vyvolává, bych práci nikdy v devátém měsíci těhotenství nedokončila.

Dedikace

Tato disertační práce vznikla v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 495 „Profesní etika právníků v měnícím se světě 21. století (institucionální, technologické a osobní výzvy)“.

Obsah

1	Úvod	1
1.1	Vymezení tématu	4
1.2	Cíl a přínos disertační práce	7
1.3	Způsob zpracování empirické části	8
1.4	Nejvyšší správní soud a jeho rozšířený senát	9
1.5	Členění a hlavní zjištění disertační práce	12
2	Teoretický rámec	14
2.1	Soudcovské chování ve složitých případech aplikace práva	14
2.1.1	Mezery v právu a mimoprávní vlivy na soudní rozhodování	14
2.1.2	Teoretická neshoda v právu	18
2.1.3	Zařazení práce v rámci popsaného teoretického sporu	22
2.2	Soudcovská filozofie: pojem	24
2.2.1	Teorie konstruktivní interpretace	24
2.2.2	Různé koncepce individuální interpretační teorie soudce	25
2.2.3	Vlastní vymezení pojmu	27
2.3	Soudcovská filozofie a základní hodnoty obsažené v pojmu práva	29
2.3.1	Právo jako střet hodnot	29
2.3.2	Spravedlnost	32
2.3.3	Právní jistota	34
2.3.4	Účelnost (resp. obecné blaho)	35
2.3.5	Další významné hodnoty práva	36
2.3.6	Význam pro interpretaci a aplikaci práva ve složitých případech	37
2.4	Typologie soudcovských filozofií	39
2.4.1	Soudcovský aktivismus a sebeomezení	39
2.4.2	Právní formalismus, textualismus a originalismus	43
2.4.3	Právní pragmatismus, funkcionalismus a purpusivismus	47
2.4.4	Právní substancialismus	49
2.4.5	Pozitiva a negativa jednotlivých soudcovských filozofií	52
3	Prolog k empirické analýze	55
3.1	Metodologie	55
3.1.1	Přehled dosavadních analýz soudcovských filozofií	55
3.1.2	Zvolená výzkumná metoda a výběr objektu případové studie	63
3.1.3	Specifikace výzkumných otázek empirické analýzy	66
3.1.4	Design výzkumu	67
3.1.5	Možná úskalí a nepřesnosti	70
3.2	Konceptuální rámec	72
3.2.1	Definice právního sporu	72
3.2.2	Teorie uplatňování odlišných stanovisek	74
3.2.3	Operacionalizace soudcovských filozofií	75
4	Empirická analýza	80
4.1	Analýza uplatňování odlišných stanovisek v rozšířeném senátu	80
4.1.1	Celkový přehled	80
4.1.2	Typologie případů s připojeným odlišným stanoviskem	82
4.1.3	Analýza příčin nesouhlasu mezi většinou a disentující menšinou	86

4.1.4	Shrnutí.....	94
4.2	Soudcovská filozofie v praxi rozšířeného senátu.....	96
4.2.1	Definice pojmu pohledem členů rozšířeného senátu.....	96
4.2.2	Faktory ovlivňující soudcovskou filozofii.....	97
4.2.3	Aktuálnost problematiky.....	98
4.2.4	Shrnutí.....	100
4.3	Současní členové rozšířeného senátu a jejich soudcovské filozofie.....	102
4.3.1	Josef Baxa.....	102
4.3.2	Karel Šimka.....	106
4.3.3	Barbara Pořízková.....	110
4.3.4	Zdeněk Kühn.....	110
4.3.5	Aleš Roztočil.....	113
4.3.6	Filip Dienstbier.....	116
4.3.7	Petr Mikeš.....	118
4.4	Nejčastěji disentuující bývalí členové rozšířeného senátu a jejich soudcovské filozofie.....	122
4.4.1	Jaroslav Vlašín.....	122
4.4.2	Jakub Camrda.....	127
4.5	Vyhodnocení empirické analýzy.....	130
5	Závěr.....	132
	Seznam použitých zkratk.....	136
	Seznam použitých zdrojů.....	137
	Abstrakt.....	152
	Klíčová slova.....	152
	Abstract.....	153
	Key words.....	154

1 Úvod

Tři hodnoty ideje práva, spravedlnost, účelnost a právní jistota, společně vládou právu ve všech jeho aspektech, přesto jsou však v neustálém vzájemném konfliktu. Ve vztahu k pojmu práva jsou si rovny, řešení jejich konfliktu v konkrétním případě je na individuálním svědomí každého právníka.¹

Již zhruba jedno století v angloamerickém světě² a v poslední době čím dál intenzivněji i v České republice³ se část právní a politologické doktríny zabývá zkoumáním fungování soudů, soudcovským myšlením a faktory ovlivňujícími soudní rozhodování. Tomáš Sobek jednou v rámci doktorandského workshopu položil otázku „Proč? Proč se všichni věnují něčemu, co lze považovat za veyeurství“.⁴ Jeho myšlenka autorce této disertační práce dlouho rezonovala v mysli: jaký smysl má zkoumat praktickou činnost jiného právníka, jež je sama o sobě hodnotou a vysvětlení ani analýzy na první dojem vlastně nepotřebuje.

Z filozofického hlediska leží důvod pro zkoumání rozhodování soudů v problematice legitimacy a autority soudní moci.⁵ Prapočátkem a základním smyslem soudů je řešení sporu dvou prostřednictvím nezávislého třetího. Tento třístranný vztah je natolik univerzální, místně i historicky, že jej lze považovat za základní institut každé společnosti. Jakmile však nezávislý třetí rozhodne, rozhodne ve prospěch jedné a v neprospěch druhé ze stran, čímž se rovnováha vztahu narušuje.⁶ Zásadní pro výkon soudní moci je proto přijetí rozhodnutí ze strany těch, o jejichž právech a povinnostech je rozhodováno, a to i v případě, že s rozhodnutím nesouhlasí.

Před vznikem moderní společnosti byla autorita veřejné moci spjata s osobou suveréna, který svou legitimitu čerpal od Boha. S nástupem osvícenství se společnost změnila a zdrojem legitimacy veřejné moci se stala racionalita.⁷ Etienne Mureinik tento vývoj popisuje jako přechod

¹ RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. In KURT, W. *The Legal Philosophies of Lask, Radbruch and Dabin*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 1950, str. 111 a 118.

² MAVEETY, N. *The Pioneers of Judicial Behaviour*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003, 433 str.

³ Viz zejména SMEKAL, H., BENÁK, J., VYHNÁNEK, L., HANYCH, M. a JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. 278 str.; CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*. Praha, 2021. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 243 str.

⁴ Doktorandský workshop pořádaný doc. JUDr. Tomášem Sobkem, Ph.D. v rámci Weyrových dnů 2017 konaný v Brně dne 2. 6. 2017.

⁵ Zcela obecně lze legitimitu definovat jako odůvodnění moci a autoritu jako oprávnění přikazovat a související povinnost poslechnout. Viz CHRISTIANO, T. Authority. In: ZALTA, E. N. (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2020 Edition)*. [online]. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://stanford.io/3ClXVVV>.

⁶ SHAPIRO, M. *Courts: A Comparative and Political Analysis*. Chicago: University of Chicago Press, 1986, str. 8.

⁷ BOBEK, M. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. Oxford: Oxford University Press, 2013, str. 221.

od kultury autority ke kultuře justifikace.⁸ V kultuře autority výkon veřejné moci spočívá v příkazu suveréna, jehož vůlí je výkon veřejné moci ospravedlňován. Kultura justifikace naopak požaduje, aby byl výkon veřejné moci odůvodněn. Od přechodu ke kultuře justifikace, který byl v západním civilizačním okruhu dovršen po druhé světové válce, platí, že každý jednotlivý akt veřejné moci, ať již zákonodárce, exekutivy či soudů, by měl adresáty přesvědčit o své správnosti.⁹

Důraz na racionalitu soudního rozhodování se v 18. a 19. století projevil trváním na hodnotovém kognitivismu a logickém sylogismu při nalézání práva soudy. V současné době jsou již právní vědě známy limity racionality soudního rozhodování. Některé společenské hodnoty jsou nesouměřitelné. Pouhým rozumovým poměřováním těchto hodnot proto nelze určit, která řešení jsou správná. Pokud výběr mezi těmito nesouměřitelnými hodnotami neučiní zákonodárce, který pro rozhodnutí čerpá legitimitu skrze volby, musí soudce učinit tzv. nedeterminované soudní rozhodnutí, které s ohledem na nesouměřitelnost hodnot nemůže být výsledkem čistě racionální úvahy.¹⁰

Nedeterminovaná soudní rozhodnutí představují tzv. složité případy aplikace práva.¹¹ Právní pozitivisté i non-pozitivisté se shodují, že ve složitých případech aplikace práva nelze řešení soudního sporu dovést pomocí jednoduchého sylogismu.¹² Podle pozitivistů není v takových případech soudní rozhodnutí determinováno existujícími právními standardy, soudce tak musí využít soudcovské diskrece.¹³ Podle non-pozitivistů není výsledek sporu jasně diktován zákonem ani precedentem, řešení je proto nutné hledat v hlubších vrstvách práva.¹⁴ Ačkoli se jedná pouze o zlomek rozhodovaných případů (většina soudních sporů je řešena pomocí jednoduché dedukce a aplikace právního pravidla na zjištěný skutkový stav), míra vlivu soudce na obsah práva v těchto případech nutí k otázkám stran legitimacy těchto soudních rozhodnutí. Nečerpá-li soudní rozhodnutí ve složitých případech aplikace práva zprostředkovanou legitimitu a autoritu z demokratické legitimacy zákonodárce, je třeba zkoumat, kdo jsou ti, kdo rozhodují, a jak přemýšlí. Nejprve v politologii a následně i v právní vědě proto vznikl obor zkoumající

⁸ MUREINIK, E. Bridge to Where?: Introducing the Interim Bill of Rights. *South African Journal of Human Rights*. 1994, roč. 31, č. 10, str. 32 a násl.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ LUCY, W. Adjudication. In COLEMAN, J. L., HIMMA, K. E., SHAPIRO, S. J. *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004, str. 222.

¹¹ S pojmem jako první přišel Ronald Dworkin, viz DWORKIN, R. Hard Cases. *Harvard Law Review*. 1975, roč. 88, str. 1057 a násl.

¹² KÜHN, Z. Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002, str. 42.

¹³ Viz např. MARMOR, A. *Interpretation and Legal Theory*. 2. vydání. Oxford: Hart Publishing, 2005, str. 95.

¹⁴ DWORKIN, R. Hard Cases. opt. cit. sub 11.

soudcovské chování (*judicial behaviour*).¹⁵ Potřeba zkoumat soudcovské chování přitom roste se stále se zvětšujícím počtem tzv. otevřených rozhodovacích procesů¹⁶ a s tím souvisejícím vzrůstajícím vlivem soudů na fungování společnosti a život jednotlivce.

Praktickou odpověď na sobkovské dilema nabízí Edmund W. Thomas, soudce Nejvyššího soudu Nového Zélandu a současně právní akademik. Podle E. W. Thomase soudci disponují velkou mírou praktických dovedností, které proměňují téměř až v umění. Praktické dovednosti však samy o sobě nestačí, musí být ukotveny v teoretické koncepci soudcovské role. Bez vlastního vymezení soudcovské role je soudce podle E. W. Thomase jako námořník bez kompasu; základní porozumění právní teorii a s tím související teoretické pojetí vlastní role je nezbytné pro řádný výkon soudcovské funkce.¹⁷ Současně by se právní teorie podle E. W. Thomase měla snažit neuzavírat sama do sebe, nemluvit pouze k akademickému publiku, nýbrž i k praktikujícím právníkům.¹⁸ Cílem teoretického zkoumání by mělo být doposavad příliš vzdálené břehy justice a právní teorie přemostit.¹⁹ Teoretické zkoumání soudního rozhodování a soudcovského myšlení tak může oslovit i praktikující soudce, zejména ty, kteří jsou ve své činnosti konfrontováni se složitými případy aplikace práva, a poskytnout jim aparát k přemýšlení a vymezení vlastní koncepce soudcovské role.

Před dalším teoretickým pojednáním je třeba, tzv. před závorku, zdůraznit dva důležité aspekty vážící se k soudnímu rozhodování. Za prvé, logika a racionalita jsou pro řádné soudní rozhodování podmínkou nutnou, nikoli však dostačující. Jak výstižně připomíná Gustav Radbruch, obdobně důležité jako právní teorie jsou i lidský cit, empatie a úcta ke každé jedinečné lidské bytosti.²⁰ Za druhé, soudní rozhodování musí být bezpodmínečně založeno na mimořádných praktických schopnostech. Soudce musí být odborně erudovaný, pečlivý a vysoce odpovědný. Ani nejpromyšlenější soudcovská filozofie nemůže uvedené vlastnosti nahradit.

¹⁵ MAVEETY, N. *The Pioneers of Judicial Behaviour*. op. cit. sub 2.

¹⁶ Ohledně rozlišení mezi otevřenými a uzavřenými procesy viz BOGUSZAK, J. *Teorie státu a práva. Díl 2*. Praha: Orbis, 1968, 518 str.

¹⁷ THOMAS, E. W. *The Judicial Proces: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, str. 7-14.

¹⁸ Tamtéž, str. 9-11.

¹⁹ Tamtéž, str. 13.

²⁰ RADBRUCH, G., HANUŠ, L., HOLLÄNDER, P. *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 10.

1.1 Vymezení tématu

Ústřední otázkou řady akademických prací zabývajících se soudy, soudci a soudcovským chováním je, jaké faktory ovlivňují soudcovské rozhodování.²¹ Obvykle se řeší konflikt tzv. legalistického modelu, podle kterého je soudcovské rozhodování determinováno pouze právem, a empirického, právně-politologického modelu, který zdůrazňuje vliv mimoprávních faktorů na soudcovské rozhodování. Hlavní teorií vymezující se proti legalistickému modelu je tzv. postojová teorie soudního rozhodování, podle které jsou soudní rozhodnutí ve složitých případech silně ovlivněna ideologickým přesvědčením soudce, který tak vnímá skutkové okolnosti případu skrze své politické a morální názory.²² Významná je i strategická teorie soudního rozhodování, podle které je soudce při svém rozhodování ovlivněn předpokládanou reakcí ostatních soudců, zákonodárce a veřejnosti.²³ Empirické studie dále zkoumají vliv dalších mimoprávních faktorů jako rodinný původ, náboženství, etnicita, gender či věk na soudní rozhodování.²⁴

Tato práce vychází, oproti v předchozím odstavci uvedeným teoriím radícím se spíše mezi skeptické teorie soudního rozhodování (tj. teorie založené na tezi, že soudce nejprve nalezne řešení na základě svého subjektivního uvážení a odůvodnění slouží pouze jako legitimizace v rámci právního a společenského řádu²⁵), z optimistické teorie soudního rozhodování. Podle této teorie je soudní proces relativně předvídatelný, určitý a spravedlivý způsob rozhodování sporů, který navzdory nesouměřitelnosti některých hodnot čerpá legitimitu z racionality právního myšlení.²⁶ Důležitým teoretickým východiskem výzkumu je postpositivistická teze, že ačkoli zmiňované mimoprávní vlivy jistě existují, významným faktorem v soudním rozhodování je snaha soudce dostat požadavkům své funkce a přijmout nejlepší možné rozhodnutí ve světle toho, co si pod vlivem své profesní zkušenosti představuje pod pojmem právo.²⁷ Ostatně i někteří zastánci

²¹ Viz EPSTEIN, L. Some Thoughts on the Study of Judicial Behavior. *William & Mary Law Review*. 2017, roč. 57, č. 6, str. 2016–2073. Z české doktríny viz SMEKAL, H., VYHNÁNEK, L. Determinants of Judicial Decision-making: The State of the Art and the Czech Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2020, č. 2, str. 106-129; či CHMEL, J. *Právní a mimoprávní vlivy v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*, op. cit. sub 3.

²² SEGAL, J. A., SPAETH, H. J. *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*. New York: Cambridge University Press, 2002, 459 str.

²³ MCCUBBINS, M., D., RODRIGUEZ, D., B. The Judiciary and the Role of Law. In WITTMANN, D., WEINGAST, B. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Economy*. Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 273 a násl.

²⁴ Blíže ohledně uvedených studií viz podkapitola 2.1.1.

²⁵ KAIRYS, D. Law and Politics. *George Washington Law Review*. 1984, roč. 52, str. 246.

²⁶ LUCY, W. Adjudication, op. cit. sub 10, str. 208.

²⁷ GILLMAN, H. What's law got to do with it? Judicial behavioralists test the "legal model" of judicial decision making. *Law & Social Inquiry*. 2001, roč. 26, č. 2, str. 486.

postojové teorie přiznávají, že zdrojem soudcova rozhodnutí může být i „*upřímná snaha aplikovat ustálenou výkladovou filozofii na skutkové okolnosti případu*“.²⁸

Dalším důležitým teoretickým východiskem disertační práce je argument Ronalda Dworkina, že hlavním důvodem právní neshody mezi soudci ve složitých případech aplikace práva je odlišný pohled na normativní základy práva a právo samotné. R. Dworkin namítá, že nejspornější otázkou soudního rozhodnutí je často otázka, co je právo.²⁹ Výzkum v empirické části práce se proto zaměřuje na vliv ryze právního faktoru na soudní rozhodování ve složitých případech, a to soudcovu vlastní teorii o tom, co je právo a co obnáší jeho soudcovská role. Jedná se o ryze právní faktor, neboť vyplývá ze soudcova pohledu na samotné normativní základy práva.

Disertační práce volí pro označení popsaného faktoru termín soudcovská filozofie, který definuje jako více méně strukturované a vědomé pojetí pojmu práva a vnímání vlastní funkce, které dává směr soudcovské právní argumentaci a rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Pojem zahrnuje, jak bude blíže vysvětleno v následujících kapitolách, soudcovo pojetí práva, jednotlivých hodnot v právu a soudcovské funkce. Soudcovskou filozofii je třeba odlišit od soudcovy ideologie, kterou se zabývá výše zmíněná postojová teorie soudního rozhodování. Ideologie odráží soudcův pohled na uspořádání státu a společnosti a je formována zejména jeho životní zkušeností, rodinným zázemím a vzděláním.

Vedle R. Dworkina zdůrazňují význam soudcovské filozofie další významní teoretici soudního rozhodování. Aharon Barak se domnívá, že každý soudce vrcholného soudu, který je konfrontován se složitými případy aplikace práva, se zamýšlí nad tím, jaká je jeho role jako soudce, co to znamená být dobrým soudcem a jaká omezení formují jeho soudcovskou diskreci. Každý soudce má dle A. Baraka vlastní soudcovskou filozofii, pro většinu se však jedná o podvědomé myšlenkové nastavení.³⁰ Soudcovská filozofie je podle něj nezbytným prostředkem řádného výkonu soudcovské funkce ve složitých případech aplikace práva, neboť pomáhá soudci identifikovat silné a slabé stránky rozhodnutí a omezuje jeho diskreci.³¹ E. W. Thomas tvrdí, že každý soudce vrcholného soudu by měl mít vlastní koncepci soudcovské funkce. V opačném případě je soudcovské rozhodování ovládáno intuicí a nekritickými předsudky.³² Význam soudcovských filozofií a jejich vlivu na soudní rozhodování podtrhuje i skutečnost,

²⁸ ROSENBERG, G. The Supreme Court and the Attitudinal Model. *Law and Courts*. 1994, č. 4, str. 7.

²⁹ DWORKIN, R. *Law's Empire*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 1998, str. 6. Dworkinova teorie je podrobně rozebrána dále v podkapitolách 2.1.2. a 2.1.3.

³⁰ BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. Princeton: Princeton University Press, 2008, str. 118.

³¹ Tamtéž, str. 121.

³² THOMAS, E. W. *The Judicial Proces: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. op. cit. sub 17, str. 1-2.

že v angloamerickém právním kulturním okruhu většina soudců vrcholných soudů svou soudcovskou filozofii veřejně formuluje. Jako příklad lze uvést soudce Benjaminu Cardozo, Antonina Scaliu, Ruth Bader Ginsburg, Richarda Posner či již zmíněné E. W. Thomase a A. Baraka.³³

Někteří teoretici soudního rozhodování ve složitých případech naopak význam soudcovské filozofie relativizují. R. Posner sice konstatuje, že soudce by měl znát sám sebe a svůj postoj k právu.³⁴ Má však za to, že v řadě případů je soudcovská filozofie pouze racionalizací rozhodnutí dosaženého z jiných důvodů.³⁵ Obdobně Zdeněk Kühn upozorňuje, že jednou z ústředních otázek, kterou si právní filozofové kladou, je, jakou hodnotu má vlastně právní argumentace, nakolik skutečně ovlivňuje soudcovo rozhodnutí a nakolik je rozhodnutí naopak ovlivňováno subjektivními faktory na straně interpreta, které nebudou v právní argumentaci obvykle nijak vyjádřeny.³⁶

Vliv soudcovské filozofie na soudní rozhodování byl již i empiricky zkoumán.³⁷ Francisco J. Benzoni a Christopher S. Dodrill pomocí analýzy pěti ideologicky silně zabarvených případů zkoumali míru neshody mezi dvěma dlouholetými soudci amerického Federálního odvolacího soudu Čtvrtého okrsku, kteří sdílí ideologii konzervatismu, liší se však soudcovskou filozofií.³⁸ Nina-Louisa Arold analyzovala vliv právních hodnot soudce, jeho názorů na právo a profesních zvyklostí, které v souhrnu nazývá právní kulturou soudce, na rozhodování soudců ESLP, a to pomocí hloubkových rozhovorů, analýzy judikatury a osmitýdenní terénní studie.³⁹ J. Woodford Howard provedl hloubkové rozhovory se soudci amerických federálních soudů, prostřednictvím kterých zjišťoval vliv vnímání vlastní soudcovské role na soudcovské chování.⁴⁰ Theodore L. Becker použil dotazníkové šetření, ve kterém žádal po soudcích, aby na škále od nuly do čtyř ohodnotili vliv různých faktorů na své rozhodování. Odpovědi následně konfrontoval

³³ K podrobnému rozpracování soudcovských filozofií zmíněných soudců viz kapitola 2.4.

³⁴ POSNER, R. *How Judges Think*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 2008, str. 120.

³⁵ Tamtéž, str. 13.

³⁶ KÜHN, Z. Jakou hodnotu má právní argumentace? In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 204.

³⁷ Pro podrobný přehled viz podkapitola 3.1.1.

³⁸ BENZONI, F., J., DODRILL, CH., S. Does Judicial Phillosophy Matter?: A Case Study. *West Virginia Law Review*. 2011, roč. 113, č. 2, str. 287 a násl.

³⁹ AROLD, N.-L. *The Legal Culture of the European Court of Human Rights*. Leiden, Boston: Brill, Nijhoff, 2007, 224 str.

⁴⁰ HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. Princeton, N. J: Princeton University Press, 2016, 416 str.

s řešením fiktivního sporu ze strany dotázaných.⁴¹ Corey Rayburn Yung pomocí obsáhlé analýzy rozhodnutí amerických federálních odvolacích soudů identifikoval různé soudcovské styly, které definoval ve vztahu k soudcovskému chování.⁴²

Navzdory svému významu není koncept soudcovské filozofie a její vliv na soudní rozhodování ve složitých případech v české právní vědě, na rozdíl od množících se analýz vlivu mimoprávních faktorů na soudní rozhodování,⁴³ zkoumán. Nejblíže se tématu dotýká Z. Kühn. V knize o proměnách středoevropského soudcovského uvažování v čase popsal tři základní modely soudcovské aplikace práva a jejich střídání v českém právním myšlení.⁴⁴ V empirické studii judikatury českých, polských a maďarských správních soudů analyzoval míru formalismu v publikovaných rozsudcích těchto soudů.⁴⁵ Solidním základem pro výzkum soudcovské filozofie je dále četná česká odborná literatura věnovaná interpretaci a aplikaci práva.⁴⁶ Ambicí disertační práce je popsanou mezeru v české právní doktríně zaplnit.

1.2 Cíl a přínos disertační práce

Obecným záměrem disertační práce je zkoumání vlivu soudcovské filozofie na soudní rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Cílem práce je jednak teoreticky analyzovat fenomén soudcovské filozofie a její vliv na soudní rozhodování ve složitých případech, jednak teorii otestovat na reálné soudní praxi. Hypotézou disertační práce je, že soudci vrcholných soudů mají rozdílné soudcovské filozofie a jejich odlišný pohled na samotné normativní základy práva a vlastní funkci se projevuje při rozhodování složitých případů aplikace práva ve formě tzv. rozumné neshody (tj. argumentačně patové situace, kdy navzdory perfektně vyargumentovaným stanoviskům na obou stranách sporu a vzájemné snaze o porozumění nelze dojít ke kompromisu), přičemž popsaná neshoda se v soudním rozhodnutí projeví ve formě

⁴¹ BECKER, T., L. A Survey Study of Hawaiian Judges: The Effect on Decisions of Judicial Role Variations. *The American Political Science Review*. 1996, roč. 60, č. 3, str. 677-680.

⁴² YUNG, C. R. Typology of Judging Styles. *Northwestern University Law Review*. 2013, r. 107, str. 1772-1776. K jednotlivým soudcovským stylům viz teoretická podkapitola 2.3.1., pro popis samotné empirické studie viz podkapitola 3.1.1.

⁴³ Viz zejména SMEKAL, H., BENÁK, J., VYHNÁNEK, L., HANYCH, M. a JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, op. cit. sub 3; CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*, op. cit. sub 3.

⁴⁴ KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C.H. Beck, 2005, 201 str.

⁴⁵ KÜHN, Z. Formalistické a neformalistické strategie středoevropské justice po roce 1989. In TICHÝ, L., HOLLÄNDER, P., BRUNS, A. (eds.). *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 673 str.

⁴⁶ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, 229 str.; GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR J. (eds.). *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 497 str.; a MELZER, F. *Metodologie nalézáni práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 276 str.

odlišného stanoviska. Hypotéza disertační práce je rozpracována výzkumnými otázkami řídicími empirickou část práce.

Je třeba zdůraznit, že práce nezkoumá vztah mezi politickou ideologií soudce a jeho soudcovskou filozofií. Identifikace politické ideologie soudců je v českém právním prostředí, na rozdíl od Spojených států amerických, značně složitá.⁴⁷ Soudci se zásadně nevyjadřují k politickým otázkám, ani jejich výběr není spojen se zkoumáním jejich politických názorů či předchozí veřejné činnosti. Cílem výzkumu také není určení nejhodnější soudcovské filozofie. Tuto otázku si musí každý soudce zodpovědět sám, disertační práce mu k tomu pouze dává potřebné analytické nástroje. Navzdory uvedenému autorka práce v závěru svůj postoj k analyzovaným soudcovským filozofiím nastiňuje.

Disertační práci lze charakterizovat jako analyticko-empirickou. Nepřichází s novou právní teorií, rozpracovává však teoretický koncept, který není v české právní vědě dosud zkoumán. Teoretická část analyzuje doktrínu soudcovského rozhodování ve složitých případech a rozpracovává koncept soudcovské filozofie, její dílčí znaky a typy soudcovských filozofií. V empirické části pak práce zkoumaný teoretický fenomén testuje na konkrétních soudních případech. Díky hloubkovému zpracování případové studie práce přichází s novými daty. Za originální lze označit i způsob zpracování disertační práce, který propojuje teoretickou analýzu s empirickou studií. Právní teorie obvykle pracuje spíše s nástroji filozofickými než empirickými, právo je však současně sociální institucí působící v realitě každodenního života jednotlivce. Získání informací o fungování práva v praxi je tak pro právní teorii obohacující.⁴⁸

1.3 Způsob zpracování empirické části

Empirická analýza nemůže pojmout všechny složité případy aplikace práva. Vzhledem k cíli práce otestovat teoretický fenomén na české právní praxi byla pro uskutečnění doktorského výzkumu zvolena metoda případové studie analyzující vliv soudcovské filozofie na činnost rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu v období od 1. 1. 2012⁴⁹ do 30. 6. 2021. Jak bude blíže vysvětleno v metodologické kapitole, volba objektu případové studie je odůvodněna zejména zaměřením tohoto soudního tělesa na složité právní otázky a diskurzivním stylem jeho právní argumentace.

⁴⁷ CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*, op. cit. sub 3, str. 114.

⁴⁸ Srv. GALLIGAN, D. J. *Legal Theory and Empirical Research*. In CANE, P., KRITZER, H., B. *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 975 a násl.

⁴⁹ Zavedení institutu odlišných stanovisek do rozhodování rozšířeného senátu.

Případová studie je založena na kombinaci dvou výzkumných metod: na analýze rozhodovací činnosti a na hloubkových, polostrukturovaných rozhovorech s vybranými soudci. Analýza rozhodovací činnosti soudu je primárním zdrojem poznatků o procesu soudního rozhodování. Může odhalit trendy v rozhodování, střety v právních názorech atd. Samotná analýza písemných výstupů nicméně nemůže výzkumníkovi poskytnout celkový obraz dynamiky vztahů v rámci rozhodovacího tělesa. Vzhledem k tajnosti a uzavřenosti deliberace soudních těles jsou pro výzkumníka jediným dalším zdrojem poznání soudci samotní. Jiné studie ukazují, že soudci jsou ve většině případů sdílní ohledně různých aspektů své činnosti a rádi se nad dynamikou soudcovského rozhodování společně s výzkumníkem zamýšlejí.⁵⁰ Analýza písemných výstupů rozšířeného senátu je proto doplněna o rozhovory s jeho členy.

Disertační práce dále čerpá z vlastní zkušenosti autorky, která na NSS působila jako asistentka soudkyně od února 2016 do listopadu 2018. Velmi užitečné pro zkoumání problematiky soudcovských filozofií byly zejména porady druhého senátu a sbírková pléna soudu. Vlastní zkušenost autorky s činností NSS prohlubuje empirickou analýzu o pohled vědce, který se neúčastní studované praxe, ale rozumí internímu pohledu účastníků praxe (tento pohled se promítl zejména do způsobu vedení rozhovorů).⁵¹

Ačkoli disertační práce v empirické části rozhodování rozšířeného senátu a právní myšlení jeho členů rozpracovává značně podrobným způsobem, cílem studie není analyzovat jednotlivé soudce, ale otestovat teoreticky zajímavý fenomén na reálné praxi. Identifikace soudcovské filozofie konkrétních soudců může být pro čtenáře pohybujícího se v českém správním právu zajímavá, není to však cílem předkládané práce. Studie je vedena upřímnou snahou nebulvarizovat fungování rozšířeného senátu, neboť k jeho práci a významu pro české správní soudnictví má autorka této práce velký respekt. K volbě způsobu zpracování práce bylo přistoupeno s přesvědčením, že práce nemůže ohrozit autoritu NSS, ani jeho rozšířeného senátu, neboť jeho členové jsou natolik silnými osobnostmi a erudovanými právníky, že částečné odkrytí jejich myšlenkového rámce může legitimitu tohoto tělesa jen posílit.

1.4 Nejvyšší správní soud a jeho rozšířený senát

NSS je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví. Jeho hlavní pravomocí je rozhodování o kasačních stížnostech proti rozhodnutím

⁵⁰ Srv. KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. Londýn, New York: Routledge, 2018, str. 7-9. Obdobně BOBEK, M. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. op. cit. sub 7, str. 71.

⁵¹ Srv. blíže TAMANAHA, B., Z. *Realistic Socio-Legal Theory: Pragmatism and a Social Theory of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1997, str. 192.

krajských soudů, čímž má zajistit jednotu a zákonnost rozhodování soudů ve správním soudnictví.⁵² Svou činnost zahájil relativně nedávno, v roce 2003, navázal však na působení (staro)rakouského a následně prvorepublikového Nejvyššího správního soudu.⁵³ Aktuálně je NSS složen z 32 soudců a 2 soudců dočasně přidělených; soudci jsou pro běžný výkon soudnictví rozděleni do 10 rozhodujících senátů, které nejsou nijak specializované.⁵⁴ Pro pochopení kontextu rozhodování soudu je třeba upozornit na významné zvýšení zatížení. Zatímco v roce 2015 soud obdržel 3400 věcí, v roce 2019 (poslední standardní rok před krizí způsobenou pandemií Covid-19) jich bylo 4645.⁵⁵ Vyšší zátěž má nevyhnutelný vliv na délku řízení a kvalitu a konzistentnost rozhodování.

Na NSS působí sedmičlenný senát ve věcech kompetenčních žalob, sedmičlenný senát ve věcech volebních, ve věcech místního a krajského referenda a ve věcech politických stran a politických hnutí, sedmičlenný a devítičlenný rozšířený senát, senát pro rozhodování o návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu krajským soudem nebo NSS, zvláštní senát ve věcech kompetenčních sporů zřízený podle § 2 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, tři kárné senáty ve věcech soudců, jeden kárný senát ve věcech státních zástupců a jeden kárný senát ve věcech soudních exekutorů.⁵⁶ Plénum NSS je složeno ze všech soudců soudu a jeho hlavními pravomocemi je přijímání stanovisek a rozhodování o publikaci v daném měsíci vyhlášených rozhodnutí správních soudů ve Sbírce rozhodnutí NSS.⁵⁷ V praxi však plénum vykonává pouze druhou ze zmíněných pravomocí, stanoviska, kromě dvou z počátečních let fungování soudu, žádná nevydává, neboť za významnější nástroj pro plnění sjednocovací funkce považuje působení rozšířeného senátu.⁵⁸ Rozhodování pléna o publikaci rozhodnutí ve Sbírce rozhodnutí NSS probíhá každý měsíc a je velmi často místem vášnivých právních debat.⁵⁹

⁵² Viz § 12 s. ř. s.

⁵³ Srv. Historie. [nssoud.cz](https://bit.ly/3kg9JTg). [online]. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3kg9JTg>.

⁵⁴ Data dle Rozvrhu práce NSS na rok 2021, úplné znění k 1. 4. 2021. Dostupné z: www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021]. Ke zrušení rozdělení tehdy devíti senátů na 6 senátů finančně-správního kolegia a 3 senátů sociálně-správního kolegia došlo usnesením pléna NSS ze dne 27. 11. 2013 č. j. S 4/2013-2/3.

⁵⁵ Srv. Statistiky NSS. Dostupné z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Viz § 19 a § 22 s. ř. s.

⁵⁸ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 91.

⁵⁹ Osobní zkušenost autorky disertační práce.

Rozšířený senát je složen ze sedmi, resp. devíti členů.⁶⁰ Konkrétní složení rozšířeného senátu stanoví rozvrh práce vydávaný předsedou soudu po projednání se soudcovskou radou.⁶¹ Od vzniku soudu v roce 2003 do současnosti se v rozšířeném senátu prostřídalo 24 soudců,⁶² jeho složení je tak poměrně stabilní. Tabulka ilustruje složení rozšířeného senátu ve zkoumaném období a jeho změny.

Tabulka č. 1: Složení sedmičlenného rozšířeného senátu od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2021⁶³

Rok	Členové sedmičlenného rozšířeného senátu						
2012	J. Baxa	K. Šimka	M. Turková	J. Camrda	M. Došková	J. Vlašín	M. Mazanec
2013	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	J. Camrda/ Z. Kühn	J. Palla	J. Vlašín	K. Šimáčková/ M. Mazanec
2014	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	P. Průcha/ A. Roztočil	J. Vlašín	J. Passer
2015	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	J. Vlašín/ L. Matyášová	J. Brothánková
2016	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	L. Matyášová	J. Brothánková
2017	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	L. Matyášová	J. Brothánková
2018	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	F. Dienstbier	J. Brothánková
2019	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	F. Dienstbier	P. Mikeš
2020	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	F. Dienstbier	P. Mikeš
2021	J. Baxa	K. Šimka	B. Pořízková	Z. Kühn	A. Roztočil	F. Dienstbier	P. Mikeš

V současnosti jsou členy sedmičlenného rozšířeného senátu Josef Baxa, Filip Dienstbier, Zdeněk Kühn, Petr Mikeš, Barbara Pořízková, Aleš Roztočil a Karel Šimka.⁶⁴ Josef Baxa, který je v rozšířeném senátu od jeho vzniku, a Karel Šimka, který zde působí od roku 2008, jsou dlouholetými členy rozšířeného senátu. Významnou osobností rozšířeného senátu je Zdeněk Kühn, jehož souběžné akademické působení v oboru teorie práva⁶⁵ se výrazně promítá do jeho zpravodajských rozhodnutí i odlišných stanovisek. Nejnovějšími členy rozšířeného senátu jsou Filip Dienstbier a Petr Mikeš.

Rozšířený senát je aktivován v případě, že tříčlenný senát NSS při svém rozhodování dospěje k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí

⁶⁰ Viz § 16 odst. 3 s. ř. s. Devítičlenný senát rozhoduje v případě, že věc rozšířenému senátu předložil jiný než klasický tříčlenný senát. Počet věcí rozhodovaných devítičlenným senátem je zanedbatelný, disertační práce se proto jeho rozhodováním blíže nezabývá.

⁶¹ Viz § 41 odst. 2 zákona o soudech a soudcích.

⁶² Viz rozvrhy práce NSS od roku 2003 do současnosti, dostupné z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁶³ Zpracováno dle dat dostupných z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁴ Viz rozvrh práce NSS na rok 2021, úplné znění k 1. 4. 2021, dostupné z na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁵ Zdeněk Kühn je současně profesorem teorie práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, viz <https://www.prf.cuni.cz/175/katedra-teorie-prava-a-pravnich-uceni>.

soudu, a to ve všech otázkách včetně těch procesních.⁶⁶ Od svého vzniku do současnosti⁶⁷ vydal rozšířený senát 297 rozhodnutí.⁶⁸ V porovnání s celkovým nápadem soudu se jedná o zlomek rozhodovací činnosti, zhruba 0,5 % případů.⁶⁹ Judikatura rozšířeného senátu je pro malé senáty závazná a ty jsou k ní tradičně velmi loajální.⁷⁰ I přes zákonem úzce vymezenou roli a poměrně nízké procento rozhodovaných případů, zaujímá rozšířený senát v rozhodování NSS významné místo. Význam rozšířeného senátu výstižně popisuje Ondřej Kadlec: „Rozšířený senát tím, kdo v něm zasedá, jak často rozhoduje a jakou mají jeho rozhodnutí váhu, překročil zákonem poměrně skromně vymezenou roli a stal se důležitým aktérem ovlivňujícím rozhodování celého soudu.“⁷¹

1.5 Členění a hlavní zjištění disertační práce

Tato disertační práce se skládá ze dvou hlavních částí: teoretického rámce a empirické analýzy. **Teoretický rámec v první kapitole** práci zasazuje do kontextu uvažování o soudcovském chování ve složitých případech aplikace práva, vysvětluje Dworkinovu teorii teoretické neshody v právu a uvádí důvody, pro které se disertační práce v rámci popsání teoretického sporu staví na stranu Dworkinovy teorie. **Druhá kapitola** teoretické části podrobně analyzuje pojem soudcovské filozofie, různé pohledy na jeho obsah a význam pro zkoumání soudcovského chování ve složitých případech aplikace práva. Vyústěním kapitoly pak je vlastní definice pojmu. **Třetí kapitola** rozpracovává obsah pojmu soudcovské filozofie pomocí Radbruchovy teorie o střetu třech základních hodnot tvořících pojem práva: spravedlnost, právní jistota a účelnost práva. Přínosem kapitoly je analýza vztahu mezi axiologickou povahou práva a utvářením soudcovských filozofií, jakož i komplexní rozpracování obsahu uvedených hodnot. Závěr kapitoly nastiňuje, jakým způsobem se axiologická povaha práva projeví v praktické rovině, konkrétně v interpretaci a aplikaci práva ve složitých případech. Čtvrtá, závěrečná kapitola teoretického rámce vymezuje konkrétní typy soudcovských filozofií. Typologie je v disertační práci formulována pomocí dimenze rozlišující mezi soudcovským aktivismem a soudcovským sebeomezením a dimenze opírající se o axiologické vnímání práva. Závěrečná kapitola dále popisuje pozitiva a negativa jednotlivých soudcovských filozofií.

⁶⁶ Viz § 17 odst. 1 s. ř. s. Podle § 18 s. ř. s. může být rozšířený senát dále aktivován v případě opakujícího se pochybení správního orgánu k přijetí tzv. zásadního usnesení nebo na návrh předsedy soudu. Ustanovení § 18 s. ř. s. však není v praxi využíváno, viz KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 96.

⁶⁷ Údaje ke dni 30. 6. 2021.

⁶⁸ Viz databáze rozhodnutí NSS na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁹ Výpočet zpracovaný z dat dostupných na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁷⁰ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 131.

⁷¹ Tamtéž, str. 89.

Empirická část teoretický rámec testuje na reálné praxi rozhodování rozšířeného senátu. S ohledem na výše uvedenou hypotézu disertační práce (tj. že soudci vrcholných soudů mají rozdílné soudcovské filozofie, které se v jejich rozhodování ve složitých případech projevují ve formě tzv. rozumné neshody, tj. argumentačně patové situace, vedoucí k uplatnění odlišného stanoviska) tvoří vzorek analýzy případy, ve kterých bylo uplatněno odlišné stanovisko. Empirická analýza usiluje o komplexní otestování fenoménu vlivu soudcovské filozofie na rozhodování ve složitých případech aplikace práva, a proto zkoumá jak rozhodovací činnost rozšířeného senátu, tak jednotlivé členy tohoto tělesa a jejich soudcovské filozofie. Empirická analýza nejprve identifikuje otázky, ve kterých k uplatnění odlišných stanovisek dochází, a zkoumá důvody pro uplatnění odlišných stanovisek. Následně popisuje, jak soudci tohoto vrcholného tělesa v praxi pojem soudcovské filozofie a její význam pro své rozhodování vnímají. Závěrem pomocí různých zdrojů modeluje konkrétní soudcovské filozofie vybraných členů rozšířeného senátu. Empirická část ukazuje, že teoretická neshoda v právu mezi členy rozšířeného senátu ve složitých případech aplikace práva působí. Častou příčinou uplatnění odlišného stanoviska je rozdílný pohled na způsob interpretace a aplikace práva ovlivněný odlišnou soudcovskou filozofií. Nejvýznamnější střety v rámci rozšířeného senátu lze charakterizovat jako potýkání formalistické a pragmatické soudcovské filozofie.

Mostem mezi oběma hlavními částmi práce je **část třetí**, která popisuje metodologii empirické analýzy a pomocí konceptuálního rámce přetváří hlavní teoretické pojmy do empiricky identifikovatelné a analyzovatelné podoby. **Závěr** práce reaguje na cíle disertační práce a výzkumné otázky vymezené v metodologickém prologu k empirické analýze. Shrnuje, jaké teoretické teze první části empirická analýza v konfrontaci s reálnou praxí soudního rozhodování ve složitých případech potvrdila a jaké nikoli. Závěr rovněž nastiňuje možné cesty dalšího vědeckého zkoumání fenoménu soudcovské filozofie a práci zakončuje autorčíným vlastním vymezením vhodné soudcovské filozofie.

2 Teoretický rámec

2.1 Soudcovské chování ve složitých případech aplikace práva

První kapitola teoretické části disertační práce analyzuje dva protichůdné přístupy k soudnímu rozhodování ve složitých případech aplikace práva, jejichž základní spor tkví v samotném pojetí práva. Ve složitých případech aplikace nelze soudní spor vyřešit na základě jednoduchého sylogismu a mechanické aplikace právní normy na zjištěný skutkový stav, a to z důvodu sémantické nejasnosti, tj. nejasnosti dané vlastnostmi jazyka; systémové nejasnosti, kdy doslovný význam jedné právní normy je v rozporu s jinou právní normou; a funkcionální nejasnosti, kdy důsledky aplikace právní normy v jejím apriorním významu jsou nepřijatelné.⁷²

Většina právní doktríny, ovlivněna pozitivistickým důrazem na autoritativní povahu práva založenou na společenské konvenci,⁷³ vnímá právo jako rozumem identifikovatelný soubor pravidel. Soudcovské chování proto autoři zkoumají v případě mezer v právu, kdy soudce musí využít své diskrece.⁷⁴ Z předpokladu, že v některých případech není soudní rozhodnutí determinováno právem, pak vyplývá závěr, že je ovlivněno mimoprávními faktory.

S odlišným pojetím soudního rozhodování ve složitých případech přichází R. Dworkin, který tvrdí, že důvodem jejich vzniku a neshody při jejich řešení nejsou mezery v právu, nýbrž spor o normativní základy práva (*grounds of law*). Teorie, které vyzdvihují problém soudcovské diskrece v případech, kdy právo nedává jednoznačnou odpověď, kriticky označuje za vnímání práva jako prostého faktu.⁷⁵

2.1.1 Mezery v právu a mimoprávní vlivy na soudní rozhodování

Asi nejznámějším příkladem analýzy soudního rozhodování vycházející z teorie o mezerách v právu je *Podstata soudního procesu*⁷⁶ od Benjaminu Cardoza, který se jako jeden z prvních postavil proti tzv. mechanické jurisprudenci popisující soudní rozhodování jako objektivní dedukci právních řešení z jednoznačných právních norem obsažených v zákonech a soudních precedentech. B. Cardozo v sérii čtyř vysokoškolských přednášek popsal, jak postupuje při tzv. vyplňování mezer v právu. Výsledkem soudcových úvah při řešení sporu je složitá směs

⁷² WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2010, str. 246 a násl.

⁷³ Viz např. MARMOR, A. *Interpretation and Legal Theory*. 2. vydání. op. cit. sub 13, str. 95.; či RAZ, J. *The Authority of Law*. 2. vydání. Oxford: Clarendon Press, 2009, 340 str.

⁷⁴ O soudcovském chování takto přemýšlí i řada právních teoretiků, které nelze považovat za typické právní pozitivisty, viz např. BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. op. cit. sub 30, str. xiii.

⁷⁵ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 7.

⁷⁶ CARDOZO, B., HOLLÄNDER, P. *Podstata súdneho procesu*. Bratislava: Kalligram, 2011, 134 str.

vázanosti předchozím právním pravidlem (v podobě precedentu či zákonného ustanovení), imperativu logické konzistentnosti a symetrie právního řádu, úvah o společenském blahobytu a vlastních i společenských standardů spravedlnosti a morálky.⁷⁷ Soudce vychází ze stanovených právních pravidel a postupuje metodou filozofie, tedy v souladu s logikou práva a zásadou analogie, v určitém bodě však musí zohlednit i jiné principy jako historický vývoj daného právního institutu (metoda evoluce), obyčeje a zvyky společenství (metoda tradice) či spravedlnost, morálku, sociální blahobyt a společenské mravy (metoda sociologie).⁷⁸ Při rozhodování složitých případů aplikace práva je to vždy otázka míry, soudce je dobrým či špatným podle toho, zda dokáže odhadnout správnou míru. Při rozhodování musí vyvažovat všechny přísady: svou filozofii, logiku, analogií, dějiny, obyčeje a smysl pro právo.⁷⁹ Cardozovy myšlenky byly pro další vývoj právního myšlení o soudním rozhodování určující. Průlomové bylo zejména jeho výslovné upozornění na nevědomou stránku soudního rozhodování: „[v] každém z nás je zárodek tendence, ať už ho nazveme filozofií nebo ne, který dává myšlení a jednání souvislost a směr.“⁸⁰

Odkrytím jednotlivých fází soudního procesu a soudcova přemýšlení během rozhodování je B. Cardozo řazen mezi rané stoupence právního realismu, tj. právně filozofického směru s původem ve Spojených státech amerických, který měl pro studium soudcovského chování zásadní význam. Základní myšlenkou právních realistů je, že právní myšlení je otevřeným a nedeterminovaným procesem, a proto často existují dvě rovnocenná řešení právního případu.⁸¹ Soudní rozhodování neovlivňují právní normy, které jsou příliš neurčité, ale konkrétní skutkové okolnosti případu a jejich vnímání soudcem.⁸² Podle Jeroma Franka soudní rozhodnutí nedeterminují právní pravidla ani právní pojmy, ale právní, ekonomické, politické a morální postoje soudce, jeho výchova, charakter a nevyslovené předsudky.⁸³ Joseph Ch. Hutcheson zastával názor, že aplikace práva nespočívá v logickém úsudku, ale v intuici a soudcově citu pro věc.⁸⁴

V současné právní vědě je významným teoretikem soudcovského chování Richard Posner. Soudcovská diskrece a dotváření práva v případě mezer v právu je i pro něj důležitým

⁷⁷ Tamtéž, str. 29.

⁷⁸ Tamtéž, str. 42.

⁷⁹ Tamtéž, str. 124.

⁸⁰ Tamtéž, str. 30-31.

⁸¹ LEITER, B. Legal Formalism and Legal Realism: What is the Issue? *Legal Theory*. 2010, roč. 16, str. 112.

⁸² BIX, B. H. *Jurisprudence: Theory and Context*. 7th Edition. London: Sweet & Maxwell, 2015, str. 202.

⁸³ FRANK, J. *Law and Modern Mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, str. 109.

⁸⁴ HUTCHESON, J. C. Jr. The Judgement Intuitive: The Function of the ‚Hunch‘ in Judicial Decision. *Cornell Law Quarterly*, 1929, roč. 14, str. 285.

předmětem zkoumání. Legalismus je podle R. Posnera základem pro většinu soudních rozhodnutí, selhává nicméně ve složitých případech.⁸⁵ Zákonná ustanovení jsou často vágní, mezerovitá a protichůdná, precedenty mohou být zastaralé či rovněž protichůdné.⁸⁶ V takových případech má soudce diskreci, a protože rozhodnout musí i v těchto případech, musí se zhostit své ‚legislativní role‘.⁸⁷ Obdobně o právu uvažoval i H. L. A. Hart, který odlišoval jednoduché případy, ve kterých lze skutkové okolnosti podřadit pod jednoznačná právní pravidla, a složité případy, ve kterých skutkové okolnosti spadají do nejasné okrajové vrstvy právního pravidla a soudce pro jejich rozhodnutí musí užít diskrece.⁸⁸ Michal Bobek upozorňuje, že rozdíl mezi právníky, soudci zejména, spočívá v odlišném nastavení okamžiku, ve kterém je soudce ochoten opustit text právního předpisu za účelem prosazení jiných hodnot a zájmů.⁸⁹

Zúžení práva na jasně definovatelný soubor pravidel a vnímání problematiky soudcovského chování skrze mezery v právu vede právní a politologickou doktrínu ke zkoumání mimoprávních vlivů na soudní rozhodování a formulování různých teorií s těmito vlivy souvisejících. Podle R. Posnera v případech, kdy tradiční metody právní analýzy neposkytují uspokojující řešení případu, soudcovo rozhodnutí ovlivňují emoce, osobnostní rysy, politické úvahy, ideologie, politika, prostředí a zkušenost.⁹⁰ Důležitou roli v soudním rozhodování hraje i soudcova intuice a úsudek. Soudcovskou intuici R. Posner popisuje jako podvědomé uložení vědomostí, úsudek soudce je směsí empatie, zralosti, vyvažování a selského rozumu.⁹¹ Na druhou stranu soudce málokdy ovlivní spravedlnostní úvahy týkající se konkrétních okolností případu.⁹²

R. Posner zároveň klade důraz na institucionální uspořádání justice a soudce zkoumá perspektivou účastníka pracovního trhu, který chce ze své práce obdobné požitky jako všichni ostatní, a to peníze, moc, reputaci, respekt v odborné komunitě, sebeúctu a volný čas.⁹³ Zamýšlí se nad tím, do jaké míry faktory jako systém soudního jmenování a povyšování, množství nápadu a možnost zrušení rozhodnutí vyšší soudní instancí ovlivňují soudní rozhodování v systému

⁸⁵ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 9.

⁸⁶ Tamtéž, str. 47.

⁸⁷ Tamtéž, str. 79.

⁸⁸ HART, H. L. A. *The Concept of Law. Third Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2012, str. 124-146.

⁸⁹ BOBEK, M. Jak je důležité být textualistou: o okouzlení hodnotovým výkladem práva a historické paměti střeoevropského soudce. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 191.

⁹⁰ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 11.

⁹¹ Tamtéž, str. 107.

⁹² Tamtéž, str. 119.

⁹³ Tamtéž, str. 59.

kariérní justice, amerických federálních soudů a u Nejvyššího soudu Spojených států amerických.⁹⁴

Empirické výzkumy ukazují, že mimoprávní faktory, které mohou mít vliv na soudní rozhodování, jsou zejména ideologické přesvědčení soudců,⁹⁵ selský rozum neboli mimoprávní představa o tom, jak by projednávaný případ měl dopadnout,⁹⁶ sympatie k účastníkům řízení,⁹⁷ rasa, náboženství či národnost účastníků řízení,⁹⁸ případně soudců,⁹⁹ pohlaví soudců,¹⁰⁰ složení senátu,¹⁰¹ předchozí kariéra soudce,¹⁰² mechanismus kariérního postupu¹⁰³ či veřejné mínění.¹⁰⁴ Politologové na základě uvedených empirických výzkumů mimoprávních faktorů vymezují tři hlavní modely soudního rozhodování: 1) právní, 2) postojový a 3) strategický.¹⁰⁵

Právní model netřeba blíže představovat, neboť je definován pro právníky zřejmým předpokladem, že hlavním faktorem ovlivňujícím soudní rozhodování je právo, tedy právní předpisy a precedenty. V politologickém zkoumání tento model často slouží jako ‚slaměný panák‘, proti kterému se ostatní modely vymezují. V oboru soudcovského chování nejznámější a empirickými analýzami často testovaný je tzv. postojový model, podle kterého je soudní rozhodování v případech mezer v právu ovlivněno ideologickým přesvědčením soudce, jehož

⁹⁴ Tamtéž, str. 125 a násl.

⁹⁵ SEGAL, J. A., SPAETH, H. J. *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*, op. cit. sub 22.

⁹⁶ BRAMAN, E., NELSON, T. E. Mechanism of Motivated Reasoning? Analogical Perception in Discrimination Disputes. *American Journal of Political Science*. 2007, r. 51, č. 4, s. 940–956.

⁹⁷ WISTRICH, A. J., RACHLINSKI, J. J., GUTHRIE, C. Heart Versus Head: Do Judges Follow the Law or Follow Their Feelings? *Texas Law Review*. 2015, r. 93, s. 855–923.

⁹⁸ ABRAMS, D. S., BERTRAND, M., MULLAINATHAN, S. Do Judges Vary in Their Treatment of Race? *The Journal of Legal Studies*. 2012, r. 41, č. 2, s. 347–83; či LEVINSON, J. D., BENNETT, M. W., HIOKI, K. Judging Implicit Bias: National Empirical Study of Judicial Stereotypes. *Florida Law Review*, 2017, r. 69, č. 1, s. 63–114.

⁹⁹ GAZAL-AYAL, O., SULITZEANU-KENAN, R. Let My People Go: Ethnic In-Group Bias in Judicial Decisions – Evidence from a Randomized Natural Experiment. *Journal of Empirical Legal Studies*. 2010, r. 7, č. 3, s. 403–428.

¹⁰⁰ DAVIS, S. et al. Voting Behavior and Gender on the U.S. Courts of Appeals. *Judicature*. 1993, r. 77, č. 3, s. 129–133.

¹⁰¹ KASTELLEC, Jonathan P. Hierarchical and Collegial Politics on the U.S. Courts of Appeals. *Journal of Politics*. 2011, r. 73, č. 2, s. 345–361.

¹⁰² EPSTEIN, L. a kol. Circuit Effects: How the Norm of Federal Judicial Experience Biases the Supreme Court. *University of Pennsylvania Law Review*. 2009, r. 157, s. 833–880.

¹⁰³ COHEN, M. A. Explaining Judicial Behavior or What's "Unconstitutional" About the Sentencing Commission? *Journal of Law, Economics, & Organization*. 1991, r. 7, č. 1, s. 183–199.

¹⁰⁴ GILES, M. W., BLACKSTONE, B., VINING, R. L. The Supreme Court in American Democracy: Unraveling the Linkages between Public Opinion and Judicial Decision Making. *The Journal of Politics*. 2008, r. 70, č. 2, s. 293–306.

¹⁰⁵ ONDŘEJKOVÁ, J. Modely analýzy rozhodovací činnosti soudů na příkladu kauzy tzv. slovenských důchodů. In KYSELA, J., ONDŘEJKOVÁ, J. a kol. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, str. 55.

prostřednictvím soudce vnímá skutkové okolnosti případu.¹⁰⁶ Ideologické přesvědčení soudce je definováno na konzervativně-liberální škále a ve Spojených státech amerických je často identifikováno pomocí stranické příslušnosti prezidenta, za jehož vlády byl soudce do své funkce jmenován. Strategický model zkoumá, do jaké míry je soudce při svém rozhodování ovlivněn předpokládanou reakcí ostatních soudců, zákonodárce a veřejnosti.¹⁰⁷ Strategický model zdůrazňuje, že soudy nerozhodují ve vakuu a soudní rozhodnutí mohou být v praxi ovlivněna postavením soudu vůči jiným společenským a politickým aktérům¹⁰⁸ či vztahy mezi soudci v rámci rozhodujícího tělesa.¹⁰⁹

Vedle teorie postjové, strategické a právní lze dále identifikovat teorii sociologickou, psychologickou, fenomenologickou, institucionální a ekonomickou. Sociologická teorie poměřuje vliv složení soudních senátů na řešení soudních sporů.¹¹⁰ Psychologická teorie se zaměřuje na vliv právní nejistoty na soudní rozhodování ve složitých případech.¹¹¹ Institucionální teorie vysvětluje soudcovské chování jako vztah agenta-soudce a principála-státu.¹¹² Ekonomická teorie soudce pojímá jako racionálního aktéra maximalizujícího svůj užitek a podle toho vysvětluje jeho jednání.¹¹³ Inspirativní je i teorie fenomenologická, která zkoumá, jak soudní rozhodování vnímá sám soudce. Zřejmě nejslavnějším příkladem této teorie je již zmíněná série přednášek B. Cardozo *Povaha soudního procesu*.

2.1.2 Teoretická neshoda v právu

Proti vnímání problematiky soudcovského chování skrze mezery v právu se vymezuje non-pozitivist R. Dworkin v díle *Říše práva*.¹¹⁴ Uvádí, že právo nelze vnímat jako „prostý fakt“, neboť v některých případech mezi právníky neexistuje shoda na normativních základech práva

¹⁰⁶ SEGAL, J., A. Judicial Behavior. In CALDEIRA, G., KELEMEN, D., WHITTINGTON, K. *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 24; či SEGAL, J. A., SPAETH, H. J. *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*, op. cit. sub 22.

¹⁰⁷ WITTMANN, D., WEINGAST, B., MCCUBBINS, M., RODRIGUEZ, D., *The Judiciary and the Role of Law*. op. cit. sub 23.

¹⁰⁸ WHITTINGTON, K. E. The Power of Judicial Review. In TUSHNET, M. GRABER, M. A., LEVINSON, S. *Oxford Handbook of the U. S. Constitution*. New York: Oxford University Press, 2015, s. 387–408.

¹⁰⁹ CROSS, F. B., TILLER, E. H. Understanding Collegiality on the Court. *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*. 2008, r. 10, č. 2, s. 259–271.

¹¹⁰ Srv. např. studie vlivu přítomnosti ženy soudkyně na výsledek antidiskriminačního sporu, BOYD, CH., L., EPSTEIN, L., MARTIN, A., D. Untangling the Causal Effects of Sex on Judging. *American Journal of Political Science*, roč. 54, č. 2, 2010, str. 389-411.

¹¹¹ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 35.

¹¹² Tamtéž, str. 125 an.

¹¹³ POSNER, R. What Do Judges and Justices Maximize? (The Same Thing Everybody Else Does). *Supreme Court Economic Review*, roč. 3, 1993, str. 1-41.

¹¹⁴ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 3 a násl.

(*grounds of law*). Není-li shoda na tom, co je právo a na jeho pramenech, nelze hovořit o mezerách v právu, ani o tom, zda soudce právo pouze nalézá či zda ho vytváří.¹¹⁵ V citovaném díle R. Dworkin buduje svou teorii práva, nikoli však jako obecnou analýzu pojmu práva, nýbrž jako normativní teorii toho, jak by soudci měli rozhodovat ve složitých případech aplikace práva.¹¹⁶

R. Dworkin si na začátek klade otázku, v čem a proč se soudci při rozhodování neshodují.¹¹⁷ Identifikuje, že soudní rozhodování spočívá v řešení tří typů otázek: otázek faktu, otázek práva a otázek politické morálky. Otázky faktu jsou snadno zodpověditelné; stačí, je-li k dispozici příslušný důkazní prostředek. O otázkách politické morálky sice často nepanuje shoda, tato neshoda však v rámci soudních sporů většinou nečiní problém. Neshoda mezi soudci, a právníky obecně, se velmi často týká otázek práva, tedy jaké právo platí v konkrétním případě.¹¹⁸

V odpovědích na otázky práva R. Dworkin rozlišuje dva druhy právní neshody, a to empirickou a teoretickou neshodu. V případě empirické neshody se dva právníci neshodnou v tzv. právních tvrzeních (*propositions of law*), tedy na tom, co pozitivní právo v konkrétním případě dovoluje, zakazuje či k čemu opravňuje. Shodnou-li se na normativních základech práva (*grounds of law*), je jejich neshoda snadno (empiricky) řešitelná, neboť se stačí podívat do příslušného pramene pozitivního práva, na jehož závaznosti se shodují.¹¹⁹ Dworkinova teorie práva je však zaměřena na případy tzv. teoretické neshody, tedy na situace, kdy se dva právníci sice shodnou na tom, co výslovně vyplývá z pozitivního práva, nemají však shodu na normativních základech práva jako jsou povaha, účel, hodnoty a hranice práva.¹²⁰

Koncept teoretické neshody R. Dworkin demonstruje na několika slavných kauzách amerických vrcholných soudů. V případě *Riggs v. Palmer*¹²¹ nešlo dle R. Dworkina o to, že by text zákona byl nejasný či neurčitý, soudci se neshodli na právu závazném pro konkrétní skutkové okolnosti. Soudce Gray ve svém odlišném stanovisku obhajoval doslovný či akontextuální výklad zákona; požadoval, aby se smysl zákona dovodil z obecného smyslu textu bez ohledu na kontext. Většina však v daném případě rozhodující právní pravidlo dovodila z úmyslu zákonodárce a uzavřela, že záměrem zákonodárce nemohlo být, aby vrahové dědili po vlastních obětech. Dalším argumentem většiny bylo, že zákon je třeba vykládat tak, aby se co nejvíce přiblížil

¹¹⁵ Tamtéž, str. 6.

¹¹⁶ SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, str. 112.

¹¹⁷ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 3.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 3.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 4.

¹²⁰ Tamtéž, str. 5.

¹²¹ Court of Appeals of New York, 115 N. Y. 506, 22 N. E. 188 (1889).

principům spravedlnosti, neboť zákon není jediným zdrojem práva, ale tvoří součást širšího normativního celku.¹²² Teoretická neshoda v tomto případě spočívala v tom, zda je závazným právem v daném konkrétním případě pouze doslovný text zákona či zákon ve spojení s obecnými principy spravedlnosti.

Obdobně v případě *Tennessee Valley Authority v. Hill*,¹²³ který se týkal otázky, zda dostavět velmi drahou, téměř hotovou přehradu, pokud se v oblasti zjistil výskyt zákonem chráněné ryby, se neshoda mezi soudci týkala toho, jaké právo vyplývá z konkrétního textu zákona. Většina se nakonec přiklonila k závěru, že soud se musí řídit obecným textem zákona, neexistují-li konkrétní důkazy, že zákonodárce zamýšlel jiný výklad za daných konkrétních okolností. Soudce Powell v odlišném stanovisku oponoval tím, že je povinností soudu přijmout výklad souladný se zdravým rozumem a veřejným blahem. Obdobně jako v případě *Riggs v. Palmer* šlo o to, zda je relevantním zdrojem práva v konkrétním případě i něco jiného než doslovný text zákona, v tomto případě konkrétně zdravý rozum a veřejné blaho.¹²⁴

Konečně i asi v nejznámějším případě amerických ústavních dějin, *Brown v. Board of Education*,¹²⁵ se podle R. Dworkina nejednalo o spor ohledně morálky, ale o samotné základy ústavního práva.¹²⁶ Mezi jednotlivými názorovými tábory nebyl povětšinou spor o to, že segregace ve školách praktikovaná v jižanských státech, je nemorální, spor byl o to, jaké právo vyplývá ze čtrnáctého dodatku k Ústavě Spojených států amerických, přičemž podstatným aspektem byla i závaznost precedentu *Plessy v. Ferguson*.¹²⁷

Na uvedených příkladech z rozhodovací činnosti R. Dworkin ukazuje, že teoretická neshoda je v zásadě interpretační. Příčinou teoretické neshody mohou být rozdílné pohledy na vztah mezi platností práva a morální správností práva, hranici mezi právní a politickou argumentací a s tím spojenou hranicí mezi výkladem a přepisováním zákona, upřednostnění různých výkladových metod, důvody k prolomení doslovného významu zákonného ustanovení či řešení střetu různých hodnot (individuálních práv a veřejného zájmu, různých principů právního státu či požadavků spravedlnosti a ekonomické efektivity).¹²⁸

¹²² DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 20.

¹²³ Supreme Court of the United States of America, 437 U. S. 153 (1978).

¹²⁴ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 19.

¹²⁵ Supreme Court of the United States of America, 163 U. S. 537 (1896).

¹²⁶ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 30.

¹²⁷ Supreme Court of the United States of America, 163 U. S. 537 (1896).

¹²⁸ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 87-89.

Scott Shapiro, jeden z čelných představitelů současného právního pozitivismu, upozorňuje, že právní pozitivisté doposud na Dworkinovu kritiku nedali uspokojující odpověď.¹²⁹ Teorie teoretické neshody v právu podle něj představuje „*extrémně silnou kritiku pozitivismu*“,¹³⁰ neboť zpochybňuje základy práva vycházejí ze společenské konvence, které jsou napříč právní veřejností obecně sdílené. Východisko S. Shapiro vidí v opuštění chápání práva jako prostého faktu.¹³¹ S. Shapiro souhlasí s R. Dworkinem, že hledání správné metodologie výkladu závisí na účelu přisuzovaném právu a právní praxi. Účel práva nicméně není určován morální či politickou filozofií soudce, nýbrž souvisí s empiricky identifikovatelným cílem tvůrců konkrétního právního a politického systému, tedy se společenským faktem.¹³² Příčinou teoretické neshody mezi soudci je pak podle S. Shapira odlišné vnímání účelu a ideologie konkrétního právního systému a rozdílný pohled na to, pomocí které metodologie výkladu práva lze tohoto účelu docílit. Pozitivistickou zůstává Shapirova teorie v tom, že účel práva je dán empirickým zkoumáním systému, není hodnocen morálními hledisky; může tak jít i o účel zavrženíhodný, např. rasistický či nábožensky netolerantní.¹³³

Tim Dare rovněž připouští existenci teoretické neshody v právu, avšak tvrdí, že teoretická neshoda ve složitých případech neohrožuje hlubší a přetrvávající shodu na základních aspektech právního systému. Mezi účastníky právního diskurzu dle T. Dareho existuje shoda na tom, jak teoretickou neshodu institucionálně řešit.¹³⁴ Naproti tomu Brian Leiter odmítá existenci teoretické neshody jako takové a tvrdí, že spory ohledně kritérií právní závaznosti jsou čistě empirické. Dworkinovo pojetí empirické neshody v právu je podle B. Leitera zjednodušující. Výkladové spory ve složitých případech aplikace práva, jako např. v R. Dworkinem uváděném případě *Riggs v. Palmer*, se odvíjejí od odlišného porozumění úmyslu zákonodárce vtěleného do konkrétního právního předpisu, shoda však panuje na tom, že úmysl zákonodárce je určující pro správný výklad právního pravidla.¹³⁵

¹²⁹ Tamtéž, 41.

¹³⁰ SHAPIRO, S. The “Hart–Dworkin” Debate: A Short Guide for the Perplexed, In RIPSTEIN, A. *Ronald Dworkin*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, str. 35.

¹³¹ Tamtéž, str. 43.

¹³² Tamtéž, str. 44.

¹³³ Tamtéž, str. 48.

¹³⁴ DARE, T. Disagreeing about Disagreement in Law: The Argument from Theoretical Disagreement. *Philosophical Topics*. 2010, roč. 38, č. 2, str. 11.

¹³⁵ LEITER, B. Explaining Theoretical Disagreement. *The University of Chicago Law Review*. 2009, roč. 76, str. 1217.

2.1.3 Zařazení práce v rámci popsaného teoretického sporu

V teoretickém sporu o důvody vzniku sporů mezi soudci ve složitých případech aplikace práva se tato disertační práce přiklání na stranu Dworkinovy teorie teoretické neshody. Teorie výstižně ukazuje, že podstata neshod v právních názorech spočívá v komplexních otázkách vztahujících se k samotnému pojmu práva, jeho účelu a hranicím mezi právem a jinými normativními systémy. Užitečné je rovněž Dworkinovo rozpracování konkrétních příčin teoretické neshody na základě reálných soudních rozhodnutí amerických vrcholných soudů. Dworkinovy závěry tak lze snadno otestovat na příkladu české soudní praxe.

Podstatné pro účely této práce je rovněž to, že R. Dworkin chápe teoretické neshody mezi právníky jako tzv. rozumné neshody. Rozumná neshoda je názorová neshoda, která odolává dlouhodobé argumentační diskusi mezi rozumnými a dobře informovanými lidmi.¹³⁶ Rozumná neshoda tak může vést k patové situaci, kdy obě strany mají perfektně vyargumentovaná stanoviska, navzájem si rozumí, ale nemohou dojít ke shodě, neboť nesdílí výchozí pozici. Řešením rozumné neshody může být pouze hlasování,¹³⁷ v případě teoretické neshody mezi soudci je vhodným ventilem odlišné, menšinové pozice uplatnění odlišného stanoviska.

Zároveň je třeba zdůraznit, že předkládaná práce nesdílí veškerá východiska a závěry Dworkinovy teorie práva. Nepřiklání se k Dworkinovu non-pozitivismu,¹³⁸ není obhajobou Dworkinovy interpretační teorie práva jako integrity¹³⁹ a v rozporu s Dworkinem neodmítá interpretační pluralismus.¹⁴⁰ S R. Dworkinem lze sice souhlasit, že soudce musí při svém rozhodování usilovat o nalezení nejlepšího výkladu práva a řešení posuzovaného případu. Zavedením institutu odlišného stanoviska i soud jako instituce připouští, že v posuzovaném složitém případě aplikace práva došlo k teoretické neshodě mezi soudci. V souladu s postuláty diskurzivní teorie práva¹⁴¹ tato práce vychází z předpokladu, že odkrytím teoretické neshody nedochází k oslabení legitimacy soudního rozhodnutí, nýbrž naopak. Odlišné vnímání normativních základů práva mezi soudci je navíc založeno na natolik zásadních otázkách pojmu

¹³⁶ MCMAHON, CH. *Reasonable Disagreement: A Theory of Political Morality*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, str. 7.

¹³⁷ SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. op. cit. sub 116, str. 84.

¹³⁸ Pro účely této práce není zásadní, zda se právo skládá pouze z pravidel či z pravidel a právních principů, či zda morálka je podmínkou platnosti práva či pouze jeho vnějším korektivem.

¹³⁹ K popisu Dworkinovy interpretační teorie práva jako integrity viz podkapitola 2.4.4.

¹⁴⁰ Pro obhajobu interpretačního monismu viz DWORKIN, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2011, 506 str.

¹⁴¹ Legitimní je právo v případě, že používá faktické donucení až jako krajní prostředek a primárně má ambici na racionální uznání svých adresátů skrze transparentní odůvodnění. Viz HABERMAS, J. *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1998, 704 str.

práva, že je pro právní teorii obohacující se jednotlivými interpretačními teoriemi a jejich východisky podrobně zabývat.

2.2 Soudcovská filozofie: pojem

Základem Dworkinovy teorie teoretické neshody v právu je pojetí pojmu práva jako interpretačního pojmu, což znamená, že teorie toho, co je právo, předpokládá nějakou teorii interpretace práva jakožto společenské praxe.¹⁴² Z uvedeného vyplývá, že jedním z nejdůležitějších komponentů soudcovského rozhodování ve složitých případech aplikace práva je soudcova vlastní teorie o tom, co je právo a co obnáší soudcovská funkce.¹⁴³ Druhá kapitola teoretické části disertační práce proto analyzuje různé koncepce individuálních soudcovských teorií o pojmu práva a jeho interpretaci a v závěru vymezuje vlastní definici zkoumaného konceptu.

2.2.1 Teorie konstruktivní interpretace

Interpretace práva jakožto společenské praxe má podle R. Dworkina konstruktivní povahu, což obnáší co nejvíce právo přibližovat jeho účelu.¹⁴⁴ Soudcova interpretační teorie musí usilovat o nejlepší možný výklad práva. Individuální interpretační teorie soudce se zakládá na soudcově vlastním přesvědčení o účelu práva jakožto společenské praxe. Každá právní argumentace, bez ohledu na její konkrétnost, předpokládá úvahu o normativních základech práva. Každé soudní rozhodnutí je součástí právní teorie, přestože relevantní filozofické přesvědčení může být skryto a v právní argumentaci převládá rozbor skutkových okolností a citace zákonů. Právní teorie je obecnou součástí soudního rozhodování, tichou předehrou každého soudního rozhodnutí.¹⁴⁵

Při formulaci vlastní interpretační teorie soudce musí identifikovat účel práva a na základě toho hodnotit, jestli zvolené výkladové stanovisko je lepší než všechny konkurenční výkladové alternativy. R. Dworkin například spatřuje nejobecnější účel interpretace zákonů v tom, aby realizace státní moci byla v dané společnosti více férová, moudrá a spravedlivá.¹⁴⁶ Soudcovské interpretační teorie by dále měly obsahovat určitou koncepci toho, jaká dělba státní moci je nejlepší, což souvisí s otázkami vztahujícími se k demokratickému deficitu soudcovské funkce a limitům soudcovské interpretace práva. V praktické rovině se jedná o otázky typu, co dělat,

¹⁴² DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 50.

¹⁴³ Tamtéž, str. 87.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 48.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 90.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 93.

pokud je text právní normy nejasný, či zda je rozhodující doslovný či teleologický výklad právní normy.¹⁴⁷

2.2.2 Různé koncepte individuální interpretační teorie soudce

Tezi, že při rozhodování složitých případů aplikace práva by soudce měl mít vlastní teorii toho, co je právo a co obnáší soudcovská funkce, s R. Dworkinem sdílí řada právních teoretiků. R. Alexy uvádí, že každý právník má o pojmu práva více či méně jasnou představu, která se projevuje v jeho praxi; tato představa může být čistě intuitivní, nebo naopak zcela vědomá, teoreticky podložená a jasně strukturovaná.¹⁴⁸ F. J. Benzoni a Ch. S. Dodrill pro zkoumanou problematiku volí pojem soudcovská filozofie, kterou definují jako zvolenou, výslovně pojmenovatelnou a racionálně obhajitelnou metodu soudního rozhodování, kterou tvoří soudcovo vnímání zásad interpretace práva, role soudní moci v ústavním systému, funkce práva a dělby moci. Zdůrazňují rovněž soudcovo vnímání vlastní funkce; zdrženlivost ve vztahu k ostatním složkám soudní moci či naopak aktivistický přístup k soudnímu rozhodování.¹⁴⁹

O pojmu soudcovské filozofie hovoří ve svých teoretických dílech i A. Barak. Soudcovskou filozofii považuje za souhrn myšlenek o výkonu soudcovské diskrece ve složitých případech aplikace práva, který je ovlivněn osobní zkušeností, vzděláním a povahou.¹⁵⁰ Vědomí vlastní soudcovské filozofie je podle A. Baraka pro soudce významným nástrojem sebeomezení při řešení složitých případů aplikace práva. Soudcovská filozofie totiž ovlivňuje základní volby procesu aplikace práva: výběr zdrojů poznání práva, interpretační metody, poměrování různých hodnot apod.¹⁵¹

E. W. Thomas pojednává o koncepci soudcovské funkce. Zdůrazňuje, že neexistuje jedna správná koncepce soudcovské funkce. Právní teorie vede soudce k přijetí různých teorií práva a soudcovského procesu, což ve svém důsledku vede k transparentnějšímu a otevřenějšímu rozhodování; koncepce soudcovské funkce se skrze rozdíly v právních závěrech jednotlivých soudců promítá i do soudních rozhodnutí.¹⁵²

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 110.

¹⁴⁸ ALEXY, R. *Begriff und Geltung des Rechts*. Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 2002, str. 18.

¹⁴⁹ BENZONI, F., J., DODRILL, CH., S. Does Judicial Philosophy Matter?: A Case Study. op. cit. sub 38, str. 288.

¹⁵⁰ BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. op. cit. sub 30, str. xv.

¹⁵¹ Tamtéž, str. 120.

¹⁵² THOMAS, E., W. THOMAS, E. W. *The Judicial Proces: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. op. cit. sub 17, str. 8.

J. W. Howard ve své analýze amerických federálních odvolacích soudů pracuje s pojmem soudcovská role, který definuje jako soubor pravidel soudního rozhodování, která jsou formována socializací soudce v rámci rozhodujícího tělesa, formálními opravnými prostředky a tlakem ze strany ostatních soudců.¹⁵³ Nina-Louisa Arold soubor právních hodnot soudce, jeho názorů na právo a profesních zvyklostí nazývá právní kulturou soudce.¹⁵⁴ V českém prostředí naráží tento termín na tradiční právně teoretický pojem právní kultury, který je synonymem velkému právnímu systému či právní rodině.¹⁵⁵ Blíže k české terminologii jsou definice právní kultury Rogera Cotterrela a Lawrence M. Friedmana, kteří pojem považují za právně sociologický koncept a zdůrazňují hledisko veřejnosti. R. Cotterrell právní kulturu definuje jako soubor právních konceptů a praktik, který je neoddělitelný od širšího společenského kontextu.¹⁵⁶ L. M. Friedman popisuje právní kulturu jako soubor myšlenek, hodnot a postojů veřejnosti k právu a právním institucím.¹⁵⁷ Právní kulturu odlišuje od právní ideologie, kterou spojuje s pohledem právní doktríny na právo a její instituce.¹⁵⁸

J. Wróblewski rozpracovává pojem ideologie soudcovské aplikace práva, který se pojmu soudcovská filozofie v lecčem podobá.¹⁵⁹ Pojmem ideologie soudcovské aplikace práva vyjadřuje „*axiologii aplikace práva*“.¹⁶⁰ Do soudního rozhodování se dle J. Wróblewského promítají různé hodnoty, nikoli však hodnoty morální či politické, ale právní, jako například zákonnost, právní jistota, objektivita, spravedlnost, ekvita či pragmatické hodnoty. Koncept rozpracovává v obecné a individuální rovině.¹⁶¹ Ideologie soudcovské aplikace práva v obecné rovině určuje vhodné a přípustné metody výkladu práva a ideální roli soudce ve společnosti a v procesu aplikace, případně dotváření práva. Jedná se o „*obecně akceptované vyprávění o povaze soudcovské činnosti*“ formované právní doktrínou, odbornou, politickou a laickou veřejností, jakož i soudci samotnými.¹⁶² V obecné rovině tak Wróblewského teorie zapadá mezi teorie procesu soudního

¹⁵³ HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. op. cit. sub 40, str. xxiii.

¹⁵⁴ AROLD, N.-L. *The Legal Culture of the European Court of Human Rights*. op. cit. sub 154, str. 11.

¹⁵⁵ KNAPP, V. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C. H. Beck, 1996, 248 str.

¹⁵⁶ COTTERRELL, R. Debates and Dissents: The Concept of Legal Culture. In NELKEN, D. (ed.) *Comparing Legal Cultures*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company, 1997, str. 13 a násl.

¹⁵⁷ FRIEDMAN, L., M. The Concept of Legal Culture: A Reply. In NELKEN, D. (ed.) *Comparing Legal Cultures*. Aldershot: Dartmouth Publishing, 1997, str. 34.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 39.

¹⁵⁹ WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. op. cit. sub 72, str. 265 an.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 267.

¹⁶¹ BOBEK, Michal. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. op. cit. sub 7, str. 204.

¹⁶² KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. op. cit. sub 44, str. 1.

rozhodování, neboť se zabývá otázkou, co očekáváme a co bychom měli očekávat od soudního rozhodování, tj. jaké hodnoty by soudní rozhodování mělo ztělesňovat.¹⁶³

Koncept ideologie soudcovského rozhodování v obecné rovině J. Wróblewski rozpracovává do tří ideálních modelových typů soudcovské aplikace práva: ideologie vázané aplikace práva, ideologie volné aplikace práva a ideologie legální a racionální aplikace práva.¹⁶⁴ Na Wróblewského ideálních modelech lze především dobře ilustrovat, jak se soudcovské rozhodování v čase mění. Bernd Rüthers popsal vliv změn politických režimů na soudcovskou aplikaci práva v Německu, a to především v kontextu vlivu nacistické ideologie na soudcovské rozhodování.¹⁶⁵ V českém prostředí se Wróblewského modely zabýval Z. Kühn, který je využil k popisu proměn soudcovské právní argumentace v průběhu 20. století ve střední Evropě: od sofistikované formalistické právní argumentace před druhou světovou válkou, přes ideologickou aplikaci práva stalinistickou justicí a simplistní formalismus dob reálného socialismu až po střet hodnotové judikatury nově vzniklého Ústavního soudu a zákonného pozitivismu obecné justice v 90. letech a na začátku nového tisíciletí.¹⁶⁶

Pro zkoumání konceptu soudcovské filozofie je zajímavý pojem ideologie soudcovské aplikace práva v individuální rovině, který se snaží o zachycení myšlenkového a hodnotového nastavení soudce k právu, aplikaci práva a výkonu funkce soudce. Pojem zdůrazňuje střet protichůdných právních hodnot v právním myšlení a soudcovské aplikaci práva.¹⁶⁷ Tento koncept nicméně nebyl, oproti obecným modelům aplikace práva, právní doktrínou dosud rozpracován.

2.2.3 Vlastní vymezení pojmu

Pro účely této práce lze pojem soudcovské filozofie definovat jako více méně strukturované a vědomé pojetí pojmu práva a vnímání vlastní funkce, které dává směr soudcovské právní argumentaci a promítá se do rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Jedná se o souhrn výchozích tezí o pojmu práva a hodnot jej utvářejících. Pojem rovněž zahrnuje soudcovo vnímání vztahu justice k ostatním složkám veřejné moci. Pojem soudcovské filozofie se primárně zaměřuje na vnitřní nastavení soudce, jeho myšlenkový systém vztahující se k výkonu soudcovské

¹⁶³ LUCY, William. Adjudication. op. cit. sub 10, str. 207.

¹⁶⁴ WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. op. cit. sub 72, str. 270.

¹⁶⁵ RÜTHERS, B. Co je na spravedlnosti nespravedlivé: K proměnám právních ideálů při změnách politických systémů. *Právník*. 1994, roč. 133, č. 5, str. 437 a násl.

¹⁶⁶ KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. op. cit. sub 44, str. 165.

¹⁶⁷ WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. op. cit. sub 72, str. 323-324.

role. Neméně důležité nicméně je, jak se soudcovovo vnitřní nastavení promítá do jeho argumentace v soudních rozhodnutích či odlišných stanoviscích.

Soudcovskou filozofii je třeba vymezit vůči pojmu politické ideologie. Politická ideologie soudce odráží jeho pohled na uspořádání státu a společnosti a je formována jeho životní zkušeností, rodinným zázemím či vzděláním.¹⁶⁸ Ideologii utváří mimoprávní hodnoty jako svoboda, solidarita, důraz na rodinu, ekologické myšlení atd. Hranice mezi ideologií a soudcovskou filozofií nicméně není jednoznačná a nepropustná; oba pojmy se částečně překrývají a navzájem se ovlivňují.¹⁶⁹ V některých případech je těžké určit, zda zastávaná hodnota je hodnotou právní či nikoli; světonázor může často ovlivňovat soudcovskou filozofii natolik, že s ní splyne. Ideologie může také ovlivnit soudcovskou filozofii. Lze například poukázat na to, že politicky konzervativní soudci Nejvyššího soudu Spojených států amerických jsou zároveň většinou právními originalisty.¹⁷⁰

Soudcovská filozofie vychází ze soudcova vnímání pojmu práva. Lze však předpokládat, že u řady soudců, zejména těch kariérních, kteří se od studia práv právní teorii příliš nevěnovali, se soudcovská filozofie vytváří induktivně spíše než deduktivně. Je spíše výsledkem dlouhodobého uvažování nad jednotlivými případy a nad tím, jak právo interpretovat a jak správně naplnit svou roli než vědomým uvažováním nad samotným pojmem práva.

¹⁶⁸ BENZONI, F., J., DODRILL, CH., S. Does Judicial Philosophy Matter?: A Case Study. op. cit. sub 38, str. 288.

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 288.

¹⁷⁰ Viz blíže BORK, R., H. *Amerika v pokušení: Právo vystavené svodům politiky*. Praha: Victoria Publishing, 1993, 421 str.

2.3 Soudcovská filozofie a základní hodnoty obsažené v pojmu práva

Je-li soudcovská filozofie definována skrze axiologii práva, tj. hodnoty obsažené v pojmu práva, je třeba se blíže zabývat identifikací těchto hodnot. Základním teoretickým textem pro pochopení střetu základních právních hodnot (spravedlnosti, právní jistoty a účelnosti, resp. obecného blaha¹⁷¹) je *Právní filozofie* Gustava Radbrucha, který na tomto střetu vystavěl obecnou teorii pojmu práva.¹⁷² Kapitola následně definuje hodnoty spravedlnosti, právní jistoty, účelnosti a další významné hodnoty, které hrají roli v aplikaci práva ve složitých případech.

2.3.1 Právo jako střet hodnot

G. Radbruch právo pojímal v duchu neokantismu jako kulturní fenomén, tj. skutečnost vztahující se k ideji, přičemž za ideu práva považoval spravedlnost. Právo nemusí být vždy spravedlivé, ale je právem pouze proto, že jeho smyslem je být spravedlivé.¹⁷³ I podle českého filozofa Jana Sokola je spravedlnost „*matkou práva*“, s níž je spjata veškerá právní tradice.¹⁷⁴ Podle Miloše Večeři patří potřeba spravedlivého uspořádání k základním potřebám jednotlivce a lze v ní spatřovat i individuální kořeny práva.¹⁷⁵ Spravedlnost lze rovněž vnímat jako zdroj legitimacy práva.¹⁷⁶

V Radbruchově analýze určuje spravedlnost pouze formu, nikoli obsah právního pravidla; neříká nic o hledisku, podle něhož je třeba určit, co je rozdílné a co stejné. Obsah právních pravidel lze určit pouze s ohledem na účel práva.¹⁷⁷ Účel práva je hodnotou relativní, ovlivněnou interpretovým pohledem na uspořádání státu a společnosti. Právo jako systém norem pro společné soužití jednotlivců nicméně nemůže být vydáno napospas relativitě rozdílných pohledů na účel práva. Třetí hodnotou pojmu práva je proto právní jistota.¹⁷⁸

Ve většině případů je podle G. Radbrucha důležitější, aby spor různých právních názorů byl ukončen, než aby byl rozřešen spravedlivě či účelně. Právní jistota může ospravedlnit platnost nespravedlivého nebo neúčelného práva. Neznamená to však, že by právní jistota měla absolutní

¹⁷¹ K oběma pojmům viz blíže podkapitola 2.3.4.

¹⁷² RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. sub 1, str. 47 – 224.

¹⁷³ Tamtéž, str. 52

¹⁷⁴ SOKOL, J. Jazyk, právo a dobro. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 77.

¹⁷⁵ VEČEŘA, M. a kol. *Všeobecná teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, str. 302.

¹⁷⁶ ŠIMÍČEK, V. Přirozené právo a právní pozitivismus: domácí pohoda namísto italského manželství. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 170; Obdobně též VEČEŘA, M. a kol. *Všeobecná teorie práva*, op. cit. sub 175, str. 304.

¹⁷⁷ RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. sub 1, str. 90.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 108.

přednost před spravedlností a účelností.¹⁷⁹ Podle G. Radbrucha jsou si všechny tři hodnoty rovny. Spravedlnost a právní jistota jsou všeobecně platnými prvky ideje práva, účelnost práva je prvkem relativním. Spravedlnost, účelnost a právní jistota se vzájemně doplňují, současně si však vzájemně v mnohém odporují: neexistují „v hezké shodě, nýbrž v ostrém vzájemném konfliktu“.¹⁸⁰ Při rozhodování sporů musí vždy jedna z hodnot převážet. Pro určení, která z uvedených hodnot převáží, neexistuje jedno obecně platné pravidlo, rozhodnutí v jednotlivých případech je odpovědností soudce.¹⁸¹

Obdobně o střetu principu spravedlnosti a právní jistoty v soudním rozhodování pojednává i B. Cardozo. Soudce by si při rozhodování v situacích mezer v právu měl uvědomovat význam principů jednotnosti a konzistentnosti práva zaručené věrností precedentu; snaha dosáhnout absolutní spravedlnosti v každém jednotlivém případě by znemožnila zachování všeobecných pravidel.¹⁸² Na druhou stranu je třeba zohledňovat i zájem na zachování ekvity, férovosti a ostatních aspektů společenského blahobytu. Logika práva by měla být neustále testována spravedlností a naopak. Rozhodnutí o tom, který zájem převáží v konkrétním případě, je na každém soudci, přičemž rozhodnutí tkví v jeho životní zkušenosti.¹⁸³

Na Radbruchovo pojednání o pojmu práva a konfliktu tří základních hodnot navazují další právní teoretici zabývající se soudním rozhodováním. R. Alexy identifikuje pnutí mezi principy právní jistoty a správnosti v soudním rozhodování.¹⁸⁴ Právní jistota vyžaduje, aby právní normy byly co nejurčitější a aby byly důsledně dodržovány. Správnost se naopak zaměřuje na obsah práva a pojí se se spravedlností v materiálním smyslu, a především s morálkou. S vědomím skeptického argumentu o nemožnosti objektivního zdůvodnění správnosti morálního úsudku R. Alexy spatřuje řešení otázky legitimacy soudního rozhodování v diskurzivní teorii, tedy že morální soudy musí být podrobeny racionální argumentaci.¹⁸⁵ R. Posner upozorňuje, že v soudním rozhodování existuje často konflikt mezi „dobrým“ právem a „jistým“ právem.¹⁸⁶ Konstatuje, že v soudním rozhodování působí dva druhy preferencí, a to systémové a vztahující se ke konkrétnímu případu.¹⁸⁷

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 108.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 109.

¹⁸¹ Tamtéž, str. 118.

¹⁸² CARDOZO, B., HOLLÄNDER, P. *Podstata súdneho procesu*. op. cit. sub 76, str. 37.

¹⁸³ Tamtéž, str. 93

¹⁸⁴ ALEXY, R. Legal Certainty and Correctness. *Ratio Juris*. 2015, roč. 28, č. 4, str. 441-451.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 442 a 449.

¹⁸⁶ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 377.

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 10.

V českém prostředí si pnutí mezi různými hodnotami v právu všímá Ondřej Kadlec. Právní jistota dle něj pramení z předem daných pravidel, spravedlnost vyžaduje zohlednění individuálních, morálně relevantních okolností případu.¹⁸⁸ Miloš Večeřa považuje spravedlnost a právní jistotu za smysl práva.¹⁸⁹ Petr Hajn upozorňuje, že různí soudci mohou klást různým hodnotám, účelům či zájmům jiný význam, a i nepatrný rozdíl může vést k odlišnému rozhodnutí.¹⁹⁰ Ota Weinberger jako základní ideje právního řádu identifikuje spravedlnost, právní jistotu a ideu systému.¹⁹¹

Libor Hanuš nazývá základní hodnoty práva účely práva. Účelem práva je dle L. Hanuše předně snížení společenské entropie a odstranění konfliktů a zajištění obecného míru a společenského blaha; dále je jím zajištění spravedlnosti při respektování svobody a rovnosti každého jedince v důstojnosti i právech. Účelem práva je rovněž přispívat ke generování a upevňování dobrých mravů. Imanentním účelem práva je konečně právní jistota a z ní plynoucí důvěra v právní řád, ve stabilitu práva a předvídatelnost aplikace práva. Právní řád má směřovat k spravedlivému uspořádání právních vztahů ve společnosti. Právní jistota zahrnuje požadavek seznatelnosti a předvídatelnosti práva, chrání očekávání adresátů práva stran obsahu práva. Právní řád musí rovněž zachovávat strukturu a funkce systému, nesmí být nepředvídatelným chaosem. V aplikační praxi se tato idea někdy označuje jako princip bezrozpornosti a jednoty právního řádu.¹⁹² Ve shodě s G. Radbruchem konstatuje, že žádná z uvedených hodnot není absolutní sama o sobě. Řešení kolize účelů práva spočívá dle L. Hanuše ve snaze o maximální dosažení všech účelů, přičemž upřednostnění jednoho je vždy otázkou racionálně obhajitelné argumentace a vážení principem proporcionality. Výsledkem je harmonizace všech účelů.¹⁹³ Morální prvky jsou do práva dle L. Hanuše inkorporovány skrze požadavky materiální správnosti a spravedlnosti.¹⁹⁴ L. Hanuš upozorňuje na pnutí v tom, že odpovědný právník musí v demokratickém státě podřídit své spravedlnostní přesvědčení právnímu řádu, v konečné instanci je však podroben svému svědomí. Řešení spatřuje v argumentačním a metodologickém vzdělávání.¹⁹⁵

¹⁸⁸ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 225.

¹⁸⁹ VEČEŘA, M. a kol. *Všeobecná teorie práva*, op. cit. sub 175, str. 289.

¹⁹⁰ HAJN, P. Vážení hodnot a zájmů při rozhodování nejvyšších soudů. In ŠIMÍČEK, V. (ed.) *Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – čas pro změnu?* Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 57.

¹⁹¹ WEINBERGER, O., HUNGR, P. *Norma a instituce: úvod do teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, str. 33-34.

¹⁹² HANUŠ, L. *Glosy k právní argumentaci. 2. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, str. 3.

¹⁹³ Tamtéž, str. 4.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 6.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 10.

Pavel Holländer varuje, že kyvadlo se vychyluje směrem k individuální spravedlnosti na úkor právní jistoty: „*V atmosféře života ve změně, ve společnosti soustředěné na jednotlivce, do pozadí ustupuje účel právní jistoty ve srovnání s úsilím o dosažení spravedlnosti jedinečného v otevřeném, neustále se měnícím, těkavém normativním prostoru dneška. Spravedlnost jedinečného ve spojení s tendencí paradigmatu více a více vůči společnosti se vyčleňujícího autonomního jednotlivce vychyluje kyvadlo ve vztahu k požadavku jistoty a snižování entropie jedním směrem. Pro princip proporcionality platí lidové rčení: Dobrý sluha, špatný pán. Je-li aplikace práva subsumpcí spjata s právní jistotou, jako účelem práva, proporcionalita je spjata s individuální spravedlností. Vychýlení kyvadla obojím směrem nese s sebou negativa: směrem prvním – možnou nespravedlnost, směrem druhým – nepředvídatelnost a nejistotu. Ano, neexistuje nic náročnějšího, než hledání míry věcí [...]*“.¹⁹⁶

Konflikt různých právních hodnot vnímá i judikatura. Rozšířený senát vyjádřil střet mezi hodnotou předvídatelnosti soudních rozhodnutí a účelností práva následovně: „*Stabilní aplikační praxe zajišťuje dostatečnou předvídatelnost právní regulace, snižuje transakční náklady účastníků právních vztahů a umožňuje lepší plánování jejich jednání. Proto obvykle platí, že čím déle byl určitý výklad zákona aplikován, tím silnější musí být důvody pro změnu takové aplikační praxe, neboť tím více je změnou dotčena právní jistota. Soudy jsou však povolány k tomu, aby nalézaly právo, tj. hledaly a nacházely pomocí právní argumentace jeho „správný“ obsah, přičemž – systémově vzato – v úvahu se nabízející interpretační alternativy musí být vždy možno seřadit podle míry jejich přesvědčivosti a pouze jedna jediná může být shledána za daných okolností nejpřesvědčivější. Změna judikatury je proto na místě vždy, dospěje-li soud k závěru, že dosud aplikovaná interpretační alternativa není správná, tj. že je z dobrých důvodů méně přesvědčivá než jiné nabízející se interpretace, a že i při zohlednění hodnoty, kterou za daných okolností i se zohledněním délky dosavadní aplikační praxe, od níž se má ustoupit, představují právní jistota a s ní spojený zájem na stabilitě právních (a tedy společenských) vztahů, nelze dosavadní interpretaci přesvědčivě hájit.*“¹⁹⁷

2.3.2 Spravedlnost

Základem každého přemýšlení o spravedlnosti je Aristotelovo rozdělení na komutativní a distributivní spravedlnost: „*Existují dva druhy částečné spravedlnosti a práva jí odpovídající.*

¹⁹⁶ HOLLÄNDER, P. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 3, str. 284.

¹⁹⁷ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 4. 5. 2010, sp. zn. 4 Ads 77/2007. Všechna v práci uvedená rozhodnutí NSS jsou dostupná z www.nssoud.cz.

*Jeden se týká rozdělování poct, peněz anebo všech takových hodnot, které lze rozdělit mezi občany státu, druhý řídí vzájemný vztah jednotlivců.*¹⁹⁸ Komutativní spravedlnost spočívá v nápravě poměrů mezi dvěma stranami, kdy jedna strana něco ubrala straně druhé. Relevantní je především v soukromém právu, smluvním i deliktním. Distributivní spravedlnost se týká rozdělení dober a břemen v rámci společnosti.¹⁹⁹ Komutativní spravedlnost je pojmem soukromého práva, jedná se o spravedlnost mezi dvěma osobami, které jsou si rovny. Distributivní spravedlnost je spravedlností veřejného práva, neboť vyjadřuje trojstranný vztah, v němž jedna nadřízená osoba rozhoduje o rozdělení dober a břemen mezi druhé dvě osoby. Komutativní spravedlnost tedy předpokládá spravedlnost distributivní, neboť k nápravě poměrů mezi dvěma sobě rovnými osobami může dojít pouze za podmínky, že dobra a břemena byla mezi tyto dvě osoby spravedlivě rozdělena. Prototypem spravedlnosti ve smyslu Radbruchovské ideje práva je právě spravedlnost distributivní.²⁰⁰

G. Radbruch ve svém pojednání pracuje s distributivní spravedlností v abstraktním smyslu. Neuvádí, na jakých principech by rozdělení dober ve společnosti mělo být uskutečněno. Teorie spravedlnosti jako Rawlsova teorie společenské smlouvy²⁰¹, Nozickův libertarianismus²⁰², Sandelova komunitární teorie spravedlnosti²⁰³ či feministická teorie spravedlnosti²⁰⁴ vycházejí z autorovy specifické představy o účelu práva a státu, představují proto obsah práva úzce svázaný s hodnotou účelnosti práva. Radbruchovo pojetí spravedlnosti je rovněž spravedlností formální, tedy princip stejného zacházení se stejným a odlišného zacházení s odlišným.²⁰⁵ Od Radbruchovy ideje spravedlnosti je proto třeba odlišit spravedlnost v materiálním smyslu, která úzce souvisí s interpretovým pojetím dobra, tedy specifického účelu práva. O materiální spravedlnosti bude pojednáno níže.

Radbruchově vnímání spravedlnosti jako ideje práva je blízké spojení spravedlnosti s osmi formálními charakteristikami vnitřní morality práva v teorii Lona Fullera. Například jsou-li zákony retroaktivní, jsou nespravedlivé.²⁰⁶ Inspirativní je také rozdělení Ch. Perelmana, který

¹⁹⁸ ARISTOTELÉS, KRÍŽ, A. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 2013, str. 116 a násl.

¹⁹⁹ BIX, B. H. *Jurisprudence: Theory and Context*. 7. vydání. op. cit. sub 82, str. 109.

²⁰⁰ RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. sub 1, str. 74.

²⁰¹ RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass: Belknap Press, 2005, 607 str.

²⁰² NOZICK, R. *Anarchy, State and Utopia*. Oxford: Blackwell Publishers, 1991, 367 str.

²⁰³ SANDEL, M., J. *Liberalism and the Limits of Justice*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 231 str.

²⁰⁴ Viz např. OKIN, S., M. *Justice and Gender: An Unfinished Debate*. *Fordham Law Review*. 2004, roč. 72, str. 1537 a násl.

²⁰⁵ RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. sub 1, str. 73.

²⁰⁶ FULLER, L., PŘIBÁŇ, J. *Morálka práva*. Vyd. 2. Praha: OIKOYMENH, 1998, 229 str.

rozlišuje spravedlivý čin, pravidlo a člověka: „*Spravedlivý čin se vztahuje ke správnosti [correctness], odmítnutí nerovnosti. Spravedlivé pravidlo se vztahuje k rozumu, odmítnutí libovůle [the arbitrary]. Spravedlivý člověk se vztahuje ke svědomí [the arbitrary], odmítnutí nelidskosti.*“²⁰⁷

2.3.3 Právní jistota

Princip právní jistoty představuje jeden ze základních aspektů práva. Přemýšlení o právu je tradičně vedeno požadavkem, aby právo bylo určité a aby tak i působilo.²⁰⁸ Jedná se však o velmi abstraktní pojem, který zahrnuje řadu rozličných aspektů práva; neexistuje pro něj jednotná definice a mezi právníky, soudce nevyjímaje, může být vnímán odlišně.²⁰⁹ Zjednodušující vnímání právní jistoty tento princip spojuje s právním kognitivismem, podle kterého právo na jednotlivé otázky nabízí jedno správné řešení, přičemž toto správné řešení vyplývá ze správného použití pramene práva. Výklad práva je pak pouze vyjasněním či pochopením již existujících norem; právo aplikující orgán musí použít pouze svůj rozum, nikoli vůli.²¹⁰

Z principu právní jistoty vyplývají následující základní požadavky, které však nemusí být vždy zcela v harmonii: určitost práva, tedy požadavek, aby adresáti práva byli schopni seznat přesný obsah právních pravidel; předvídatelnost práva a zejména soudních rozhodnutí; a stabilita práva v čase.²¹¹ Všechny vyjmenované aspekty právní jistoty propojuje základní smysl tohoto principu, a to požadavek, aby adresáti práva byli předem schopni seznat, jaké právní následky vyplývají z jejich jednání. V souvislosti se stabilitou práva a jeho stálostí, jako omezení společenské entropie, právní jistotu definuje například P. Holländer.²¹² R. Alexy naopak spojuje právní jistotu s určitostí. Právní jistota dle Alexyho vyžaduje, aby právní systém byl co nejurčitější a právní pravidla co nejúplněji dodržována.²¹³ Na předvídatelnost soudního rozhodování jako důležitou hodnotu práva pak upozorňuje Vojtěch Šimíček.²¹⁴

²⁰⁷ PERELMAN, Ch. *The Idea of Justice and the Problem of Argument*. London: Routledge & Kegan, Paul, New York: The Humanities Press, 1963, str. 76.

²⁰⁸ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 168.

²⁰⁹ BERTEA, S. Towards a New Paradigm of Legal Certainty. *Legisprudence*. 2008, roč. 2, č. 1, str. 26.

²¹⁰ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 172.

²¹¹ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 168.

²¹² HOLLÄNDER, P. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. op. cit. sub 196, str. 283.

²¹³ ALEXY, R. Legal Certainty and Correctness. op. cit. sub 184, str. 441.

²¹⁴ ŠIMÍČEK, V. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*. 2004, roč. 14, č. 5, s. 7-11.

Užitečné poznání pro hlubší porozumění pojmu přináší srovnání mezi vnímáním právní jistoty v kontinentální právní tradici a angloamerické právní tradici. Zatímco kontinentální právní tradice spojuje právní jistotu s dodržováním předem daných a jasně vymezených zákonných pravidel a s tím spojené vyloučení soudcovské tvorby práva, systém common law vnímá právní jistotu z více funkčního hlediska; pohledem common law právníků je právní jistoty nejlépe dosaženo ustálenou soudní judikaturou.²¹⁵ Funkční vnímání právní jistoty a s tím spojený důraz na ustálenost judikatury se nicméně postupně prosazuje i v českém právním prostředí.²¹⁶ Předvídatelnost soudních rozhodnutí souvisí s důrazem na transparentnost a diskurzivnost soudního procesu. Čím více soudní těleso odkryje argumenty, které byly ve věci zvažovány, tím lépe může veřejnost, laická i odborná, předvídat případnou změnu judikatury.

2.3.4 Účelnost (resp. obecné blaho)

Účelnost práva znamená schopnost práva naplnit svůj účel. Zahrnuje v sobě právně politické záměry, které vedly k vytvoření právního pravidla.²¹⁷ G. Radbruchem používaný termín „*Zweckmäßigkeit*“ je do anglického jazyka překládán jako „*expediency of law*“, do českého jazyka pak některými autory jako „*účelnost práva*“,²¹⁸ jinými jako „*obecné blaho*“.²¹⁹ Tato terminologická nuance dobře vystihuje povahu této třetí hodnoty práva. Termín „*účelnost práva*“ je termínem neutrálním, vystihujícím schopnost naplnění účelu práva. Účel práva je nicméně vždy subjektivní a relativní hodnotou; v interpretově myslí je spojen se správným uspořádáním společnosti, tedy „*obecným blahem*“. Dále bude v této práci zásadně používán termín „*účelnost práva*“.

Podle G. Radbrucha se v účelu práva odráží povaha práva jakožto vyjádření vůle státu, a je tedy spjat s účelem státu. Abstraktním a ideálním účelem státu je dobro. Dobro jakožto hodnota etická je však hodnotou relativní. Na dobro lze pohlížet perspektivou individualistickou, kolektivní a kulturní, přičemž každá usiluje o dosažení jiného cíle. Primárním cílem prvního přístupu je svoboda jednotlivce, druhého národ a třetího práce a kultura. Upřednostnění jednotlivých perspektiv je úzce spjato s rozdílným pohledem na fungování společnosti a státu

²¹⁵ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 168.

²¹⁶ Z doktríny viz např. ŠIMÍČEK, V. Předvídatelnost soudního rozhodování. op. cit. sub 216, str. 7-11. Z judikatury např. rozsudek NSS ze dne 3. 12. 2014, sp. zn. 6 Azs 242/2014.

²¹⁷ HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 109.

²¹⁸ KREUZ, P. Radbruch: O napětí mezi účely práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, č. 4, str. 440-441.

²¹⁹ HANUŠ, L. *Glosy k právní argumentaci*. op. cit. sub 192, str. 3.

a místo jednotlivce v něm.²²⁰ Jinými slovy, účelnost práva je relativní kategorií, která úzce souvisí s interpretovým pohledem na fungování státu, společnosti a práva. Účel práva může být vnímán jako zajištění pomoci slabým vůči silným ve společnosti, nebo naopak v klasickém liberálním smyslu prosazováním autonomie vůle jednotlivce a jeho svobody.

Zřejmě nejznámější právně filozofickou obhajobou hodnoty účelnosti práva je teze Rudolfa von Jheringa, že právo je praktickým prostředkem k realizaci cílů práva, tedy lidských zájmů a potřeb.²²¹ Základem nového Jheringova přístup k právu je, že právo je společenská instituce, kterou máme vykládat z hlediska účelů, kterým slouží. Pro potřeby života není důležité logické uspořádání pojmového systému práva, ale jeho etické důvody a praktická užitečnost. Formální aspekt práva nemá svůj samostatný význam, ale je instrumentální podporou věcného aspektu.²²²

2.3.5 Další významné hodnoty práva

Právo má přirozenou tendenci vytvářet vzájemně souladný a ucelený systém, důležitou hodnotou je proto **koherence práva**. Podle R. Alexyho je pro právníky pojem koherence důležitý, neboť spojuje autoritu práva s jeho racionalitou.²²³ Koherence systému práva znamená vzájemnou funkční propojenost, souvislost a bezmezerovitost; jednotlivé prvky práva nejsou na sobě nezávislé, ale tvoří komplexní strukturu.²²⁴ Hodnota koherence je důležitá při interpretaci práva, neboť zdůrazňuje potřebu vykládat jednotlivé části systému práva ve vztahu k celku. Preferenci by měl získat ten výklad, který je koherentní se zbytkem právního řádu. Na významu hodnoty koherence práva se shodnou i jinak velmi odlišní právníci jako A. Barak a A. Scalia.²²⁵ A. Barak upozorňuje, že kontextem každé části právního textu je text jako celek. Východiskem interpretace každého právního textu musí být jeho „úplná normativní totalita“.²²⁶ A. Scalia souhlasí, že interpretace práva je „holistický podnik“.²²⁷

Další významnou hodnotou pro soudní rozhodování je **spravedlnost v materiálním smyslu**. Spravedlnost v materiálním smyslu bývá často vnímána ve spojení s přirozeným právem

²²⁰ RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. 1, str. 90.

²²¹ JHERING, R., HOLLÄNDER, P., BEZOUŠKOVÁ, L. *Boj o právo: Právní věda všedního dne*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 154 str.

²²² SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. op. cit. sub 116, str. 282 a 283.

²²³ ALEXY, R. Jürgen Habermas's Theory of Legal Discourse. *Cardozo Law Review*. 1996, roč. 17, str. 1028.

²²⁴ SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. op. cit. sub 116, str. 93.

²²⁵ K analýze jejich soudcovských filozofií viz kapitola 2.4.

²²⁶ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. 2. vydání. Princeton: Princeton University Press, 2007, str. 137.

²²⁷ Supreme Court of the United States of America, 484 US 365 (1988).

či dokonce etickým pnutím mezi dobrem a zlem. R. Alexy spojuje spravedlnost s morální správností.²²⁸ Právní realista K. N. Llewellyn tvrdí, že „*nikdo se nemůže dlouhodobě a s plným nasazením zabývat otázkami práva bez toho, aby si uvědomil, že pod povrchem věcí, které ho někdy matou, trápí nebo rozčilují, pulzuje naléhavá tužba po právu, spravedlnosti nebo slušnosti, snaha o ideální charakteristiku, kterou lze pokládat za vlastní a konečný účel všeho práva a všech právních institucí*“.²²⁹ Bývalá ústavní soudkyně Eliška Wagnerová ztotožňuje pojem spravedlnosti se základními právy. Imanentním znakem konceptu materiálního právního státu je dle E. Wagnerové usilování o spravedlnost v podobě co nejširšího zachování základních práv. Základní práva mají sloužit jako korektiv ve prospěch spravedlnosti.²³⁰ V materiálním smyslu je spravedlnost úzce spojena s principem flexibility práva, tedy s požadavkem na evoluci práva v souladu s měnícími se společenskými podmínkami. V tomto ohledu se dostává do výrazného střetu s právní jistotou.²³¹

Ekvitou lze rozumět úsilí o nejvhodnější rozvržení dober v individuálním případě.²³² Oproti formálnímu pojetí spravedlnosti vycházejícímu z jasného obecného pravidla je hodnota ekvity mnohem více intuitivní, založena na subjektivním pojetí účelu práva a dobra.

2.3.6 Význam pro interpretaci a aplikaci práva ve složitých případech

Popsaný střet různých právních hodnot je zásadní pro interpretaci a aplikaci práva, představuje rovněž příčinu teoretické neshody mezi soudci, úzce související se soudcovým vnímáním funkce práva ve společnosti, o čemž pojednává následující kapitola. Jak konstatuje P. Holländer, vnímání poslání aplikace práva determinuje různé interpretační volby, zejména míru akceptace možnosti interpreta odchýlit se za určitých okolností od doslovného znění právního předpisu. Záleží na tom, zda aplikaci práva interpret vnímá pouze jako autoritativní uplatňování předem obecně stanovené normativní regulace nebo zda za obsah aplikace práva považuje i zvažování spravedlnosti jakožto účelu právní úpravy a funkční dopady soudního rozhodnutí.²³³

Právo lze vnímat jako autoritativní prostředek komunikace mezi normotvůrcem a adresátem normy. Na právo lze ovšem rovněž pohlížet jako na instituci, která má plnit určité společenské

²²⁸ ALEXY, R. *Legal Certainty and Correctness*. op. cit. sub 184, str. 441-451.

²²⁹ LLEWELLYN, K. N. *Jurisprudence. Realism in Theory and Practice*. Chicago: The University of Chicago Press, 1962, str. 111.

²³⁰ WAGNEROVÁ, E. Pluralita hodnot a pluralita interpretací. In: PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 214.

²³¹ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 169.

²³² RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. op. cit. sub 1, str. 75.

²³³ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 226.

funkce. V prvním případě je pro výklad práva důležitý text pravidla (hledisko adresáta) a úmysl normotvůrce při jeho přijímání (hledisko normotvůrce). Druhý pohled vede k upřednostnění funkce a objektivního účelu vykládaného právního institutu. Uvedené dva pohledy představují základní spor v přístupu k interpretaci práva, tj. spor mezi textualisty a intencionalisty na jedné straně a funkcionalisty (či purpusivisty) na straně druhé.²³⁴

Tyto dva přístupy k interpretaci práva jsou dále diferenciovány důrazem na jednotlivé hodnoty práva. Právní jistota souvisí s důrazem na platné právní normy, stabilitu a koherenci práva a fungování právního systému jako celku. Soudce upřednostňující právní jistotu proto tíhne spíše k doslovnému výkladu právního předpisu a právnímu formalismu. Soudce, který upřednostňuje hodnotu účelnosti práva nad právní jistotou, se při interpretaci práva soustředí na funkci a účel vykládaného právního institutu. Ve výjimečných případech dokonce účel pravidla ustoupí spravedlnostní úvaze soudce, tj. jeho představě o tom, co je férové nebo veřejně prospěšné.²³⁵ Soudce purpusivista své rozhodování pojímá perspektivně, tedy hledí na výsledek svého posouzení spíše než na v minulosti stanovená právní pravidla. Upřednostnění hodnoty účelnosti práva může soudce vést k promítnutí vlastních představ o systémovém směřování práva do rozhodování nebo jej naopak vést k vnímání práva skrze jednotlivé případy a k hledání nejlepšího řešení konkrétního případu.

²³⁴ SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. op. cit. sub 116, str. 96.

²³⁵ SCHAUER, F. *Thinking like a Lawyer*. Cambridge, Massachusetts, Londýn: Harvard University Press, 2009, str. 33.

2.4 Typologie soudcovských filozofií

R. Dworkin pro formulaci individuální interpretační teorie soudce, tj. soudcovské filozofie, rýsuje dvě osy vzájemně se protínající. První je soudcovo vnímání účelu práva ve společnosti, které představuje základní důvod soudcova vnitřního vnímání vztahu mezi spravedlností, právní jistotou a účelností práva. Vnímání práva skrze jeho autoritativní působení na adresáty a s tím související upřednostnění právní jistoty vede soudce k příklonu k právnímu formalismu, resp. textualismu. Naopak představa práva jako společenské praxe plnící určité funkce soudce nutí k zaměření se na hodnotu účelnosti práva, která se v praktické rovině projevuje ve zkoumání funkce a účelu interpretovaných právních institutů. Soudci je pak bližší právní pragmatismus, resp. funkcionalismus či purpusivismus.

Druhou osou soudcovy individuální interpretační teorie je podle R. Dworkina jasná koncepce dělby moci a vymezení vztahu mezi soudcem a ostatními složkami veřejné moci. Tato koncepce pak soudce ve složitých případech aplikace práva vede buď k soudcovskému aktivismu, nebo k sebeomezení. Teprve tyto dvě dimenze dohromady, postoj k účelu práva ve společnosti a k postavení soudní moci ve vztahu k ostatním složkám veřejné moci, spolu utváří ucelenou soudcovskou filozofii, která ovlivňuje soudcovské rozhodování ve složitých případech aplikace práva a může být příčinou teoretické neshody mezi soudci.

2.4.1 Soudcovský aktivismus a sebeomezení

Pojem soudcovský aktivismus patří mezi základní koncepty soudcovského chování, podobně jako koncept soudcovské nezávislosti je však velmi obtížně definovatelný.²³⁶ Navíc je často laickou i odbornou veřejností vnímán pejorativně. Označení soudního rozhodnutí jako aktivistického je častým nástrojem vyjádření osobního nesouhlasu s výsledkem soudního sporu. Jak nicméně trefně upozorňuje Jan Chmel, slabinou kritického přístupu k soudnímu aktivismu je skutečnost, že obvykle pracuje s představou, podle níž je o aktivismu na místě mluvit tehdy, přesahuje-li soudce v té které autorem sledované charakteristice svého rozhodování určitou vhodnou či přiměřenou míru. Žádný z kritiků aktivismu totiž pochopitelně nebude soudní rozhodnutí kritizovat kdykoliv, kdy dalo přednost věcnému rozhodnutí určité otázky před jejím ponecháním k posouzení jinému orgánu. Ať již je totiž „nežádoucí aktivismus“ definován téměř jakkoliv, byl by stejně nežádoucím i opačný – pasivní – extrém: stejně vadným postupem jako nedodržování právních norem by bylo jejich rigidní a bezmyšlenkovité přejímání nehledící

²³⁶ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 30.

na vývoj společenských i právních podmínek či specifických okolností případů.²³⁷ Míra soudcovského aktivismu soudce rozděluje soudce na ty, kteří svou roli vnímají především jako vytváření precedentů, a ty, kteří se soustředí na řešení konkrétního sporu.²³⁸

Disertační práce vychází při vymezení pojmu soudcovský aktivismus z definice Stefanie A. Lindquist a Franka B. Cross, kteří soudcovský aktivismus vnímají jako škálu mezi na jedné straně extrémním aktivismem a na druhé extrémní zdrženlivostí a k umístění konkrétního soudce na dané škále používají čtyři kategorie faktorů.²³⁹ Jejich přístup k vymezení soudcovského aktivismu je jednak hodnotově neutrální, jednak ho lze zobecnit i mimo úzký kontext soudního přezkumu zákonů Nejvyššího soudu Spojených států amerických.

První dimenzí je míra sebeomezení vůči rozhodnutím učiněným jinými orgány veřejné moci. Nejčastěji se tato dimenze soudního aktivismu projevuje u soudního přezkumu zákonů a souvisí s obvyklou kritikou soudního aktivismu jako nelegitimního zásahu do vůle demokraticky zvoleného zákonodárce. Může se však projevovat i v šíři výroku soudního rozhodnutí. Aktivistický soudce úmyslně své rozhodnutí, resp. právní názor v něm obsažený zobecňuje nad rámec řešeného případu, zatímco soudce minimalista cílí na řešení konkrétního sporu, nikoli obecnějších právních otázek v pozadí sporu.²⁴⁰ Další dimenzí soudního aktivismu je důraz na stabilitu práva a věrnost precedentu. Důležitým indikátorem toho, zda se jedná o soudce aktivistu, je jeho tendence měnit či naopak respektovat předchozí judikaturu. Princip *stare decisis* podporuje stabilitu a předvídatelnost práva, naopak snaha o vývoj rozhodovací činnosti jeho aktuálnost a soulad s měnícími se společenskými podmínkami.²⁴¹ Soudní aktivismus lze rovněž identifikovat podle přístupu soudce k rozšiřování soudní pravomoci. Aktivistický soudce má sklon k volnějšímu výkladu procesních podmínek pro věcné projednání návrhů adresovaných soudům. Jinými slovy soudní aktivismus lze identifikovat dle míry meritorního posouzení návrhů v kontrastu s jejich odmítnutím z formálních důvodů bez věcného projednání, např. pro nesplnění podmínek řízení.²⁴² Posledním a velmi důležitým indikátorem soudního aktivismu je tzv. na výsledek orientované soudní rozhodování. Soudce aktivista upřednostní svůj pohled na řešení sporu či svou představu o uspořádání věcí veřejných nad aplikovatelným pravidlem ve formě precedentu či právního

²³⁷ CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*. op. cit. sub 3.

²³⁸ CROSS, F. B., LINDQUIST, S. A. *Judging the Judges*. *Duke Law Journal*, roč. 58, č. 7, 2009, str. 1416.

²³⁹ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 35.

²⁴¹ Tamtéž, str. 36.

²⁴² Tamtéž, str. 38.

předpisu.²⁴³ Obdobně R. Posner uvádí, že soudní rozhodování ovlivňují dvě věci, jednak snaha změnit svět k lepšímu, jednak snaha hrát podle pravidel justiční hry.²⁴⁴

Podobně jako S. A. Lindquist a F. B. Cross definuje soudcovský aktivismus Ernest A. Young, který identifikuje šest dimenzí soudcovského aktivismu: (1) nahrazování vůle jiných orgánů, (2) odchylování od vykládaného právního textu a úmyslu jeho autora, (3) odchylování od precedentů, (4) „maximalistické“ pojetí vyjadřovaných právních názorů přesahující okolnosti projednávaného případu, (5) široké chápání procesních prostředků a soudní pravomoci a (6) rozhodování na základě politických preferencí soudců.²⁴⁵

Na základě příklonu soudců k aktivistickému či naopak zdrženlivému rozhodování lze identifikovat různé typy soudců. J. Woodford Howard rozlišuje soudce inovátory, kteří se snaží právu vtisknout nové myšlenky; soudce právní interprety, kteří věří, že jejich úlohou je pouze nalézání smyslu existujících právních pravidel; a soudce realisty, kteří se částečně ztotožňují s oběma přístupy.²⁴⁶ Soudce inovátor má za to, že je jeho povinností vytvářet právo všude tam, kde neexistuje jasný precedent, nastanou nečekané situace či politický pat. Odvolací soudy pak vnímá jako laboratoř nápadů pro Nejvyšší soud.²⁴⁷ Soudce interpret nepopírá, že soudce v některých případech musí tvořit právo, striktně však varuje před dotvářením práva mimo rozsah posuzovaného případu. Má rovněž za to, že soudci by měli rozhodovat podle práva, nikoli podle osobních spravedlnostních, sociologických, psychologických či ekonomických úvah.²⁴⁸ Soudce realista zastává kompromisní přístup; utváření práva soudci nepopírá, má však své místo pouze v některých případech (více diskrece má soudce například v oblasti občanských práv a svobod, v oblasti korporátního práva je naopak důležitější právní jistota a předvídatelnost právních pravidel).²⁴⁹ J. W. Howard shrnuje, že rozdíly mezi soudci jsou spíš otázkou míry soudcovského aktivismu. Všichni respektují princip *stare decisis* a všichni se snaží dosahovat spravedlnosti ve svém rozhodování, různé vnímání soudcovské role jen některé soudce posouvá blíže

²⁴³ Tamtéž, str. 40.

²⁴⁴ POSNER, R., A. The Role of the Judge in the Twenty-First Century. *Boston University Law Review*. 2006, roč. 86, č. 5, str. 1056.

²⁴⁵ Viz YOUNG, E. A. Judicial Activism and Conservative Politics. *University of Colorado Law Review*. 2002, r. 73, č. 4, str. 1139-1216.

²⁴⁶ HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. op. cit. sub 40, str. 160 a násl.

²⁴⁷ Tamtéž, str. 160-161.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 162.

²⁴⁹ Tamtéž, str. 163.

zachovávání precedentu a *statu quo*, jiné zase blíže zavádění nových myšlenek a určování společenských politik.²⁵⁰

Se soudcovským aktivismem úzce souvisí typologie soudcovských stylů Corey R. Yunga.²⁵¹ C. R. Yung pomocí analýzy soudních rozhodnutí amerických federálních odvolacích soudů vytvořil typologii devíti soudcovských stylů: průkopník (*trailblazing*), tvůrce konsenzu (*consensus building*), politický straník (*stalwart*), regulátor (*regulating*), nezlomný v postojích (*steadfast*), kolegiální (*collegial*), zastánce postupné změny (*incrementalist*), minimalista (*minimalist*) a korektor chyb (*error correcting*).²⁵²

Pro soudce průkopníky je důležitější vývoj a dotváření práva dle jejich ideologického přesvědčení než přezkum prvoinstančních rozhodnutí. Často se dostávají do sporu s ostatními členy senátu.²⁵³ Tvůrce kompromisu má sice jasně utvořené ideologické přesvědčení, v rozhodování však podporuje jednomyslnost. Není stranický a není aktivistický vůči prvoinstančním soudcům.²⁵⁴ Soudce oddaný straník nejvíce odpovídá typu soudce vykreslovaného postojovým modelem. Je silně ideologický, stranický a aktivistický vůči prvoinstančním soudům. Aktivně se snaží o přetváření práva dle svých ideologických a stranických preferencí. Na druhou stranu málokdy publikuje odlišné či konkurenční stanovisko.²⁵⁵ Soudce regulátor je nadprůměrně aktivistický vůči prvoinstančním rozhodnutím a často rozhoduje dle stranických preferencí. Vyznačuje se tím, že ovlivněn stranickými preferencemi zasahuje do rozhodování prvoinstančních soudů i v situacích, kdy je na místě zdrženlivost vůči prvoinstančnímu soudu.²⁵⁶ Tzv. nezlomný soudce je často v opozici k ostatním členům panelu i k prvoinstančním soudcům. Jejich odlišné názory nicméně pramení z jiných zdrojů, než jsou ideologické a stranické preference.²⁵⁷ Kolegiální soudce se snaží hledat konsensus s ostatními členy panelu a je zdrženlivý vůči prvoinstančním soudcům. Jedná se o nejvíce zastoupenou skupinu.²⁵⁸ Soudce zastánce postupné změny sice tlačí na prvoinstanční soudy ve směru svých stranických preferencí, oproti soudci regulátorovi je mnohem méně aktivistický a v ideologických debatách je zdrženlivější. Své cíle prosazuje formou

²⁵⁰ Tamtéž, str. 164.

²⁵¹ YUNG, C. R. Typology of Judging Styles. *Northwestern University Law Review*. 2013, r. 107, s. 1757-1820.

²⁵² Tamtéž, str. 1780.

²⁵³ Tamtéž, str. 1782.

²⁵⁴ Tamtéž, str. 1783.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 1784.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 1785.

²⁵⁷ Tamtéž, str. 1786.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 1787.

evoluce, nikoli revoluce.²⁵⁹ Soudce minimalista je zdrženlivý ve vztahu k zasahování do rozhodování prvoinstančních soudů. Vzhledem k tomu, že většina soudců je aktivističtější a ideologičtější, dostává se poměrně často do konfliktu s jinými soudci.²⁶⁰ Soudce korektor chyb se soustředí na nápravu chyb prvoinstančních soudců, na rozdíl od soudce regulátora však není motivován ideologickými či stranickými cíli.²⁶¹

Z uvedeného vyplývá, jak moc soudcovské chování může být ovlivněno soudcovým vnímáním vlastní funkce a obecného vztahu mezi justicí a ostatními složkami veřejné moci. Míra soudcovského aktivismu se pak projevuje v praktických sporech o přípustnou míru odchýlení se od dosloveného znění právního pravidla. Dále jsou popsány tři základní směry soudcovského přístupu k právu, které s první dimenzí soudcovské filozofie mají některé styčné body. Jak bude ukázáno dále, některé z uvedených směrů soudcovského uvažování více tíhnou k soudcovskému sebeomezení, jiné k soudcovskému aktivismu.

2.4.2 Právní formalismus, textualismus a originalismus

Důležitým aspektem práva je jeho formální povaha založená na pravidlech. Každé pravidlo má i své odůvodnění, ve většině případů však nelze polemizovat s pravidlem na základě jeho odůvodnění. Upuštění od výslovného pravidla a upřednostnění rozhodování na základě odůvodnění pravidla by v řadě případů bylo zcela neefektivní, a dokonce i nespravedlivé. Dobrým příkladem je upuštění od fixního zakotvení nejvyšší možné rychlosti a zavedení zásady, že každý musí řídit rozumně a opatrně státem Montana, které bylo po krátkém období aplikace zrušeno Nejvyšším soudem státu Montana pro neústavnost z důvodu nepřiměřené právní nejistoty, kterou u řidičů vyvolávalo.²⁶² Důrazem na pravidla právo zůstává velmi formální, v některých případech i nespravedlivé, ale právo je víc než hledání nejlepšího řešení v jednotlivém případě. Co dělá z práva právo je, že bere v potaz širší institucionální a systémové hodnoty, i když někdy na úkor spravedlnosti, moudré politiky nebo efektivity.²⁶³

F. Schauer rozlišuje dva typy soudního rozhodování, které označuje jako soudní rozhodování založené na konkrétních okolnostech (*particularistic decision-making*) a soudní rozhodování založené na pravidlech (*rule-based decision-making*).²⁶⁴ První typ soudního

²⁵⁹ Tamtéž, str. 1788.

²⁶⁰ Tamtéž, str. 1789.

²⁶¹ Tamtéž, str. 1790.

²⁶² SCHAUER, F. *Thinking like a Lawyer*. op. cit. sub 235, str. 15-16.

²⁶³ Tamtéž, str. 35.

²⁶⁴ SCHAUER, F. *Playing by the Rules. A Philosophical Examination of Rule-Based Decision-Making in Law and in Life*. Oxford: Oxford University Press, 1991, str. 77-78.

rozhodování se snaží o nalezení nejlepšího řešení vzhledem ke smyslu aplikovaného pravidla a konkrétním okolnostem případu. Soudní rozhodování založené na pravidlech omezuje posouzení rozhodujícího pouze na okolnosti stanovené právním pravidlem a to přesto, že takovéto posouzení nebude někdy zahrnovat všechny relevantní okolnosti případu.²⁶⁵ Soudní rozhodování na základě pravidel vychází z předpokladu, že žádný jednotlivec nemá mentální kapacitu na to, aby zvážil všechny relevantní aspekty případů.²⁶⁶ Aplikace pravidla odnímá soudci moc a zároveň i odpovědnost za zvážení všech relevantních okolností konkrétního případu. To činí soudní rozhodování jednak efektivnějším, protože soudce se může soustředit na jiné aspekty soudního rozhodování, jednak vede ke stabilitě systému – zachovává *status quo* – a omezuje pravomoci rozhodující osoby.²⁶⁷

F. Schauer argumentuje pro upřednostnění soudního rozhodování založeného na pravidlech, byť uznává, že takovéto rozhodování v některých případech negeneruje nejlepší řešení případu.²⁶⁸ Tuto soudcovskou filozofii nazývá právním formalismem, který definuje jako vědomé normativní rozhodnutí řídit se při výkladu a aplikaci práva prostým významem právního pravidla navzdory tomu, že morální, politické, pragmatické či ekonomické úvahy mohou vést k jinému výsledku.²⁶⁹ B. Leiter formalismus jako soudcovskou filozofii definuje odmítnutím neprávních normativních úvah týkajících se morálky nebo politické filozofie.²⁷⁰ B. Tamanaha za formalistické rozhodnutí považuje soudní rozhodování, které nepřipouští úvahy o účelu aplikovaného pravidla či důsledcích rozhodnutí.²⁷¹

Hodnotami za dodržování pravidel jsou právní jistota, předvídatelnost a stabilita práva, formální rovnost a omezení přílišné diskrece jednoho člověka, i když jde o soudce.²⁷² Důležitým aspektem formalistického rozhodování je respekt k rozdělení pravomocí mezi soudy a jinými orgány veřejné moci a dodržování principu dělby moci a s ním spojených limitů soudcovské činnosti. Důvodem pro upřednostnění této soudcovské filozofie je proto také zachování

²⁶⁵ Tamtéž, str. 78.

²⁶⁶ Tamtéž, str. 229.

²⁶⁷ Tamtéž, str. 137-158.

²⁶⁸ Tamtéž, str. 102.

²⁶⁹ SCHAUER, F. Formalism: Legal, Constitutional, Judicial. In CADEIRA, G. A., KELEMEN, D., WHITTINGTON, K., E. *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 431.

²⁷⁰ LEITER, B. Legal Formalism and Legal Realism: What is the Issue? op. cit. sub 81, str. 111.

²⁷¹ TAMANAHA, B. *Beyond the Formalist-Realist Divide: The Role of Politics in Judging*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2009, str. 166.

²⁷² SCHAUER, F. *Thinking like a Lawyer*. op. cit. sub 235, str. 35.

demokratického principu vládnutí a s tím spojená neochota svěřit legislativní moc do rukou velmi malého počtu soudců, a to navzdory tomu, že v některých případech dojdou k lepšímu řešení.²⁷³

Právní formalismus nicméně nejde uplatňovat v případě, kdy aplikované pravidlo neobsahuje slova s jednoznačným významem. Příkladem falešného formalismu, tedy zneužití formalismu jako zástěrky pro nelegitimní hodnotové rozhodnutí, je rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických *Lochner proti New Yorku*, ve kterém většina soudu dospěla k závěru, že pod zákaz omezení svobody bez řádného procesu zakotveného ve čtrnáctém dodatku k Ústavě Spojených států amerických spadá i zákaz omezovat smluvní svobodu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem stanovením maximálního počtu odpracovaných hodin týdně.²⁷⁴ Problematické na rozhodnutí bylo zejména to, že většina soudu zamaskovala svým zdánlivě striktně formalistickým přístupem k aplikaci práva rozhodnutí o výrazně politické, morální a ekonomické otázce, které by v rámci otevřené diskuse neprosadila.²⁷⁵ Falešný formalismus vrhá na tuto soudcovskou filozofii neoprávněně špatné světlo.

Odnoží právního formalismu je právní textualismus, který se vyznačuje důrazem na text právní normy. Jeho výrazným stoupencem z řady známých soudců je Antonin Scalia, který vysvětluje správnost textualistického přístupu k právu zcela jednoduše: jsme vázáni tím, co zákonodárce přijal, nikoli tím, co údajně sledoval.²⁷⁶ Zákonodárce přijal text a význam textu lze dovodit z obecného jazyka. A. Scalia odmítá extenzivní pojetí argumentu *ad absurdum*, neboť soudcům nenáleží rozhodovat o tom, jaký výsledek je absurdní či nikoli. Jako příklad uvádí rozhodnutí ve věci *Barnhart v. Sigmon Coal Co*²⁷⁷, ve kterém soud dospěl k věcně absurdnímu výsledku, text zákona však byl jasný, a proto musel převážet. Není na soudcích, aby hodnotili dosažený kompromis mezi zákonodárci.²⁷⁸ A. Scalia dále uváděl, že je vázán jasným právním pravidlem a nikoli morálními, politickými či pragmatickými úvahami.²⁷⁹ Výstižný popis právního textualismu je známé motto A. Scaliie, že poctivý soudce nemůže být spokojen s každým svým rozhodnutím.²⁸⁰

²⁷³ SCHAUER, F. Formalism: Legal, Constitutional, Judicial. op. cit. sub 269, str. 433.

²⁷⁴ Supreme Court of the United States of America, 198 U.S. 45 (1905).

²⁷⁵ SCHAUER, F. Formalism: Legal, Constitutional, Judicial. op. cit. sub 269, str. 429.

²⁷⁶ SCALIA, A., MANNING, J., F. A Dialogue on Statutory and Constitutional Interpretation. *George Washington Law Review*. 2012, roč. 80, č. 6, str. 1612.

²⁷⁷ Supreme Court of the United States of America, 534 U.S. 438 (2002).

²⁷⁸ SCALIA, A., MANNING, J., F. A Dialogue on Statutory and Constitutional Interpretation. op. cit. sub 276, str. 1614.

²⁷⁹ SCALIA, A. *A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, 159 str.

²⁸⁰ SENIOR, J. In Conversation: Antonin Scalia. *New York Magazine* [online], 4. 10. 2013 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://nym.ag/3kgGVKd>.

Ačkoli je textualismus většinou spojován s prostým významem slov, někteří soudci mají za to, že jsou striktně vázání původním smyslem textu. Originalismus je spojován především s ústavněprávní interpretací ve Spojených státech amerických. Vzhledem ke stáří Ústavy Spojených států amerických je extrémně důležitá otázka, zda vágní pojmy jako svoboda by měly být vnímány prismatem doby, kdy byla ústava přijata, nebo v souladu s měnícími se společenskými podmínkami.²⁸¹ Soudcovská filozofie originalismu je založena na dvou premisách: význam ústavního textu vyplývá z významu v době, kdy bylo dané ustanovení přijato, a všichni ústavní aktéři jsou tímto významem vázáni.²⁸² V českém prostředí je originalismus málo významnou soudcovskou filozofií, a to jednak s ohledem na stáří Ústavy, jednak z důvodu závaznosti judikatury ESLP, jehož jednou z hlavních interpretačních zásad je evolutivní výklad.

Na hodnotách právní jistoty a stability práva je postaven jeden z J. Wróblewského tří ideálů soudního rozhodování: ideologie vázané aplikace práva. J. Wróblewski upozorňuje, že tento přístup k soudnímu rozhodování vychází z myšlenek právního pozitivismu a politického liberalismu 18. a 19. století a jeho ideologickými východisky jsou svoboda jednotlivce, rovnost před zákonem, právní jistota a stabilita práva.²⁸³ Soudní rozhodování musí být založeno pouze na platných, veřejnou mocí stanovených, pravidlech a logickém vyvozování z těchto pravidel. Zákonost je pojímána ve formálním smyslu bez hodnotícího aspektu jako formálně platné právo. Spravedlnosti, kterou tento přístup pojímá jako formální spravedlnost, je dosaženo na základě právní jistoty a konzistentnosti práva.²⁸⁴

R. Dworkin soudcovskou filozofii upřednostňující právní jistotu a stabilitu práva nazývá právním konvencionalismem.²⁸⁵ Podle právního konvencionalismu je právem to, co přijaly jako závazné instituce zmocněné konvencí k tvorbě práva. Soudy pak musí rozhodovat podle takto stanoveného práva, i pokud by měly za to, že se jedná o práva nemorální či neúčelné. V případě, že se objeví právními institucemi dosud nevyřešená právní otázka, soudy ji musí rozhodnout, jak nejlépe dovedou pomocí mimoprávních úvah. Nové právní řešení se pak na základě konvence precedentu stane právem.²⁸⁶

²⁸¹ ROSENTHAL, L. An Empirical Inquiry into the Use of Originalism: Fourth Amendment Jurisprudence During the Career of Justice Scalia. *Hastings Law Journal*, roč. 70, č. 1, str. 77.

²⁸² Tamtéž, str. 81.

²⁸³ WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. op. cit. sub 72, str. 274.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 278.

²⁸⁵ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 114 a násl.

²⁸⁶ Tamtéž, str. 116-117.

2.4.3 Právní pragmatismus, funkcionalismus a purpusivismus

Právní pragmatismus jako soudcovská filozofie spočívá v soudním rozhodování zohledňujícím v první řadě důsledky, zejména socio-ekonomické, soudního rozhodnutí.²⁸⁷ Filozofické kořeny má právní pragmatismus v díle Johna Deweyho, který se snažil posunout filozofické myšlení blíže společenské realitě a dále od abstraktního hledání pravdy.²⁸⁸ J. Dewey nabádal soudce, aby ve svých rozhodnutích zohledňovali jejich praktické důsledky. Proti tradičnímu právnímu myšlení založenému na dedukci a sylogismu stavěl do budoucna směřující, empirické a částečně politické, nikoli však stranické uvažování.²⁸⁹

Právní pragmatismus je přístup k soudnímu rozhodování, který zkoumá primárně budoucí důsledky rozhodnutí, nikoli již stanovená právní pravidla. Je tedy perspektivní, nikoli retrospektivní. Zvažuje nejen důsledky pro účastníky sporu, ale i pro společnost a právní systém jako celek.²⁹⁰ Právní pragmatismus se dále vyznačuje svým funkčním a praktickým zaměřením odmítajícím abstraktní teorie či doktríny. Právo je podle zastánců právního pragmatismu společenskou institucí, proto musí právní myšlení zohledňovat především zkušenost a praktické důsledky a vliv práva na zájmy jednotlivců a požadavky společnosti.²⁹¹

Výrazným zastáncem právního pragmatismu je R. Posner. Soudce právní pragmatista podle R. Posnera primárně nezkoumá jazykové vyjádření aplikovaného pravidla, nýbrž jeho účel a jaké má způsobovat důsledky.²⁹² Neupíná se na slova textu, ale zkoumá konkrétní zájmy, které jsou v řešeném případě v sázce.²⁹³ Při posuzování sporné otázky a střetu různých společenských zájmů (např. liberálních svobod a národní bezpečnosti) váží důsledky jednotlivých řešení a vybere to, které přináší nejvíce pozitivních a nejméně negativních důsledků.²⁹⁴ R. Posner však současně zdůrazňuje, že každý soudce, včetně soudců právních pragmatistů, musí respektovat základní „pravidla hry“ soudcovské profese.²⁹⁵

R. Posner rovněž zdůrazňuje, že soudce právní pragmatista o právu přemýšlí systematicky. Jsou pro něj více důležité systémové důsledky soudního rozhodnutí než *ad hoc*

²⁸⁷ O pragmatickém právním myšlení takto pojednával již O. W. Holmes, viz HOLMES, O. W. The Path of the Law. *Harvard Law Review*. 1897, roč. 10, str. 457 a násl.

²⁸⁸ LOUGHLIN, M. *Public Law and Political Theory*. Oxford: Clarendon Press, 1992, str. 126 a násl.

²⁸⁹ DEWEY, J. Logical Method and Law. *Cornell Law Quarterly*. 1924, roč. 10, str. 17 a násl.

²⁹⁰ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 238.

²⁹¹ THOMAS, E. W. *The Judicial Process: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. op. cit. sub 17, str. 308 a 312.

²⁹² POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 243.

²⁹³ Tamtéž, str. 248.

²⁹⁴ Tamtéž, str. 246.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 253.

důsledky konkrétního případu. R. Posner upozorňuje, že roli mohou v jeho rozhodování hrát i strategické úvahy o důsledcích konkrétního soudního rozhodnutí pro mocenskou rovnováhu mezi institucemi státu.²⁹⁶ R. Posner odlišuje rozumné soudce pragmatisty od krátkozrakých soudců, kteří se nechají ovlivnit ekvitou konkrétního případu a nezohledňují dlouhodobé dopady soudního rozhodnutí.²⁹⁷ Ekvitu v soudním rozhodování a důsledky rozhodnutí v konkrétní věci zdůrazňují právní substancialisté.

Právním pragmatistou je i A. Barak, který při formulaci své soudcovské filozofie zdůrazňuje účel práva a jeho působení ve společnosti. Podle A. Baraka je právo společenským institutem a úkolem soudce vrcholného soudu je propojovat právo a život společnosti.²⁹⁸ Právo zrcadlí hodnoty společnosti, úkolem soudce je pochopit účel práva ve společnosti a zapřičinit se o to, aby právo svůj účel naplnilo. Druhým úkolem soudce je chránit ústavu a liberálně demokratický režim.²⁹⁹ Za nejlepší interpretační přístup k právu považuje purpusivismus, neboť právo vnímá jako nástroj k uskutečnění společenských cílů.³⁰⁰ Výklad práva je dle A. Baraka dále ovlivňován ústavou, při jejímž naplňování by soudce měl volit evolutivní přístup v souladu s měnícími se poměry ve společnosti. Doslovný výklad práva považuje za vzdání se odpovědnosti za finální podobu práva.³⁰¹

Důraz na důsledky soudního rozhodnutí ovlivňuje přístup soudce k řešení konkrétního případu; jaké podklady vyhledává a co požaduje od stran soudního řízení. Soudce právní pragmatista ve svém rozhodování často používá ekonomickou analýzu práva, konkrétně analýzu nákladů a přínosů. Pragmatické rozhodování obnáší i normativní hodnocení jednotlivých důsledků soudního rozhodování, které by mělo být v souladu s hodnotovým nastavením daného společenství.³⁰² U právního pragmatismu je tedy v porovnání s právním formalismem větší pravděpodobnost vlivu mimoprávních faktorů jako politická ideologie a životní světonázor na soudní rozhodování.

²⁹⁶ POSNER, R., A. Legal Pragmatism. *Metaphilosophy*. 2004, roč. 35, č. 1/2, str. 150.

²⁹⁷ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 239.

²⁹⁸ BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. op. cit. sub 30, str. xvii.

²⁹⁹ BARAK, A. A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Harvard Law Review*. 2002, roč. 116, str. 26.

³⁰⁰ BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. op. cit. sub 30, str. 124 a 125.

³⁰¹ Tamtéž, str. 151.

³⁰² POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 241.

2.4.4 Právní substancialismus

Soudce, pro něhož je nejdůležitější hodnotou v právu spravedlnost v materiálním smyslu, upřednostňuje soudcovskou filozofii tzv. substancialismu.³⁰³ Soudce substancialista se ve svém rozhodování zaměřuje na prosazování ekvity s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti případu.³⁰⁴ Charakteristickými znaky substancialismu v soudním rozhodování jsou upřednostnění obsahu nad formou, aplikace obecných právních principů vedle právních norem, uznání otevřené struktury práva a zohlednění soudcovské diskrece.³⁰⁵

Za právního substancialistu lze označit E. W. Thomase. Podle E. W. Thomase jsou dvěma nejdůležitějšími kritérii soudního rozhodování materiální spravedlnost v konkrétním případě a relevance práva vzhledem k měnící se společnosti.³⁰⁶ Zásadně nesouhlasí se skeptickým odmítnutím materiální spravedlnosti jako prázdného pojmu. Advokáti tráví hodiny přesvědčováním soudu, že spravedlnost je na straně jejich klienta, spravedlnostní úvahy jsou zásadní součástí soudních debat a spravedlnost je to jediné, co očekává účastník soudního sporu při vstupu do soudní síně. Spravedlnost vnáší do práva a soudního rozhodování substantivní normativní hodnotu, která ovlivňuje poměrování jednotlivých zájmů a hodnot v konkrétním případě. Nejedná se o abstraktní a univerzální hodnotu, ale o vnímání spravedlivé rovnováhy zájmů v konkrétním případě.³⁰⁷ Hodnotu materiální spravedlnosti E. W. Thomas ztotožňuje s pojmem dobra; vnímání toho, co je správné, a tedy spravedlivé, vychází ze soudcovy zkušenosti, původu a výchovy.³⁰⁸ Vedle dosahování spravedlnosti v konkrétním případě by soudci měli dbát o vývoj práva v souladu s vývojem společnosti, neboť právo, které nedrží krok se společenským vývojem, nemůže plnit svou společenskou úlohu, a to zejména v oblasti obchodu.³⁰⁹

Za zastánkyni zdrženlivého právního substancialismu lze označit nedávno zesnulou soudkyni Nejvyššího soudu Spojených států amerických Ruth Bader Ginsburg. Ruth Bader Ginsburg má silný osobní příběh.³¹⁰ Na začátku své právnické kariéry se musela potýkat s vůči

³⁰³ THOMAS, E., W. Fairness and Certainty in Adjudication: Formalism v. Substantialism. *Otago Law Review* 1999, roč. 9, č. 3, str. 459-488.

³⁰⁴ Tamtéž, 487.

³⁰⁵ Tamtéž, 460.

³⁰⁶ THOMAS, E. W. *The Judicial Proces: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. op. cit. sub 17, str. 272.

³⁰⁷ Tamtéž, str. 274-275.

³⁰⁸ Tamtéž, str. 280.

³⁰⁹ Tamtéž, str. 287.

³¹⁰ Čtivě její život a jeho hlavník milníky popisuje Martin Kopa v textu KOPA, M. Proč by měly být na vrcholných soudech silné ženy – soudkyně? In ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B. a ŠPONDROVÁ, P. (eds.) *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, str. 589 a násled.

ženám silně diskriminačním přístupem amerického právního světa 50. let. Překážky však překonala a stala se známou a úspěšnou advokátkou zaměřenou na genderovou diskriminaci. Po jmenování na federální odvolací soud ve Washingtonu DC však projevila velký respekt k požadavkům soudcovské role a s tím spojenou dávkou sebeomezení. Studie deníku *Legal Times* z roku 1988 například ukazuje, že s liberální soudkyní Patriciou Wald hlasovala v 55 procentech případů, zatímco s konzervativním soudcem Robertem Borkem v 85 procentech. Zdůrazňovala význam důvěry veřejnosti v soudy, která může být ohrožena přílišným zasahováním soudců do politických otázek.³¹¹ Po nástupu na Nejvyšší soud Spojených států amerických se stala významnou tváří liberálního křídla soudu. Brzy po svém jmenování se jí v důležité diskriminační kauze *United States v. Virginia Military Institute* podařilo přesvědčit zbytek soudu o protiústavnosti zákona státu Virginie, který ženám zakazoval studovat na vojenské akademii *Virginia Military Institute*. V rozhodnutí, jehož byla soudkyní zpravodajkou uvedla, že „zákon odepírá ženám stejnou příležitost o něco usilovat, něco dokázat, něčeho se účastnit a přispět společnosti tím, co umí“.³¹² Všechna stádia její právnické kariéry mají jeden společný průsečík, a to silný zájem o individuální osudy lidí. Jako advokátka svým nasazením a erudicí dokázala nejen částečně změnit systémové nastavení práva ve vztahu k ženám, ale také pomoci řadě osob, které se staly obětí genderové diskriminace. Na odvolacím soudě se její ohled na lidské osudy projevil například tím, že před vynesením prvního rozhodnutí v trestní věci navštívila vězení i ostatní detenční zařízení, aby viděla, kam jsou lidé vlivem jejího rozhodování posíláni.³¹³ Na Nejvyšším soudě proslula svým odlišným stanoviskem ve věci *Ledbetter v. Goodyear Tire and Rubber Company*,³¹⁴ ve kterém zkritizovala většinu soudu za to, že zavírá oči před diskriminačními praktikami zaměstnavatelů a ignoruje reálný svět. Její odlišné stanovisko bylo natolik přesvědčivé, že vedlo k novelizaci právní úpravy zákonem nazvaným *Lily Ledbetter Fair Pay Restoration Act*. Paradoxně však vývoj v kauze *Ledbetter* dává za pravdu i formalistickému přístupu většiny. Promlčecí lhůta 180 dnů od prvního mzdového výměru byla sice nespravedlivá a z hlediska reálného fungování vztahů na pracovišti nepraktická, byla nicméně jasně zakotvena v zákoně. Díky tomu, že se soud odmítl postavit proti v zákoně jasně vyjádřenému ustanovení, si zákonodárce deficit zákona uvědomil a novelizoval jej.

³¹¹ ROBERTS, S., V., FRIEDMAN, D. Two lives of Ruth Bader Ginsburg. *U. S. News & World Report*. roč. 114, č. 25, str. 26 a násl.

³¹² Supreme Court of the United States of America, 518 U.S. 515 (1996).

³¹³ ROBERTS, S., V., FRIEDMAN, D. Two lives of Ruth Bader Ginsburg. op. cit. sub 311, str. 26 a násl.

³¹⁴ Supreme Court of the United States of America, 550 U.S. 618 (2007).

Nejen světonázor a odborná témata,³¹⁵ ale i přístup k právu a souzení sdílí se soudkyní Ginsburg česká ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková, která se při popisu vlastní soudcovské filozofie označuje za soudkyni příběhů.³¹⁶ Jako soudkyně praktikuje minimálně formalizovaný přístup k právu.³¹⁷ Na souzené spory hledí jako na lidské příběhy, které zároveň ilustrují určité systémové selhání, které je třeba dle jejího názoru napravit. Účel práva spatřuje mimo jiné v ochraně těch slabších ve společnosti, na které se zapomnělo.³¹⁸ Dodává, že jejím světonázorem je v zásadě pragmatismus: starat se o problémy lidí, kteří vypadli ze systému nebo nemají zastání, prospívá společnosti jako celku.³¹⁹ Při posuzování složitých případů musí být dle K. Šimáčkové soudce kreativní a hledat nejlepší řešení konkrétního sporu.³²⁰ Důležitou hodnotou soudního rozhodování je podle K. Šimáčkové empatie.³²¹

Extrémní podobou substancialismu je J. Wróblewského model ideologie volné aplikace práva.³²² Ideologie volné aplikace práva smazává rozdíl mezi tvorbou a aplikací práva. Ideálem je nejlepší řešení konkrétní věci, nikoli řešení určené právními pravidly.³²³ Tento přístup k právu upřednostňuje dynamické a pragmatické hodnoty nad hodnotami statickými jako jsou právní jistota a stabilita práva. Nejvyšší hodnotou je, aby právo adekvátně reagovalo na požadavky reálného života.³²⁴ Extrémní formy volné aplikace práva odmítají existenci obecných právních pravidel a považují právo za soubor soudních rozhodnutí v konkrétním případě.³²⁵ Ideologii volné aplikace práva v její ryzí podobě skutečně zastává pouze malá část právní doktríny. V době jejího vrcholu během éry právního realismu se jednalo spíše o kritickou reakci na činnost justice než o něco, co by mělo být následováno.³²⁶

³¹⁵ Nejčerstvější odbornou publikací Kateřiny Šimáčkové je kolektivní monografie týkající se problematiky práv žen a jejich prosazování ve světě tzv. „mužského práva“, viz ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B. a ŠPONDROVÁ, P. (eds.) *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1031 str.

³¹⁶ LAUDER, S., PROCHÁZKOVÁ A. Soudkyně příběhů. Kateřina Šimáčková hledá spravedlivý systém. Respekt. [online]. 25. 7. 2020 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3tPR2sR>. Obdobně též DOMBROVSKÁ, M. Soudkyně lidských příběhů. *Vogue*. [online] 11. 2. 2021. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3luThxJ>.

³¹⁷ LAUDER, S., PROCHÁZKOVÁ A. Soudkyně příběhů. Kateřina Šimáčková hledá spravedlivý systém. op. cit. sub 316.

³¹⁸ Tamtéž, str. 32.

³¹⁹ Tamtéž, str. 34.

³²⁰ DOMBROVSKÁ, M. Soudkyně lidských příběhů. op. cit. sub 316.

³²¹ LAUDER, S., PROCHÁZKOVÁ A. Soudkyně příběhů. Kateřina Šimáčková hledá spravedlivý systém. op. cit. sub 316.

³²² WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. op. cit. sub 72, str. 284 a násl.

³²³ Tamtéž, str. 287.

³²⁴ Tamtéž, str. 297.

³²⁵ Tamtéž, str. 290.

³²⁶ KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. op. cit. sub 44, str. 13.

Specifickou soudcovskou filozofií je Dworkinova koncepce zdůrazňující integritu práva.³²⁷ Právo nemá podle R. Dworkina pouze naplňovat hodnotu předvídatelnosti a procedurální spravedlnosti, ale má garantovat rovnost mezi jednotlivci. Soudce je vázán nikoli pouze textem předchozích rozhodnutí, ale i principy osobní a politické morálky obsaženými v jejich zdůvodnění.³²⁸ Ve složitých případech aplikace práva se soudce snaží o co nejlepší možné řešení. Právo je třeba vnímat jako koherentní strukturu principů spravedlnosti, férovosti a procedurální rovnosti. Každé soudní rozhodování by tyto principy mělo naplňovat a upevňovat tím konzistentnost práva jako celku. Interpretace práva v konkrétním případě zohledňuje jak předchozí rozhodnutí, tak i rozhodnutí budoucí; jedná se pouze o jeden článek kontinuálního narativu.³²⁹ Soudce na rozdíl od zákonodárce však nečiní své rozhodnutí na základě politiky, nýbrž právních principů.³³⁰ Důrazem na principy osobní a politické morálky a hledání nejlepšího možného řešení konkrétního případu se tato soudcovská filozofie blíží právnímu substancialismu. R. Dworkin však zároveň zdůrazňuje konzistentnost práva jako celku a integrity soudcovského rozhodování jako kontinuálního narativu, což lze považovat za aspekty soudcovské filozofie právního pragmatismu.

2.4.5 Pozitiva a negativa jednotlivých soudcovských filozofií

Lze shrnout, že pro právní formalismus jsou stěžejní právní jistota, stabilita a systematičnost právního řádu. Soudce formalista při svém rozhodování vychází z textu právního pravidla a jeho systematického zakotvení v právním řádu, odmítá úvahy založené na ekvitě či veřejných politikách. Soudce právní pragmatista se zaměřuje na důsledky soudního rozhodování pro budoucnost, své rozhodování pojímá perspektivně. Při svém rozhodování ve složitých případech aplikace práva zkoumá především funkci a účel aplikovaného právního pravidla. Na řešené právní problémy hledí také prostřednictvím dalších vědních oborů jako ekonomie či sociologie. Důležité pro soudce právního pragmatistu je, aby soudní rozhodnutí měla racionální a efektivní dopad na reálné fungování práva ve společnosti. Pro právní substancialismus je důležitá spravedlnost v materiálním smyslu. Soudce substancialista vnímá soudní případy skrze příběh a osud konkrétních jednotlivců a hledá řešení konkrétního případu, které odpovídá jeho představě o spravedlnosti, ekvitě a morálce.

Míra sebeomezení do jisté míry koreluje se soudcovým upřednostněním právní jistoty na úkor účelnosti práva. Soudci prosazující svou představu účelu práva bývají zpravidla vnímáni

³²⁷ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 95 a str. 225 a násl.

³²⁸ Tamtéž, str. 96.

³²⁹ Tamtéž, str. 225.

³³⁰ Tamtéž, str. 244.

jako více aktivističtí. Soudce formalista je zdrženlivý co do vytváření obecných pravidel a zasahování do pravomocí zákonodárce. Na druhou stranu může být aktivistický vůči soudům nižší instance a zastávat pozici tzv. korektora chyb. Soudce substancialista je aktivistický, a to jak ve vztahu k soudům nižší instance, tak co do dotváření práva a zasahování do pravomoci zákonodárce, neboť v každém posuzovaném případě hledá nejlepší možné řešení. U soudců právních pragmatistů míra soudcovského aktivismu hodně záleží na soudcově koncepci vztahu soudu k ostatním složkám veřejné moci. Soudce právní pragmatista si je vědom dopadů vlastních rozhodnutí na systém práva jako celku a rizik spojených s přílišným zasahováním do pravomocí jiných složek veřejné moci, při rozhodování složitých případů proto velmi záleží na jeho pojetí vlastní funkce a vůli měnit právo v souladu s vlastními představami.

Každá z uvedených soudcovských filozofií má své opodstatnění; v každé lze spatřovat důležitou hodnotu, kterou prosazuje. V prvé řadě je třeba se vymezit proti v českém prostředí někdy stále přetrvávajícímu pocitu, že právní formalismus je intelektuálně méněcenný, svévolný a obecně nesprávný přístup k soudnímu rozhodování. Hodnotová jurisprudencie prvního Ústavního soudu, která se ostře vymezovala proti zjednodušujícímu sylogismu mechanicky aplikovaného i ve složitých případech personálně oslabenými obecnými soudy tezemi o „*tupém formalismu*“, měla svůj význam v době přeměny právního řádu po změně politického režimu.³³¹ Bohužel však zdiskreditovala i promyšlený a právně teoreticky zcela obhajitelný přístup k soudnímu rozhodování, který v zahraničí, konkrétně v americké justici, zastávají ti nejlepší právníci.

Příklon buď k právnímu formalismu, resp. textualismu, anebo k právnímu pragmatismu, resp. funkcionalismu lze považovat za z teoretického hlediska stejně obhajitelnou volbu. Veškeré argumenty pro oba přístupy již byly rozvedeny výše. Pro právního formalistu je důležitý respekt k pravidlům, formální povaze práva a k rozdělení pravomocí mezi soudy a ostatní složky moci. Na právním pragmatismu právní formalisté kritizují nedostatek respektu k právním pravidlům stanovených zákonodárcem či ustálenou judikaturou vrcholného soudu. V pragmatickém přístupu k soudnímu rozhodování spatřují příčinu právní nejistoty; příliš kreativní soudní rozhodnutí mohou nejen narušit právo jako systém, svou nepředvídatelností mohou rovněž poškodit jednotlivce. Právní pragmatisté jsou naopak přesvědčeni, že jednotlivé právní instituty musí řádně plnit svou funkci, soudní rozhodování musí být racionální a přispívat k efektivnímu působení

³³¹ Nesprávnost takového uvažování výstižně postihuje Michal Bobek v článku BOBEK, M. Jak je důležité být textualistou: o okouzlení hodnotovým výkladem práva a historické paměti středoevropského soudce. op. cit. sub 89, str. 191.

práva ve společnosti. Právnímu formalismu vytýkají odtrženost soudního rozhodování od reálného světa. Nestačí, aby právo bylo dobře vnitřně promyšleným systémem, pokud působí problémy navenek.

Oba přístupy k soudnímu rozhodnutí od soudců vyžadují neustálou ostražitost. Právní formalista musí dbát o to, aby se ve svém respektu k formalitě práva nedopustil odmítnutí spravedlnosti, k právnímu formalismu neutíkal pro zjednodušení své práce či za právně formalistické neoznačil ve skutečnosti hodnotové rozhodnutí. Právní pragmatismus pak vyžaduje vnímavost k relativně subtilní hranici mezi právně-teleologickým uvažováním a vnášením vlastních morálních či politických představ do soudního rozhodování.

Za pozitiva právního substancialismu lze označit odvahu a odpovědnost tento směr vyznávajících soudců a skutečnost, že ze všech analyzovaných soudcovských filozofií může nejvíce pomoci jednotlivci v konkrétním případě. Zásadním negativem je však absence respektu k systémové povaze práva, která je právu imanentní a její nabourání může mít velmi negativní důsledky.

Závěrem je třeba zdůraznit, že soudcovská filozofie je jen jedním z aspektů komplexní činnosti, jakou soudní rozhodování ve složitých případech je. Soudní rozhodování primárně vyžaduje vysokou míru odbornosti, erudici, pečlivost, efektivnost, ale i lidský cit a empatii. Volba soudcovské filozofie záleží na soudcově vnímání nejzákladnějších aspektů práva a hodnot s právem souvisejícím. Soudcovská filozofie je proto často příčinou teoretické neshody mezi soudci, neměla by však být příčinou frustrace či nevraživosti. Dobrým příkladem při uvažování o soudcovských filozofiích jsou dva nedávno zesnulí soudci Nejvyššího soudu Spojených států amerických, Antonin Scalia a Ruth Bader Ginsburg. Nejen, že byli oba výbornými právníky a soudci s jasně formulovanými soudcovskými filozofiemi, přes svůj odlišný přístup k právu však dokázali být velmi dobrými přáteli.³³²

³³² Viz WOLF, R. Opera, travel, food, law: The unlikely friendship of Ruth Bader Ginsburg and Antonin Scalia. *USA Today News* [online] 20. 9. 2020 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3CmLLf4>.

3 Prolog k empirické analýze

3.1 Metodologie

3.1.1 Přehled dosavadních analýz soudcovských filozofií

Jak již bylo zmíněno v úvodu, problematika vlivu soudcovské filozofie či vnímání vlastní soudcovské role na soudní rozhodování je v zahraničí často diskutovanou i zkoumanou otázkou. Níže uvedené analýzy představují různé možnosti uchopení problematiky a metody jejího zkoumání. Design výzkumu se jimi do určité míry inspiruje.

3.1.1.1 Případová studie srovnávající rozhodování dvou soudců s odlišnými soudcovskými filozofiemi

Francisco J. Benzoni a Christopher S. Dodrill ve své případové studii zkoumali soudní rozhodnutí a odlišná stanoviska dvou dlouholetých soudců Federálního odvolacího soudu Čtvrtého okrsku, kteří jsou oba ideologicky konzervativní, mají však odlišné soudcovské filozofie.³³³ Cílem analýzy bylo zjistit, zda v tzv. politických případech soudce více ovlivňuje jeho politická ideologie nebo soudcovská filozofie. Soudce Harvie Wilkinson III je v analýze popisován jako právní pragmatista, který při svém rozhodování zohledňuje společenský a politický kontext aplikovaného právního pravidla a důsledky jednotlivých rozhodnutí. Soudce Michaela Luttiga studie naopak označuje za právního formalistu, který se při svém rozhodování zaměřuje výhradně na text právního pravidla a jeho interpretaci. Autoři upozorňují, že jedním z aspektů odlišného přístupu k soudnímu rozhodování a své roli je i jiný přístup k veřejné prezentaci vlastní soudcovské filozofie. Soudce Harvie Wilkinson III své postoje vysvětluje ve svém akademické psaní a při veřejných vystoupeních, zatímco o soudcovské filozofii Michaela Luttiga nelze mimo jeho soudní rozhodnutí mnoho zjistit.³³⁴

Soudci Wilkinson a Luttig spolu rozhodovali 1099 případů, z toho 1003 senátních a 96 v plénu, přičemž ze senátních rozhodnutí bylo 158 publikovaných ve sbírce. Ze všech publikovaných rozhodnutí spolu soudci Wilkinson a Luttig nesouhlasili (ve formě odlišného stanoviska) v 18 případech. Pro svou empirickou analýzu J. Benzoni a Ch. S. Dodrill zvolili 5 tzv. politických případů, tj. případů, ve kterých politická ideologie hraje významnou roli a které by podle postojové teorie měli dva stejně ideologicky orientovaní soudci rozhodnout stejně.

³³³ BENZONI, F., J., DODRILL, CH., S. Does Judicial Phillosophy Matter?: A Case Study. op. cit. sub 38, str. 289-290.

³³⁴ Tamtéž, str. 294.

Zkoumané případy se týkaly jedné z následujících oblastí práva: trestní právo, občanská práva menšin, pracovní právo a regulace ekonomiky.

Konzervativní soudce by měl v trestní věci rozhodnout proti odsouzenému, ve sporech týkajících se práv menšin proti žalobci, v pracovněprávních sporech proti zaměstnanci a v kauzách týkajících se ekonomické regulace proti státu.³³⁵ Vzhledem k tomu, že oba zkoumaní soudci jsou politickým založením konzervativci, podle postojové teorie by měli oba rozhodnout v souladu s uvedeným pravidlem. Autoři nicméně pomocí kvalitativní analýzy uvedených rozhodnutí ukázali, že soudci dospěli k opačným závěrům, a to právě na základě svých odlišných soudcovských filozofií.³³⁶ Nejvíce se zkoumaní soudci lišili v důrazu na text oproti kontextu případu a naopak. Soudce Luttig zkoumal pouze text právního pravidla. Soudce Wilkinson aplikoval text právního předpisu na zjištěné skutkové okolnosti v kontextu vztahu justice k demokratické větvi moci, zvážení veřejných politik a praktických dopadů rozhodnutí. Například ve věci *Gibbs v. Babbitt* soudce Wilkinson podržel právní úpravu znemožňující vlastníkům ulovit vlka rudohnědého na vlastním pozemku s odůvodněním, že soudy musí respektovat dělbu moci a pravomoc zákonodárce. Soudce Luttig v odlišném stanovisku dovedl, že předmětná regulace nespadá pod pravomoc Kongresu, neboť se nejedná o mezistátní obchod.³³⁷

Hlavním nedostatkem analýzy je, že pracuje pouze se dvěma soudci a velmi malým počtem případů. Do českého prostředí je rovněž těžko přenositelná s ohledem na nedostatek informací o politickém smýšlení českých soudců. V českém prostředí lze jen velmi těžko zařadit ústavní soudce na škále politického konzervativismu a liberalismu,³³⁸ u soudců obecné justice pro to nejsou žádné veřejně dostupné informace. Jediná cesta by spočívala v dotazování jednotlivých soudců, přičemž lze předpokládat, že by málokterý soudce chtěl tuto informaci odhalit.

3.1.1.2 Zkoumání právní kultury soudu skrze hloubkové rozhovory, analýzu judikatury a terénní studii

Pro účely designu výzkumu je rovněž užitečná analýza Niny-Louisy Arold, která zkoumala tzv. právní kulturu ESLP. Kladla si otázku, zda na soudě, kde se setkávají právníci různých právních kultur, národností a profesí, existuje jednotná právní kultura nebo zda je rozhodování jednotlivých soudců ovlivněno historicko-politickým prostředím země původu,

³³⁵ Tamtéž, str. 309.

³³⁶ Tamtéž, str. 330.

³³⁷ United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 214 F.3d 483 (4th Cir. 2000).

³³⁸ K tomu viz blíže CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*. op. cit. sub 3, str. 114.

předchozí profesí či právní kulturou, z níž pocházejí.³³⁹ N.-L. Arold zkoumala vliv různých faktorů na rozhodování soudců ESLP pomocí tří metod: hloubkových, strukturovaných rozhovorů se soudci a ostatními zaměstnanci soudu (celkem 38), osmítýdenní terénní studie v lednu a únoru 2002 a analýzy judikatury k čl. 8, 9 a 10 Úmluvy z období od 11. 11. 1998 do 31. 10. 2001.³⁴⁰ K jednotlivým soudcům autorka dohledávala jejich profesní životopisy.³⁴¹

V rozhovorech soudci jako nejdůležitější faktor ovlivňující jejich rozhodování zdůrazňovali předchozí profesi. Měli za to, že kariérní soudci se více zaměřují na skutkové okolnosti případu a případ samotný, zatímco bývalí akademici rozhodovaný spor více zobecňují a dávají jej do kontextu.³⁴² Vliv právní kultury v zemi původu nepovažovali soudci za důležitý, neboť se cítili silně ovlivněni společnými hodnotami a myšlenkami prostředí ESLP.³⁴³

Autorka rozhovory následně konfrontovala s analýzou judikatury. Zkoumala celkem 153 rozhodnutí, jejichž autory bylo 41 soudců (celkem tedy 1490 jednotlivých hlasů), z čehož 24 bylo ze zemí, které označila jako západní, a 17 z původního východního bloku.³⁴⁴ Autorka dále soudce rozdělila podle právních kultur země původu, přičemž použila oficiální kategorie používané soudem (tedy západní Středozeší, východní Středozeší, západní středoevropský region, východní středoevropský region, anglo-skandinávský region a země bývalého socialistického bloku).³⁴⁵ Vliv právní kultury země původu autorka žádný neidentifikovala.³⁴⁶

Ze zkoumaného vzorku bylo 13 soudců předchozí profesí soudci, 15 profesory, 5 advokáty a 8 úředníky.³⁴⁷ Ve vztahu k předchozí profesi autorka zjistila nejvyšší procento disentů u bývalých advokátů, druhými nejčastěji disentujícími byli bývalí akademici. Nejsilněji byl faktor předchozí profese znát u rozhodnutí vztahujících se k čl. 10 Úmluvy.³⁴⁸

Autorka následně zkoumala vliv předmětu sporu na způsob rozhodování soudců. V oblasti práva na soukromí bylo nejvíce odlišných stanovisek uplatněno v opatrovnických věcech, v některých oblastech východní soudci disentovali méně (náboženství a sledování), v některých více (opatrovnické věci), v některých sporech disentovali pouze západní soudci

³³⁹ AROLD, N.-L. *The Legal Culture of the European Court of Human Rights*. op. cit. sub 39.

³⁴⁰ Tamtéž, str. 16-17.

³⁴¹ Tamtéž, str. 67-69.

³⁴² Tamtéž, str. 73.

³⁴³ Tamtéž, str. 74.

³⁴⁴ Tamtéž, str. 87.

³⁴⁵ Tamtéž, str. 91.

³⁴⁶ Tamtéž, str. 97.

³⁴⁷ Tamtéž, str. 88.

³⁴⁸ Tamtéž, str. 99.

(vyhoštění cizinců, svoboda přesvědčení nebo mediální nactiutrhání). Trendy vztahující se k předmětu sporu však byly velmi nepatrné, nevykazovaly jasné korelace.³⁴⁹ Autorka následně kvalitativně analyzovala devět rozhodnutí. U každého rozhodnutí popsala skutkové okolnosti, účastníky řízení a jejich návrhy, právní argumentaci soudců a akademické reakce na rozhodnutí. Avšak ani pomocí kvalitativní analýzy neučinila žádná jasná zjištění.

Výzkum N.-L. Arold je užitečný z hlediska metod, které využívá, neboť podobně jako tato disertace kombinuje metodu rozhovorů s analýzou judikatury a vlastními zkušenostmi autorky s fungováním ESLP. Na druhou stranu studie ukazuje, jak je těžké identifikovat trendy a korelace pomocí analýzy hlasování soudců a odlišných stanovisek. Na případové studii jsou tak nejzajímavější zjištění získaná rozhovory, ta jsou však těžko ověřitelná a subjektivně ovlivněná pohledem dotazovaných soudců.

Podobnou analýzu rozhodování soudců ESLP provedli Fred J. Bruinsma a Erik Voeten. F. J. Bruinsma provedl kvalitativní analýzu 85 rozhodnutí velkého senátu a 22 senátních rozhodnutí z let 1998 až 2001 a dospěl k závěru, že existují rozdíly mezi rozhodováním soudců předchozí profesí soudců a advokátů na straně jedné a předchozí profesí akademiků a úředníků na straně druhé.³⁵⁰ E. Voeten zkoumal aktivismus soudců ESLP v závislosti na historicko-politickém kontextu země původu. Dospěl k závěru, že soudci z bývalého východního bloku byli ve zkoumaném období, tj. do roku 2005, aktivističtější, neboť jejich země usilovaly o vstup do EU.³⁵¹

3.1.1.3 Hlubkové rozhovory se soudci amerických federálních odvolacích soudů

J. Woodford Howard zpracoval podrobnou analýzu fungování amerických federálních odvolacích soudů.³⁵² V části první se zaměřil na institucionální fungování odvolacích soudů, jejich vztahy s prvoinstančními soudy a Nejvyšším soudem Spojených států amerických, fungování senátů a rozložení nápadu. Druhá část porovnává vliv pojetí vlastní soudcovské role a vliv politického přesvědčení soudce na jeho rozhodování; metodou zkoumání jsou hlubkové,

³⁴⁹ Tamtéž, str. 110.

³⁵⁰ BRUISMA, F., J. Judicial Identities in the European Court of Human Rights. In VAN HOEK, A., HOL, T., JANSEN, O., RIJKEMA, P. (eds.) *Multilevel Governance in Enforcement and Adjudication*. Antverpy: Intersentia, 2006, str. 210.

³⁵¹ VOETEN, E. *Judicial Behavior on International Court: Ideology and Strategy on the European Court of Human Rights*. PIPES Working Paper 2005, str. 30. [online] [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Xw8Hd6>.

³⁵² HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. op. cit. sub 40.

polostrukturované rozhovory. Hlavní hypotézou analýzy je, že soudcovská role ovlivňuje soudcovské chování.

Pro svou analýzu J. W. Howard vytváří tři typy soudců: soudce inovátor, soudce interpret a soudce realista. Při modelování jednotlivých soudcovských rolí vychází ze soudcova vztahu k precedentům a k dalším pramenům soudcovského rozhodování jako je selský rozum, osobní pojetí spravedlnosti či potřeby společnosti.³⁵³ Autor svou analýzu ve druhé části popisuje jako neformální a do jisté míry subjektivní. Jedním z hlavních problémů je nemožnost ověřit, zda to, co soudce říká v odpovědi na otázky rozhovoru, opravdu odpovídá tomu, jak přemýšlí. Dalším úskalím je, že soudcovské chování ovlivňuje mnoho proměnných jako povaha soudce či kontext konkrétního sporu.³⁵⁴

Sběr dat J. W. Howard provedl pomocí strukturovaných rozhovorů a navazujícího dotazníkového šetření s třiceti pěti aktivními soudci, jedním bývalým soudcem Nejvyššího soudu Spojených států amerických a třemi asistenty soudců pomocí navazujícího dotazníkového šetření.³⁵⁵ V první části rozhovoru autor zjišťoval údaje o prostředí, ve kterém soudce vyrůstal, náboženství a politické orientaci rodičů, předchozí profesi a vzdělání soudce, příslušnost k politické straně, důvody zájmu o politiku, důvody volby soudcovské profese, důvod pro jmenování soudcem, hodnocení vlastní soudcovské funkce co do peněžního ohodnocení a prestiže. V druhé části rozhovoru se zaměřil na práci na odvolacím soudě. Dotazoval se na popis práce a nejdůležitějších aspektů výkonu soudcovské činnosti: vliv soudu na veřejné politiky, podporu soudu a očekávání vůči soudu, individuální nejlepší soudcovské výkony, rozhodovací frakce, způsob tvorby rozhodnutí a průběh deliberace, uplatňování odlišných stanovisek, množství nápadu, neoficiální „pravidla hry“, soudce s významnou přesvědčovací schopností, roli předsedy soudu, složení senátu, emoce po zrušení rozhodnutí ze strany Nejvyššího soudu Spojených států amerických, vztah k soudům první instance a neformální kontakty mezi soudci.³⁵⁶

Pro účely designu výzkumu je nejzajímavější závěrečná část rozhovoru, ve které autor své otázky zaměřuje na vnímání vlastní soudcovské role soudci. Hlavní otázka zní, zda by soudce měl být spíše inovátor a tvůrce práva nebo interpret práva. Následně se autor dotazuje na pravidla etiky, nejpálčivější problém daného soudu a nejtěžší a nejlepší část soudcovské práce. V dotazníkovém šetření otázky směřují do různých oblastí práva.³⁵⁷

³⁵³ Tamtéž, str. 164.

³⁵⁴ Tamtéž, str. xxiv.

³⁵⁵ Tamtéž, str. xxiv.

³⁵⁶ Tamtéž, str. xxiv.

³⁵⁷ Tamtéž, str. xxiv.

Z 35 dotazovaných soudců se 5 označilo za inovátory, 20 za realisty a 9 za interprety (jeden soudce se nezařadil ani do jedné kategorie).³⁵⁸ Při analýze dat autor nejprve identifikuje korelace, a to korelace mezi sociálním původem a jedním ze soudcovských typů (inovátor, interpret a realista),³⁵⁹ mezi předchozí profesí a jedním ze soudcovských typů³⁶⁰ a politickým přesvědčením soudce (členství v politické straně, účast na politice, politické hodnoty) a jedním ze soudcovských typů.³⁶¹ Pomocí testovací statistiky (Studentova t-testu) pak zjišťuje, zda identifikované korelace jsou statisticky významné, či zda jde pouze o náhody.

Z analýzy vyplývá, že rozhodování dominuje spíše konsenzus než konflikt a soudní chování nelze jednoznačně podřadit jedné obecné teorii.³⁶² Korelace a vztahy jsou spíše nepatrné a projevují se pouze v hraničních případech, většinu sporů soudci rozhodují rutinním a jednotným způsobem.³⁶³ V některých oblastech se však statisticky významné korelace objevují, nejvýrazněji v oblasti trestního práva. Ukazuje se, že soudci inovátoři rozhodují v této oblasti práva liberálně, což znamená ve prospěch jednotlivce proti státu. Korelace mezi politickým přesvědčením soudce a jeho rozhodováním jsou oproti vlivu soudcovské role zanedbatelné a projevují se pouze v oblasti pracovních úrazů a občanských svobod.³⁶⁴ J. W. Howard uzavírá, že standardy a očekávání soudcovského řemesla, tedy pojetí soudcovské funkce, jsou významným faktorem omezujícím soudcovskou diskreci a rozhodování na základě osobního přesvědčení.³⁶⁵

Popsaná studie ukazuje, jak lze statisticky relevantním způsobem zkoumat soudcovské chování. Ve vztahu k rozšířenému senátu již byla provedena analýza jeho institucionálního fungování (a tedy analýza v zásadě velmi podobná části první Howardovy knihy), a to Ondřejem Kadlecem v díle *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*.³⁶⁶ O. Kadlec ve své analýze objasnil vnitřní organizaci soudů, strukturu nápadu, složení rozšířeného senátu, způsob rozhodování v rozšířeném senátu a význam jeho rozhodnutí. Citovaná institucionální analýza je tak vítaným stavebním základem pro tento výzkum zaměřující se, tak jako druhá část knihy J. W. Howarda na soudcovské chování členů rozšířeného senátu.

³⁵⁸ Tamtéž, str. 161

³⁵⁹ Tamtéž, str. 168.

³⁶⁰ Tamtéž, str. 168.

³⁶¹ Tamtéž, str. 170.

³⁶² Tamtéž, str. 184.

³⁶³ Tamtéž, str. 187.

³⁶⁴ Tamtéž, str. 179.

³⁶⁵ Tamtéž, str. 188.

³⁶⁶ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58.

Rozhovory a dotazníkové šetření v této disertační práci se nicméně zaměří na užší okruh témat, než na která se dotazoval autor citované studie.

3.1.1.4 Dotazníkové šetření mezi havajskými soudci

Theodore L. Becker se věnoval zkoumání vlivu soudcovské role na soudní rozhodování pomocí dotazníkového šetření.³⁶⁷ Cílem analýzy bylo otestovat sedm faktorů, které dle právní teorie ovlivňují soudní rozhodování a jsou zároveň indikátory soudcovské role. Autor se obrátil na 30 soudců, 26 z nich odpovědělo a 22 odpovědí mohlo být použito. Soudci měli ohodnotit na škále od nuly do čtyř význam následujících faktorů pro jejich rozhodování: prestiž advokáta jedné ze stran, osobní pojetí spravedlnosti v konkrétním sporu, potřeby společnosti, precedent (je-li jasný a přímo aplikovatelný), selský rozum, významný právník jako účastník řízení a požadavky veřejnosti. Dotazník dále obsahoval fiktivní spor o náhradu škody proti nemocnici za pochybení zdravotní sestry a otázku, kdo by měl být odpovědný, jestli nemocnice, zdravotní sestra nebo oba. Fiktivní spor byl vystavěn na zcela jasném precedentu, podle kterého by nemocnice měla být zproštěna odpovědnosti. Podle převládajícího právního vědomí americké odborné veřejnosti by však nemocnice tak jako jiné právnické osoby měla být odpovědna za deliktní jednání svého zaměstnance. Autor studie zkoumal, kolik soudců rozhodne podle precedentu a kolik podle vlastní právní úvahy, a jak jejich rozhodnutí koreluje s předchozí otázkou týkající se faktorů významných pro soudní rozhodnutí.³⁶⁸

Výsledek průzkumu ukázal, že 68 % soudců rozhodlo podle vlastní právní úvahy a 32 % podle precedentu, přičemž v první části dotazníku precedent považovala sedmdesát osmi procentní většina soudců za nejdůležitější faktor v soudním rozhodování. Selský rozum považovali za mnohem významnější ti soudci, kteří rozhodli podle vlastní právní úvahy. Právní prestiž účastníka řízení a požadavky veřejnosti soudci neoznačili za významné faktory soudního rozhodování. Mezi soudci byly velké rozdíly v počtu rozhodujících faktorů, jeden soudce například označil za významný pouze jeden faktor, a to precedent, zatímco jiný soudce se cítil významně ovlivněn pěti faktory.³⁶⁹

Největším nedostatkem studie, jak sám autor studie přiznává, je velmi malý počet dotázaných soudců. Zjištěná procenta vycházejí z tak malých čísel, že je nelze nijak zobecnit.

³⁶⁷ BECKER, T., L. A Survey Study of Hawaiian Judges: The Effect on Decisions of Judicial Role Variations. op. cit. sub 41, str. 677-680.

³⁶⁸ Tamtéž, str. 678.

³⁶⁹ Tamtéž, str. 679.

Na druhou stranu studie je velmi inspirativní a představuje jednoduše proveditelný výzkum, který umožňuje nahlédnout pod pokličku soudního uvažování.

3.1.1.5 Identifikace soudcovských stylů pomocí analýzy soudních rozhodnutí

Na rozdíl od předchozích autorů, C. R. Yung nepoužívá metodu rozhovoru ani dotazníkového šetření, ale soudní styly dovozuje ze soudních rozhodnutí.³⁷⁰ Zdůrazňuje, že pojem „soudcovský styl“, namísto pojmů jako soudcovská filozofie či metodologie, volí úmyslně, neboť se zaměřuje na výsledek soudcovské činnosti, tj. soudní rozhodnutí, nikoli na vnitřní myšlenkové procesy soudců před dosažením rozhodnutí.³⁷¹ Tuto metodu považuje za průkaznější a objektivnější než dotazování se soudců na ně samotné, neboť soudci nemusí vždy jednat opravdu tak, jak říkají.³⁷²

Autor studie zpracoval všechna publikovaná i nepublikovaná rozhodnutí federálních odvolacích soudů (kromě soudu ve Washingtonu DC) za rok 2008, dohromady 10 000 rozhodnutí, což činí 30 000 hlasů jednotlivých soudců (každý hlas člena panelu byl okódován samostatně). Analýza se týkala 178 soudců. Pro určení soudcovského stylu sledovala čtyři vlastnosti: 1) aktivismus soudce ve smyslu zasahování do rozhodování prvoinstančního soudu, 2) nezávislosti soudce na názorech zbývajících soudců v senátu a prvoinstančního soudce, 3) ideologie soudce ve smyslu umístění na tradiční konzervativně-liberální škále a 4) stranictví soudce ve smyslu rozhodování v souladu s preferencemi některé (Demokratické či Republikánské) politické strany.³⁷³ Jednotlivé vlastnosti hodnotil na škále 0 až 100. Následně jednotlivé soudce rozdělil pomocí shlukové analýzy do devíti statisticky významných skupin.

Výsledné početní zastoupení jednotlivých soudcovských stylů bylo velmi různorodé. 42 soudců autor označil za kolegiální soudce, 34 za soudce regulátory a stejný počet za soudce korektory chyb, 32 za soudce zastánce postupné změny, 16 za soudce minimalisty, 7 za soudce tvůrce konsenzu, 5 za soudce průkopníky a stejný počet za soudce nezlomné v postojích a 3 za soudce politické straníky.³⁷⁴

Citovaná analýza je velmi inspirativní pro práci se soudními rozhodnutími. V českém prostředí by se nejspíš neuplatnila čtvrtá charakteristika, neboť stranictví není u českých soudců nijak identifikovatelné.

³⁷⁰ YUNG, C. R. Typology of Judging Styles. op. cit. sub 42, str. 1772-1776.

³⁷¹ Tamtéž, str. 1779.

³⁷² Tamtéž, str. 1803 a 1779.

³⁷³ Tamtéž, str. 1772-1776.

³⁷⁴ Tamtéž, str. 1781. K jednotlivým soudcovským stylům viz blíže podkapitola 2.4.1.

3.1.1.6 *Shrnutí*

Nejblíže k předmětu zkoumání této disertační práce je studie F. J. Dodrilla a Ch. S. Benzonih, neboť pracuje přímo s pojmem soudcovské filozofie a metodou zkoumání je analýza střetů v rozhodovací činnosti dvou soudců vrcholného soudu. Na druhou stranu oproti americkému prostředí není v České republice prakticky možné zařadit jednotlivé soudce dle jejich politické ideologie, neboť politická ideologie soudce se v českém prostředí nezveřejňuje a je vědomě marginalizována. Oproti studii F. J. Dodrilla a Ch. S. Benzonih musí tato práce pojmenovat konkrétní soudcovské filozofie zkoumaných soudců, neboť ani ty nebyly dosud teoreticky zpracovány.

Ve vztahu k použitým metodám se předkládané disertaci velmi podobá práce N.-L. Arold, zpracovaná ostatně rovněž v rámci doktorského výzkumu. N.-L. Arold kombinuje metodu hloubkových strukturovaných rozhovorů, analýzu judikatury a znalost zkoumaného prostředí. Cíl výzkumu je však odlišný, neboť N. L. Arold analyzuje vztah mezi profesním, politickým a geografickým zařazením soudce a jeho hlasováním v rámci ESLP.

Studie J. W. Howarda a T. L. Beckera mohou sloužit jako inspirace pro formulaci otázek strukturovaných rozhovorů. Yungova analýza ukazuje, jak lze kvantitativně analyzovat soudní rozhodnutí.

3.1.2 **Zvolená výzkumná metoda a výběr objektu případové studie**

Empirická analýza disertační práce je založena na případové studii fenoménu působení soudcovské filozofie na soudní rozhodování vrcholného soudního tělesa. Případová studie umožňuje blíže osvětlit teoretický koncept prostřednictvím podrobné empirické zkušenosti; výstupem analytického zobecnění výsledků případové studie může být zpřesnění existujících konceptů či hypotéz.³⁷⁵ Analytické zobecnění spočívá v hledání vzorců ve studovaném případě a jejich vysvětlení v abstraktních termínech.³⁷⁶

Jedná se o jednopřípadovou studii, přičemž výběr soudního tělesa byl veden logikou typického případu³⁷⁷ formulovaného na základě teoretického rámce disertační práce. Cílem disertační práce je zodpovědět otázku, jak se projevuje soudcovská filozofie v soudním

³⁷⁵ GEORGE, A., BENNET, A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge 2005, str. 80-81.

³⁷⁶ Tamtéž, str. 92.

³⁷⁷ K typologii případových studií a jejich využití viz KOSAŘ, D., PETROV, J. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*. 2016, roč. 26, č. 6., str. 25-26.

rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Empirická analýza musí proto být zaměřena na případy, které nejsou plně determinovány obecně závaznou právní normou a umožňují dvě či více alternativních řešení sporu.³⁷⁸ Pro tyto účely je vhodné zkoumat velké senáty vrcholných soudů, to znamená soudní tělesa zaměřená na řešení sporných, složitých či společensky významných otázek, tedy otázek systémově významných, o nichž nepanuje právní shoda.³⁷⁹ Pro zkoumání fenoménu působení soudcovské filozofie v soudním rozhodování je stěžejní, aby střet různých právních názorů byl opřen o podrobnou deliberaci a diskurzivní a komplexní odůvodnění kladoucí důraz na obecné právní principy a abstraktní právní otázky. Soudci zkoumaného soudního tělesa by pak měli mít utvořenou vlastní soudcovskou filozofii, tedy vlastní teorii o právu, jeho výkladu a hodnotách, které ho utvářejí, o soudcovské roli a výkonu soudcovské diskrece ve složitých případech práva.

Popsaný ideální případ byl konfrontován s praxí velkých senátů českých vrcholných soudů, a to pomocí srovnávací studie provedené O. Kadlecem v knize *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*.³⁸⁰ Na základě citované studie byl jako typický případ zkoumaného fenoménu vybrán rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v období od zavedení institutu odlišných stanovisek do současnosti, tj. od 1. 1. 2012³⁸¹ do 30. 6. 2021, a to z následujících důvodů.

Rozšířený senát má ve většině případů sedm členů,³⁸² což představuje ideální počet pro praktické fungování soudního tělesa. Na jednu stranu vyšší počet soudců zajišťuje názorovou pestrost a vyšší pravděpodobnost správnosti rozhodnutí, na druhou stranu se jedná o dostatečně nízký počet, aby se z rozhodování nevytratila individuální odpovědnost každého soudce za finální rozhodnutí, možnost řádné diskuse a argumentace či schopnost nalézt kompromis.³⁸³ Členové rozšířeného senátu jsou vybíráni na základě expertního principu, tedy na základě erudice, právního rozhledu a argumentačních schopností.³⁸⁴ Složení rozšířeného senátu popsal pro účely studie O. Kadlece jeden z dlouholetých členů rozšířeného senátu tak, že v něm zasedají „*pestré osobnosti, které mají přesah, dokáží tvořit, oponovat, zároveň ale nikdo není outsider ani*

³⁷⁸ Pro definici složitých případů aplikace práva viz blíže kapitola 1 a podkapitola 2.1.

³⁷⁹ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 5.

³⁸⁰ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, 292 str.

³⁸¹ Odlišná stanoviska byla s účinností od 1. 1. 2012 zavedena novelou s. ř. s., zákonem č. 303/2011 Sb.

³⁸² Jak již bylo uvedeno v úvodu, disertační práce se z důvodu zanedbatelného množství rozhodovaných případů blíže nezabývá rozhodováním devítičlenného rozšířeného senátu. Dle rozvrhu práce je ostatně toto těleso složeno ze stejných soudců jako sedmičlenný senát, pouze řádnými členy se navíc stávají dva náhradníci.

³⁸³ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 183-184.

³⁸⁴ Tamtéž, str. 186.

*nedotknutelná hvězda. Každý je někdy v disentu a nikdy nejsou předem dané hlasovací bloky“.*³⁸⁵ Řízení před rozšířeným senátem je v zásadě samostatným řízením. V rozšířeném senátu je věci přidělen nový soudce zpravodaj, který musí být členem jiného než předkládajícího senátu, a předloženou právní otázku senát posuzuje nezávisle na malém senátu (s postupujícím senátem se neshodne ve zhruba polovině případů, přičemž někdy dokonce zvolí řešení neprosazované ani jedním z tříčlenných senátů).³⁸⁶ Rozšířený senát je dále nejotevřenější navenek, veškeré informace o řízení, včetně předkládacího usnesení postupujícího senátu obsahujícího jeho argumentaci, jsou veřejně dostupná na webových stránkách soudu.³⁸⁷

Rozšířený senát zpravidla zodpovídá abstraktní právní otázku, což znamená, že se nemůže soustředit pouze na konkrétní skutkové okolnosti, ale musí k otázce přistoupit komplexně a formulovat obecné právní pravidlo. Popsaný způsob rozhodování rozšířenému senátu rovněž umožňuje soustředit se pouze na složité a sporné právní otázky, neboť nemusí vypořádávat ostatní, již projudikované námítky.³⁸⁸ V některých případech v rozšířeném senátu dochází k dotváření práva.³⁸⁹ Jak vyplývá z kvantitativní analýzy O. Kadlece v období mezi rokem 2015 až 2017 vydal rozšířený senát 54 rozhodnutí, z nichž polovina se týkala procesních otázek spojených s řízením před správními soudy, druhou nejpočetnější kategorií se sedmi řešenými případy pak byly otázky daňového procesního práva.³⁹⁰ Lze tedy konstatovat, že rozšířený senát se zásadně zabývá čistě právními, až technicistními otázkami, které se často se dotýkají základních principů správního soudnictví. Posuzované otázky tak nemají takový politický a mimoprávní přesah jako například otázky řešené Ústavním soudem.

Rozšířený senát rozhoduje po podrobné deliberaci;³⁹¹ koncept rozhodnutí zpracovává soudce zpravodaj a ostatní členové senátu jsou s ohledem na svou erudici a absenci specializace na NSS silnými partnery do diskuse.³⁹² Soudní rozhodnutí rozšířeného senátu jsou propracovaná, psaná diskurzivním stylem se snahou přesvědčit o správnosti zvoleného řešení a pojmout analyzovanou právní otázku komplexně.³⁹³ Rozšířený senát klade ze všech velkých senátů největší

³⁸⁵ Citace z rozhovoru se členem rozšířeného senátu, viz KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 95.

³⁸⁶ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 191.

³⁸⁷ Tamtéž, str. 191.

³⁸⁸ Tamtéž, str. 192-193.

³⁸⁹ Tamtéž, str. 194.

³⁹⁰ Tamtéž, str. 198.

³⁹¹ Tamtéž, str. 184.

³⁹² Tamtéž, str. 212.

³⁹³ Tamtéž, str. 212.

důraz na akceptovatelnost svých názorů odborníky. Obecněji řečeno, svou autoritu rozšířený senát staví na tzv. substantivní, spíše než institucionální legitimitě.³⁹⁴

3.1.3 Specifikace výzkumných otázek empirické analýzy

Hlavní výzkumná otázka: Jaký vliv má soudcovská filozofie na vznik právních sporů v rámci rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu?

Empirická analýza vychází z teorie R. Dworkina o teoretické neshodě v právu a z jeho teze, že hlavním důvodem neshody mezi soudci ve složitých případech aplikace práva je odlišné vnímání práva a vlastní soudcovské funkce, tedy odlišná soudcovská filozofie.³⁹⁵ Jak bylo rozebráno v teoretické části práce, soudcovská filozofie se v rozhodování projevuje různým důrazem na stěžejní hodnoty práva (právní jistotu, spravedlnost, účelnost práva). Z Dworkinovy teorie teoretické neshody lze dovést, že soudcovská filozofie se nejvíce projevuje v situaci právního sporu při řešení složitých případů aplikace práva. Právě v situacích právního sporu jednotlivé soudcovské filozofie krystalizují, neboť soudce musí prosadit a odůvodnit řešení, které vnímá perspektivou své filozofie jako správné. Empirická analýza je proto zaměřena na vzorek rozhodnutí rozšířeného senátu, ke kterým bylo uplatněno odlišné stanovisko. Zveřejněné odlišné stanovisko je v realitě českého právního systému jediným veřejným indikátorem právní neshody uvnitř rozhodovacího tělesa. Hlavní hypotézou empirické analýzy je, že rozdíly v soudcovské filozofii členů rozšířeného senátu jsou převažujícím důvodem právních sporů v rámci rozšířeného senátu, které jsou pak promítnuty i do odlišných stanovisek.

Hlavní výzkumná otázka je za účelem naplnění cílů disertační práce rozpracována následujícími výzkumnými otázkami nižšího řádu:

- Jaké jsou typy případů, ve kterých vzniká právní spor mezi členy rozšířeného senátu?
- Jaké kategorie sporných otázek lze v rozhodování rozšířeného senátu vysledovat?
- Mají členové rozšířeného senátu konzistentní a vědomě formulovanou soudcovskou filozofii? Pokud ano, jakou?

³⁹⁴ Pro velmi inspirativní srovnání francouzského a amerického soudního systému z perspektivy legitimacy soudní moci viz LASSER, M. *Judicial Deliberations: a Comparative Analysis of Transparency and Legitimacy*. New York: Oxford University Press, 2009, 382 str.

³⁹⁵ Viz blíže podkapitola 2.1.2.

- Jakým způsobem se soudcovská filozofie členů rozšířeného senátu projevuje v jejich rozhodování, zejména v odlišných stanoviscích?

První dvě výzkumné podotázky řídí kvalitativní analýzu rozhodovací činnosti rozšířeného senátu. Vyžadují interpretativní přístup a vytváření teoretických kategorií, které mohou být do určité míry subjektivní. Odpověď na třetí výzkumnou podotázku je kombinací zjištění vyplývajících z rozhovorů se současnými i bývalými členy rozšířeného senátu a z analýzy odlišných stanovisek jednotlivých soudců. K zodpovězení čtvrté výzkumné podotázky je třeba operacionalizovat v teoretické části rozpracované soudcovské filozofie a ty následně identifikovat v odlišných stanoviscích jednotlivých soudců.

3.1.4 Design výzkumu

Empirická analýza je založena na jednopřípadové studii fenoménu vlivu soudcovské filozofie na soudní rozhodování ve složitých případech. Vybraným typickým případem je rozhodování rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu v období od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2021. Data pro analýzu byla získána prostřednictvím kombinace dvou metod, analýzy rozhodovací činnosti rozšířeného senátu, to znamená většinových a odlišných stanovisek, a hloubkových, polostrukturovaných rozhovorů se současnými a bývalými členy rozšířeného senátu.

První část empirické analýzy se zabývá rozhodovací činností rozšířeného senátu v případech, kdy bylo uplatněno odlišné stanovisko; pracuje se vzorkem 35 případů a má kvantitativní a kvalitativní část. Soudní rozhodnutí rozšířeného senátu včetně odlišných stanovisek byla získána ze soudní databáze judikatury.³⁹⁶ Vzorek byl generován prostřednictvím veřejně dostupného vyhledávače judikatury pomocí klíčového slova „odlišné stanovisko“. Vzorek byl následně manuálně očištěn od rozhodnutí, ve kterých bylo klíčové slovo zmíněno pouze v odůvodnění rozhodnutí. U každého případu byly identifikovány následující údaje: spisová značka, datum rozhodnutí, postupující senát, soudce zpravodaj,³⁹⁷ složení většiny a jméno disentujícího, resp. jména disentujících.

³⁹⁶ Dostupné z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

³⁹⁷ Údaj o soudci zpravodaji je jediným údajem, který nebyl získán z veřejně dostupných zdrojů, nýbrž z interního systému soudu, ke kterému měla autorka přístup díky svému působení na NSS. Získaná informace je nicméně takového charakteru, aby ji bylo možné získat i oficiální cestou prostřednictvím zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Kvantitativní analýza zkoumaného vzorku porovnává vygenerovaný vzorek s celkovým počtem rozhodnutí rozšířeného senátu ve zkoumaném období, z čehož určuje procentuální míru nesouhlasu v rámci rozšířeného senátu v daném období. Analýza následně identifikuje počty odlišných stanovisek uplatněných jednotlivými soudci v analyzovaném období, přičemž výsledek je prezentován jak v absolutních číslech, tak i ve vztahu k délce působení daného soudce v rozšířeném senátu. Kvantitativní analýza nemá přímý vztah k výzkumnému záměru a hlavní výzkumné otázce, je nicméně potřebná pro představení kontextu rozhodovací činnosti rozšířeného senátu a uskutečnění kvalitativní analýzy. Srovnání jednotlivých soudců co do počtu uplatněných odlišných stanovisek bylo například stěžejní pro výběr dotazovaných soudců v rámci provádění rozhovorů.

Kvalitativní analýza rozhodovací činnosti zkoumaný vzorek nejprve třídí do pěti kategorií dle povahy sporné otázky řešené rozšířeným senátem: základní instituty správního soudnictví, základní instituty správního řízení, věcné otázky, hodnotové otázky a pravomoc rozšířeného senátu. Kategorie byly vytvořeny induktivně pomocí identifikace sporné otázky v rozhodnutí rozšířeného senátu. Práce uvádí kritéria, která ovlivnila zařazení jednotlivých případů do vytvořených kategorií a tím vytváří teoreticky podložené kategorie, které mohou do budoucna sloužit dalším výzkumníkům. Tato část analýzy tak rozřazuje zkoumaný vzorek dle kategorií otázek, při jejichž řešení vzniká v rámci rozšířeného senátu spor.

Vzorek rozhodnutí je dále analyzován dle typů sporů, které vznikají mezi většinou rozšířeného senátu a disentující menšinou. Typologie sporů je vytvořena pomocí tematické analýzy většinového a odlišného stanoviska. Tematická analýza spočívá v identifikaci témat různé úrovně obecnosti, která následně slouží k lepšímu pochopení textu.³⁹⁸ Ve většinovém odůvodnění a odlišném stanovisku jsou nejprve identifikována klíčová slova, na jejichž základě je u každého případu pojmenována povaha sporu mezi většinou a disentující menšinou a z výsledné kazuistiky vytvořeno šest kategorií: spor o míru dotváření práva, střet výkladových metod, spor pramenící v odlišném obecném přístupu k právu, spor založený na odlišném vnímání významu konkrétní právní zásady, střet ve světonázoru a věcný spor. V rámci zpracování výsledků analýzy jsou jednotlivé kategorie ilustrovány citacemi z textu soudních rozhodnutí. Identifikace typů sporů vznikajících uvnitř rozšířeného senátu je stěžejní pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky, neboť typologie ilustruje, zda soudce k nesouhlasu s většinou vede jeho odlišná soudcovská filozofie či jiné důvody.

³⁹⁸ ATTRIDE-STIRLING, J. Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, roč. 1, č. 3, 2001, str. 385-405.

Druhá část empirické analýzy zpracovává problematiku vnímání pojmu soudcovské filozofie soudci NSS a je založena výhradně na provedených hloubkových, polostrukturovaných rozhovorech. Třetí část empirické analýzy modeluje konkrétní soudcovskou filozofii současných členů rozšířeného senátu a bývalých členů rozšířeného senátu s nejvíce odlišnými stanovisky. Třetí část vychází z analýzy rozhodovací činnosti, zejména uplatněných odlišných stanovisek,³⁹⁹ jednotlivých soudců, hloubkových, polostrukturovaných rozhovorů, veřejně dostupných biografických informací, publikační činnosti a mediálních výstupů jednotlivých soudců.

Rozhovory byly provedeny s šesti současnými členy rozšířeného senátu,⁴⁰⁰ dvěma bývalými členy rozšířeného senátu a jedním soudcem NSS, který není a doposud nebyl členem rozšířeného senátu. Ze současného složení rozšířeného senátu bylo osloveno všech sedm členů.⁴⁰¹ Z bývalých členů rozšířeného senátu byli, kromě zesnulé soudkyně Jany Brothánkové, osloveni všichni, kteří za své působení v rozšířeném senátu uplatnili více než dvě odlišná stanoviska, soudkyně Lenka Matyášová však na prosbu o rozhovor nereagovala. Soudce Tomáš Rychlý byl do studie zapojen pro svou perspektivu soudce, který působení rozšířeného senátu vnímá zvnějšku, a pro otevření otázky střetu různých soudcovských filozofií mezi soudci NSS.

Rozhovory byly provedeny v období od května do srpna 2021. Rozhovory nebyly nahrávány, autorka disertace si v jejich průběhu dělala ručně psané poznámky, které následně zpracovávala.⁴⁰² Se souhlasem dotazovaných soudců nejsou rozhovory anonymizovány. Způsob provedení rozhovorů lze označit za polostrukturovaný; rozhovory probíhaly na základě předem připravených otázek, autorka disertace však v průběhu rozhovoru reagovala na odpovědi dotazovaných soudců, otázky dále rozšiřovala či měnila jejich pořadí.

Kromě rozhovoru se soudcem Tomášem Rychlým, který byl přizpůsoben jeho odlišnému postavení v rámci studie, byly rozhovory provedeny na základě obdobných otázek seřazených do dvou až tří tematických okruhů. Před každým rozhovorem byly otázky nicméně přizpůsobeny konkrétnímu soudci, jeho rozhodovací činnosti a jeho předchozímu profesnímu působení. První okruh otázek se týkal vnímání pojmu soudcovské filozofie v obecné rovině, definice vlastní soudcovské filozofie, postoje k dotváření práva a ke střetu hodnot spravedlnosti, právní jistoty a účelnosti práva. Druhý okruh otázek byl zaměřen na rozhodování v rozšířeném senátu; soudci

³⁹⁹ U soudců s malým počtem odlišných stanovisek analýza vychází i z jejich zpravodajských rozhodnutí.

⁴⁰⁰ Se soudcem Alešem Roztočilem byl z časových důvodů rozhovor proveden písemnou formou.

⁴⁰¹ Se soudkyní Barbarou Pořízkovou, která rovněž vykonává funkci místopředsedkyně NSS, se bohužel z důvodu její zaneprázdněnosti nepodařilo domluvit.

⁴⁰² K obdobnému způsobu zpracování rozhovorů viz KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 3.

byli dotázáni na základní principy a zásady, které vedou jejich rozhodování ve složitých případech aplikace práva, na důvody, pro které jsou či byli připraveni dissentovat, a na střet mezi soudcovskou filozofií a světonázorem v rámci soudního rozhodování. Třetí okruh otázek směřoval na faktory ovlivňující soudcovskou filozofii jednotlivých členů rozšířeného senátu, právní vzory a vnímání složení rozšířeného senátu z hlediska střetu různých soudcovských filozofií v rámci NSS. Rozhovor se soudcem Tomášem Rychlým byl kromě otázek týkajících se vnímání pojmu soudcovské filozofie v obecné rovině zaměřen na motivy jeho vystoupení na téma střetu soudcovských filozofií v rámci soudu a otázku legitimacy složení rozšířeného senátu.

3.1.5 Možná úskalí a nepřesnosti

Předkládaná analýza a použité výzkumné metody obsahují několik problémů a nepřesností, na které je třeba upozornit. Hlavní problém spojený se zkoumáním pojmu soudcovské filozofie je jeho těžká postižitelnost. N.-L. Arold přirovnává snahu o popsání myšlenek a filozofického nastavení soudců ke snaze o vyfotografování ducha.⁴⁰³ Předně platí, že právní argumentace v soudním rozhodnutí neodráží veškeré myšlenky soudce. L. Friedman upozorňuje, že formální právní argumentace nemá mnoho společného se skutečným myšlenkovým procesem soudce, není to rentgenová fotografie soudcovy mysli.⁴⁰⁴ M. Bobek mluví o rozdílu mezi procesem objevování a procesem formulace soudního rozhodnutí. V první fázi soudci hledají řešení soudního sporu, zatímco v druhé fázi se snaží ostatní přesvědčit o správnosti nalezeného řešení. V procesu objevování figuruje mnoho argumentů a vlivů, proces vyjádření soudního rozhodnutí je již svázán pravidly a konvencemi konkrétní jurisdikce a její právní kultury.⁴⁰⁵ S popsáním problémem se výzkum částečně vypořádává tím, že soudcovskou filozofii konkrétních soudců zkoumá na základě odlišných stanovisek, která soudci často formulují volnějším a expresivnějším stylem. Složitá uchopitelnost konkrétní soudcovské filozofie dále souvisí s ovlivněním rozhovorů sebevnímáním jednotlivých soudců při popisu vlastní práce.⁴⁰⁶ R. Posner metaforicky glosuje, že obdobně se nelze ptát koček na kočičí psychologii.⁴⁰⁷ Výzkum s popsáním problémem pracuje tím, že porovnává v rozhovoru vyjádřené sebevnímání soudce s výsledkem analýzy jeho rozhodovací činnosti.

⁴⁰³ AROLD, N.-L. *The Legal Culture of the European Court of Human Rights*. op. cit. sub 39, str. 85.

⁴⁰⁴ FRIEDMAN, L., M. *The Concept of Legal Culture: A Reply*. op. cit. sub 157, str. 235.

⁴⁰⁵ BOBEK, M. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. op. cit. sub 7, str. 222.

⁴⁰⁶ V angličtině „*introspection bias*“, viz BOBEK, M. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. op. cit. sub 7, str. 71.

⁴⁰⁷ POSNER, R. *How Judges Think*. op. cit. sub 34, str. 2.

Neméně významným omezením předkládaného výzkumu je skutečnost, že institut odlišných stanovisek byl zaveden až začátkem roku 2012, polovina působení rozšířeného senátu tak nemůže být analyzována. Podle Karla Šimky přitom významné spory o fungování NSS a s tím i celého správního soudnictví proběhly v rozšířeném senátu právě v první dekádě jeho fungování.⁴⁰⁸

Úskalím analýzy rozhodovací činnosti je příliš malá velikost zkoumaného vzorku soudních rozhodnutí a subjektivita vytvořených kategorií. Vzorek rozhodnutí je příliš malý na to, aby analýza mohla vést k hledání kauzalit či dovozování obecných závěrů. Úvodní kvantitativní analýza je tak pouze deskriptivní a slouží k poskytnutí základní představy o zkoumané problematice. Zařazení jednotlivých soudních rozhodnutí do kategorií v rámci kvalitativní analýzy rozhodovací činnosti není objektivní, ale vyžaduje interpretativní volbu na straně výzkumníka. Ve většině případů navíc nebylo zařazení do jedné z kategorií jednoznačné. Práce se tento problém snaží kompenzovat tím, že co nejvíce osvětluje důvody, které motivovaly jednotlivé kategorie, a interpretativní volby ilustrovat na konkrétních případech. Nemožnost zobecnění je dána i specifíčkostí každé soudní instituce. Jak upozorňuje O. Kadlec, chování každé instituce je ovlivněno její jedinečnou historií, personálem a typem agendy.⁴⁰⁹ Empirická analýza tak představuje pouze ilustraci zkoumaného fenoménu. Jedná se však o mnohvrstvé zkoumání, které může poskytnout komplexní vhled do této významné, avšak málo zkoumané problematiky.

⁴⁰⁸ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁴⁰⁹ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*, op. cit. sub 58, str. 31.

3.2 Konceptuální rámeček

Poté, co byly v předchozí podkapitole čtenáři co nejpodrobněji vysvětleny jednotlivé části empirické analýzy, jejich cíl, otázky, které zodpovídají, a postup při jejich zpracování, následující podkapitola je určitým můstkem mezi teoretickou a empirickou částí práce, neboť zpracovává základní teoretické pojmy, o které se předkládaný výzkum opírá, do formy uchopitelné empirickým zkoumáním. Pro účely úspěšného provedení empirické analýzy je třeba definovat pojem právní spor, vysvětlit faktory, které ovlivňují uplatňování odlišných stanovisek a s tím i v analýze zkoumaný vzorek rozhodnutí, a vymežit charakteristické rysy jednotlivých soudcovských filozofií tak, aby je bylo možné empiricky identifikovat.

3.2.1 Definice právního sporu

Hlavním teoretickým východiskem disertační práce je Dworkinova teze o teoretické neshodě mezi právníky. Jak již bylo podrobně rozebráno v teoretické části práce, teoretická neshoda představuje spor o normativní základy práva, tedy nejhlubší vrstvy pojmu práva. Bylo rovněž řečeno, že teoretickou neshodu mezi právníky lze považovat za tzv. rozumnou neshodu, neboť odlišné vnímání normativních základů práva málokdy vede ke kompromisnímu řešení. Pro účely empirického zkoumání popsaného fenoménu je třeba blíže vymežit spor, na který se analýza zaměří.

Právní spor může vzniknout ohledně práva nebo skutkových okolností. Může se rovněž jednat o konflikt právních názorů nebo zájmů.⁴¹⁰ Předně je tedy třeba vymežit, že empirická analýza se nevěnuje sporům ohledně skutkových okolností, nýbrž pouze sporům ohledně práva. Právní spor dále může vzniknout na základě teoretické neshody, empirické neshody nebo hodnotové neshody. Teoretická neshoda v právu je sporem o normativní základy práva, empirická neshoda v právu je sporem o empiricky snadno ověřitelný obsah právních tvrzení.⁴¹¹ Hodnotová neshoda je konfliktem dvou hodnotových východisek (např. ideologie neoliberaální a levicové).⁴¹² Na pomezí mezi teoretickou neshodou a hodnotovou neshodou je neshoda principiální, kdy proti sobě stojí dva protichůdné principy (např. ochrana svobody slova vs. ochrana soukromí).⁴¹³ Jedním z cílů empirické analýzy je identifikovat, o který z uvedených typů právní neshody se jedná, neboť

⁴¹⁰ SCHREUER, Ch. What is a Legal Dispute? In BUFFARD, I., HAFNER, G. *International Law Between Universalism and Fragmentation: Festschrift in Honour of Gerhard Hafner*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2008, str. 960.

⁴¹¹ DWORKIN, R. *The Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 4.

⁴¹² KÜHN, Z. O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 2, str. 39 a násl.

⁴¹³ Tamtéž.

pouze teoretickou a částečně i principiální neshodu lze spojovat s konfliktem soudcovských filozofií.

Jednoduchým způsobem, jak v praktické rovině identifikovat právní spor mezi členy soudního tělesa, je zkoumat odlišná stanoviska. Vzhledem k tomu, že žádný z českých soudů nezveřejňuje výsledky hlasování jednotlivých soudních těles, uplatnění odlišného stanoviska je jediným signálem právního sporu uvnitř soudního tělesa.

Odlišné stanovisko představuje nástroj umožňující soudci veřejně vysvětlit, proč s většinovým rozhodnutím nesouhlasí.⁴¹⁴ Odlišná stanoviska lze vnímat i jako trh myšlenek, důležitý zdroj právních argumentů a rozličných pohledů na výklad právní normy.⁴¹⁵ Širší definice pojmu zahrnuje i konkurenční stanovisko, ve kterém soudce vyjadřuje svůj nesouhlas pouze s odůvodněním, nikoli výsledkem většinového rozhodnutí.⁴¹⁶ V uvedeném širším smyslu vnímá odlišné stanovisko i s. ř. s., podle jehož § 55a „[č]len senátu Nejvyššího správního soudu ve složení podle § 16 odst. 2 písm. a) a odst. 3, který s rozhodnutím senátu nebo s jeho odůvodněním nesouhlasí, má právo, aby jeho odlišné stanovisko bylo uvedeno v protokolu o hlasování a aby byly důvody jeho nesouhlasu připojeny k vyhotovení písemného rozhodnutí s uvedením jeho jména.“

Institut odlišného stanoviska z teoretického hlediska naplňuje tři základní funkce. Možnost uplatnění odlišného stanoviska předně zvyšuje kvalitu výsledného soudního rozhodnutí, které se s ohledem na stanovisko musí řádně vypořádat s předloženými protiargumenty, a zlepšuje deliberaci mezi soudci, neboť nutí většinu naslouchat argumentům menšin. Odlišná stanoviska dále mají důležitou informativní funkci ve vztahu k veřejnosti, odborné i laické, neboť více ozřejmují důvody vedoucí k výslednému rozhodnutí a mohou být i indikátorem případné judikatorní změny. Odlišná stanoviska jsou konečně i motorem změny. Představují prostor pro nashromáždění argumentů vedoucích v důsledku ke změně judikatury či právní úpravy.⁴¹⁷ Pohledem substantivní legitimacy⁴¹⁸ zvyšují odlišná stanoviska autoritu soudu, neboť jej činí transparentnější a tím zvyšují důvěru veřejnosti; ukazují, že všechny argumenty byly zváženy.⁴¹⁹

⁴¹⁴ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 5.

⁴¹⁵ BRENNAN, W. J. In Defense of Dissents. *Hastings Law Journal*. 1986, roč. 37, č. 3, str. 427 a násl.

⁴¹⁶ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 5.

⁴¹⁷ Tamtéž, str. 158-160. Obdobně též KIRBY, M. Judicial Dissent. *James Cook University Law Review*. 2005, roč. 12, str. 4 a násl.

⁴¹⁸ LASSER, M. *Judicial Deliberations: a Comparative Analysis of Transparency and Legitimacy*. op. cit. sub 394.

⁴¹⁹ LYNCH, A. Is Judicial Dissent Constitutionally Protected? *Macquarie Law Journal*. 2004, roč. 4, str. 81 a násl.

3.2.2 Teorie uplatňování odlišných stanovisek

Před zahájením empirického zkoumání je třeba zdůraznit, že odlišné stanovisko není výsledkem každého právního sporu uvnitř soudního tělesa. Některé neshody lze vyřešit podrobnou diskusí a argumentací tak, že ve výsledku je soudní rozhodnutí opravdu jednomyslné. Často však rovněž dochází k situaci, kdy soudce sice s právním závěrem nesouhlasí, odlišné stanovisko ale neuplatní. Pro lepší pochopení empirického zkoumání v následující části práce je třeba důvody vedoucí k neuplatnění odlišného stanoviska blíže vysvětlit.

Podle Katalin Kelemen je uplatnění odlišného stanoviska často výsledkem strategického uvažování soudce. Každý soudce má jinak nastavenou hranici mezi loajalitou vůči svým kolegům a svým svědomím. U různých soudců může být rovněž odlišná intenzita nesouhlasu či povaha sporné otázky vedoucí k uplatnění odlišného stanoviska.⁴²⁰ Odlišnosti mohou panovat i mezi jednotlivými soudy. U Spolkového ústavního soudu Spolkové republiky Německo je například nepsaným pravidlem, že odlišné stanovisko se uplatní pouze v případě „hlubokého osobního přesvědčení“.⁴²¹ Důležitým neprávním aspektem uplatnění odlišného stanoviska je, že umožňuje soudci ventilovat svou frustraci z přehlasování.⁴²²

Podrobnou analýzu faktorů ovlivňujících uplatňování odlišných stanovisek u amerických federálních odvolacích soudů nabízí Lee Epstein, William Landes a Richard Posner v článku *Why (and When) Judges Dissent: A Theoretical and Empirical Analysis*.⁴²³ Vysvětlují, že uplatnění odlišného stanoviska nelze jednoduše vysvětlit tím, že soudce nesouhlasí s názorem většiny. U odvolacích soudů hrají roli i další faktory založené na ekonomickém modelu tzv. egoistického chování jednotlivce, který ostatně R. Posner aplikuje i v teoretické části několikrát zmíněném díle *How Judges Think*. Tento model vychází z toho, že soudci na jednu stranu chtějí mít dostatek volného času a málo námahy, na druhou stranu je pro ně důležitá jejich soudcovská reputace a možnost vyjádřit své právní a (v širokém smyslu) politické názory.

Uplatnění odlišného stanoviska za prvé znamená čas a úsilí disentuujícího i soudce zpravodaje. Podle citované studie odlišné stanovisko znamená v průměru prodloužení většinového

⁴²⁰ KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 176.

⁴²¹ KOMMERS, D., P. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Třetí upravené a rozšířené vydání*. Durham, Londýn: Duke University Press, 2012, str. 26.

⁴²² BELLEAU, M.-C., JOHNSON, R. Faces of Judicial Anger: Answering the Call. *European Journal of Legal Studies*. 2007, roč. 1, č. 1, str. 20 a násl.

⁴²³ EPSTEIN, L., LANDES, W., M., POSNER, R. A. Why (and When) Judges Dissent: A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of Legal Analysis*. 2011, roč. 3, č. 1, str. 101-138.

rozhodnutí o 20 %, neboť většina musí reagovat na argumenty disentujících.⁴²⁴ Uvedené je umocněné množstvím nápadu daného soudního tělesa, čím vyšší nápad je, tím významnější tento náklad odlišného stanoviska bude. Odlišné stanovisko také může ohrozit reputaci většiny upozorněním na nedostatky v jejím názoru. Vše výše uvedené má dopad na kolegiálníitu mezi soudci, uplatnění odlišného stanoviska může pro disentujícího soudce do budoucna znamenat složitější shánění podpory pro svá rozhodnutí. Uvedený faktor je tím významnější, čím je složení rozhodovacího tělesa stabilnější a množství společně rozhodovaných případů ve stejném složení vyšší.⁴²⁵

Dalším faktorem, který soudce podle citované studie zvažuje, je význam rozhodované věci a potenciál, že stanovisko ovlivní další vývoj práva. V tomto ohledu je třeba upozornit, že odlišná stanoviska nejsou příliš často citována⁴²⁶ a uplatnění odlišného stanoviska může přilákat pozornost k většinovému rozhodnutí a dodat tak většinovému rozhodnutí na důležitosti.⁴²⁷ Dalším faktorem ovlivňujícím uplatnění odlišného stanoviska je přístup soudního tělesa ke změně vlastní judikatury, čím méně časté tyto změny jsou, tím méně užitečné uplatnění odlišného stanoviska je. Na druhou stranu odlišné stanovisko může vést k zásahu nadřazeného soudu. Posledním, avšak neméně důležitým faktorem je osobní nastavení samotného soudce. Někteří soudci čerpají více uspokojení z možnosti vyjádřit své názory a postoje než jiní, psaní odlišných stanovisek, která jsou osobitější než většinová rozhodnutí, tak mají v oblibě. Uvedené může být umocněno v případě, že soudce je často se svými názory v menšině.⁴²⁸

3.2.3 Operacionalizace soudcovských filozofií

Disertační prací zkoumaný fenomén, tj. vliv soudcovské filozofie na soudní rozhodování ve složitých případech, je značně abstraktní a pro účely empirické analýzy složitě uchopitelný. Tato podkapitola se proto zaměřuje na tzv. operacionalizaci jednotlivých soudcovských filozofií. Operacionalizace spočívá v definici klíčových pojmů a ujasnění jejich obsahu a hlavních strukturálních prvků; převedení teorie na empiricky identifikovatelné jednotky.⁴²⁹ Operacionalizace klíčových pojmů je zásadní pro empirický výzkum v oblasti společenských věd,

⁴²⁴ Je však otázkou, zda jde opravdu o vztah kauzální, a nikoli pouze o korelaci. Odlišná stanoviska jsou většinou uplatňována při řešení složitých otázek, které již samy o sobě vyžadují delší odůvodnění.

⁴²⁵ EPSTEIN, L., LANDES, W., M., POSNER, R. A. Why (and When) Judges Dissent: A Theoretical and Empirical Analysis. op. cit. sub 423, 104.

⁴²⁶ Tamtéž, str. 102.

⁴²⁷ Tamtéž, str. 103.

⁴²⁸ Tamtéž, str. 105.

⁴²⁹ LUKER, K. *Salsa Dancing into the Social Sciences: Research in an Age of Info-Glut*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 2008, str. 122.

neboť poznání v tomto oboru závisí právě na použitých pojmech.⁴³⁰ Operacionalizace soudcovských filozofií se zaměřuje na identifikaci základních výkladových metod, pramenů práva, typů argumentů, které soudci zastávající tyto filozofie dominantně využívají, a základních klíčových slov odkazujících na danou soudcovskou filozofii.

3.2.3.1 Soudcovský aktivismus a sebeomezení

Jak již bylo uvedeno v teoretické části, soudcovský aktivismus jakožto jednu z dimenzí soudcovské filozofie je třeba vnímat jako škálu. Z pohledu teorií soudního rozhodování ve složitých případech jsou nežádoucí oba extrémy, jak extrémní aktivismus spočívající v absolutním nedodržování právních norem, tak i extrémní sebeomezení soudce rigidně a bezmyšlenkovitě aplikujícího každé právní pravidlo. Pro zařazení jednotlivých soudců na škále soudcovského aktivismu empirická analýza vychází ze čtyřech kritérií identifikovaných Stefanie A. Lindquist a Frankem B. Cross ve studii *Measuring Judicial Activism*.⁴³¹ 1) míra sebeomezení vůči rozhodnutím učiněným jinými orgány veřejné moci; 2) vnímání hodnoty stability práva a respekt k předchozí ustálené judikatuře; 3) sklon k rozšiřování soudní pravomoci skrze volnější výklad procesních podmínek pro věcné projednání návrhu; a 4) na výsledek orientované rozhodování.

3.2.3.2 Právní formalismus

Základními hodnotami právního formalismu jsou právní jistota, předvídatelnost práva, dělba moci, systematika práva a řád. Soudce formalista upřednostňuje jazykový, systematický a subjektivně teleologický výklad.⁴³² Jazykový výklad se řídí několika základními principy. Prvním je princip doslovného výkladu, podle kterého zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný smysl, než jaký vychází z vlastního smyslu slov v jejich souvislosti. Dalšími principy jazykového výkladu jsou zásada výkladu podle obecného jazyka, podle které by slovům zákona měl být přikládán ten význam, který mají v obecném jazyce, a naopak zásada výkladu podle legální definice, podle které definice zakotvená zákonodárcem má přednost před obecným významem. Dále je podle jazykového výkladu zakázán synonymický a homonymický výklad; interpret musí předpokládat, že zákonodárce nepoužívá synonyma, ani homonyma.⁴³³

Systematický výklad spočívá v porozumění kontextu aplikovaného právního ustanovení v rámci právního předpisu, resp. právního řádu jako celku a v použití systémových vazeb mezi

⁴³⁰ SMEKAL, H., ŠIPULOVÁ, K. Empirický právní výzkum. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, str. 32.

⁴³¹ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl.

⁴³² K jednotlivým metodám interpretace práva viz WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. op. cit. sub 46.

⁴³³ Tamtéž, str. 49-58.

právními normami k jejich interpretaci. Hlavními zásadami systematického výkladu jsou princip hierarchie právního řádu a s ním spojené principy ústavně konformního výkladu, zákonně konformního výkladu podzákoných předpisů, mezinárodně konformního výkladu a eurokonformního výkladu. Další zásadou systematického výkladu je princip bezrozpornosti právního řádu, podle kterého je logicky vyloučeno, aby právní řád zároveň zakazoval a dovoľoval určité chování, a související zákaz výkladu vedoucího k rozporu s jinými právními normami. Systematický výklad dále obsahuje princip vyloučení redundance, tj. předpokladu, že právní řád obsahuje redundantní ustanovení, a princip úplnosti právního řádu, který zakazuje interpretovat zákonné ustanovení tak, že by vytvářelo mezery v zákoně. Systematický výklad interpretovi ukládá zohledňovat systematiku zákona, jeho vnitřní členění a místo interpretovaného ustanovení ve struktuře právního předpisu, jakož i doktrinární členění právního řádu.⁴³⁴ V případě nejasnosti se soudce právní formalista může blíže zabývat úmyslem zákonodárcem při přijetí aplikované normy, a tedy výkladem historickým. Úmysl historického zákonodávce lze dovodit zejména z důvodové zprávy a záznamů z projednání v parlamentu.⁴³⁵

Soudce právní formalista ve svém posouzení zohledňuje tzv. povinné zdroje (*must sources*⁴³⁶), kterými jsou v kontinentální právní kultuře zejména zákony, podzákoné právní předpisy, právní předpisy EU a tzv. doporučené zdroje (*should sources*), kterými jsou zejména soudní rozhodnutí, a to jak daného soudu, tak soudů nadřízených. Pro účely empirické analýzy tedy judikaturou rozšířeného senátu, judikaturou Ústavního soudu, judikaturou ESLP a judikaturou SDEU. Soudce právní formalista se staví velmi zdrženlivě k dotváření práva. Ve většině případů má za to, že smysl zákonného ustanovení lze jednoznačně dovodit z jeho textu a systematiky právního řádu a není třeba hledat jiné zdroje poznání práva. Klíčovými slovy, která lze v soudním rozhodnutí založeném na filozofii právního formalismu předpokládat, jsou „právní jistota“, „předvídatelnost“, „text“, „systematika“ či „zákonodárce“.

3.2.3.3 *Právní pragmatismus, resp. funkcionalismus*

Výkladovým východiskem právního pragmatismu je funkční analýza interpretovaného právního institutu. Při aplikaci práva je základní hodnotou funkčnost soudního řešení v právních vztazích. Hlavní interpretační metodou právního pragmatismu je objektivní teleologický výklad.

⁴³⁴ Tamtéž, str. 59-100.

⁴³⁵ Tamtéž, str. 101-105.

⁴³⁶ K teorii rozlišení zdrojů práva v soudním rozhodnutí na zdroje, které se musí použít (*must sources*); zdroje, které by se měly použít (*should sources*); a zdroje, které se mohou použít (*may sources*) viz PECZENIK, A. *On Law and Reason*. 2. vydání. Berlín: Springer, 2009, str. 263.

Teleologický výklad spočívá v nalezení aktuálního a objektivního účelu zákona, tedy jaký význam by aplikovaná norma měla mít pro dnešního adresáta.⁴³⁷ Vedle výkladu podle účelu právní normy je zásadní interpretace důsledková, zohledňující sociální a ekonomické důsledky jednotlivých interpretačních variant. K hledání smyslu a účelu daného právního institutu mohou též přispět i argumenty komparativní, které zprostředkovávají funkci právního institutu v zahraničních právních řádech. Vedle důsledků sociálních či ekonomických, tedy důsledků vně právního řádu, by soudce právní pragmatista měl dbát i o vnitřní koherenci systému práva, o vnitřní souvislosti právních myšlenek, o jednotu jejich účelů a hodnotových hledisek.⁴³⁸

Soudce právní pragmatista nemá problém s dotvářením práva v případě mezer v zákoně, a to jak pravých, tak teleologických.⁴³⁹ Zejména zkoumá, zda doslovný výklad právního ustanovení odpovídá funkci a účelu daného právního institutu, pokud nikoli, neváhá se od doslovného výkladu odchýlit. Obdobně jako soudce právní formalista, soudce právní pragmatista používá zdroje, které se musí či by se měly používat. Posouzení však doplňuje i o zdroje, které se použít mohou (*may sources*). Těmi mohou být již zmíněné komparativní argumenty, ale i poznatky z jiných oborů jako například z ekonomie, psychologie, statistiky a dalších. Klíčovými slovy, která lze v soudním rozhodnutí založeném na filozofii právního pragmatismu předpokládat, jsou „funkčnost“, „efektivita“, „dopady“, „společnost“, „racionální zákonodárce“ či „účel“.

3.2.3.4 Právní substancialismus

Základním výkladovým principem soudcovské filozofie substancialismu je nalezení nejlepšího možného řešení konkrétního případu. Hlavní hodnotou je jednotlivec, jeho základní práva a důstojnost a ekvitní uspořádání právních vztahů. Hlavním zdrojem práva je pro soudce substancialistu spravedlnost v materiálním smyslu, jejíž vyjádření v konkrétním případě úzce souvisí s morálně-etickým ukotvením soudce a okolnostmi případu. Identifikačním znakem této soudcovské filozofie v soudním rozhodnutí tak budou především odkazy na konkrétní okolnosti případu a ekvitní úvahy. Soudce právní substancialista na případ často nahlíží optikou základních práv. Zatímco centrálním bodem právního posouzení soudce právního formalisty je text zákona, soudce právního pragmatisty dopad rozhodnutí a koherence právního systému jakožto společenského uspořádání, u soudce právního substancialisty je jím jednotlivec a jeho příběh v konkrétním případě.

⁴³⁷ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. op. cit. sub 46, str. 126.

⁴³⁸ Tamtéž, str. 124.

⁴³⁹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. op. cit. sub 46, str. 233.

Soudce právní substancialista, obdobně jako právní pragmatista tíhne k dotváření práva, neboť má za to, že soudce, nikoli pouze zákonodárce, má odpovědnost za finální podobu práva. Každé soudní rozhodnutí by mělo přinést spravedlnost a dobro do právních vztahů. Klíčovými slovy, která lze v soudním rozhodnutí založeném na této soudcovské filozofii předpokládat, jsou „ekvita“, „spravedlnost“, „jednotlivec“ a „důstojnost“.

4 Empirická analýza

4.1 Analýza uplatňování odlišných stanovisek v rozšířeném senátu

4.1.1 Celkový přehled

V analyzovaném období, tj. od 1. 1. 2012⁴⁴⁰ do 30. 6. 2021, lze identifikovat 35 rozhodnutí rozšířeného senátu s alespoň jedním připojeným odlišným stanoviskem, přičemž celkem bylo v analyzovaném období rozšířeným senátem vydáno 155 rozhodnutí.⁴⁴¹ Z celkového objemu rozhodování rozšířeného senátu tedy bylo odlišné stanovisko připojeno ve 23 % případů. Z komparativního hlediska se jedná o relativně značnou míru nesouhlasu uvnitř rozhodovacího tělesa. Pro srovnání míra nesouhlasu u Spolkového ústavního soudu Spolkové republiky Německo je 7 %, u Ústavního soudu Španělska 16 %, naopak u Nejvyššího soudu Spojených států amerických je odlišné stanovisko připojeno v 62 % případů.⁴⁴²

Poměrně vysoká míra nesouhlasu v rozhodování rozšířeného senátu je překvapivá i vzhledem k teorii uplatňování odlišných stanovisek.⁴⁴³ Členové rozšířeného senátu jsou zatíženi vysokým nápadem případů, neboť za poslední roky se značně zvýšil počet případů rozhodovaných tříčlennými senáty a s tím i počet judikatorních rozporů, které končí v rozšířeném senátu.⁴⁴⁴ Složení rozšířeného senátu je poměrně stabilní, riziko újmy na kolegiálních vztazích uvnitř tělesa a ztráty možné budoucí podpory pro většinové rozhodnutí by proto mělo míru nesouhlasu snižovat. Dalším důvodem pro nižší míru nesouhlasu je skutečnost, že rozšířený senát téměř nemění svůj předchozí právní názor; ke změně judikatury došlo pouze v jednom případě.⁴⁴⁵ Uplatnění odlišného stanoviska proto nemá velký potenciál ovlivnit budoucí vývoj judikatury, není-li jeho cílem dosáhnout zrušení rozhodnutí rozšířeného senátu Ústavním soudem. Poměrně vysokou míru nesouhlasu tak lze vysvětlit jedině účastí silných osobností s vyhraněnými právními názory na rozhodovací činnosti rozšířeného senátu, toto vysvětlení pomohou ověřit následující části výzkumu.

⁴⁴⁰ Účinnost zákona č. 303/2011 Sb., kterým byl do s. ř. s. vložen § 55a umožňující členu rozšířeného senátu, který s rozhodnutím nebo s jeho odůvodněním nesouhlasí, připojit k rozhodnutí odlišné stanovisko včetně důvodů nesouhlasu a uvedení jména disentujícího.

⁴⁴¹ Ve skutečnosti bylo vydáno 36 rozhodnutí s odlišným stanoviskem z celkových 156 rozhodnutí. Nicméně ve věci sp. zn. 1 As 89/2010 a sp. zn. 1 As 19/2010 byla vydána totožná rozhodnutí, rozhodnutí jsou proto počítána jen jednou.

⁴⁴² KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. op. cit. sub 50, str. 176.

⁴⁴³ Viz podkapitola 3.2.2.

⁴⁴⁴ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 92-93 a 106.

⁴⁴⁵ Tamtéž, str. 220.

Nižší míru nesouhlasu by bylo možné předpokládat i s ohledem na to, že odlišné stanovisko vzniká souběžně s většinovým stanoviskem. Má-li většina přístup k argumentům v odlišném stanovisku ještě před finálním rozhodnutím, je více pravděpodobné, že dojde ke kompromisnímu řešení. Tato hypotéza však nemusí platit právě v případě teoretické neshody v právu, kdy spor mezi soudci vyplývá ze zcela odlišných právně filozofických východisek.

Členové rozšířeného senátu se značně liší v míře uplatňování odlišného stanoviska. Absolutně i relativně nejvyšší počet odlišných stanovisek uplatnil za své působení v rozšířeném senátu soudce Jaroslav Vlašín, a to třináct odlišných stanovisek, což je téměř o polovinu více než soudce s druhým nejvyšším počtem odlišných stanovisek, Karel Šimka. Dalším velmi často disentujícím soudcem (v poměru k času strávenému v rozšířeném senátu po zavedení institutu odlišných stanovisek) je Jakub Camrda, který jich uplatnil v průměru dvě za rok. Jana Brothánková a Josef Baxa oba uplatnili pět odlišných stanovisek, Jana Brothánková však za o polovinu kratší období. U Josefa Baxy je zajímavé, že první odlišné stanovisko uplatnil až dva a půl roku od zavedení tohoto institutu a v současné době se frekvence jeho odlišných stanovisek zvyšuje.⁴⁴⁶ Vzhledem ke krátkému působení v rozšířeném senátu lze za poměrně aktivní disentující soudkyni považovat i Lenku Matyášovou. Aleš Roztočil a Zdeněk Kühn mají v absolutních číslech čtvrtý nejvyšší počet odlišných stanovisek, je však třeba zohlednit, že v rozšířeném senátu již působí poměrně dlouhou dobu. Ostatních deset soudců, kteří v rozšířeném senátu působili po zavedení institutu odlišných stanovisek, uplatnilo dvě či méně odlišných stanovisek. Většina jich nicméně v rozšířeném senátu působila jen krátce po zavedení institutu odlišných stanovisek. Výjimku představuje Barbara Pořízková, která za své téměř devítileté působení v rozšířeném senátu uplatnila pouze jedno odlišné stanovisko. Filip Dienstbier a Petr Mikeš jsou v rozšířeném senátu relativně novými členy, ohledně jejich míry nesouhlasu v rámci rozšířeného senátu nelze zatím přijímat jasné závěry.

Tabulka č. 2: Počty disentů jednotlivých členů RS v absolutních i relativních číslech⁴⁴⁷

soudce	počet disentů	období v RS	délka působení v RS po zavedení disentů (zaokrouhlo na pololetí)	počet disentů na rok ⁴⁴⁸
Jaroslav Vlašín	13	1.1.2010-30.6.2015	3,5	3,4
Karel Šimka	7	1.1.2008 do současnosti	9,5	0,7

⁴⁴⁶ První odlišné stanovisko, k věci sp. zn. 8 Ans 2/2012 týkající se vyčerpání prostředku ochrany proti nečinnosti v případě ústředních správních orgánů, Josef Baxa uplatnil až v polovině roku 2014.

⁴⁴⁷ Zpracováno dle dat dostupných z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁴⁴⁸ Do poměru započítány pouze roky od zavedení institutu odlišných stanovisek.

Jana Brothánková	5	1.1.2015-31.10.2018	4	1,25
Aleš Roztočil	5	1.7.2014 do současnosti	6	0,8
Josef Baxa	5	1.1.2003 do současnosti	9,5	0,5
Jakub Camrda	4	1.1.2009-31.10.2013	2	2
Lenka Matyášová	4	30.6.2015-31.12.2017	2,5	1,6
Zdeněk Kühn	4	1.11.2013 do současnosti	7,5	0,5
Jiří Palla	2	1.1.2013-31.12.2013	1	2
Miluše Došková	2	1.1.2005-31.12.2012	1	2
Michal Mazanec	1	1.1.2003-31.12.2012; 27.8.2013-31.12.2013	1	1,3
Marie Turková	1	1.1.2004-31.12.2012	1	1
Kateřina Šimáčková	1	1.1.2013-7.8.2013	0,5	2
Barbara Pořízková	1	1.1.2013 do současnosti	8,5	0,1
Jan Passer	1	1.1.2014-31.12.2014	1	1
Petr Průcha	1	1.1.2014-1.7.2014	0,5	2
Filip Dienstbier	1	1.1.2018 do současnosti	3,5	0,3
Petr Mikeš	1	1.11.2018 do současnosti	2,5	0,4

4.1.2 Typologie případů s připojeným odlišným stanoviskem

Velmi zajímavé je typové zaměření řízení, ve kterých bylo odlišné stanovisko uplatněno, a tedy ve kterých vznikl mezi členy rozšířeného senátu spor. Překvapivě nejpočetnější kategorií případů, ve kterých dochází ke sporu mezi členy rozšířeného senátu, jsou řízení, která jsou zahájena ohledně otázky týkající se základních institutů správního soudnictví. Analýza jich identifikovala 16 z celkového počtu 35 případů. Další početnou kategorií, zahrnující 8 z 35 případů, jsou řízení zahájena ohledně otázky týkající se základních institutů správního řízení. Naopak v případech, které řešily hodnotovou otázku, došlo ke sporu pouze ve dvou případech a oba se týkaly povinného očkování dětí. V řízeních řešících konkrétní věcnou otázku některé ze zvláštních oblastí správního práva došlo ke sporu pouze v 7 případech, přičemž otázky předložené rozšířenému senátu v takových případech byly často procesní povahy, viz např. pravomoc Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže při přezkumu veřejných zakázek malého rozsahu,⁴⁴⁹ lhůta pro provedení cenové kontroly⁴⁵⁰ či identifikace rozhodného účetního období při ukládání pokuty.⁴⁵¹ Je zajímavé, že odlišné stanovisko bylo rovněž uplatněno ve dvou řízeních

⁴⁴⁹ Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 2. 2. 2017, sp. zn. 9 As 195/2015.

⁴⁵⁰ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 7 Afs 14/2011.

⁴⁵¹ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. 7 Afs 57/2011.

týkajících se otázky pravomoci rozšířeného senátu.⁴⁵² Spor tedy v rámci rozšířeného senátu nastává i ohledně vlastní pravomoci.

Tabulka č. 2: Kategorie typů případů, ve kterých bylo uplatněno odlišné stanovisko⁴⁵³

spisová značka	datum	sporná otázka	disentující
základní instituty správního soudnictví			
8 Afs 29/2011	18.09.2012	stavění prekluzivní lhůty během řízení o kasační stížnosti	J. Camrda, M. Mazanec
3 Ao 9/2011	11.06.2013	aktivní procesní legitimace městských částí hlavního města Prahy k návrhu na přezkum územního plánu	J. Camrda, J. Palla
1 Aos 2/2013	07.09.2013	závaznost regulativu indexu podlažní plochy a odpovídající prostředek soudní ochrany	K. Šimka
3 As 125/2012	20.05.2014	přípustnost kasační stížnosti proti zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků	J. Vlašín
9 Azs 66/2014	21.01.2015	nepřijatelnost kasační stížnosti ve věci související s mezinárodní ochranou cizince, pokud nejde přímo o rozhodnutí ve věci udělení či neudělení mezinárodní ochrany	Z. Kühn
7 Afs 11/2014	31.03.2015	náhrada nákladů spojených s účastí pracovníků správního orgánu u jednání správního soudu	Z. Kühn, J. Vlašín
5 Afs 91/2012	01.07.2015	přípustnost kasační stížnosti, kterou podal procesně úspěšný účastník	J. Baxa, K. Šimka, J. Vlašín
7 As 107/2014	13.10.2015	běh lhůty pro podání zásahové žaloby ve věci neprovedení zápisu do katastru nemovitostí	A. Roztočil
6 As 165/2015	26.07.2016	složení soudu (senát či samosoudce) v řízení o žalobě proti rozhodnutí služebního funkcionáře ve věcech kázeňských	J. Baxa, Z. Kühn
5 As 104/2013	16.11.2016	výjimka z aplikace § 75 odst. 1 s. ř. s.	Z. Kühn, L. Matyášová, J. Brothánková
5 As 154/2016	29.08.2017	stavění lhůty v případě žádosti o osvobození od soudních poplatků	L. Matyášová, J. Brothánková
7 As 155/2015	21.11.2017	lhůta k podání žaloby v případě trvajících zásahu	K. Šimka, A. Roztočil

⁴⁵² Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 14. 1. 2014, sp. zn. 7 Ans 10/2012, a ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 10 As 2/2018.

⁴⁵³ Zpracováno dle dat dostupných z www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

Nad 8/2019	26.03.2020	systemová podjatost soudu v případě žaloby proti rozhodnutí předsedy	J. Baxa
2 As 8/2018	15.12.2020	přezkum rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska	A. Roztočil
6 As 108/2019	26.03.2021	soudní ochrana proti nezahájení správního řízení ex offo	A. Roztočil
9 As 264/2020	30.6.2021	škola jako původce zásahu do veřejných subjektivních práv	P. Mikeš, K. Šimka
základní instituty správního řízení			
9 Ao 7/2011	06.03.2012	nabývání účinnosti ZÚR	J. Vlašín, M. Došková, J. Camrda
1 As 89/2010	20.11.2012	systemová podjatost úřední osoby	J. Palla
1 As 21/2010	12.03.2013	obnova řízení o přestupku, který byl projednán v blokovém řízení	J. Vlašín
7 As 100/2010	12.03.2013	nicotnost správního rozhodnutí	J. Vlašín, J. Camrda
7 Ans 10/2012	14.01.2014	přezkum důvodnosti přerušení správního řízení v řízení o žalobě proti nečinnosti	J. Vlašín
8 Ans 2/2012	20.05.2014	vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti v případě ústředních správních orgánů	J. Baxa, J. Vlašín, P. Průcha
Nad 288/2014	05.05.2015	místní příslušnost dekoncentrovaných složek orgánů veřejné správy	J. Vlašín
5 As 85/2015	27.07.2016	možnost odvolání obce proti rozhodnutí o zrušení územního plánu v přezkumném řízení	J. Brothánková, L. Matyášová
3 As 241/2014	20.12.2016	doručování fikcí	K. Šimka
věcné otázky			
7 Afs 14/2011	18.9.2012	lhůta pro vydání rozhodnutí po provedení cenové kontroly	J. Vlašín, M. Došková
4 Ads 32/2012	1.4.2014	přechod příspěvku na péči	J. Vlašín
7 Afs 57/2011	24.6.2014	rozhodné účetní období při ukládání pokuty	J. Passer
6 As 114/2014	30.09.2015	zda je záznam bodů trestem	L. Matyášová, J. Brothánková
9 As 195/2015	02.02.2017	pravomoc ÚOHS přezkoumávat veřejné zakázky malého rozsahu	B. Pořízková
6 Afs 270/2015	18.04.2017	povaha opatření o nevyplacení části dotace	F. Dienstbier, J. Brothánková
1 Afs 236/2019	26.01.2021	prominutí daňového penále	J. Baxa
hodnotové otázky			

8 As 6/2011	03.04.2012	zákonost prováděcí vyhlášky týkající se očkování	J. Vlašín, M. Turková, K. Šimka
7 As 88/2011	23.04.2013	sankce za neočkování	K. Šimka, K. Šimáčková
pravomoc RS			
10 As 2/2018	29.05.2019	judikatorní exces	A. Roztočil

Je zřejmé, že uvedená kategorizace případů řešených rozšířeným senátem je subjektivní. Především odlišení čistě procesní otázky od otázky hodnotové může být v některých případech obtížné. Například ve věci sp. zn. 1 Aos 2/2013 byla rozšířenému senátu předložena otázka, zda se lze proti úpravě směrné části územního plánu obce spočívající ve zvýšení indexu podlažní plochy bránit návrhem na zrušení opatření obecné povahy, nebo zda ji lze napadnout až v rámci územního řízení.⁴⁵⁴ Ačkoli otázka primárně směřuje k identifikaci procesní cesty soudní ochrany, zvýšení indexu podlažní plochy v územním plánu se úzce dotýká uspořádání poměrů na území obce a vlastnických práv jejích obyvatel, což je problematika velmi hodnotová. Soudci se mohou lišit v názoru, zda je nová výstavba prospěšná či zda by naopak měl být chráněn původní ráz obce; jejich rozhodnutí může ovlivnit i to, kde sami bydlí. Rovněž otázka týkající se podjatosti soudu v případě žaloby proti rozhodnutí předsedy soudu⁴⁵⁵ není banální procesní otázkou, nýbrž problematikou dotýkající se základních principů právního státu.

V obecné rovině lze nicméně konstatovat, že kategorie základních institutů správního soudnictví obsahuje otázky týkající se výkladu různých ustanovení s. ř. s., konkrétně problematiky žalobních typů, přípustnosti kasační stížnosti, složení soudního tělesa, nákladů řízení, určení rozhodného skutkového a právního stavu pro vydání soudního rozhodnutí apod. Kategorie základních institutů správního řízení se týká ustanovení správního řádu. Hodnotové otázky jsou naopak charakteristické svým zaměřením nikoli na konkrétní pravidla správního práva, nýbrž na problémy obecnějšího, celospolečenského rázu. Kategorie věcných otázek pak obsahuje ta řízení, která byla před rozšířeným senátem zahájena ohledně výkladu některého institutu či ustanovení zvláštních zákonů správního práva.

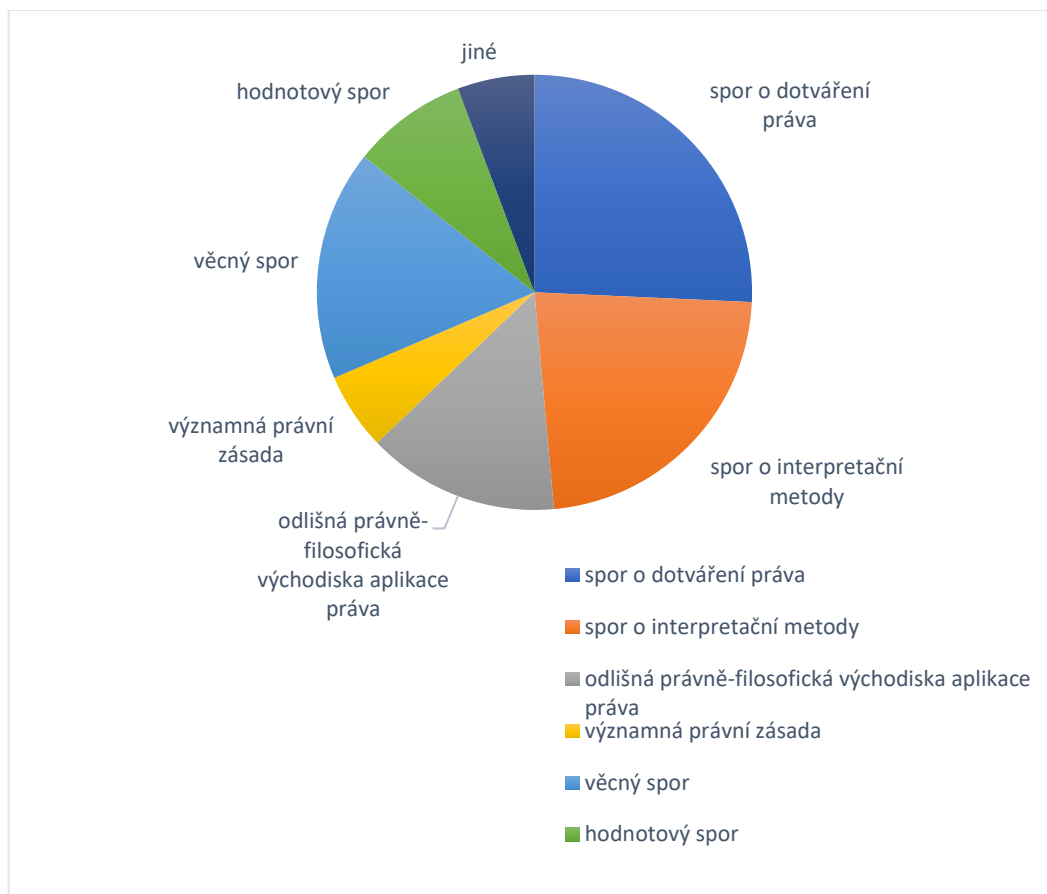
⁴⁵⁴ Srv. předkládací usnesení prvního senátu NSS ze dne 18. 4. 2013, sp. zn. 1 Aos 2/2013.

⁴⁵⁵ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 26.3.2020, sp. zn. Nad 8/2019.

4.1.3 Analýza příčin nesouhlasu mezi většinou a disentující menšinou

Dalším přiblížením k porozumění vlivu soudcovské filozofie na rozhodování rozšířeného senátu je analýza typů sporů, které uvnitř rozšířeného senátu vznikají. Vzhledem k výše uvedené teorii identifikující náklady uplatnění odlišného stanoviska jsou důvody, které soudce k disentu vedou, vyjádřením nejpalčivějšího nesouhlasu s ostatními soudci. Je proto důležité zodpovědět otázku, zda soudce k uplatnění odlišného stanoviska vede rozdílné vnímání práva a role soudce, tedy jeho soudcovská filozofie, či jiné důvody. Jak bylo podrobně rozebráno v podkapitole věnující se operacionalizaci soudcovských filozofií, jednotlivé soudcovské filozofie se v rozhodovací činnosti projevují různým důrazem na výkladové metody, výběrem pramenů práva či vztahem k dotváření práva. Analýza proto zkoumá, zda se tyto prvky v odlišných stanoviscích uplatňují či nikoli. Nejčastější klíčová slova analyzovaných většinových a odlišných stanovisek byla následující: „dikce zákona“, „úmysl zákonodárce“, „účel“, „právní jistota“, „předvídatelnost“, „dotváření práva“, „přepisování zákona“, „systematika zákona“, „historický zákonodárce“, „efektivní ochrana práv“, „vázanost zákonem“, „ustálená praxe“, „mezera v zákoně“, „hospodárnost řízení“, „formalistický“, „ústavní konformita“, „praktické důsledky“, „spravedlnost“ apod.

Podrobný rozbor analyzovaného vzorku ukazuje, že spory v rozšířeném senátu vskutku vznikají z důvodu odlišného vnímání práva a role soudce při aplikaci práva, tedy odlišné soudcovské filozofie. Z analyzovaného vzorku 35 případů lze ve 22 případech spor mezi členy rozšířeného senátu zařadit do jedné ze tří (z šesti) kategorií úzce se dotýkajících problematiky soudcovské filozofie. Dva případy jsou na pomezí mezi soudcovskou a životní filozofií. V šesti případech se spor týká konkrétního věcného řešení a pouze tři případy lze označit za spor způsobený mimoprávními hodnotami.

Graf č. 1 Důvody nesouhlasu mezi většinou a disentující menšinou v rozšířeném senátu

Silně rozdělujícím prvkem uvnitř rozšířeného senátu jsou odlišné pohledy na **dotváření práva**, což je jeden z nejdůležitějších prvků utvářejících soudcovskou filozofii. Postoj k dotváření práva rozděluje soudce na aktivistické a zdrženlivé a v obecné rovině odráží představu o roli soudce ve společnosti. V pěti případech⁴⁵⁶ byla většina kritizována disentující menšinou za dotváření práva za účelem vyšší ochrany práv jednotlivce. Například při řešení otázky náhrady nákladů úspěšného správního orgánu ve věci sp. zn. 7 Afs 11/2014 disentující uvedli, že „[n]ázorová většina tedy dle našeho názoru přistoupila k platné právní úpravě náhrady nákladů řízení i k zásadám, na nichž je vystavěna, s takovou mírou nadhledu a velkorysosti, s kterou se již nemůžeme ztotožnit. K tomu závěrem dodáváme, že pokud by byl názor většiny obsažen například v petici, která by byla určena některému subjektu vybavenému kompetencí zákonodárné iniciativy a jejímž cílem by bylo dosáhnout novelizace příslušných ustanovení o náhradě nákladů řízení, jistě

⁴⁵⁶ Věc sp. zn. 1 As 21/2010 (souhlas s udělením blokové pokuty), sp. zn. 7 Afs 11/2014 (náhrada cestovného úspěšnému správnímu orgánu), sp. zn. 3 As 125/2012 (přípustnost kasační stížnosti proti zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků), sp. zn. 3 Ao 9/2011 (aktivní procesní legitimace městských částí k návrhu na přezkum územního plánu), sp. zn. 5 As 104/2013 (aplikace čl. 40 odst. 6 Listiny v řízení před správním soudem).

*bychom neměli problém takovou iniciativu podpořit a touto formou ke změně soudního řádu správního přispět. Protože však v daném případě byla faktická změna zákona provedena prostřednictvím soudního rozhodnutí (jakkoliv byl tento počín motivován ušlechtilými pohnutkami), nezbyvá nám, než připojit tento disent“.*⁴⁵⁷ Další ostrý střet se týkal aplikace čl. 40 odst. 6 Listiny v řízení před správním soudem. Disentující kritizovali, že k prolomení základní koncepce správního soudnictví za účelem vyššího standardu ochrany nemůže dojít „jen na základě přesvědčení, že vyšší standard ochrany je prostě férovější či „spravedlivější““.⁴⁵⁸ Odlišné stanovisko uzavřeli konstatováním: „Osobně můžeme mít jako soudci různé pohledy na rozumnost, spravedlivost či efektivnost této úpravy, zejména ve vztahu k retrospektivnímu přezkumu rozhodnutí správního trestání. De lege ferenda lze samozřejmě uvažovat i o změně této úpravy, respektive o zvláštní úpravě přezkumu rozhodnutí ve věcech správního trestání (třebas i ve formě ex nunc rozhodování, jako je tomu například podle části páté občanského soudního řádu ve vztahu k rozhodování správních orgánů o věcech soukromoprávních). De lege lata je však situace jasná, a nemá být narušována kreativní judikaturou rozleptávající základní kostru soudního řádu správního.“⁴⁵⁹

Výstižně spor mezi jím a většinou pojmenoval disentující ve věci sp. zn. 3 As 125/2012: „Na tomto místě se ovšem dlouhodobě střetávají dvě koncepce výkladu uvedeného procesního předpisu, a to jednak koncepce konzervativní, vycházející z jeho zákonného znění, a koncepce progresivní, založená na přesvědčení, že tento zákon je ohledně přístupu k soudu nedokonalý a je proto třeba jeho jednotlivá ustanovení judikaturou přetvořit a dát některým jeho institutům jiný význam, než který měl zákonodárce původně na mysli. Při práci s právním předpisem preferuji spíše konzervativnější přístupy.“⁴⁶⁰

Naopak ve čtyřech případech⁴⁶¹ disentující většinou vytýkali nedostatečnou soudní ochranu jednotlivce způsobenou přílišným lpěním na textu zákonného ustanovení. V odlišném stanovisku k rozhodnutí sp. zn. 8 Ans 2/2012 disentující označil názor většiny sice za formálně

⁴⁵⁷ Odlišné stanovisko soudců Vlašina a Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 7 Afs 11/2014, body 27 a 28.

⁴⁵⁸ Odlišné stanovisko soudce Kühna a soudkyň Brothánkové a Matyášové k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 5 As 104/2013, bod 13.

⁴⁵⁹ Tamtéž, bod 29.

⁴⁶⁰ Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 3 As 125/2012, body 16 a 17.

⁴⁶¹ Věc sp. zn. 8 Ans 2/2012 (ochrana proti nečinnosti v případě ústředních správních orgánů), sp. zn. 5 Afs 91/2012 (připustnost kasační stížnosti, kterou podal procesně úspěšný účastník řízení), sp. zn. 2 As 8/2018 (přezkum rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska) a sp. zn. 9 As 264/2020 (škola jako původce zásahu do práva na vzdělání během pandemie).

správný, ale v rozporu se smyslem a funkcí tohoto právního institutu;⁴⁶² klíčovými argumenty jsou pro disentujícího efektivní prostředek ochrany a účinná soudní ochrana.⁴⁶³ Ve věci sp. zn. 5 Afs 91/2012 disentující konstatovali, že provedený výklad přípustnosti kasační stížnosti je nedůvodným omezením přístupu účastníků k soudu, a poukázali na praktické důsledky přijatého řešení: „[r]acionální důvody, proč má být žalobce takto „honěn“ po soudních instancích, nevidíme. Máme za to, že důsledky většinového názoru jsou v tomto bodě v kolizi s ustanovením čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, a to zvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že jsme k restriktivnímu výkladu přípustnosti kasační stížnosti většiny předložili svoji pozitivní, funkční a dlouholetou praxí ověřenou alternativu.“⁴⁶⁴ Ve věci sp. zn. 2 As 8/2018 disentující vyjádřil, že v důsledku názoru většiny je poskytnutí soudní ochrany „spíše iluzí“: „[p]ředstavuje tak vzdálenou hypotetickou perspektivu soudní ochrany, která racionálně uvažujícího jedince odradí od toho, aby o takovou ochranu vskutku usiloval.“⁴⁶⁵

Otázka, zda upřednostnit soudní ochranu jednotlivce či dikci zákona, byla velmi palčivou ve věci sp. zn. 9 As 264/2020. Většina nakonec dospěla k závěru, že dikce právní úpravy jí neumožňuje poskytnout soudní ochranu proti omezení výuky na základních školách, a to ačkoli s daným závěrem není hodnotově ztotožněna: „Rozšířený senát připouští, že právě uvedený výklad nepřispívá k ochraně individuálních práv v době pandemie. Tento výklad se jistě nemusí většině soudců rozšířeného senátu líbit a hodnotově se s ním ani nemusí ztotožňovat. Ponechává totiž příliš velký prostor pro normotvorbu exekutivy v nouzových stavech, která není podrobena efektivní kontrole správních soudů (kontrola incidenční totiž přijde jen někdy a pokud ano, tak s velkým časovým odstupem). Příkaz, dle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy), však platí pro všechny složky státní moci, tedy i na moc soudní. Kompetence soudní moci je v podmínkách právního státu určena zákonem. Soudy si nemohou své kompetence libovolně rozšiřovat s tím, že to bude v zájmu nějakého vyššího dobra. Expanzivní výklad soudních pravomocí by nepřispěl k ochraně zákonnosti a hodnot právního státu, ale naopak k erozi těchto hodnot a k právní anarchii.“⁴⁶⁶

⁴⁶² Odlišné stanovisko soudců Průchy a Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 8 Ans 2/2012, bod 3.

⁴⁶³ Tamtéž, body 14 a 15.

⁴⁶⁴ Odlišné stanovisko soudců Baxy, Šimky a Vlašina k usnesení rozšířeného NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 91/2012, bod 57.

⁴⁶⁵ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 2 As 8/2018, bod 9.

⁴⁶⁶ Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 30. 6. 2021, sp. zn. 9 As 264/2020, bod 74.

Z citovaných případů je zřejmé, že přípustnost dotváření práva za účelem vyšší soudní ochrany jednotlivce vyvolává v rozšířeném senátu silné emoce, které jsou pak promítnuty do poměrně ostrých odlišných stanovisek. Nelze však říct, že by v rozšířeném senátu existovala jasná většina upřednostňující vyšší míru soudní ochrany jednotlivce na úkor dikce právní úpravy, neboť poměr případů ve prospěch a v neprospěch soudní ochrany je v analyzovaném vzorku téměř totožný, čtyři ku pěti.

Dalším důvodem sporu v rámci rozšířeného senátu je **rozdílný pohled na metody interpretace práva**. Ve zkoumaném vzorku se objevuje v osmi případech. Z toho v pěti případech⁴⁶⁷ většina zvolila pragmatický přístup ke sporné otázce s důrazem na účel a funkci posuzované právní úpravy, zatímco disentující menšina na právní spor pohlížela prismatem textu a systematiky zákona. Ve zbylých třech případech⁴⁶⁸ naopak převážil přístup formalistický, založený na právní jistotě a předvídatelnosti práva, jehož hlavní výkladovou metodou je výklad doslovný a systematický.

Ve věci sp. zn. 7 As 100/2010 většina konstatovala, že opačný závěr by byl „formalistický“ a „neodpovídající smyslu“ právní úpravy,⁴⁶⁹ disentující menšina se vymezila proti „přepisování zákona“, které nabourává „právní jistotu a předvídatelnost“.⁴⁷⁰ Při řešení otázky týkající se vymezení pravomoci rozšířeného senátu ve věci sp. zn. 10 As 2/2018 většina dovodila, že jeho pravomoc „není možné vnímat striktně podle slov § 17 odst. 1 s. ř. s., ale z komplexního a funkčního hlediska“. Častým argumentem disentujících je, že právní závěr většiny jde proti „výslovné dikci zákona“⁴⁷¹ a „úmyslu zákonodárce“;⁴⁷² či že výklad „contra legem“ nemůže být odůvodněn tím, že „se většině jeví stávající právní úprava jako ‚nepraktická‘ či dokonce obtížně použitelná“.⁴⁷³

⁴⁶⁷ Věc sp. zn. 9 Ao 7/2011 (okamžik nabytí účinnosti zásad územního rozvoje), sp. zn. 4 Ads 32/2012 (přechod nároku na příspěvek na péči na pečující osobu v případě úmrtí osoby, o kterou bylo pečováno), sp. zn. 7 As 100/2010 (nicotnost správního rozhodnutí), sp. zn. 5 As 85/2015 (možnost odvolání obce proti rozhodnutí o zrušení územního plánu v přezkumném řízení) a sp. zn. 10 As 2/2018 (judikatorní exces a vymezení pravomoci rozšířeného senátu).

⁴⁶⁸ Věc sp. zn. 5 Afs 91/2012 (přípustnost kasační stížnosti podané procesně úspěšným účastníkem), sp. zn. 3 As 241/2014 (doručování fikcí) a sp. zn. 5 As 154/2016 (stavění lhůty k podání žaloby v případě žádosti o osvobození od soudních poplatků).

⁴⁶⁹ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 7 As 100/2010.

⁴⁷⁰ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 7 As 100/2010.

⁴⁷¹ Odlišné stanovisko soudce Camrdy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 15.

⁴⁷² Odlišné stanovisko soudce Vlašína a soudkyně Doškové k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 9; obdobně odlišné stanovisko soudce Camrdy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 16.

⁴⁷³ Odlišné stanovisko soudce Camrdy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 16.

Ve věci sp. zn. 5 Afs 91/2012 se většina opřela o „*vnitřní jednotu a bezrozpornost právního řádu*“, „*princip předvídatelnosti práva*“ a „*postuláty právní jistoty*“,⁴⁷⁴ disentující naopak argumentovali důsledky a dopady rozhodnutí na právní praxi. Ve věci sp. zn. 3 As 241/2014 většina upřednostnila gramatický výklad, historický úmysl zákonodárce a právní jistotu. Disentující se naopak domníval, že měl převážít výklad objektivně teleologický, přičemž měl za to, že „*základním smyslem a účelem vložení písemnosti do domovní schránky nebo na jiné vhodné místo bylo nepochybně zvýšení doručovacího komfortu adresáta.*“⁴⁷⁵ Ve věci sp. zn. 5 As 154/2016 většina došla k závěru, že doslovný výklad textu zákonného ustanovení poskytuje efektivnější ochranu práv jednotlivce než výklad opačný, a odmítla výklad teleologický i systematický. Disentující naopak poukazovali na systematiku zákona a smysl a účel zákonného ustanovení.

Argumenty právní jistotou, předvídatelností práva a jasnou dikcí zákona jsou zřetelným odrazem formalistické soudcovské filozofie. Naopak zkoumání dopadů zvoleného řešení a reálného smyslu, účelu a funkce právní úpravy je projevem soudcovské filozofie právního pragmatismu. Lze rozumět oběma stranám ilustrovaného střetu. Na jednu stranu omezení se na text a systematiku právní úpravy může v některých případech generovat řešení nefunkční, nezohledňující širší kontext právní úpravy. Na druhou stranu otevření aplikace práva úvahám o funkci a smyslu právní úpravy může vést k přílišnému upřednostnění vůle soudu nad vůlí zákonodárce.

V pěti případech⁴⁷⁶ došlo mezi většinou a disentující menšinou ke střetu v **obecném přístupu k právu** pramenícím z **odlišných právně filozofických východisek**. Například ve věci sp. zn. 7 Afs 14/2011 se spor mezi většinou a disentujícím týkal vhodnosti použití čl. 95 odst. 1 Ústavy ve správním soudnictví. Zatímco většina o jeho aplikaci zřejmě neměla pochyb, disentující měl za to, že rozhodnutí správního orgánu nelze zrušit na základě rozšířeným senátem nově vytvořené normy, která popírá 19 let ustálený výklad a je v rozporu s principem právní jistoty a předvídatelnosti práva: „*Při aplikaci čl. 95 odst. 1 Ústavy ve správním soudnictví tak může dojít a také dochází k tomu, že soud ruší jako nezákonné správní rozhodnutí, které je stricto sensu zákonné a kdy správnímu orgánu nelze z hlediska jeho postupu či rozhodování fakticky nic vytknout. Právní normu, kterou prohlásí za neúčinnou, pak musí soud navíc pro účely dalšího*

⁴⁷⁴ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 91/2012, body 26, 27 a 58.

⁴⁷⁵ Odlišné stanovisko soudce Šimky k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 20.12.2016, sp. zn. 3 As 241/2014.

⁴⁷⁶ Věc sp. zn. 7 Afs 14/2011 (počátek běhu prekluzivní lhůty pro uložení pokuty v návaznosti na kontrolu dle zákona o cenách), sp. zn. Nad 288/2014 (místní příslušnost dekoncentrovaných složek orgánů veřejné správy) a sp. zn. 6 As 108/2019 (soudní ochrana proti nezahájení správního řízení z úřední povinnosti).

řízení nahradit normou svojí, kterou vtělí do závazného právního názoru zrušovacího rozsudku. Takový postup s sebou přináší i další teoretické problémy, především otázku precedenční závaznosti vysloveného právního názoru soudu i pro další obdobné případy za situace, kdy podzákonný právní předpis není zrušen a pro správní orgán platí ustanovení § 2 odst. 1 správního řádu neměnně. Uvedené má výrazný dopad jak na samotnou činnost správních orgánů, které v takovýchto případech nemohou na první pokus a bez zásahu soudu věc rozhodnout správně, tak i na práva účastníků správních řízení.“⁴⁷⁷

Ve věci sp. zn. Nad 288/2014 většina přistoupila k řešení případu shora a spornou otázku posuzovala prizmatem ústavního pořádku, disentující naopak řešení spatřovali v systematice správního řádu. V případě sp. zn. 6 As 165/2015 naopak disentující vytkli většinovému rozhodnutí, že založilo protiústavní nerovnost mezi účastníky řízení a nerespektovalo ustálenou soudní praxi. Ve věci sp. zn. 6 As 108/2019 se střetl soudobý přístup založený na ochraně jednotlivce a jeho základních práv s tradičním rozlišováním vědy i praxe správního práva mezi správními řízeními zahajovanými na žádost a správními řízeními zahajovanými z moci úřední. Většina odůvodnila svůj právní závěr mimo jiné tím, že „soudy musí vždy pečlivě vážit, zda určité tradiční právní názory nenarážejí na soudobé požadavky ochrany základních práv“, přičemž v posuzovaném případě „přichází do úvahy především ústavní právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod“.⁴⁷⁸ Disentující měl naopak za to, že rozhodnutí vede k „popření role veřejné správy v oblasti tzv. dozorové činnosti“. Odlišné stanovisko vychází z jednoznačného přesvědčení, že aby si „úřady zachovaly akceschopnost v této službě občanstvu, která zajisté zahrnuje právě i ochranu veřejného zájmu a zákonnosti, musí si zachovat určitou oblast autonomie a správní úvahy v této oblasti. Nesmí se stát otroky některých jednotlivců, kteří se rozhodnou dozorovou činností úřadů instrumentalizovat za účelem dosažení vlastních partikulárních zájmů“.⁴⁷⁹

Na uvedených případech je znát právně filozofický spor uvnitř rozšířeného senátu. Zatímco jedna skupina soudců na sporné otázky hledí v první řadě prizmatem ústavního pořádku a obecných právních zásad, druhá skupina upozorňuje na problémy, které takový přístup utváří uvnitř složitého komplexu správně právních norem. Jinými slovy, zatímco jedna skupina soudců

⁴⁷⁷ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18.09.2012, sp. zn. 7 Afs 14/2011, body 3 a 4.

⁴⁷⁸ Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 6 As 108/2019, bod 37.

⁴⁷⁹ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 6 As 108/2019, bod 4.

k případům přistupuje tzv. shora a zvnějšku správního práva, druhá skupiny soudců spíše dbá o vnitřní soudržnost systému správního práva.

Specifickým případem střetu v obecných právně filozofických východiscích byla věc sp. zn. 9 Azs 66/2014, ve které většinové rozhodnutí narazilo na silné přesvědčení disentujícího stran povahy a smyslu fungování NSS jakožto soudu na vrcholu soudní pyramidy: *„Krom právě uvedeného je rozdíl mezi názorem mým a názorem většiny spíše názorem filozofickým, bez větších praktických konsekvencí. Tento rozdíl však není nepodstatný. Stojí totiž před námi dvoji cesta. Na jedné straně pokračování v údělu soudu, který se spíše podobá odvolacímu soudu, který rozhoduje mechanicky naprosto vše, co se před ním objeví, který je spíše pásovou továrnou vydávající tisíce rozhodnutí, často však v podstatě zbytečných, neboť již dávno vyjudikovaných. Druhá cesta je naopak cesta dalšího posilování institutu nepřijatelnosti, tedy utváření skutečně nejvyššího soudu uvnitř dané jurisdikce. Nynější rozhodnutí je dalším krokem prvním směrem, směrem, který je však dle mého nejniternějšího přesvědčení pomýlený.“*⁴⁸⁰

Projevem individuální soudcovské, ale i životní filozofie spíše než jasného právně filozofického střetu mezi většinou a menšinou v rozšířeném senátu jsou dva případy, ve kterých se většinový názor střetl se silným důrazem disentujícího na konkrétní **právní zásadu**. Ve věci sp. zn. 1 As 89/2010 se pragmatický přístup většiny dostal do rozporu s principiálním názorem disentujícího, že nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci. Sporná otázka v řízení sp. zn. Nad 8/2019 se týkala institutu podjatosti soudce, dotkala se tak dle disentujícího hodnoty *„pro fungování justice nejdůležitější a nejcennější“*, kterou je *„víra a důvěra veřejnosti v to, že případy jsou rozhodovány nezávisle a nestranně“*. S většinovým řešením disentující nemohl souhlasit, neboť *„princip, který je ve hře, je pro fungování justice a právního státu příliš důležitý a cenný na to, abychom hledali pro justici zdánlivě ‚libivější‘ či ‚praktičtější‘ řešení“*.⁴⁸¹

Veškeré výše citované příklady se týkaly různých aspektů soudcovské filozofie. Naproti tomu **věcný spor**, tedy spor o výklad konkrétního institutu některé ze zvláštních oblastí správního práva, se ve zkoumaném vzorku objevuje pouze v šesti případech.⁴⁸² Ještě méně případů sporu uvnitř rozšířeného senátu se týkalo **střetu ve svetonázoru**. V případech sp. zn. 8 As 6/2011 a

⁴⁸⁰ Odlišné stanovisko soudce Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 9 Azs 66/2014, bod 13.

⁴⁸¹ Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2020, sp. zn. Nad 8/2019, body 5 a 6.

⁴⁸² Konkrétně se jedná o otázku určení účetního období při ukládání pokuty za daňový delikt (7 Afs 57/2011), zápisu do katastru nemovitostí (7 As 107/2014), záznamu bodů za přestupek proti bezpečnosti silničního provozu (6 As 114/2014), pravomoci Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ve věci veřejných zakázek malého rozsahu (9 As 195/2015), prominutí daňového penále (1 Afs 236/2019) a povahy opatření o nevyplacení částí dotace (6 Afs 270/2015).

sp. zn. 7 As 88/2011 se spor většiny a disentující menšiny týkal očkovací povinnosti. V prvním případě byla většina s ohledem na ochranu zdraví a význam předcházení infekčních onemocnění ochotna aprobovat disentujícími zdůrazňovaný rozpor se zásadou výhrady zákona a zásah do dělby moci. Ve druhém případě disentující argumentovali ještě důrazněji, uvedli, že „*právní jistota by neměla být víc než ochrana základních práv*“ a „*rozšířený senát úplně pomínl, že v případě povinného očkování dětí je ve hře zásadní lidské právo*“.⁴⁸³ V závěru odlišného stanoviska disentující kritizovali, že „*[e]xpertní lékařská péče je v českém prostředí vnímána jako samozřejmé dobro a závěry lékařských expertů musí být respektovány bez jakéhokoli zpochybnění*“ a svou argumentaci zakončují glosou, že „*[d]iagnóza není více než právo*“.⁴⁸⁴ Při řešení sporné otázky ve věci sp. zn. 1 AOs 2/2013 většina upřednostnila ochranu vlastnického práva sousedů stavebníka, zatímco disentující vnímal věc perspektivou nezasahování do svobody stavebníka.

Ve zbylých dvou případech bylo odlišné stanovisko uplatněno z důvodu nespadaajícího ani do jedné z vymezených kategorií. Ve věci sp. zn. 8 Afs 29/2011 disentující nekritizoval právní závěr, ale skutečnost, že rozšířený senát nepřehodnotil svůj předchozí právní názor, který je s dosaženým závěrem v logickém rozporu. Ve věci sp. zn. 7 Ans 10/2012 disentující kritizoval, že rozšířený senát odpověděl na otázku, která mu nebyla položena.

4.1.4 Shrnutí

První kapitola empirické části se zabývala analýzou rozhodnutí rozšířeného senátu, ke kterým byla připojena odlišná stanoviska. Bylo zjištěno, že rozšířený senát vykazuje relativně vysokou míru nesouhlasu, a to jak v porovnání s jinými evropskými vrcholnými soudy, tak i vzhledem k teoretickým předpokladům. Mezi jednotlivými soudci existují značné rozdíly v uplatňování odlišných stanovisek. Zatímco Jaroslav Vlašín jich za své tři a půl leté působení v rozšířeném senátu po zavedení institutu odlišných stanovisek dohromady uplatnil 13, tedy 3,4 za rok, Barbara Pořízková za své téměř devítileté působení v rozšířeném senátu uplatnila pouze jedno odlišné stanovisko. K uplatnění odlišných stanovisek dochází nejčastěji v řízení, ve kterých byla rozšířenému senátu předložena k řešení otázka vztahující se k základním institutům s. ř. s. a správního řádu, tedy v otázkách obecných, vztahujících se k jádru činnosti správního soudnictví.

Nejdůležitější závěry z pohledu předmětu výzkumu vyplývají z analýzy důvodů pro uplatnění odlišného stanoviska obsažené v podkapitole 4.1.3. Její zjištění potvrzují hlavní

⁴⁸³ Odlišné stanovisko soudkyně Šimáčkové a soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 7 As 88/2011, body 6 a 7.

⁴⁸⁴ Tamtéž, bod 11.

hypotézu výzkumu, že rozdíly v soudcovské filozofii, tedy odlišný pohled na právo a roli soudce, jsou převažujícím důvodem právních sporů promítnutých do odlišného stanoviska. Nejvíce sporů v rozšířeném senátu vyvolává dotváření práva a s tím spojená otázka míry soudní ochrany jednotlivce proti státu. V rozšířeném senátu neexistuje shoda na tom, do jaké míry dotvářet procesní právní předpisy tak, aby ochrana poskytovaná v rámci správního soudnictví byla skutečně efektivní. Jedna skupina soudců upřednostňuje co největší otevřenost správních soudů a s tím spojené časté meritorní zásahy do rozhodování veřejné správy, zatímco druhá skupina soudců zdůrazňuje potřebu zachovávat limity svěřených pravomocí. Dále často dochází ke sporům o výkladové metody, ve kterých se do střetu nejčastěji dostává jazykový a systematický výklad s výkladem teleologickým. V pěti případech pak došlo v rámci rozšířeného senátu ke sporu o obecném přístupu k právu, tedy zda na posuzovaný případ pohlížet spíše shora a zvnějšku čili prismaticem ústavního pořádku a mezinárodních závazků, či zda řešení otázky hledat uvnitř systému správního práva.

Jak bylo již zdůrazněno v metodologické části, analýzu nelze s ohledem na velikost vzorku a nízkou replikabilitu danou subjektivním vnímáním vytvořených kategorií zobecnit. Je však zajímavou ilustrací nejen fenoménu soudcovské filozofie, ale i Dworkinovy teorie teoretické neshody v právu.

4.2 Soudcovská filozofie v praxi rozšířeného senátu

Předchozí kapitola zkoumala vliv soudcovské filozofie z hlediska rozhodování celého soudního tělesa a jeho dynamiky, v následující kapitole bude fenomén zkoumán perspektivou konkrétních soudců, kteří se na rozhodování rozšířeného senátu podílí či podíleli. Tato kapitola objasňuje, jak soudci rozšířeného senátu obecně definují pojem soudcovské filozofie, co soudcovskou filozofii ovlivňuje a jaký význam má zkoumaná problematika pro praxi rozšířeného senátu pohledem jeho členů.

4.2.1 Definice pojmu pohledem členů rozšířeného senátu

Vnímání pojmu soudcovské filozofie se mezi soudci liší. Soudci Karel Šimka a Zdeněk Kühn koncept znají a jsou schopni svou soudcovskou filozofii výslovně pojmenovat. Podle Karla Šimky lze soudit i bez soudcovské filozofie, patří však k arzenálu soudce.⁴⁸⁵ Zdeněk Kühn konstatuje, že o své soudcovské filozofii přemýšlí, protože je akademik, nemyslí si nicméně, že by většina soudců svou soudcovskou filozofii explicitně formulovala.⁴⁸⁶ Ostatní soudci obecně uvádí, že o pojmu nikdy vědomě nepřemýšleli, z rozhovorů je nicméně znát, že svůj přístup k právu a k soudcovské roli mají promyšlený. Jaroslav Vlašín koncept popisuje jako přístup k právu v rámci soudcovské role, zdůrazňuje nicméně, že v jeho mysli nejde o ucelený systém.⁴⁸⁷ Jakub Camrda si pod pojmem představuje vnitřní nastavení soudce ke své práci.⁴⁸⁸ Aleš Roztočil soudcovskou filozofii vnímá jako realizaci soudcovského slibu.⁴⁸⁹ Filip Dienstbier zdůrazňuje, že jde o podvědomé nastavení, při běžném rozhodování o své soudcovské filozofii nepřemýšlí.⁴⁹⁰

U řady soudců se vnímání pojmu soudcovské filozofie prolíná s životní filozofií, resp. světonázorem. Josef Baxa uvádí, že soudci by měli reprezentovat názorovou pestrost společnosti. Za nejvýznamnější vliv na své uvažování o právu označuje život a osoby blízké, které nejsou právníky. Učí se pečlivě poslouchat a zodpovídat otázky srozumitelným jazykem, což není vždy jednoduché, na řadu otázek neumí odpovědět.⁴⁹¹ Obdobně Petr Mikeš vnímá pojem soudcovské filozofie nejen jako celkový pohled na právo, ale i na svět.⁴⁹² Jaroslav Vlašín mluví v souvislosti se soudcovskou filozofií o tom, že každý soudce má v sobě kompas, hodnotový žebříček, kterým

⁴⁸⁵ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁴⁸⁶ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁴⁸⁷ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁴⁸⁸ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

⁴⁸⁹ Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021.

⁴⁹⁰ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁴⁹¹ Tamtéž.

⁴⁹² Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021.

se řídí.⁴⁹³ Jakub Camrda má za to, že vnitřní nastavení soudce je ovlivněno jeho osobností a světonázorem.⁴⁹⁴ Obdobně Aleš Roztočil uvádí, že jeho soudcovskou filozofii formovaly rozličné životní a profesní zkušenosti, zároveň však dodává, že z důvodu respektu k principu vázanosti předchozí judikaturou musí často přijmout rozhodnutí, která jsou v rozporu s jeho světonázorem.⁴⁹⁵ Karel Šimka popisuje, že v přístupu k právu ho nejvíce formovala životní zkušenost konce komunistického režimu a budování demokratické společnosti v 90. letech.⁴⁹⁶

4.2.2 Faktory ovlivňující soudcovskou filozofii

U některých soudců se soudcovská filozofie postupem času vyvíjí. Například Zdeněk Kühn a Tomáš Rychlý se dle svého názoru vstupem do justice stali formalističtějšími.⁴⁹⁷ Obdobně Jaroslav Vlašín se dlouholetou praxí stal dle svých slov konzervativnější, neboť si mnohokrát ověřil, že dobré úmysly často vedou ke špatným výsledkům.⁴⁹⁸ Rovněž Filip Dienstbier uvádí, že se praxí stává zdrženlivějším; častěji si uvědomuje, že soudce je člověk a může udělat chybu v úsudku.⁴⁹⁹ Obdobně se vyjadřuje Josef Baxa, který se dle svého názoru neustále učí. Uvádí, že „soudce nikdy není hotov“ a „skepse je pojistka proti chybám“.⁵⁰⁰ Naopak Karel Šimka má za to, že svou soudcovskou filozofii drží konzistentně od nástupu na NSS.⁵⁰¹ To může souviset s tím, že, jak bude blíže popsáno v následující kapitole, Karel Šimka je v rámci rozšířeného senátu nejtypičtější zastáncem právního pragmatismu. Na právo a jeho směřování má předem utvořený, jasný názor, který pak promítá do svého rozhodování.

Soudce, kteří nejsou čistě kariérními soudci, formovala jejich předchozí profesní zkušenost. Zdeněk Kühn je ve svém přístupu k právu ovlivněn svými znalostmi z teorie práva.⁵⁰² Jakub Camrda uvádí, že ho při rozhodování významně ovlivňuje předchozí zahraniční studium práva EU a specializace na azylové právo.⁵⁰³ V soudním rozhodování Petra Mikeše a Tomáše

⁴⁹³ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁴⁹⁴ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

⁴⁹⁵ Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021.

⁴⁹⁶ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁴⁹⁷ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021; rozhovor se soudcem Tomášem Rychlým, dne 13. 7. 2021.

⁴⁹⁸ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁴⁹⁹ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁵⁰⁰ Tamtéž.

⁵⁰¹ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁵⁰² Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁵⁰³ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

Rychlého se projevuje předchozí zkušenost z advokacie.⁵⁰⁴ Jaroslav Vlašín je díky svému předchozímu působení ve veřejné správě schopen vidět právní spory optikou správních orgánů; rovněž lépe rozumí tomu, proč správní orgán udělal chybu, kterou mu soud vytýká.⁵⁰⁵ Dalším faktorem ovlivňujícím soudcovskou filosofii členů rozšířeného senátu jsou kolegové a prostředí NSS. Pro Filipa Dienstbiera je inspirující diskuse s kolegy, vede ho k poznání, že doktrinární čistota, která je pro něj velmi důležitou hodnotou, není hodnotou jedinou; učí se zohledňovat i jiné principy jako respekt k ustálené a konzistentní judikatuře.⁵⁰⁶ Z rozhovorů implicitně vyplývá, že velký vliv na přemýšlení o právu má u řady soudců Zdeněk Kühn.⁵⁰⁷

4.2.3 Aktuálnost problematiky

Problematika odlišných soudcovských filozofií je pro soudce NSS velmi aktuální. Zdeněk Kühn poukazuje na to, že rozhodování rozšířeného senátu je méně hodnotové než rozhodování Ústavního soudu, a to díky skladbě nápadu; většina sporných otázek jsou technicistní věci, často procesní otázky. Střet v přístupu k právu se zde proto více projevuje.⁵⁰⁸ Karel Šimka vzpomíná, že v prvním desetiletí fungování rozšířeného senátu probíhal základní filozofický střet o míru soudní ochrany jednotlivce. Střetly se dva přístupy k právu. Podle jedné skupiny soudců, která nakonec získala většinu, je třeba jednotlivce chránit, umožnit mu co nejširší přístup k soudu a měnit právní úpravu, která je nespravedlivá. Druhá skupina, která se ocitla v menšině, zastávala názor, že soud není normotvůrce a jednatel by neměl být chráněn na úkor systému. Karel Šimka vnímá, že první přístup vede k tomu, že soud je více vidět, získává na důležitosti, je však rovněž pod kritickým drobnohledem veřejnosti.⁵⁰⁹ Jakub Camrda upozorňuje na složitost rozhodování v rozšířeném senátu právě s ohledem na odlišné soudcovské filozofie. Zatímco rozhodování v ostatních soudních tělesech (tříčlenné senáty, volební senát či kárný senát) spočívá v řešení konkrétního sporu, rozhodování v rozšířeném senátu má kvazi-legislativní povahu a slouží k utváření obecných pravidel. Jakub Camrda pozoruje, že v případě konkrétního problému se soudci vlivem specifických skutkových okolností spíše shodnou, naopak při hledání odpovědi na abstraktní otázky je shoda někdy nemožná.⁵¹⁰

⁵⁰⁴ Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021; rozhovor se soudcem Tomášem Rychlým, dne 13. 7. 2021.

⁵⁰⁵ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁵⁰⁶ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁵⁰⁷ Explicitně to vyjadřuje Petr Mikeš, viz rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021.

⁵⁰⁸ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁵⁰⁹ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁵¹⁰ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

Otázku rozsahu soudní ochrany jednotlivce a s tím spojený střet soudcovských filozofií v nedávné době výslovně otevřel v [emailové] diskusi se soudci Tomáš Rychlý. Po vydání rozhodnutí rozšířeného senátu ve věci sp. zn. 6 As 108/2019 týkajícího se soudní ochrany proti nezahájení správního řízení z úřední povinnosti se pozastavil nad tím, že takto radikální, „kopernikovské“ rozhodnutí v rozšířeném senátu vyvolalo pouze jeden disent. Rozeslal proto e-mail všem soudcům NSS, ve kterém upozornil na to, že soudcovská filozofie členů rozšířeného senátu je příliš homogenní, takže rozšířený senát neodráží pohled na právo určité části soudu.⁵¹¹ V rozhovoru Tomáš Rychlý vysvětluje, že na NSS je skupina soudců, které označuje za zastánce hodnotové jurisprudence, kdy základní hodnotou je ochrana jednotlivce, a skupina pozitivisticky smýšlejících soudců, mezi které se řadí i on sám. Je-li zákon jasný, aplikuje ho bez ohledu na skutkové okolnosti věci a lidský příběh případu. Ctí svou roli, soudce není od toho, aby měnil zákon. Pokud by to chtěl činit, patří do politické sféry, a může pak např. odejít z justice a založit politickou stranu. Vzpomíná, že takto k právním případům přistupoval i jako advokát. Jeho rolí bylo hájit zájmy klienta bez ohledu na to, co si o jeho konání hodnotově myslel.⁵¹² Tomáš Rychlý má za to, že skupina pozitivistických soudců není v rozšířeném senátu dostatečně zastoupena. Složení rozšířeného senátu je dle jeho názoru vychýlené na stranu soudcovského aktivismu; ten, kdo je v rozšířeném senátu jen trochu zdrženlivější, je na spektru zdrženlivosti pléna ve středu. Řešení spatřuje v objektivizaci výběru členů rozšířeného senátu například pomocí rotace.⁵¹³

Se střetem soudcovských filozofií v rámci NSS souvisí i způsob sestavování rozšířeného senátu, který byl kritizován již i doktrinárně. Pravomoc k výběru členů rozšířeného senátu má předseda soudu, který jeho složení určuje vydáním rozvrhu práce po projednání se soudcovskou radou.⁵¹⁴ D. Kosař považuje pravomoc předsedy soudu skládat rozšířený senát k „obrazu svému“ za „v demokratickém právním státě zcela nepřijatelné“.⁵¹⁵ O. Kadlec to považuje za „systémově chybný prvek“.⁵¹⁶ Vzhledem k tomu, že rozšířený senát je tvořen méně než čtvrtinou všech soudců, navíc nereprezentujících ani všechny malé senáty, a jeho složení je poměrně stabilní, je kritika rozšířeného senátu stran nedostatečné reprezentativnosti tohoto tělesa oprávněná. Mají-li navíc někteří soudci NSS pocit, že rozšířený senát rozhoduje v rozporu s jejich soudcovskou filozofií, vzniká problém legitimacy a autority tohoto tělesa a jeho rozhodnutí.

⁵¹¹ Rozhovor se soudcem Tomášem Rychlým, dne 13. 7. 2021.

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ Tamtéž.

⁵¹⁴ Srv. § 41 odst. 2 zákona o soudech a soudcích.

⁵¹⁵ KOSAŘ, D. Rozvrh práce: klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců a nezbytný předpoklad nezávislosti řadových soudců. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 12, str. 1075.

⁵¹⁶ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 187.

Členové rozšířeného senátu popsaný problém vnímají. Zdeněk Kühn doktrinární kritiku stran legitimacy složení rozšířeného senátu považuje za přesvědčivou. Konstatuje, že se mezi rozšířeným senátem a zbytkem soudu vytváří bariéra. Řešení vidí v posílení komunikace mezi rozšířeným senátem a malými senáty. Navrhoval by, aby ve sbírce mohla být publikována i rozhodnutí, která jsou v rozporu s jiným předchozím rozhodnutím; nenechával by vše výlučně na rozšířeném senátu.⁵¹⁷ Filip Dienstbier navrhuje, aby každý soudce NSS působil jako *amicus curiae* rozšířeného senátu, a měl tak možnost se k projednávané věci vyjádřit.⁵¹⁸ Jakub Camrda má pocit, že rozšířený senát se dostává ke slovu příliš často, což je problematické z toho důvodu, že jeho složení je dlouhodobě příliš homogenní. Upozorňuje na to, že z důvodu extrémního nárůstu nápadu nemají tříčlenné senáty téměř čas přemýšlet. Vliv rozšířeného senátu, který má na sporné otázky více času, proto ještě více stoupá.⁵¹⁹

Josef Baxa proti větší reprezentativnosti tělesa staví hodnotu stability. Je podle něj důležité, aby si rozšířený senát uchoval svou institucionální paměť a konzistentní judikaturu.⁵²⁰ Před příliš častou rotací v rozšířeném senátu varuje i Zdeněk Kühn.⁵²¹ Jaroslav Vlašín by navrhoval postupné obměňování podobně jako v Senátu České republiky.⁵²² Karel Šimka vyzdvihuje hodnotu expertízy. Má za to, že v rozšířeném senátu by měli být soudci či soudkyně schopní analytického a abstraktního myšlení a teoretické diskuse o obecných otázkách.⁵²³

4.2.4 Shrnutí

Analýza odpovědí soudců na obecné otázky týkající se pojmu soudcovské filozofie v mnoha ohledech potvrzuje teoretické poznatky z předchozí části disertační práce. Ve shodě s Dworkinovým vymezením tzv. základů práva a teoretickými definicemi soudcovské filozofie dotazovaní soudci pojem definují jako přístup k právu a k soudcovské roli. Oproti definici F. J. Benzoni a Ch. S. Dodrill, jakož i pojednání A. Baraka, je většina soudců s pojmem výslovně konfrontována poprvé a je zřejmé, že o své soudcovské filozofii, s výjimkou soudců Z. Kühna a K. Šimky, výslovně nepřemýšlejí. V českém kontextu tak nelze hovořit o „zvolené“ či „výslovně pojmenované“⁵²⁴ filozofii. Blíže praxi je konstatování R. Alexyho, že každý právník má o pojmu

⁵¹⁷ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁵¹⁸ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁵¹⁹ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

⁵²⁰ Rozhovor se soudcem Josefem Baxou, dne 19. 5. 2021.

⁵²¹ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁵²² Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁵²³ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁵²⁴ Viz definice pojmu soudcovské filozofie F. J. Benzoniho a Ch. S. Dodrilla v podkapitole 2.2.2.

práva více či méně jasnou představu, která se projevuje v jeho praxi a která může být čistě intuitivní, nebo naopak zcela vědomá, teoreticky podložená a jasně strukturovaná.⁵²⁵

K teoretickému vymezení pojmu je třeba doplnit, že v přemýšlení soudců se soudcovská filozofie prolíná se světonázorem a obecným postojem k životu. To do jisté míry odpovídá Dworkinově teorii konstruktivní interpretace, dle které se interpretační teorie jednotlivých soudců zakládají na jejich pohledu na působení práva ve společnosti.⁵²⁶ Nejedná se tedy o abstraktní a čistě teoretickou představu o právu. Z tohoto důvodu soudcovskou filozofii nejvíce dle provedené analýzy ovlivňuje předchozí profesní zkušenost soudce. Zkušenost s působením práva v jiné, než justiční praxi je tak pro formování soudcovské filozofie zcela zásadní.

Z provedené analýzy dále vyplývá, že zkoumání pojmu soudcovské filozofie a působení odlišných soudcovských filozofií v rámci soudního tělesa není pouze teoreticky zajímavou otázkou, ale je pro členy rozšířeného senátu velmi aktuální. Ukazuje se, že střety soudcovských filozofií v soudním rozhodování a odlišné vnímání práva a soudcovské role vyvolává mezi soudci emoce a diskusi. Otevření otázky týkající se sestavování rozšířeného senátu či častějšího obměňování členů rozšířeného senátu právě z důvodu přílišné homogenity soudcovské filozofie v rámci tohoto tělesa je dokladem o důležitosti zkoumané problematiky pro praxi.

Není účelem této disertační práce vyjadřovat se k institucionálním otázkám fungování rozšířeného senátu, je nicméně dobré upozornit na to, že aby vzájemné působení různých soudcovských filozofií mělo pozitivní vliv na kvalitu soudních rozhodnutí, nesmí být jedna skupina soudců frustrována pocitem, že jejich přístup k právu není v rámci rozhodování nikdy zohledněn. Na druhou stranu, stabilita a kontinuita judikatury jsou významnými hodnotami. K obměně členů rozšířeného senátu by proto nemělo docházet příliš často a při rozhodování by soudci měli ctít hodnotu předchozího právního názoru, byť s ním nemusí bezpodmínečně souhlasit. V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že členem rozšířeného senátu musí být soudce, který je ochoten a schopen dostat specifické činnosti tohoto tělesa spočívající v hledání odpovědi na obecné, abstraktní a precedenční problémy.

⁵²⁵ ALEXY, R. *Begriff und Geltung des Rechts*. op. cit. sub 148, str. 18.

⁵²⁶ DWORKIN, R. *Law's Empire*. op. cit. sub 29, str. 90.

4.3 Současní členové rozšířeného senátu a jejich soudcovské filozofie

Analýzou rozhodovací činnosti byly identifikovány značné rozdíly v přístupu k právu a soudnímu rozhodování mezi členy rozšířeného senátu. V následujících dvou kapitolách práce rozpracovává konkrétní soudcovské filozofie současných členů rozšířeného senátu a nejvýraznějších disentujících soudců, kteří již členy rozšířeného senátu nejsou. Medailonky se snaží soudce zařadit do jednoho z v teoretické části identifikovaných právně filozofických proudů (tj. právní formalismus, právní pragmatismus a právní substancialismus), umístit jednotlivé soudce na škále soudcovského aktivismu a zdůraznit hodnoty a principy, které vedou soudcovo uvažování ve složitých případech aplikace práva. Analýza má jednak za cíl osvětlit důvody střetů v rozhodovací činnosti, jednak prozkoumat téma pojmenované samotnými soudci, a to rovnováhu v právně filozofickém složení současného rozšířeného senátu.

4.3.1 Josef Baxa

Josef Baxa je klíčovou osobností rozšířeného senátu. V rozšířeném senátu působí od jeho vzniku a jako dlouholetý předseda NSS měl značný vliv na jeho složení.⁵²⁷ Jinými slovy, je duchovním otcem nejen rozšířeného senátu, ale i samotného NSS. Jedná se o kariérního soudce, který má zároveň značnou zkušenost se správou justice a s činností exekutivy. Soudcem se stal v roce 1984, kdy nastoupil jako soudce trestního úseku okresního soudu. Později se stal soudcem Krajského soudu v Plzni a v roce 1990 jeho místopředsedou. V devadesátých letech minulého století se podílel na založení Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. V roce 1998 se stal prvním náměstkem ministra spravedlnosti a byl jím až do roku 2002; pracoval postupně pro Otakara Motejla, Jaroslava Bureše a Pavla Rychetského. Podílel se na velké novele trestního řádu, na tvorbě nového institucionálního a procesního rámce správního soudnictví, zákonném i institucionálním vzniku Probační a mediační služby a zrušení zvláštních obchodních soudů v Praze, Brně a Ostravě. V období od roku 2003 do roku 2018 byl předsedou NSS, nyní působí jako řadový soudce NSS.⁵²⁸

Významným mezníkem v jeho soudcovské kariéře bylo rozhodování o soudních rehabilitacích na začátku devadesátých let. Při studiu spisů z padesátých let a přímé konfrontaci s odsouzenými či pozůstalými si poprvé a velmi silně uvědomil, jakých nespravedlností se právo

⁵²⁷ Ke způsobu sestavování rozšířeného senátu viz KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. op. cit. sub 58, str. 94.

⁵²⁸ Viz medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

může na jednotlivci dopustit a že při soudním rozhodování nelze oddělit právo jakožto soubor zdánlivě neutrálních norem od reálných životů souzených osob.⁵²⁹

Josef Baxa se často (nejvíce v době svého působení ve funkci předsedy NSS) vyjadřuje do médií k tématům týkajícím se fungování justice, role soudce ve společnosti a obecných otázek práva. Je pravidelným hostem v pořadu *Jak to vidí* Českého rozhlasu Dvojka, jehož prostřednictvím srozumitelným jazykem hovoří k laické veřejnosti o obecných otázkách práva, justice a společnosti. Na aktuální témata se vyjadřuje v rozhovorech pro Českou televizi.⁵³⁰ Často se účastní i konferencí týkajících se otázek soudnictví a profesní etiky.⁵³¹ Je jedním z hlavních autorů komentářů k trestnímu řádu⁵³² a daňovému řádu.⁵³³

Jak vyplývá z výše uvedeného stručného shrnutí profesního životopisu i veřejného vystupování, Josef Baxa hluboce přemýšlí o své roli soudce. V rozhovoru uvádí, že jednotlivci k soudu přicházejí s poruchou, nerovnováhou v právních vztazích, a soudce musí tento stav napravit. Připomíná, že tradičně byl soudce vnímán jako člověk nadaný autoritou a důvěrou, ke kterému se strany obracely, protože věřily jeho úsudku. Soudce si musí svou odpovědnost neustále připomínat a musí ji být schopen unést.⁵³⁴ Při svém rozhodování si silně uvědomuje, že rozhoduje o osudech lidí, „*nejsou to jen zajímavé právní problémy*“.⁵³⁵ Soudce by neměl hledat snadnou cestu v podobě soudního ping pongu, zrušení z procesních důvodů či zamítnutí návrhu. U každého rozhodnutí si musí být soudce vědom, že laik si z jednoho prožitku u soudu udělá představu o celé justici.⁵³⁶ Po celou dobu své soudcovské kariéry si nese vzpomínku na soudní rehabilitace, na nichž se jako mladý soudce začátkem devadesátých let podílel.⁵³⁷ Lze konstatovat, že tento až existenční zážitek s příběhy v padesátých letech nespravedlivě odsouzených osob u něj vyvolává silný pocit odpovědnosti za každý rozhodnutý případ a vnímavost vůči jednotlivým sporům, které pro něj nejsou pouze spisy, statistikami či zajímavými problémy, ale příběhy skutečných osob.

⁵²⁹ Rozhovor se soudcem Josefem Baxou, dne 19. 5. 2021.

⁵³⁰ Viz např. Otázky Václava Moravce. *Česká televize* [online], 10. 2. 2019 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3kimnRO>.

⁵³¹ Viz např. aktivní účast na každoročních konferencích Justiční akademie na téma Etika v právu ve dnech 11.-13. 9. 2017 a 24.-26. 9. 2018 v Kroměříži, <https://bit.ly/39gNcPK>.

⁵³² ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 1995, 1438 str.

⁵³³ BAXA, J. et. al. *Daňový řád: komentář, I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 800 str.; BAXA, J. et. al. *Daňový řád: komentář, II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 808 str.

⁵³⁴ Rozhovor se soudcem Josefem Baxou, dne 19. 5. 2021.

⁵³⁵ Tamtéž.

⁵³⁶ Tamtéž.

⁵³⁷ Tamtéž.

Ke své soudcovské filozofii uvádí, že je velice těžké najít hranici mezi formalismem a hledáním spravedlnosti. Soudce by se neměl „*schovávat za hradbu paragrafů*“, neměl by nikdy přestat poskytovat spravedlnost. Na druhou stranu soudce, který chce vždy pomoci a jít vlastní cestou, může mít ničivý účinek na právo a právní systém.⁵³⁸ Soudce by se rovněž měl zajímat o to, jaké má spor vyústění v reálném životě. Josef Baxa si přeje, aby rozšířený senát přinášel rozhodnutí, která jsou použitelná a ze kterých je znát, jak soud přemýšlel. Při rozhodování nemá rád, když vnímá, že rozhodnutí nemá žádný reálný dopad. Nejtěžším rozhodováním proto pro něj byly volební věci související s první přímou volbou prezidenta. Má za to, že při přezkumu petičních archů zůstali příliš na povrchu, ostatní soudci se však báli příliš zasáhnout do systému.⁵³⁹

Díky svému působení v exekutivě a správě soudu ve svých úvahách často řeší problémy justice jako celku a práva obecně. I proto dbá o to, aby každé rozhodnutí bylo pro ostatní aktéry srozumitelné a přispívalo k racionálnímu uspořádání právních vztahů. Záměrně rovněž vyhledává mimoprávní pohled a poznatky z jiných oborů. Institucionální reformy justice, na nichž se jako náměstek ministra spravedlnosti podílel v devadesátých letech, jej přesvědčily o významu vlivu institucí a jejich řádného fungování na právní řád.⁵⁴⁰

Z provedeného rozhovoru s Josefem Baxou lze jeho soudcovskou filozofii označit za zdrženlivý právní pragmatismus, občas tíhnoucí k právnímu substancialismu. Významným faktorem ovlivňujícím jeho právní posouzení ve složitých případech je dopad rozhodnutí na reálný život, neboť silně vnímá, že soudní rozhodnutí nejsou zajímavé abstraktní případy, ale hybatele životů jednotlivců i společenského systému. Vliv právního substancialismu lze pozorovat v důrazu na to, že každé soudní rozhodnutí zasahuje do života jednotlivce, má vliv na osudy lidí. Jeho soudní rozhodování je tak více ovlivněno okolnostmi konkrétního případu. Prvky právního pragmatismu odráží důraz na institucionální a funkční pojetí práva a vnímání právního systému jako celku.

Na základě kritérií S. A. Lindquist a F. B. Crosse⁵⁴¹ lze Josefa Baxu označit za středně aktivistického soudce. Významným aspektem jeho rozhodování je upřednostnění meritorního rozhodnutí nad hledáním důvodů pro odmítnutí návrhu z procesních důvodů. Jeho rozhodování lze rovněž označit za orientované na výsledek, byť nikoli v takové míře jako u jiného člena rozšířeného senátu, Karla Šimky. Míra sebeomezení vůči rozhodnutím učiněným jinými státními

⁵³⁸ Tamtéž.

⁵³⁹ Tamtéž.

⁵⁴⁰ Tamtéž.

⁵⁴¹ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

orgány je u Josefa Baxy spíše nižší, neboť obdobně jako například A. Barak má za to, že soudce je spoluodpovědný za finální podobu práva a jeho dopad na jednotlivce. Na druhou stranu klade velký důraz na stabilitu práva a konzistentní judikatura je pro něj důležitou hodnotou.

Vnímání vlastní soudcovské role a soudcovské filozofie vyplývající z rozhovoru odpovídá závěrům seznatelným ze soudcovy rozhodovací činnosti a odlišných stanovisek. V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 6 As 165/2015 upozorňuje, že „*právně korektní a přesvědčivý*“ názor většiny v praxi zakládá zcela neodůvodnitelnou nerovnost mezi různými žalobci. Zatímco většina řešení sporné otázky nalezla podrobnou analýzou textu a systematiky právní úpravy, Josef Baxa spolu s dalším disentujícím upozorňuje na funkční aspekt posuzované otázky. Je podle něj neudržitelné, aby totéž jednání u civilisty posuzoval „pouze“ samosoudce, zatímco u policisty senát. Pohledu, že u soudního rozhodování je vždy nejdůležitější reálný dopad do společenských vztahů, svědčí i názor, že „*rozhodující pro výklad § 31 odst. 2 s. ř. s. („ve věcech přestupků“)* je hmotné právo, nikoliv právo procesní. Hmotné právo není služkou práva procesního“.

Nejvýznamnějším rysem Baxovy soudcovské filozofie je důraz na efektivní soudní ochranu. Ve věci sp. zn. 8 Ans 2/2012 bylo pro něj nepřijatelné, aby byl jednotlivec nucen k využití prostředku soudní ochrany, který je ryze formální.⁵⁴² Správní soudnictví musí dle Josefa Baxy chránit jednotlivce před tím, aby se v jednání s veřejnou správou dostával do role hlavních představitelů Hlavy XXII či Zámku.⁵⁴³ Obdobně ve věci sp. zn. 5 Afs 91/2012 staví do kontrastu k formálnímu výkladu s. ř. s. funkční pohled a kritizuje, že závěr většiny povede k neefektivnímu prodlužování soudního řízení, které bude mít dopady jak na soudní ochranu jednotlivce, tak i na kultivaci veřejné správy.⁵⁴⁴ Obdobně ve věci sp. zn. 1 Afs 236/2019 prosazuje vyšší míru soudní ochrany daňového subjektu jakožto slabší strany.

Odlišné stanovisko ve věci Nad 8/2019 je výrazem soudcova intenzivního vnímání problematiky role soudce ve společnosti. Zdůrazňuje, že „*[m]ají-li soudci zákony svěřenou velkou moc (a tu mají), jsou na místě i vysoké nároky na nezpochybnění jejího nestranného uplatňování v konkrétních věcech.*“⁵⁴⁵ V odlišném stanovisku se odráží jeho dlouhodobý apel na osobní odpovědnost každého soudce a význam, který hodnotě důvěry veřejnosti v justici přikládá:

⁵⁴² Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 8 Ans 2/2012.

⁵⁴³ Tamtéž, bod 15.

⁵⁴⁴ Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 165/2015, bod 55.

⁵⁴⁵ Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2020, sp. zn. Nad 8/2019, bod 7.

„Součástí profesionality soudce je právě i uvědomění si těchto vlastních lidských slabín přítomných u jednotlivce i slabín systému jako celku. Předestření takového řešení předložené sporné otázky, které tyto slabiny připouští a pracuje s nimi minimálně v rovině potenciální eventuality, není žádnou „urážkou“ soudcovského stavu. Naopak. Je výrazem péče o hodnotu, která je pro fungování justice nejdůležitější a nejcennější – a tou je právě víra a důvěra veřejnosti v to, že případy jsou rozhodovány nezávisle a nestranně.“⁵⁴⁶ Citované odlišné stanovisko svědčí o tom, že Baxovu soudcovskou činnost významně ovlivňuje i vědomí významu a křehkosti autority justice jako celku a více než ostatní soudci cítí za tento celek odpovědnost. Jedná se o odraz jeho veřejných mimosoudních vystoupení v jeho rozhodovací činnosti.

4.3.2 Karel Šimka

Karel Šimka sice hned po dokončení studia práv nastoupil dráhu soudce a před jmenováním soudcem NSS, kterým se stal již v 32 letech, působil na civilním úseku a úseku výkonu rozhodnutí prvoinstančního soudu, nelze jej však považovat za typického kariérního soudce. Vedle studia práv vystudoval i politologii, přičemž právě v politologii získal velký doktorát. Absolvoval řadu zahraničních studijních pobytů a v současnosti externě vyučuje na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a na vysoké škole CEVRO Institut. Věnuje se též přednáškové a publikační činnosti pro odbornou veřejnost. Jeho známost v oboru dokládá i ocenění Právník roku 2017 pro obor správního práva.⁵⁴⁷

O svém postoji k právu se nebojí hovořit do médií a na konferencích. V rámci konference Weyrovy dny právní teorie 2017 vystoupil s příspěvkem „Alespoň chvíli moci být subsumpčním automatem... Z deníku soudcokrata, aneb soudce jako specialista na problémy, které politika nechce či neumí řešit“,⁵⁴⁸ ve kterém rozebíral svůj pragmatický přístup k právu. Ilustrativní jsou též rozhovory, které poskytuje odborným periodikům či odborným internetovým platformám. V rozhovoru z roku 2011 například popsal, že být soudcem NSS „znamená zabývat se mnoha oblastmi lidské činnosti, zdaleka nejen právem v úzkém slova smyslu. Řešíme ekologii, finance, politiku (v azylech či ve volebním nebo stranickém soudnictví), dopravu, energetiku, telekomunikace, vysoké školství, urbanismus... Nutí mě to zůstat neustále ve střehu, řešit komplexní problémy a mít odvahu k nim zaujmout jednoznačný názor“.⁵⁴⁹ O zálibě v jiných

⁵⁴⁶ Tamtéž, bod 5.

⁵⁴⁷ Viz medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021]

⁵⁴⁸ Viz program konference na <http://teorka.law.muni.cz/dokumenty/39578> [cit. 16. 9. 2021].

⁵⁴⁹ 10 otázek pro ... Karla Šimku. *epravo.cz*. [online]. 9. 11. 2011. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Z8Vis3>.

oborech a šíří jeho odborných zájmů vypovídá i v rozhovoru použitá nadsázka, že pokud by nebyl právníkem, chtěl by být „*glaciologem, klimatologem, stavitelem lanovek, jaderným inženýrem, geografem, válečným plánovačem, správcem kolonií*“.⁵⁵⁰

Karel Šimka svou roli soudce vnímá v kontextu svého působení na vrcholném soudě. Uvádí, že soudci NSS vytváří precedenty, v jejichž rámci poskytují individuální spravedlnost. Soudce má v první řadě vytvářet pravidlo, může z něj nicméně udělat výjimku. Vzhledem k nastavení správního soudnictví v České republice NSS bohužel musí dle Karla Šimky fungovat v zásadě jako odvolací soud. Ve svých rozhodnutích se proto nebojí věcně řešit důležité kauzy a napravovat tak chyby správních orgánů.⁵⁵¹

Ve vztahu k Radbruchově triádě hodnot konstatuje, že individuální spravedlnost je v rámci jeho působení na NSS až na třetím místě. Vrcholný soud má dbát hlavně o systém, rozhodnutí v individuálním případě však nesmí vytvořit tak zjevnou nespravedlnost, aby podkopalo důvěru v systém. V soudních sporech se dle Karla Šimky často střetává materiální spravedlnost a právní jistota. Upřednostňuje právní jistotu, neboť má za to, že jednotlivce chce především znát, jak je to po právu, nechce čekat na nějakou výjimku danou soudním rozhodnutím, které přijde za několik let. Neváhá však v případech, kdy to považuje za důležité a kdy má dosavadní judikaturu za argumentačně nehájitelnou, provést judikaturní obrat.⁵⁵² Za své právní vzory považuje soudce prvního Ústavního soudu, kteří hodnotově přetvořili náš právní systém, byli to navíc zajímaví lidé. K vstupu do justice ho inspiroval Josef Baxa.⁵⁵³

Je zastáncem dotváření práva ve prospěch jednotlivce. Tedy existuje-li mezera v zákoně, která je ve prospěch jednotlivce, je to chyba státu a on ji jako soudce měnit nebude. Pokud naopak právní úprava brání efektivní a rychlé soudní ochraně jednotlivce, není obsah zákonného ustanovení důležitý.⁵⁵⁴ Ve svém rozhodování se dále snaží o nacházení funkčního řešení.⁵⁵⁵ Ohledně střetu mezi zdrženlivým přístupem a aktivistickým přístupem uvádí, že hodně záleží na posuzované oblasti. V oblastech, kde existuje dlouhodobý konsenzus, že jednotlivce je potřeba chránit, např. vlastnické právo, trestní právo, daňové právo či ochrana soukromí, je aktivistický.

⁵⁵⁰ Tamtéž.

⁵⁵¹ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁵⁵² Tamtéž.

⁵⁵³ Tamtéž.

⁵⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵⁵ Tamtéž.

Naopak v kulturních věcech má za to, že o nových společenských normách by měl rozhodovat zákonodárce, a je proto zdrženlivý.⁵⁵⁶

K uplatňování odlišných stanovisek uvádí, že o nich uvažuje strategicky. Odlišné stanovisko uplatňuje z různých důvodů; někdy kvůli tomu, aby jeho názor zohlednil Ústavní soud (lhůta k podání žaloby v případě trvajících zásahu ve věci sp. zn. 7 As 155/2015) nebo aby ovlivnil další směřování judikatury (změny indexu podlažní plochy ve věci sp. zn. 1 Aos 2/2013). Jindy je disent pouze vyjádření jiného pohledu na otázku, která pro něj není natolik zásadní, aby za svůj pohled více bojoval (doručování fikcí ve věci sp. zn. 3 As 241/2014). Jeho přístup k právu založený na důrazu na rychlou a efektivní soudní ochranu byl přehlasován ve věci přípustnosti kasační stížnosti podané úspěšným účastníkem řízení, chápe nicméně i postoj druhé strany. Případy, kdy s názorem většiny hodně hodnotově nesouhlasil, byly dva a oba se týkaly zákonnosti vyhlášky o povinném očkování (sp. zn. 7 As 88/2011 a 8 As 6/2011). Ač je nadšeným příznivcem očkování, zastává silný názor, že o ukládání povinností jednotlivcům musí rozhodovat zákonodárce, nikoli exekutiva.⁵⁵⁷

Karla Šimku lze zařadit mezi zastánce soudcovské filozofie právního pragmatismu. Jeho uvažování o právu je komplexní a systémové; má jasnou představu o směřování práva, kterou prosazuje i strategickým rozhodováním. V rozhovoru několikrát zdůraznil potřebu hledání funkčního řešení, což je zřetelným indikátorem pragmatického rozhodování.

Důraz na důsledky jednotlivých rozhodnutí se odráží i v jeho odlišných stanoviscích. Pravidlo, že nenapravuje chyby veřejné moci, které jsou ve prospěch jednotlivce, se odráží v odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 1 Aos 2/2013, ve kterém nesouhlasil s většinou, že pochybení v zařazení určitého pravidla chování namísto do závazné části do části směrné nemění nic na jeho závaznosti: „*Jedinec, nadaný přirozeným právem vlastnickým (čl. 11 Listiny), má právo svůj majetek užívat zásadně podle libosti, ledaže je ve svém základním právu za ústavně přípustným účelem omezen způsobem a v mezích, které ústavní pořádek připouští.*“⁵⁵⁸ V témže odlišném stanovisku většině vytkl, že dostatečně nevnímá „*precedenční účinky rozhodnutí*“.⁵⁵⁹

Vnímání právních otázek skrze důsledky rozhodnutí v reálném světě se zřetelně projevuje v odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 7 As 155/2015, které uvádí upozorněním, že „[j]ednání

⁵⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁵⁸ Odlišné stanovisko soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 17. 9. 2013, sp. zn. 1 Aos 2/2013, bod 8.

⁵⁵⁹ Tamtéž, bod 10.

veřejné správy se projevuje ve vnějším světě stejně jako jednání kohokoli jiného.“⁵⁶⁰ Po vylíčení praktických důsledků rozhodnutí většiny konstatuje: „Většina má hrůzu ze zásahových žalob podávaných s dlouhým odstupem od započetí jednání. Bojí se o právní jistotu. Chápu ji; za důležitější však zde považuji existenci nástroje k účinné soudní ochraně.“⁵⁶¹ Nepraktické důsledky většinového názoru kritizuje společně s Josefem Baxou a Jaroslavem Vlašínem ve věci sp. zn. 5 Afs 91/2012: „Poslední podstatná výhrada se pak týká důsledků přijatého řešení, které ostatně názorová většina sama zmínila v bodech 52 a 59 věta první usnesení. V praxi totiž povede její právní názor k následujícímu scénáři: „Úspěšný“ žalobce bude muset strpět, aby správní orgán vydal nové rozhodnutí, v němž se bude řídit právním názorem soudu, který žalobci nesvědčí a proti němuž od počátku brojí. Proti tomuto rozhodnutí bude muset znovu podat žalobu (tedy znovu vynaložit náklady na soudní poplatek a případně i na advokáta) a znovu se domáhat toho, čeho už se jednou žalobou domáhal, a to jak procesně, tak i hmotně právně [...] Racionální důvody, proč má být žalobce takto „honěn“ po soudních instancích, nevidíme.“⁵⁶²

Ve věci sp. zn. 3 As 241/2014 své pragmatické úvahy promítl do objektivně teleologického výkladu příslušného zákonného ustanovení. Upozorňuje, že smyslem přijaté novely bylo „zvýšení doručovacího komfortu adresáta“ a dovozuje, že zákonodárce vycházel z předpokladu, že „převážná většina lidí je rozumná a zodpovědná. Takoví lidé mají domovní schránku, kterou si v rozumných intervalech, ne však nezbytně každý den, vybírají, a obecně vzato se nevyhýbají přebírání písemností. Nezřídka jsou však zaměstnaní či jinak zaneprázdnění a jsou jen rádi, pokud je doručování písemností bude co nejméně obtěžovat.“⁵⁶³

Karla Šimku lze podle kritérií vymezených S. A. Lindquist a F. B. Crossem⁵⁶⁴ označit za nejvíce aktivistického člena rozšířeného senátu. Vykazuje nízkou míru sebeomezení vůči rozhodnutím učiněným jinými orgány veřejné moci, a to jak ve vztahu k zákonodárci, tak i k instančně podřízeným orgánům, tedy krajským soudům a správním orgánům. Jak sám uvádí, je-li dle něj právní úprava vadná v neprospěch jednotlivce, nemá problém ji upravit. Jeho rozhodování je velmi orientované na výsledek, má-li jasnou představu o určitém uspořádání věci veřejných, necítí se omezen právním předpisem. V porovnání s ostatními členy rozšířeného senátu

⁵⁶⁰ Odlišné stanovisko soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 22. 1. 2019, sp. zn. 7 As 155/2015, bod 2.

⁵⁶¹ Tamtéž, bod 7.

⁵⁶² Odlišné stanovisko soudců Vlašina, Baxy a Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 91/2012, body 53 a 57.

⁵⁶³ Odlišné stanovisko soudce Šimky k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. 3 As 241/2014, bod 2.

⁵⁶⁴ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

klade i nižší důraz na zásadu vázanosti předchozí judikaturou. Karla Šimku lze rovněž označit za soudce inovátora,⁵⁶⁵ neboť se nebojí prostřednictvím svého rozhodování právu vtisknout nové myšlenky a svůj pohled na uspořádání věcí veřejných.

4.3.3 Barbara Pořízková

Barbara Pořízková je soudkyní NSS od roku 2006 a od roku 2018 jeho místopředsdkyní. Před jmenováním do funkce soudkyně pracovala osm let na oddělení nepřímých daní Finančního ředitelství v Brně a pět let pro mezinárodní poradenskou společnost PricewaterhouseCoopers jako specialistka na daňové spory. Publikuje v oboru daňového práva.⁵⁶⁶

V její rozhodovací činnosti je hodně zřetelný důraz na věcné řešení sporu, postoj k právně filozofickému směřování rozšířeného senátu není z jejího rozhodování patrný. Odlišná stanoviska podává jen velice zřídka,⁵⁶⁷ a to v případě, že jednoznačně nesouhlasí s přijatým řešením sporu. V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 8 As 195/2015 podrobně rozebírá, z jakého důvodu neobstojí závěr většiny o pravomoci Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže k dohledu nad zadáváním veřejných zakázek malého rozsahu; tedy problematiku velmi specializovanou s přesahem do práva EU. I ve svých zpravodajských rozhodnutích zevrubně zpracovává úzce specializované a odborné otázky týkající se například opatření o nevyplacení části dotace podle § 14e zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), či institutu prominutí daňového penále podle § 259a odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

4.3.4 Zdeněk Kühn

Zdeněk Kühn není kariéřním soudcem. Před nástupem na NSS v roce 2008 (po jmenování soudcem byl rovnou přidělen na NSS) byl čtyři roky advokátním koncipientem a následně tři roky asistentem soudce na Ústavním soudě, zejména byl však činný v akademii. Od roku 2000 působil jako odborný asistent na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty Univerzity Karlovy, v roce 2006 se stal docentem a v roce 2018 byl jmenován profesorem teorie práva.⁵⁶⁸ Souběžně s profesí soudce tedy působí jako významný akademik a publikuje v České republice i v zahraničí v oblasti teorie práva a ústavního práva. Mezi jeho publikace patří mimo jiné

⁵⁶⁵ HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. op. cit. sub 40, 2016, str. 160 a násl. Blíže viz podkapitola 2.4.1.

⁵⁶⁶ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁵⁶⁷ Za své téměř devítileté působení v rozšířeném senátu uplatnila pouze jedno odlišné stanovisko.

⁵⁶⁸ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

monografie *Aplikace práva ve složitých případech. K roli právních principů v judikatuře a Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*.⁵⁶⁹

Zdeněk Kühn sám sebe v rozhovoru označuje za spíše zdrženlivého, je pro něj ale extrémně důležitý princip co nejotevřenějšího přístupu k soudu. Je zdrženlivý vůči všem aktérům, nejen vůči zákonodárci, ale i vůči ostatním soudům. Považuje se též za minimalistu, soudce by neměl říkat víc, než je předmětem sporu.⁵⁷⁰ Uvědomuje si, že jeho zpravodajské rozhodnutí ve věci nároku jednotlivce na zahájení řízení z úřední povinnosti, sp. zn. 6 As 108/2019, je označováno za aktivistické. Upozorňuje však, že rozhodnutí prolamuje dlouhodobý doktrinární výklad, nikoli zákon, který je ohledně dané problematiky nejasný. Důležité pro něj bylo, že rozhodnutí nepopírá konzistentní judikaturu, neboť zachování konzistentní judikatury považuje za velmi důležitý princip.⁵⁷¹

Ohledně sporu mezi formalistickým a pragmatickým přístupem k právu uvádí, že dle jeho názoru v současné době nelze být formalistou, a to z důvodu přímo aplikovatelné Ústavy, plurality právních systému a rozhodování nadnárodních soudů. Odkazuje na prvorepublikového předsedu Nejvyššího správního soudu Emila Háchu, který uváděl, že ve správním soudnictví v zásadě nelze být formalistický, neboť jeho základní pojem – zásah do subjektivních práv – je velmi vágní a pružný.⁵⁷² Často při svém rozhodování hledí na důsledky rozhodnutí. Ve věci sp. zn. 6 Ads 209/2019 ho jako soudce zpravodaje vedla pragmatická úvaha, že advokátní tarif má vliv na tržní ceny za poskytování právních služeb, přičemž považuje za správné, aby v důchodových věcech byly ceny za právní služby nižší.⁵⁷³ Působením v roli soudce se nicméně stal větším formalistou, než byl jako čistý akademik.⁵⁷⁴ K Radbruchově triádě hodnot konstatuje, že v rozšířeném senátu hraje individuální spravedlnost malou roli, neboť její podstata se míjí s posláním rozšířeného senátu.

K vlivu světonázoru soudce na soudní rozhodování uvádí, že světonázor má vždy vliv, a nevidí na tom nic špatného v případech, kdy je zákon nejasný. Ačkoli v době rozhodování o povinném očkování nebyl součástí rozšířeného senátu, určitě by býval byl ovlivněn svým světonázorem. Má za to, že zákonné zmocnění, o které šlo v případě povinného očkování, by

⁵⁶⁹ Pro celkový přehled publikační činnosti viz <https://www.prf.cuni.cz/detail-cloveka/139>.

⁵⁷⁰ Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021.

⁵⁷¹ Tamtéž.

⁵⁷² Tamtéž.

⁵⁷³ Tamtéž.

⁵⁷⁴ Tamtéž.

v jiných případech neobstálo, v tomto případě byl však výsledek hodně ovlivněn významem hodnoty ochrany zdraví. Na druhou stranu, pokud zákon jasný je, světonázor by neměl převážet. Ve velmi čerstvé věci, sp. zn. 9 As 264/2020, která se týkala přípustnosti zásahové žaloby proti škole v situaci distanční výuky, jako soudce zpravodaj rozhodl v rozporu se svým světonázorem, neboť zákon dle něj směřoval opačným směrem. Hodnotově se mu ale výsledek nelíbí, neboť považuje vzdělání za extrémně důležité.⁵⁷⁵

Z provedeného rozhovoru je znát soudcovo souběžné působení v akademii. Vnímá vědomě to, co většina ostatních soudců vnímá pouze pocitově. Zajímavé je, že důraz na zdrženlivost jej často při rozhodování staví na stranu více formalistického přístupu, ačkoli při popisu své soudcovské filozofie zdůrazňuje pragmatické přemýšlení o právu. Je příkladem fenoménu, na který v rozhovoru upozorňoval Tomáš Rychlý, tedy, že středový až aktivistický soudce z pohledu pléna soudu, je v rámci rozšířeného senátu řazen mezi spíše zdrženlivé soudce.

Ve svém pragmatickém přemýšlení o právu nejde přes zřejmý smysl zákona. V odlišných stanoviscích ve věcech sp. zn. 7 Afs 11/2014 a sp. zn. 5 As 104/2013 důrazně kritizuje spravedlnostní přetváření jasného znění právní úpravy. V obou odlišných stanoviscích uvádí, že by s názorem většiny neměl problém, pokud by šlo o legislativní návrh na změnu právní úpravy, není však akceptovatelný v soudním rozhodnutí. Ačkoli v rozhovoru uvádí, že přímá aplikovatelnost ústavy vede k ústupu formalistického výkladu práva, ve své rozhodovací činnosti, konkrétně ve věci sp. zn. 5 As 104/2013, ústavní zásady kriticky zkoumá a nedovolí, aby argument ústavní zásadou vždy paušálně převážil nad zákonem.

Důraz na respekt k ustálené judikatuře se objevuje v odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 6 As 165/2015. Soudce kritizuje, že většina bere oba sporné názory jako rovnocenné, když za jedním názorem stojí převažující a ustálená soudní praxe a druhý názor je ojedinělý. Ve věci sp. zn. 6 As 165/2015 se rovněž projevuje soudcovo pragmatické uvažování; uvádí, že většinou provedená podrobná analýza právní úpravy vede k absurdnímu výsledku popírajícímu zásadu rovnosti.

V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 9 Azs 66/2014 se projevuje soudcovo akademické působení a s tím spojený systémový pohled na právní otázku. Je silně přesvědčen, že NSS nemá rozhodovat „*mechanicky naprosto vše, co se před ním objeví*“ a vydávat „*tisíce rozhodnutí, často však v podstatě zbytečných, neboť již dávno vyjudikovaných*“.⁵⁷⁶ Upozorňuje, že ve svém

⁵⁷⁵ Tamtéž.

⁵⁷⁶ Odlišné stanovisko soudce Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 9 Azs 66/2014, bod 13.

odborném článku vysvětlil, že zavedení selekce případů by znamenalo „další zásadní vzestup významu judikatury v českém právním řádu: jak stěžovatelé a jejich právní zástupci, tak soudci samotní by byli nuceni číst a znát judikaturu a být schopni se s ní argumentačně vypořádat. Změna by však měla zásadní dopad i na judikaturu samotnou: jejím leitmotivem by byla nikoliv kvantita, ale kvalita judikatury nejvyšších soudu.“⁵⁷⁷ Významné ovšem je, že citované teoretické úvahy jsou opřeny o logický argument *a maiori ad minus* a text zákona. Nejde tedy o prosazování vlastní představy o povaze NSS jakožto soudu vrcholného na úkor právní úpravy. Odlišné stanovisko končí povzdechem, že „[u]stálené mody myšlení kontinentální justice jsou natolik silné, že přebijí i jasnou dikci zákona“.⁵⁷⁸

Zdeňka Kühna lze označit za soudce realistu.⁵⁷⁹ Dotváření práva soudem vnímá jako legitimní součást soudního rozhodování, klade nicméně silný důraz na zachování teorií vymezených mantinelů této činnosti. Z kritérií soudcovského aktivismu dle S. A. Lindquist a F. B. Crosse⁵⁸⁰ lze na jednu stranu vypíchnout jeho ochotu meritorně řešit důležité spory, neschovávat se za procesní rozhodnutí a nižší míru sebeomezení vůči instančně podřízeným orgánům. Na druhou stranu lze v jeho rozhodování vysledovat respekt k jasnému výkladu zákona a silný důraz na zásadu vázanosti předchozí judikaturou. V rozhovoru sám své rozhodování v některých případech označuje za orientované na výsledek, z jeho rozhodovací činnosti však tento aspekt není tolik patrný.

4.3.5 Aleš Roztočil

Aleš Roztočil je soudcem NSS od roku 2013. Před jmenováním soudcem působil jako asistent bývalého předsedy NSS a vedoucí oddělení dokumentace a analytiky NSS a následně jako advokát. Kromě studia práv absolvoval i Evangelickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy.⁵⁸¹

Hlavním posláním správního soudnictví je podle Aleše Roztočila efektivní soudní ochrana veřejných subjektivních práv. Ochrana systému veřejné správy a její funkčnosti je důležitou hodnotou, kterou je třeba mít při rozhodování na paměti, v případě kolize těchto hodnot má nicméně jednoznačnou přednost zajištění efektivní soudní ochrany.⁵⁸² Velmi silnou obhajobu

⁵⁷⁷ Tamtéž, bod 15.

⁵⁷⁸ Tamtéž, bod 15.

⁵⁷⁹ HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. op. cit. sub 40, str. 160 a násl. Blíže viz podkapitola 2.4.1.

⁵⁸⁰ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

⁵⁸¹ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021]

⁵⁸² Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021.

zásady efektivní soudní ochrany práv jednotlivce vyjádřil v odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 2 As 8/2018: „v případě rušení závazných stanovisek rozšířený senát odmítnutím soudního přezkumu rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska fakticky posvětil případy nezákonného postupu správních orgánů (podobné výše v judikatuře popsáním), kdy se jednotlivci stávají rukojmími ve vzájemných odborných sporech mezi správními orgány, zcela vydanými na milost úřadům. Zatímco v jiných svých rozhodnutích se rozšířený senát zasazuje o omezování „bílých míst“ v oblasti výkonu veřejné správy, kam nedosáhne ochrana práv poskytovaná správními soudy (usnesení rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2019, čj. 6 As 211/2017-88, č. 3948/2019 Sb. NSS, bod 38), toto rozhodnutí bohužel zmíněný trend nenásleduje.“⁵⁸³

V jeho rozhodovací činnosti je znát primární důraz na soudní ochranu práv jednotlivce, a to i na úkor racionalizace řízení před správními soudy a jejich odbřemenění. V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 7 As 107/2014 se postavil závěru většiny s odůvodněním, že extenzivním výkladem lhůt nelze „fakticky negovat existující práva, včetně práva vlastnického, které se nepromlčuje, respektive těmto právům (resp. jejich zápisu do katastru) upřít ochranu soudu.“⁵⁸⁴ Potřebu nezahlcovat správní soudy nepovažoval za relevantní argument a připomenul, že „[i]nstitut lhůt nebyl zaveden proto, aby usnadňoval práci soudům, nýbrž proto, aby byla zajištěna stabilita právních poměrů“.⁵⁸⁵ Obdobně se ve věci sp. zn. 10 As 2/2018 vymezil proti omezení pravomoci rozšířeného senátu v případech, kdy jedno z rozporných rozhodnutí soudu již nemá „žádné obecné normativní účinky“.⁵⁸⁶ Měl za to, že rozhodnutí většiny popřelo účel § 17 s. ř. s., aniž by to vyžadovala důležitá hodnota právního řádu. I jako soudce zpravodaj byl kritizován za posilování úřadu NSS jako odvolacího soudu, který je „spíše pásovou továrnou vydávající tisíce rozhodnutí, často však v podstatě zbytečných, neboť již dávno vyjudikovaných“.⁵⁸⁷

K dotváření práva se Aleš Roztočil staví velmi zdrženlivě. Jedná se dle něj o metodu aplikace práva nejméně respektující psané právo, a je tudíž ve velkém napětí s principem vázanosti soudce zákonem požadovaným ústavním pořádkem. Dotváření práva je legitimní pouze v krajních případech, kdy ústavní konformitu rozhodnutí či soulad s obecnými zásadami právními nelze

⁵⁸³ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 2 As 8/2018, bod 10.

⁵⁸⁴ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. 7 As 107/2014, bod 8.

⁵⁸⁵ Tamtéž.

⁵⁸⁶ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 10 As 2/2018, bod 41.

⁵⁸⁷ Odlišné stanovisko soudce Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 9 Azs 66/2014, bod 13.

zajistit jinak.⁵⁸⁸ V rámci rozšířeného senátu je nicméně k dotváření práva zřejmě přístupnější než jiní soudci, neboť jako soudce zpravodaj stojí za řadou rozhodnutí, která byla odlišnými stanovisky kritizována za příliš extenzivní dotváření práva (ve smyslu přepisování zákona) ve prospěch jednotlivce a na úkor systematiky právní úpravy.⁵⁸⁹

V přelomovém rozhodnutí sp. zn. 6 As 108/2019 týkající se soudní ochrany proti nezahájení správního řízení z úřední povinnosti se postavil proti revolučnímu výkladu většiny. Zdůraznil, že „[r]ozhodnutí většiny fakticky vede k popření dichotomie mezi řízeními zahajovanými z moci úřední a řízeními zahajovanými na žádost“.⁵⁹⁰ Za problematické rozhodnutí považoval z důvodu, že, „aby si úřady zachovaly akceschopnost v této službě občanstvu, která zajisté zahrnuje právě i ochranu veřejného zájmu a zákonnosti, musí si zachovat určitou oblast autonomie a správní úvahy v této oblasti. Nesmí se stát otroky některých jednotlivců, kteří se rozhodnou dozorovou činností úřadů instrumentalizovat za účelem dosažení vlastních partikulárních zájmů.“⁵⁹¹ V případě nespatořoval potřebu zásahu z důvodu soudní ochrany jednotlivce, neboť měl za to, že v judikatuře již existuje možnost ochrany takových práv včetně následného soudního přezkumu.⁵⁹²

K Radbruchově triádě hodnot uvádí, že primárně soud rozhoduje individuální spory a musí je rozhodnout spravedlivě. Při rozhodování je nutné mít na paměti systémové souvislosti a důsledky určitého právního názoru v praxi, spravedlivé rozhodnutí individuálního sporu však musí být pro soudce primární. Ve vztahu k právní jistotě konstatuje, že rozhodnutí nerespektující právní jistotu může být těžko vnímáno jako spravedlivé. Na druhou stranu uznává, že rozhodnutí musí být podle zákona, který se v konkrétním případě může jevit tvrdý. Ochrana účelnosti práva je dle jeho názoru primárně úkolem pro zákonodárce a správní orgány.⁵⁹³

Na škále soudcovského aktivismu⁵⁹⁴ jej lze označit za mírného aktivistu. Důležitým indikátorem je konstatování, že spravedlivé rozhodnutí musí být pro soudce primární, a to i na úkor právní jistoty či stability práva. Na druhou stranu se cítí být vázán zákonem a v jeho

⁵⁸⁸ Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021.

⁵⁸⁹ Srv. např. usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 7 Afs 11/2014, či rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. 5 As 154/2016.

⁵⁹⁰ Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 6 As 108/2019, bod 2.

⁵⁹¹ Tamtéž, bod 4.

⁵⁹² Tamtéž, bod 11.

⁵⁹³ Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021.

⁵⁹⁴ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

rozhodovací činnosti není patrná snaha upřednostnit vlastní představy o uspořádání věci veřejných.

4.3.6 Filip Dienstbier

Filip Dienstbier před jmenování soudcem NSS působil především v akademii. Po absolvování studia práv se věnoval doktorskému studiu a následně v roce 2001 nastoupil jako odborný asistent na Právnickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde se věnoval správnímu právu a právu životního prostředí. Po vzniku NSS působil jeden rok jako asistent soudce NSS a následně v letech 2013 a 2014 jako asistent soudce Ústavního soudu. V letech 2008 až 2014 byl členem Legislativní rady vlády. Soudcem NSS byl jmenován v roce 2014.⁵⁹⁵

Nejdůležitějším principem při rozhodování precedenčních věcí je pro Filipa Dienstbiera „*doktrinární čistota*“.⁵⁹⁶ Zdůrazňuje systémovou povahu právního řádu a potřebu respektovat obdobné principy napříč právními oblastmi. Upozorňuje nicméně, že se jeho přístup k rozhodování liší dle typu věci. Nejde-li o precedenční rozhodnutí (např. v případě, kdy se rozšířený senát zabývá již neplatnou právní úpravou) má větší tendenci upřednostnit individuální spravedlnost vyplývající z konkrétních skutkových okolností. Rovněž v oblastech, ve kterých respektuje větší expertízu svých kolegů (např. v daňovém právu), se více řídí svou spravedlnostní úvahou.⁵⁹⁷

V rozhodování malých senátů NSS hraje individuální spravedlnost větší roli, neboť soud, ačkoli vrcholné soudní těleso, je systémem často nucen znovu přezkoumávat případ prismatem konkrétních skutkových okolností. Při rozhodování se snaží, aby z důvodu spravedlnostní úvahy nedošlo k deformaci práva. Je proto v řadě případů lepší držet se půdorysu skutkových okolností případu než vymýšlet obecné pravidlo, které může komplikovat rozhodování v jiných věcech. Při rozhodování precedenčních věcí má nicméně raději obecná pravidla, která ob stojí v rámci celého systému práva než ad hoc rozhodování.⁵⁹⁸

Za své dosavadní působení v rozšířeném senátu Filip Dienstbier uplatnil zatím pouze jedno odlišné stanovisko, ve kterém se zaměřil právě na výše zmíněnou zásadu doktrinární čistoty. Upozornil na problematický přístup rozšířeného senátu k rozlišování mezi rozhodnutím podle § 65 s. ř. s. a zásahem podle § 82 s. ř. s. V závěru odlišného stanoviska na rozšířený senát apeluje, aby svůj právní názor týkající se tak zásadní problematiky jako rozlišování mezi rozhodnutím

⁵⁹⁵ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz.

⁵⁹⁶ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁵⁹⁷ Tamtéž.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

a zásahem vyjasnil: „Přesvědčivosti rozhodnutí v nyní posuzované věci by podle mne více prospělo, kdyby rozšířený senát připustil nejednotnost rozhodovací praxe a zřetelně formuloval svůj současný právní názor, než když se pokouší svůj závěr v posuzované věci obhájit z odlišných hledisek dosavadních judikatorních přístupů. Měl by jasně uvést, zda vedle naplnění materiálních znaků správního rozhodnutí trvá na požadavku naplnění určité zákonem předepsané formy nebo ne, případně jaké formální znaky musí úkon správního orgánu splňovat, aby byl posouzen jako rozhodnutí ve smyslu § 65 s. ř. s.“⁵⁹⁹ Je významné, že jeho apel v odlišném stanovisku byl vyslyšen a v otázce rozlišování mezi rozhodnutím a zásahem rozšířený senát zcela výjimečně přistoupil k přehodnocení svého předchozího právního názoru v rozhodnutí sp. zn. 1 As 436/2017 s populárním názvem „Souhlasy II“.

Důraz na systémovou povahu právního řádu je znát i ze soudcova zpravodajského rozhodnutí ve věci sp. zn. 2 As 8/2018. Z odůvodnění je zřejmé, že významnou roli při posouzení věci hrála dosavadní judikatura rozšířeného senátu ve věci soudního přezkumu závazných stanovisek.⁶⁰⁰ Stěžejním argumentem posuzovaného případu je konstatování, že „*má-li být v případě závazných stanovisek v zásadě z procesních důvodů upřednostněn spíše celostní pohled na předmět správního řízení, pro nějž je závazné stanovisko podkladem, před dílčím pohledem zohledněným v každém jednotlivém závazném stanovisku, není důvod nahlížet jinak na úkony, jimiž se dílčí závazné stanovisko ruší.*“⁶⁰¹ Jako soudce zpravodaj v citovaném rozhodnutí připustil, že zrušení závazného stanoviska před vydáním konečného rozhodnutí „*představuje procesní komplikaci*“, je však „*klíčové, že soudní ochrana práv dotčených osob je zajištěna pro případ, nebude-li nové závazné stanovisko vydáno a řízení, v němž má být vydáno rozhodnutí tímto stanoviskem podmíněné, bude z tohoto důvodu zastaveno.*“⁶⁰²

Respekt k předchozí ustálené judikatuře se projevil v rozhodnutí sp. zn. Ars 3/2019, ve kterém Filip Dienstbier jako soudce zpravodaj potvrdil přípustnost kasační stížnosti proti rozhodnutí o neosvobození od soudních poplatků. V rozhodnutí konstatuje, že „*stálost judikatury je přitom sama o sobě významnou hodnotou s ohledem na princip právní jistoty*“.⁶⁰³ Důraz na pravomoc a význam čl. 2 odst. 3 Ústavy vyzdvihl Filip Dienstbier ve svém zpravodajském rozhodnutí ve věci 16 Kss 5/2017. Po podrobné jazykové, systematické i teleologické analýze

⁵⁹⁹ Odlišné stanovisko soudce Dienstbiera k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 4. 2017, sp. zn. 6 Afs 270/2015, bod 6.

⁶⁰⁰ Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 2 As 8/2018, body 32 až 39.

⁶⁰¹ Tamtéž, bod 41.

⁶⁰² Tamtéž, body 46 a 47.

⁶⁰³ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. Ars 3/2019, bod 39.

příslušné právní úpravy dospěl k závěru, že navzdory omezeným možnostem sjednocování judikatury v kárných věcech „*zákonná úprava neposkytuje dostatečnou oporu pro závěr o pravomoci rozšířeného senátu v kárných věcech. Je na zákonodárci, zda přistoupí ke změně právní úpravy, ať již cestou výslovného zakotvení pravomoci rozšířeného senátu v kárných věcech nebo vytvořením jiného mechanismu sjednocování rozhodovací praxe kárných senátů.*“⁶⁰⁴

Na škále soudcovského aktivismu by Filip Dienstbier sám sebe umístil do středu. Velmi důležitým právním pravidlem je pro něj čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, tedy vymezení pravomoci jednotlivých orgánů veřejné moci. K dotváření práva proto přistupuje velmi zdrženlivě. Má své místo pouze v případě mezer v právu, případně tam, kde text právní úpravy neodpovídá jejímu účelu. Důležité je ctít úmysl zákonodárce. Princip efektivní soudní ochrany práv jednotlivce považuje za důležitý, nelze jej však nadřazovat právní úpravě. Soudce nemůže „*prorážet všechny bariéry*“. Pokud zákon jiné rozhodnutí neumožňuje, nelze jej obcházet. Rozhodnutí však může být impulsem pro změnu právní úpravy ze strany zákonodárce, neboť poukáže na její neudržitelnost.⁶⁰⁵

Z pohledu kritérií vymezených S. A. Lindquist a F. B. Crossem⁶⁰⁶ jej lze nicméně považovat spíše za zdrženlivého soudce. Cítí vysokou míru sebeomezení danou vymezením pravomoci jednotlivých orgánů veřejné moci. Respektuje právní pravidla stanovená zákonodárcem, i pokud jsou z pohledu efektivních ochrany jednotlivce nedostatečné. Má za to, že nápravu musí sjednat zákonodárce. Aktivistický je pouze v menším důrazu na stabilitu judikatury, neboť v případě, že předchozí judikatura netvoří koherentní a doktrinárně čistý systém, apeluje na její přehodnocení.

4.3.7 Petr Mikeš

Před jmenováním soudcem NSS v roce 2013 Petr Mikeš pracoval nejprve jako právník v Kanceláři prezidenta republiky Václava Havla a následně jako advokát se zaměřením na soukromé právo, právo veřejných zakázek a čerpání dotací. V Kanceláři prezidenta republiky měl na starosti přípravu podkladů pro výkon ústavních pravomocí prezidenta republiky, zejména návrhy vet zákonů a podání k Ústavnímu soudu. Byl členem kárné komise České advokátní komory a do současnosti působí jako člen zkušební komise advokátních zkoušek pro obor

⁶⁰⁴ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 16 Kss 5/2017, bod 21.

⁶⁰⁵ Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021.

⁶⁰⁶ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

ústavního a správního práva. Přednáší na téma zadávání veřejných zakázek a poskytování dotací.⁶⁰⁷

O svých zkušenostech práce právníka pro prezidenta Václava Havla publikoval společně s Brigitou Chrastilovou knihu *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*.⁶⁰⁸ Dále publikoval odbornou monografii na téma vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva⁶⁰⁹ a zamyšlení nad problematikou férovosti volební kampaně a možnostech jejího přezkumu soudy.⁶¹⁰ Je rovněž spoluautorem nového komentáře k s. ř. s., ve kterém se věnoval zejména otázkám volebního soudnictví.⁶¹¹ Z rozhovoru je patrné, že práce na komentáři jej vedla k více abstraktnímu přemýšlení o jednotlivých institutech správního soudnictví.

Při řešení složitých případů aplikace práva je pro něj stěžejní nalézt úmysl zákonodárce a s tím i účel vykládané právní normy. K tomu intenzivně využívá standardní výkladové metody. Hranicí pro dotváření práva je pro něj seznatelnost úmyslu zákonodárce. K rozhodnutí ve věci sp. zn. 6 As 108/2019 (soudní ochrana proti nezahájení správního řízení z úřední povinnosti), které bylo řadou soudců vnímáno jako aktivistické, uvádí, že stěžejní pro něj bylo, že právní úprava byla nekonzistentní. Určení, které řízení lze zahájit na žádost a které z úřední povinnosti, zákonodárce provedl podle něj zcela nahodile, necítil se proto vázán jasným úmyslem zákonodárce.⁶¹² Naopak v rozhodnutí sp. zn. 9 Afs 52/2017 (úrok z neoprávněného jednání správce daně v případě místních poplatků) se mu úmysl zákonodárce a účel posuzovaného ustanovení jevil natolik jasným, že rozhodl v rozporu s podle něj věcně správným a spravedlivým řešením sporu.

Zásadním principem při rozhodování je pro něj účinná soudní ochrana; jednotlivec by měl vždy mít alespoň nějakou možnost účinně se bránit zásahu do svých práv. Jde-li o účinnou soudní ochranu, je ochoten i k dotváření práva. Na druhou stranu je vůči příliš kreativnímu a evolučnímu přístupu k právu jako soudce opatrný. Souzní s mnoha myšlenkami zesnulého soudce Nejvyššího soudu Spojených států amerických Antonina Scali. ⁶¹³ Důležitým principem je pro něj také jednota právního řádu, který byl pro něj důležitý například v kauze opětovného

⁶⁰⁷ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁰⁸ CHRASTILOVÁ, B., MIKEŠ, P. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha: ASPI, 2003, 565 str.

⁶⁰⁹ MIKEŠ, P. *Aplikace mezinárodního práva v právním řádu ČR pohledem teorie a soudní praxe*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 310 str.

⁶¹⁰ MIKEŠ, P. Férovost volební kampaně a možnost jejího přezkumu soudy. In HLAVÁČEK, P., KYSELA, J. (eds.) *Demokracie a občanské ctnosti: k životnímu jubileu Petra Pitharta*. Praha: Academia, 2021, 830 str.

⁶¹¹ KÜHN, Z., KOCOUREK, T. a kol. *Soudní řád správní: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1073 str.

⁶¹² Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021.

⁶¹³ Tamtéž.

rozhodování o přípustnosti kasační stížnosti proti neosvobození od soudních poplatků (sp. zn. Ars 3/2019).

Dalším imperativem soudního rozhodování je pro něj vypořádání všech argumentů navrhovatele; dát opravdovou odpověď na vznesené otázky, nehledat jednoduchou cestu ven.⁶¹⁴ V tom je zřejmě ovlivněn svým předchozím působením v advokacii, neboť pro něj jako advokáta bylo nejhorší, pokud soudy nedostatečně vypořádaly jeho argumentaci a problém tzv. smetly ze stolu. Inspirující jsou pro něj v tomto smyslu rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora a Mezinárodního soudu pro bývalou Jugoslávii, se kterými hodně pracoval dříve, když se podílel na studentských soutěžích moot court. V tomto ohledu je pro něj vzorem soudkyně Kateřina Šimáčková, i když s ní nemusí vždy věcně souhlasit. Líbí se mu, že o sporných otázkách přemýšlí a snaží se hledat řešení problému; její rozhodnutí jsou zevrubná.⁶¹⁵

Důležitým faktorem, který ovlivňuje jeho soudcovskou filozofii, je skauting a dlouholeté členství v něm. V některých případech je však souzení v určitém napětí s jeho světonázorem založeným na hodnotách skautingu. Například v oblasti volebního práva musí při přezkumu férovosti volební kampaně do jisté míry potlačit svou averzi ke lži a vážit i jiné hodnoty vyplývající z povahy voleb jako nástroje demokracie.⁶¹⁶ Z rozhovoru i analýzy jeho rozhodovací činnosti rovněž vyplývá, že důležitý vliv na jeho myšlení o právu má i odborná literatura; v rozhodování například zevrubně aplikuje různé výkladové metody.

Co se týče složení rozšířeného senátu, vnímá, že filozofie jednotlivých soudců jsou odlišné, většinou nicméně s rozhodnutím senátu souzní. Jinak než on o právu přemýšlí například Karel Šimka, který se necítí být tolik vázán úmyslem zákonodárce. Naopak filozoficky blízký si je se Zdeňkem Kühnem, kterého rovněž považuje pro jeho právně teoretické a právně filozofické znalosti za svůj vzor. Filozoficky se rovněž liší od konzervativněji smýšlejících soudců, jejich postoje nicméně respektuje. Zajímavé je, že ačkoli jsou filozoficky odlišní, má velmi rád rozhodnutí soudce Radovana Havelce,⁶¹⁷ a to díky způsobu argumentace v jeho rozhodnutích.⁶¹⁸

Důležité momenty soudcovské filozofie Petra Mikeše vyplývající z provedeného rozhovoru lze identifikovat i v jeho rozhodovací činnosti. Význam principu účinné soudní ochrany je znát z jeho, doposavad jediného, odlišného stanoviska, a to ve věci přípustnosti zásahové žaloby

⁶¹⁴ Tamtéž.

⁶¹⁵ Tamtéž.

⁶¹⁶ Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021. Podrobně viz MIKEŠ, P. Férovost volební kampaně a možnost jejího přezkumu soudy. op. cit. sub 610.

⁶¹⁷ Člen devítičlenného rozšířeného senátu, viz rozvrh práce na www.nssoud.cz.

⁶¹⁸ Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021.

proti škole při zavedení distanční výuky v době pandemie (sp. zn. 9 As 264/2020): „*Primárním důvodem mého nesouhlasu je, že v důsledku závěru rozšířeného senátu v případě uzavření škol nemůže žádný obecný soud v České republice poskytnout ochranu dětem, které budou tvrdit porušení svého práva na vzdělání.*“⁶¹⁹ Z odlišného stanoviska je rovněž znát soudcův důraz na hodnotu vzdělání, jejíž stěžejní význam vnímá nejen jako rodič, ale jako skaut: „*Ačkoliv kvalitní vzdělávání dětí je podle mého přesvědčení jeden z nejdůležitějších prostředků pro rozvoj celé společnosti, bylo právě vzdělávání jednou z největších obětí boje proti pandemii onemocnění covid-19. [...] Ačkoliv jsem přesvědčen, že v určitých okamžicích bylo minimálně omezení prezenční výuky nezbytné za účelem zabránění eskalace šíření nemoci covid-19, cena za uzavření škol je velmi vysoká a ponese ji dlouho.*“⁶²⁰

Přístup založený na hledání úmyslu zákonodárce při řešení složitých případů aplikace práva je patrný z jeho zpravodajského rozhodnutí, které se týkalo otázky, zda je možné homeopatii považovat za zdravotnickou službu.⁶²¹ Při hledání definice pojmu zdravotnická služba Petr Mikeš jako soudce zpravodaj zkoumal i mimoprávní materiály jako podklady Světové zdravotnické organizace či České lékařské komory. Zevrubné použití jednotlivých výkladových metod lze vysledovat v rozhodnutí sp. zn. 8 Ao 3/2021, ve kterém jako soudce zpravodaj rozhodnutí osmého senátu postupoval při výkladu jednotlivých pandemických omezení od jazykového přes systematický až k teleologickému výkladu.

Petr Mikeš na škále soudního aktivismu sám sebe vnímá jako středového. S jeho sebevnímáním lze souhlasit i s ohledem na teoretická kritéria soudního aktivismu.⁶²² Silný důraz na respekt k úmyslu zákonodárce jej vede k soudcovskému sebeomezení. Na druhou stranu, pokud to právní úprava jen trochu umožňuje, snaží se hledat cesty co nejúčinnější soudní ochrany jednotlivce, a to zvláště v oblastech, které jsou pro něj hodnotově důležité jako například právo na vzdělání.⁶²³

⁶¹⁹ Odlišné stanovisko soudce Mikeše k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 30. 6. 2021, sp. zn. 9 As 264/2020, bod 5.

⁶²⁰ Tamtéž, bod 1.

⁶²¹ Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 2 As 122/2017.

⁶²² LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

⁶²³ Srv. odlišné stanovisko soudce Mikeše k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 30. 6. 2021, sp. zn. 9 As 264/2020.

4.4 Nejčastěji disentuující bývalí členové rozšířeného senátu a jejich soudcovské filozofie

Jak vyplývá z kvantitativní analýzy uplatňování odlišných stanovisek v rámci rozšířeného senátu, Jaroslav Vlašín a Jakub Camrda za své působení v rozšířeném senátu vykazovali vysokou míru nesouhlasu s většinovým rozhodováním. Jejich vysokou míru nesouhlasu lze dokonce považovat za jeden z důvodů, pro který rozšířený senát opustili. S mírným zjednodušením je lze označit za zástupce Tomášem Rychlým zmiňované konzervativní menšiny na NSS. Zkoumání jejich soudcovských filozofií je proto významné pro pochopení v první podkapitole empirické části analyzovaných sporů uvnitř rozšířeného senátu.

4.4.1 Jaroslav Vlašín

Po ukončení studia práv v roce 1983 Jaroslav Vlašín pracoval jeden rok jako právník Železničního stavitelství Brno. Následně byl od roku 1984 až do roku 1992 zaměstnán na různých orgánech veřejné správy v oblasti práva sociálního zabezpečení. Roku 1993 se stal soudcem Krajského soudu v Brně, kde působil až do jmenování soudcem NSS v roce 2003.⁶²⁴ Je tedy kariéřním správním soudcem obohaceným o dlouholetou zkušenost s praktickým fungováním veřejné správy v oblasti práva sociálního zabezpečení.

Při popisu vlastní soudcovské filozofie Jaroslav Vlašín v první řadě zdůrazňuje zdrženlivost. Má za to, že soudce by měl být při uplatňování svých pravomocí velmi obezřetný. Soudce se musí držet mantinelů své role a respektovat pravomoci ostatních aktérů.⁶²⁵ Namísto terminologie zdrženlivý a aktivistický soudce sice používá pojmy konzervativní a progresivní soudce, je nicméně znát, že otázka míry soudcovského aktivismu je pro něj významná. Dalším stěžejním principem jeho soudcovské filozofie je, že právo tvoří ucelený systém (tzn. síť s uzlovými body), který definuje zákonodárce a který by soudce měl respektovat a nevychylovat jej, ať již v zájmu individuální spravedlnosti či z důvodu jiného pohledu na jeho směřování. Dotváření práva považuje za legitimní pouze v situaci, kdy v rámci systému chybí jeden uzlový bod, který může být nahrazen jasnou normou, která nevychýlí síť.⁶²⁶

Z uvedených dvou principů vyplývá jeho silný respekt k psanému právu, textu a systematické právních předpisů. Vzhledem k tomu, že úkol správního soudce spatřuje primárně v nastavení jasných pravidel a kontrole jejich dodržování správními orgány, zdůrazňuje jako hlavní prameny práva právní předpisy. V činnosti správních orgánů jsou totiž závazné především

⁶²⁴ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz.

⁶²⁵ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁶²⁶ Tamtéž.

zákony a podzákoné předpisy. Soudní rozhodnutí, včetně rozhodnutí vrcholných soudů, by neměla *ex post* vytvářet právní normy, které správní orgány nemohly z právních předpisů samy dovodit.⁶²⁷ Zdůrazňuje, že český právní řád je kontinentálním právním systémem, a vadí mu, že někteří kolegové se důrazem na judikaturu snaží náš právní systém přetvářet v systém precedenční.⁶²⁸ Je zastáncem tradičních výkladových metod, hodnotový výklad práva považuje pouze za mimořádnou pojistku proti excesům. V možnosti vykládat a aplikovat zákon čistě, tj. pouze podle textu bez ideologického zatížení, spatřuje prvek svobody získané po změně režimu, neboť do té doby se zákon musel vykládat v souladu s principem socialistické zákonnosti.⁶²⁹

K triádě hodnot právní jistoty, individuální spravedlnosti a účelnosti bezprostředně uvádí, že „*k soudu se chodí pro právní jistotu*“. Spravedlnost je rovněž důležitou součástí soudnictví, poskytování individuální spravedlnosti, tedy pomoc jednotlivci, však nesmí vychýlit systém. Má za to, že snaha o konání dobra, tedy hledání výjimky ze systému, často vede k negativním nepředvídaným důsledkům. Právní jistotu považuje za důležitou jak pro jednotlivce, tak i pro správní orgány. Soudy by měly vydávat jasná rozhodnutí, aby správní orgány aplikovaly právo jednotně. Stabilní právní úprava je důležitější než jedno velmi promyšlené a složité soudní rozhodnutí. Účelnost práva je důležitá, soudci se nicméně liší v pohledu na to, co má být účelem. Podle něj je účelem správního soudnictví hlídat pravidla, která si sám stát nastavil. Primární úlohou správních soudů není řešit meritum věci, nejsou odvolacím orgánem, ale kontrolovat, že správní orgány konají v rámci nastavených pravidel. Procesní pravidla proto považuje za důležitá, musí být jasná a konzistentní, aby platila stejně pro všechny.⁶³⁰

Princip, který úzce souvisí s výše uvedenou zdrženlivostí, je silný nesouhlas s překračováním mantinelů pravomoci orgánů veřejné moci, byť je soudem podporováno či dokonce iniciováno v dobrém úmyslu. Ve věci rozhodování o povinném očkování se proto postavil proti většině, která byla ochotna aprobovat příliš vágní zákonné zmocnění pro podzákonou normotvorbu, a to ačkoli hodnotově proti povinnému očkování nic nemá. Má za to, že chce-li stát jednotlivce trestat, musí to udělat zákonem; zásada *nullum crimen sine lege* je vyjádřením dělby moci a principu zdrženlivosti.⁶³¹

⁶²⁷ K podrobnějšímu odůvodnění viz odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 7 Afs 14/2011.

⁶²⁸ Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021.

⁶²⁹ Tamtéž.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ Tamtéž.

Princip zdrženlivosti a důraz na zachování systémovosti právního řádu se silně projevuje i v jeho rozhodovací činnosti. Častým důvodem jeho odlišných stanovisek je kritika dotváření práva a nabourávání právního řádu. Nejsilněji tento problém cítil ve věci sp. zn. 7 Afs 11/2014 týkající se nákladů řízení úspěšného správního orgánu.⁶³² Rozšířený senát dle Jaroslava Vlašína a Zdeňka Kühna „a) vyložil právní úpravu náhrady nákladů řízení v rozporu s ústavním principem rovnosti účastníků řízení, b) popřel základní zásadu úspěchu ve věci, na níž je právní úprava náhrady nákladů řízení postavena, c) fakticky přepsal ustanovení § 60 odst. 1 s. ř. s. tak, že pro většinu žalovaných správních orgánů v případě úspěchu ztratilo smysl, d) stěžejním pro posouzení otázky náhrady nákladů řízení učinil pojem, který zákon nezná, přičemž ho současně povýšil na důvod pro upření práva jednomu z účastníků, e) „tvrdostní“ institut upravený v § 60 odst. 7 s. ř. s. vyložil v přímém protikladu k jeho účelu a smyslu.“⁶³³ K takovéto změně s. ř. s. nelze dle odlišného stanoviska dospět soudním rozhodnutím.⁶³⁴

Obdobně v dalších odlišných stanoviscích nejprve podrobně rozebírá povahu řešeného procesního institutu, smysl a systematiku zákonné úpravy a nakonec zdůrazní, že názorová většina překročila zákonný rámec právní úpravy, čímž došlo k nabourání právního řádu. V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 1 As 21/2010 rozporoval, že posuzovaný případ ukázal na mezeru v zákoně, a upozornil, že „zde většina právní normu jen nedotváří, ale naopak jedno nejdůležitějších ustanovení správního řádu vztahujícího se k obnově řízení z aplikace vylučuje, takže o pouhém zacelení mezery v právu nemůže být řeči“. Podle Jaroslava Vlašína tak daný „institut nelze dotvářet způsobem, který je v příkrém rozporu s jeho smyslem a účelem“.⁶³⁵ Své odlišné stanovisko uzavřel konstatováním, že „většina při formulaci svého názoru překročila rámec stanovený zákonem natolik, že fakticky ani právně se již při procesu odstraňování vadného bloku o obnovu řízení nejedná“.⁶³⁶ V odlišném stanovisku sp. zn. Nad 288/2014 kritizoval většinové „okouzlení funkčním pojetím správního orgánu“ a rozšířenému senátu vytkl, že „ve svých výkladech nerespektuje zákonný rámec“.⁶³⁷

⁶³² Tamtéž.

⁶³³ Odlišné stanovisko soudců Vlašína a Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 7 Afs 11/2014, bod 26.

⁶³⁴ Tamtéž, bod 28.

⁶³⁵ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 1 As 21/2010, bod 10.

⁶³⁶ Tamtéž, bod 13.

⁶³⁷ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. Nad 288/2014, bod 16.

V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 7 As 100/2010 se rovněž vymezuje proti přímému „přepisování zákona“ a „porušení ústavních limitů pro činnost soudů daných ustanoveními čl. 1 odst. 1 a čl. 90 Ústavy České republiky“.⁶³⁸ Dodává, že chápe snahu většiny poskytnout účastníkům řízení „co možná největší ochranu práv“, má však za to, že „v daném případě nebyly řádně zváženy proporce mezi sledovaným cílem a použitými prostředky“.⁶³⁹ V tomto odlišném stanovisku se objevuje i jasné zdůvodnění zdrženlivého přístupu zmiňované Jaroslavem Vlašínem v rozhovoru, a to respekt k vymezeným pravomocem soudu a přesvědčení, že na první pohled prospěšný cíl může mít řadu negativních dopadů.

V odlišných stanoviscích ve věci sp. zn. 3 Ao 9/2011 a sp. zn. 3 As 125/2012 se Jaroslav Vlašín výslovně postavil proti příliš aktivistickému přístupu většiny. Při řešení otázky aktivní legitimace městských částí hlavního města Prahy k návrhu na přezkum územního plánu spolu s Jakubem Camrdou a Jiřím Pallou vyslovil, že nesouhlasí s názorem stojícím na „velmi zjednodušeném pohledu, čím více ingerence soudů, tím lépe“.⁶⁴⁰ Kritizoval, že přílišná ingerence soudů vede k omezení výkonu samostatné působnosti a celkového rozvoje jednotlivých územních samosprávných celků, přičemž k tomuto nežádoucímu vývoji přispívá „vedle např. „přebujelého“ materiálního pojetí opatření obecné povahy - i extenzivně pojímaný okruh subjektů oprávněných podat návrh na zrušení územně plánovací dokumentace jakožto opatření obecné povahy“.⁶⁴¹ Ve sporu o přípustnost kasační stížnosti proti zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků střet v soudcovských filozofiích výslovně pojmenoval: v rozšířeném senátu „se ovšem dlouhodobě střetávají dvě koncepce výkladu uvedeného procesního předpisu, a to jednak koncepce konzervativní, vycházející z jeho zákonného znění, a koncepce progresivní, založená na přesvědčení, že tento zákon je ohledně přístupu k soudu nedokonalý a je proto třeba jeho jednotlivá ustanovení judikaturou přetvořit a dát některým jeho institutům jiný význam, než který měl zákonodárce původně na mysli. Při práci s právním předpisem preferuji spíše konzervativnější přístupy.“⁶⁴²

Dalším specifickým rysem rozhodování Jaroslava Vlašína ve složitých případech je důraz na systematický a historický výklad právní úpravy. Odlišná stanoviska k rozhodnutím sp. zn.

⁶³⁸ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 7 As 100/2010, bod 12.

⁶³⁹ Tamtéž, bod 14.

⁶⁴⁰ Odlišné stanovisko soudců Camrdy, Pally a Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 11. 6. 2013, sp. zn. 3 Ao 9/2011, bod 23.

⁶⁴¹ Tamtéž, bod 19.

⁶⁴² Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 3 As 125/2012, body 16 a 17.

9 Ao 7/2011 a sp. zn. 4 Ads 32/2012 úvodem podrobně rozebírají historické souvislosti přijímání sporné právní úpravy a s tím související historický úmysl zákonodárce.⁶⁴³ Ve věci sp. zn. 5 AfS 91/2012 týkající se přípustnosti kasační stížnosti procesně úspěšného účastníka řízení se jeho důraz na historické souvislosti přijímání právní úpravy protnul se stanoviskem soudců Josefa Baxy a Karla Šimky, jejichž nesouhlas s názorem většiny byl opřen o neefektivnost přijatého řešení v praktických důsledcích. Výsledkem je společné odlišné stanovisko, jehož první část je věnována historickému vývoji právní úpravy a část druhá pak negativním důsledkům zvoleného řešení pro praxi. Těžištěm jeho odlišného stanoviska uplatněného společně s Petrem Průchou ve věci sp. zn. 8 Ans 2/2012 je systematický výklad zákona.

V rozhovoru popsané vnímání účelu správního soudnictví spočívající v nastavování jasných pravidel pro správní orgány lze vypožorovat v odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 7 AfS 14/2011. Podle Jaroslava Vlašína je použití čl. 95 odst. 1 Ústavy „*velmi sporné*“, neboť předmětem přezkumu je zákonnost rozhodnutí správních orgánů, které pravomoc postupovat podle čl. 95 odst. 1 Ústavy nemají. Považuje za problematické, pokud rozhodnutí správních orgánů je posouzeno jako nezákonné v důsledku retroaktivního působení „*náhradní normy*“ nově vytvořené rozšířeným senátem. Aplikace čl. 95 odst. 1 Ústavy navíc přináší i další teoretický problém, a to otázku precedenční závaznosti vysloveného právního názoru soudu i pro další obdobné případy za situace, kdy podzákoný právní předpis není zrušen.⁶⁴⁴ V poukazu na problematiku precedenční závaznosti rozhodnutí se odráží v rozhovoru jasně vymezené zakotvení v kontinentální právní kultuře a nesouhlas s přetvářením českého právního systému v precedenční systém.

Z provedeného rozhovoru i z analýzy rozhodovací činnosti je zřejmé, že Jaroslav Vlašín je typickým představitelem právního formalismu. Nejedná se nicméně o často kritizovaný zjednodušený přístup k právu, nýbrž o velmi promyšlený systém uvažování o právu. Ostatně řadu jeho odlišných stanovisek za velmi promyšlená označuje Karel Šimka, zastánce zcela opačné soudcovské filozofie.⁶⁴⁵ Z analyzovaných soudců je na škále soudcovského aktivismu⁶⁴⁶ tím nejzdrženlivějším. Cítí vysokou míru sebeomezení jak vůči zákonodárci, tak vůči správním orgánům. Účel správního soudnictví spatřuje primárně v tom, aby prostřednictvím rozhodování

⁶⁴³ Odlišné stanovisko soudce Vlašína a soudkyně Doškové k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 6; odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 4. 2014, sp. zn. 4 Ads 32/2012, body 7 až 14.

⁶⁴⁴ Odlišné stanovisko soudce Vlašína k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 7 AfS 14/2011.

⁶⁴⁵ Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021.

⁶⁴⁶ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

v individuálních případech byla pro činnost správních orgánů nastavena jasná pravidla, a tím pro další případy v obecné rovině posílena i ochrana veřejných subjektivních práv účastníků; činnost správních soudů by však neměla sklouznout k podrobné metodice pro výkon agend správních orgánů a faktickém přebírání jejich kompetencí. Stabilita práva a respekt k systému norem stanovených zákonodárcem jsou důležitými principy jeho rozhodování. Výrazně rovněž dbá na dodržování procesních podmínek řízení, což se projevuje ve vyšší míře procesně odmítnutých návrhů. Na výsledek orientované soudní rozhodování je mu zcela cizí.

4.4.2 Jakub Camrda

Jakub Camrda působil před jmenováním soudcem v roce 2006, kdy byl nejprve přidělen ke správnímu úseku Městského soudu v Praze a následně v roce 2007 k NSS, ve vrcholné exekutivě. Od roku 2000 byl ředitelem odboru evropské integrace Ministerstva spravedlnosti, v roce 2003 se stal náměstkem ministra spravedlnosti a od roku 2004 působil při Legislativní radě vlády.⁶⁴⁷ V rámci Justiční akademie přednáší o azylovém a cizineckém právu⁶⁴⁸ a je členem řady odborných společností zaměřených na evropské a azylové právo.⁶⁴⁹

Ke své soudcovské filozofii uvádí, že soudce by měl být zdrženlivý a jeho rozhodování by mělo vycházet z právních norem. Brojí proti přístupu, kdy si soudce předem stanoví výsledek sporu a k tomu pak hledá cestu.⁶⁵⁰ Nemá rád dotváření práva *contra legem*. Místo pro složitou právní úvahu je pouze tam, kde zákonná úprava nechává prostor, tedy v případě působení norem ústavního pořádku či při poměrování základních práv.⁶⁵¹ Potřebu zdrženlivosti ve vztahu k rozhodování o politické a odborné problematice cítil při rozhodování ve věci povinného očkování (sp. zn. 8 As 6/2011 a sp. zn. 7 As 88/2011), kde byl v obou případech soudcem zpravodajem. Diskreci státu v oblasti ochrany zdraví uznává i ESLP.⁶⁵²

Právo vnímá jako systém norem, které musí soudce dodržovat, i pokud by se mu řešení nelíbilo. Upozorňuje nicméně, že se nejedná o simplistní formalismus. Uvědomuje si, že současný právní řád je pluralitní, normy netvoří hierarchickou strukturu a vedle vnitrostátního práva v souhře působí i právo EU a právo Úmluvy. Od SDEU také přejímá některé vzorce uvažování,

⁶⁴⁷ Srv. medailonek soudce na www.nssoud.cz [cit. 16. 9. 2021]

⁶⁴⁸ Srv. např. několikadenní seminář „Společný evropský azylový systém I – hmotněprávní otázky“ v roce 2017, viz <https://bit.ly/3hERhSn>, a seminář „Společný evropský azylový systém II – procesní otázky“ v roce 2018, viz <https://bit.ly/3kld9Es> [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁴⁹ Je například členem České společnosti pro evropské a srovnávací právo, viz <https://cesp.cz/clenove/> [cit. 16. 9. 2021].

⁶⁵⁰ Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021.

⁶⁵¹ Tamtéž.

⁶⁵² Tamtéž.

inspiruje ho způsob, jakým Soudní dvůr pracuje s právem, byť vnímá i některá jeho problematika či přímo špatná rozhodnutí.⁶⁵³ Soudce by měl respektovat právní řád jako systém norem. Dobré dílčí řešení může mít někdy velmi špatné důsledky pro systém.⁶⁵⁴

Střet mezi hodnotami právní jistoty, individuální spravedlnosti a účelnosti práva vnímá odlišně v závislosti na posuzované agendě. Předně uvádí, že zatímco v rozhodování tříčlenných senátů hraje individuální spravedlnost významnější roli, rozšířený senát řeší více systémové otázky. Dále uvádí, že ačkoli je NSS vrcholným soudem, a ze systémového hlediska by proto měl řešit pouze otázky přesahující individuální kauzu, veřejnost od soudu individuální spravedlnost očekává. Nejintenzivněji vnímá potřebu poskytovat individuální spravedlnost v azylových věcech, ve kterých hraje velmi důležitou roli zásada *non-refoulement*. V jiných agendách má naopak pocit, že by soud neměl zasahovat a věcně řešit otázky, ke kterým nemá odbornost.

Z provedeného rozhovoru vyplývá, že Jakub Camrda je zastánce soudcovského sebeomezení, vymezuje se proti právnímu pragmatismu a jeho způsobu perspektivního soudního rozhodování. Právní řád vnímá jako souhru tří právních systémů, vnitrostátního práva, práva EU a mezinárodního práva (zejména práva Úmluvy). V azylových věcech se snaží prosazovat pravidla vyplývající pro Českou republiku z práva EU a mezinárodního práva, a proto častěji, než jiní soudci napadená rozhodnutí ruší a věcně rozhoduje.

Z analýzy jeho rozhodovací činnosti v rozšířeném senátu vyplývá zdrženlivý a právně formalistický přístup v otázkách výkladu vnitrostátních procesních pravidel, zejména s. ř. s. V odlišném stanovisku ve věci sp. zn. 9 Ao 7/2011 se obdobně jako Jaroslav Vlašín postavil proti výkladu většiny, který považoval za výklad *contra legem*. Úmysl zákonodárce byl podle něj zřejmý nejen z parlamentní rozpravy, ale i z jednoznačného textu zákona.⁶⁵⁵ Výklad *contra legem* nemůže být podle disentujícího soudce odůvodněn tím, „že se většině jeví stávající právní úprava jako „nepraktická“ či dokonce obtížně použitelná“.⁶⁵⁶ V odlišném stanovisku sp. zn. 7 As 100/2010 společně s Jaroslavem Vlašínem kritizuje většinové dotváření práva. Odlišné stanovisko ve věci sp. zn. 3 Ao 9/2011, které uplatnil společně s Jaroslavem Vlašínem a Jiřím Pallou, poukazuje na systémový problém spočívající v přílišné ingerenci soudu do otázek, které mu nepřísluší.

⁶⁵³ Tamtéž.

⁶⁵⁴ Tamtéž.

⁶⁵⁵ Odlišné stanovisko soudce Camrdy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011, bod 17.

⁶⁵⁶ Tamtéž, bod 16.

Z hlediska teoretických kritérií soudního aktivismu⁶⁵⁷ jej lze považovat za středového soudce. Na jednu stranu výslovně odmítá na výsledek orientované soudní rozhodování, na druhou stranu však v některých oblastech výrazně více než ostatní soudci rozhoduje meritorně. Ve svém důrazu na eurokonformní výklad někdy jde proti vůli vnitrostátního zákonodárce.

⁶⁵⁷ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl. K podrobnému rozboru jednotlivých dimenzí soudcovského aktivismu viz podkapitola 2.4.1.

4.5 Vyhodnocení empirické analýzy

Z empirické analýzy vyplývá, že koncept soudcovské filozofie je podstatným aspektem soudního rozhodování rozšířeného senátu ve složitých případech. Analýza rozhodovací činnosti odhalila, že důvody vedoucí k uplatnění odlišného stanoviska jsou často spojeny s odlišným přístupem k normativním základům práva. Zpracování konkrétních soudcovských filozofií jednotlivých soudců ukazuje značnou rozmanitost v přístupech k právu v rámci zkoumaného soudního tělesa. Z rozhovorů se soudci se dále ukázalo, že soudcovská filozofie ve většině případů vzniká induktivně. Soudci většinou nejsou právní teoretikové, svůj přístup k právu si proto formulují postupně na základě promýšlení jednotlivých kauz.

Z rozhovorů se současnými i bývalými členy rozšířeného senátu je znát jejich hluboký vhled do fungování práva a nároků soudcovské role. Všichni soudci uvažují systémově, liší se nicméně ve svých právně filozofických východiscích. Jak ukazuje i analýza rozhodovací činnosti, zatímco jedna skupina soudců vnímá velmi silně vlastní vázanost zákonem a právním řádem jakožto systémem stanoveným zákonodárcem, druhá skupina cítí, že je povinností soudu vyplňovat mezery v právu a měnit systém tam, kde selhává v poskytování spravedlnosti jednotlivci či určité skupině jednotlivců.

Perspektivou testovaného fenoménu lze střety v rámci rozšířeného senátu charakterizovat jako potýkání formalistické a pragmatické soudcovské filozofie. Část soudců právo vnímá jako autoritativní vyjádření normotvůrce vůči adresátům norem, které tvoří ucelený a předem jasně stanovený systém. Při svém rozhodování postupují retrospektivně, tedy od obecné právní normy k aktu aplikace této normy v konkrétním případě. Z uvedeného postoje vyplývá, že při interpretaci práva zkoumají především obsah právního pravidla, tedy textu právního předpisu a úmysl normotvůrce. Tento přístup vede k upřednostnění jazykového, systematického a subjektivně teleologického výkladu. Právní formalismus klade důraz na hodnotu právní jistoty a stability práva, což soudce vede k větší zdrženlivosti a ostražitosti vůči dotváření práva.

Druhá skupina soudců právo vnímá jako společenskou instituci plnící určité funkce. Při výkladu práva se proto zaměřuje především na funkci a účel interpretovaného institutu. Ve složitých případech aplikace práva bere více v potaz dopady jednotlivých rozhodnutí na budoucí praxi a společnost a svou činnost v rámci rozšířeného senátu vnímá jako vytváření precedentů. K soudnímu rozhodování tedy přistupuje spíše perspektivně. Je třeba zdůraznit, že zatímco první skupina soudců je ve svém přístupu k právu do jisté míry homogenní – v odlišných stanoviscích se konzistentně objevuje kritika odchýlení se od textu zákona, narušení systematiky právní úpravy či nepřipustného dotváření práva – postoje druhé skupiny soudců jsou

mnohem rozmanitější. Přístup Karla Šimky se podobá posnerovskému právnímu pragmatismu, kdy velmi inteligentní osoba na základě zvážení řady faktorů, včetně ekonomické a společenské situace, svým rozhodováním ve složitých případech v zásadě vytváří nová pravidla. Jiní soudci jsou více zdrženliví a zdůrazňují jasné mantinely soudcovské funkce a zákonem stanovené pravomoci soudu, byť při svém rozhodování vnímají precedenční funkci rozšířeného senátu spojenou s povinností sjednocovat a někdy i posouvat výklad celého systému správního práva fungujícího v rámci složitého komplexu působení ústavního, evropského a mezinárodního práva. U Josefa Baxy, který zřetelně patří do skupiny vymezující se proti formalistickému soudnímu rozhodování, je patrný i soudcovský substancialismus vyznačující se důrazem na skutečnost, že soudní rozhodování je v první řadě o řešení sporů konkrétních jednotlivců. Obdobně právo vnímá i Aleš Roztočil, což může být zapříčiněno tím, že v minulosti působil jako asistent Josefa Baxy.

Všichni dotazovaní soudci vnímají axiologické pozadí práva a soudního rozhodování. Formální spravedlnost jakožto idea práva je pro každého soudce jednoznačným, byť mírně mlhavým cílem soudcovské činnosti. Právní jistotu, předvídatelnost práva a stabilitu práva považují všichni dotazovaní soudci za významnou hodnotu. Většina soudců, včetně právních pragmatistů, si uvědomuje, že pro jednotlivce je často důležitější jasně dopředu stanovené pravidlo než právně vybroušené soudní rozhodnutí, které jednotlivec obdrží až po několika letech soudního sporu. Rozdíl mezi soudci nastává v případě, kdy se text právní úpravy, a s ním spojená hodnota právní jistoty, dostane do střetu s hodnotou účelnosti práva. Aktivističtější část soudců v takovém případě považuje za důležité právní úpravu dotvořit, zatímco zdrženlivější část soudců trvá na vázanosti soudu zákonem. Hodnota individuální spravedlnosti se ve zkoumaném vzorku rozhodnutí rozšířeného senátu téměř neobjevuje.

Empirická analýza rovněž potvrzuje teoretické východisko, že rozdílný přístup k normativním základům práva jakožto jádru soudcovské filozofie vede k tzv. rozumné neshodě. Jednotliví soudci vnímají odlišný přístup k právu ostatních členů rozšířeného senátu, rozumí jejich argumentaci a vzájemně se velmi respektují, přesto v některých případech nelze dospět ke kompromisu. Tato skutečnost však autoritu rozhodování rozšířeného senátu neoslabuje. V souladu se zásadami diskurzivní teorie jsou totiž jednotliví členové rozšířeného senátu schopni složité případy aplikace práva nahlížet z různých perspektiv, svá řešení obhájit pomocí precizní argumentace a naslouchat postojům druhých.

5 Závěr

Cílem disertační práce bylo na reálné praxi rozhodování rozšířeného senátu otestovat teoretickou tezi, že mezi soudci, jakož i právníky obecně, existuje zásadní a racionální diskusí nepřekonatelná neshoda o normativních základech práva a pojetí soudcovské role, která se projevuje při soudním rozhodování ve složitých případech aplikace práva formou uplatnění odlišných stanovisek. Empirická analýza potvrdila, že tzv. rozumná neshoda v přístupu k soudnímu rozhodování a k normativním základům práva skutečně existuje a je často příčinou uplatnění odlišného stanoviska. Pojem soudcovské filozofie a jednotlivé typy soudcovských filozofií jsou nicméně v praxi méně černobílé, než teorie naznačuje.

Předně je třeba konstatovat, že na úvodní obecnou otázku, co si soudce představuje pod pojmem soudcovská filozofie, odpovídá většina dotazovaných soudců váhavě. Pojem řada z dotázaných vnímá jako osobní mimoprávní hodnotovým žebříček, k jehož odkrývání se staví velmi zdrženlivě. Po upřesnění, že se jedná především o vnímání normativních základů práva a vlastní soudcovské role, jsou soudci sdílnější. Většina soudců rovněž nejprve uvádí, že soudcovskou filozofii jasně formulovanou nemá, při dalším dotazování však většina odkrývá velmi promyšlený myšlenkový systém o právu a roli soudce ve společnosti. Lze tak konstatovat, že soudcovská filozofie se v praxi formuluje induktivně spíše než deduktivně. Málom který soudce má již při svém jmenování jasnou představu o své soudcovské filozofii, kterou dovedl z teoretického přemýšlení nad pojmem práva. Soudcovská filozofie se utváří postupně, prostřednictvím jednotlivých kauz a uvažování o složitých případech aplikace práva.

Oproti teorii empirická analýza dále ukazuje, že jednotlivé přístupy k soudnímu rozhodování ve složitých případech aplikace práva nelze vždy jednoznačně podřadit pod jednu z teoreticky vymezených soudcovských filozofií. Mezi dotazovanými soudci lze jednoznačně identifikovat Karla Šimku jako zastávce právního pragmatismu, Jaroslava Vlašína jako zastávce právního formalismu a Zdeňka Kühna jako velmi zdrženlivého zastávce právního pragmatismu. U ostatních soudců lze vysledovat pouze dílčí aspekty různých soudcovských filozofií. U Josefa Baxy lze vysledovat silný důraz na funkcionalistický přístup k právu, tedy vnímání práva jako společenské instituce plnící určité funkce a mající zásadní vliv na fungování společnosti i život jednotlivce. Petr Mikeš při formulaci své soudcovské filozofie zdůrazňuje vázanost úmyslem zákonodárce, což jej v teoretické rovině řadí mezi zastávce soudcovského sebeomezení. Empirická analýza však naznačuje, že z důvodu silného mimoprávního hodnotového žebříčku je pro něj někdy v praxi složité přijmout nedokonalost zákonné úpravy, zejména jde-li o účinnou soudní

ochranu v některých zásadních oblastech jako je například právo na vzdělání. Důležitou hodnotou pro členy rozšířeného senátu je koherence a systémovost práva. Jediný Aleš Roztočil výslovně formuluje přednost individuální spravedlnosti nad právní jistotou a koherencí práva. Zajímavé je odlišné pojetí koherence práva v soudcovské filozofii Filipa Dienstbiera a Jaroslava Vlašína. Zatímco první zdůrazňuje věcnou koherenci jednotlivých oblastí správního práva, kterou nazývá „*doktrinární čistotou*“ práva, druhý právo vizualizuje jako matici složenou z jednotlivých norem jakožto uzlových bodů a jejich systematického a logického propojení v rámci jednotlivých právních předpisů. Jednoznačné teoretické vymezení konkrétních soudcovských filozofií dále komplikuje skutečnost, že řada soudců přistupuje k soudnímu rozhodování odlišně v závislosti na věcné oblasti aplikovaného práva. Nejmarkantnější je tento rys u Jakuba Camrdy.

Významnou příčinnou teoretické neshody v rámci rozšířeného senátu je otázka dotváření práva. Jak v rozhovoru upozorňuje Zdeněk Kühn, správní právo je založeno na velmi vágních a obecných pojmech jako například „*ochrana veřejných subjektivních práv*“. Rozšířený senát je proto často nucen zodpovídat otázky týkající se samotných základů správního soudnictví. Řešil například problematiku rozsahu přípustnosti kasační stížnosti, uplatnění čl. 40 odst. 6 Listiny či čl. 95 odst. 1 Ústavy ve správním soudnictví či aktivní věcnou legitimaci navrhovatelů v různých typech řízení. V těchto situacích často vzniká otázka, zda se řídit textem a systematickou dotčených právních předpisů či zda zohledňovat i obecnější právní zásady jako zásadu efektivní ochrany práv jednotlivce. Popsaný spor není pouze filozofický, má i významné praktické důsledky pro fungování správního soudnictví. V řadě případů má rozhodnutí rozšířeného senátu vliv na míru otevřenosti správního soudnictví vůči různým návrhům a míru meritorního přezkumu činnosti veřejné správy.

Empirická analýza ukazuje, že Dworkinovo ostré odsouzení tzv. vnímání práva jako prostého faktu není v praxi zcela přiléhavé. Soudci se totiž v zásadě shodují na tom, kde končí interpretace práva a začíná jeho dotváření. Uvědomují si, co stanoví text zákona a jaký byl úmysl zákonodárce. Spor spočívá v tom, zda se od textu a úmyslu odchýlit (a do jaké míry) v situaci, kdy objektivní účel aplikovaného ustanovení a jeho funkční pojetí je pro jednotlivce příznivější a zajišťuje mu vyšší míru soudní ochrany. Spíše než obecný spor o normativní základy práva lze v praxi vypožorovat odlišné vnímání soudcovské role a rozdíly v přístupu k rozhodování složitých případů aplikace práva.

Navzdory všem výše uvedeným zjištěním je třeba přiznat, že empirická analýza nemohla bohužel zachytit fenomén vlivu soudcovské filozofie na rozhodování ve složitých případech aplikace práva v jeho úplné podobě. Závěrem je proto vhodné poukázat na možné cesty budoucího

vědeckého zkoumání. Předně, analýza odlišných stanovisek nemůže výzkumníkovi odkrýt veškeré myšlenky soudce a právní argumenty použité při rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Soudce v řadě případů z různých důvodů odlišné stanovisko buď neuplatní vůbec, nebo do něj nevtělí veškeré své právní i mimoprávní argumenty. Dále, navzdory relativně vysoké míře uplatňování odlišných stanovisek je analyzovaný vzorek příliš malý pro komplexnější popsání soudcovské filozofie některých členů rozšířeného senátu, k dispozici bylo v některých případech pouze jedno odlišné stanovisko. Vzorek je rovněž omezen pouze na polovinu období fungování rozšířeného senátu, neboť institut odlišných stanovisek byl zaveden až začátkem roku 2012. Je proto prostor pro další výzkumníky, aby pomocí zpravodajských rozhodnutí či dokonce interních záznamů z porad rozšířeného senátu zanalyzovaly zkoumaný fenomén hlouběji. Dále je možné podrobněji zkoumat míru soudcovského aktivismu vybraných soudců. Kritéria soudcovského aktivismu tak, jak je vymezili Stefanie A. Lindquist a Frank B. Cross ve studii *Measuring Judicial Activism*,⁶⁵⁸ jsou snadno operacionalizovatelná a výstižně postihují různé aspekty soudcovského aktivismu. Jsou navíc plně přenositelná i do českého právního prostředí. Pro hlubší empirickou analýzu míry soudcovského aktivismu různých členů rozšířeného senátu by bylo vhodné zaměřit se na zpravodajská rozhodnutí vydaná v rámci běžné agendy NSS v různých obdobích. Nastíněný design dalšího výzkumu by umožnil pracovat s větším vzorkem rozhodnutí a zkoumat kromě vztahu soudce k normotvorné pravomoci zákonodárce i jeho postoj k rozhodovací činnosti správních orgánů a podřízených soudů.

Navzdory tomu, že disertační práce po celou dobu zkoumané téma úmyslně pojímá co možná nejobjektivněji – u jednotlivých teoretických přístupů se nejprve snaží objasnit jejich podstatu a hlavní argumenty, teprve poté se přiklání k určitému teoretickému směru, a analýza jednotlivých typů soudcovských filozofií v teoretické, ani empirické části nemá normativní ambice – disertační práci je vhodné uzavřít vlastním vymezením přístupu k roli soudce a rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Jedním z důležitých impulsů pro analýzu zkoumaného fenoménu byl totiž autorčin hluboký zájem o správní soudnictví, soudcovskou roli a soudcovské uvažování ve složitých případech aplikace práva, který vznikl při jejím působení na NSS.

Soudce by měl být v první řadě zdrženlivý a velmi obezřetný, aby svým jednáním v osobním životě nebo při rozhodování a následné veřejné prezentaci rozhodnutí neohrozil důvěru veřejnosti v soudy a soudní moc. Soudce má jasně ústavním pořádkem vymezenou pravomoc,

⁶⁵⁸ LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. op. cit. sub 236, str. 32 a násl.

kteřou by neměl překračovat, a zasahovat tak do pravomoci ostatních orgánů veřejné moci. Soudce přes veškeré dobré úmysly není neomylným soudcem Herkulem, důležitou pojistkou spravedlivého rozhodování je proto dělba moci a její ústavní pojistky. V tomto smyslu lze vyzdvihnout základní teze právního formalismu. Právo je formálním vyjádřením autority založeném primárně na právních pravidlech a je třeba jej vnímat v širším institucionálním a systémovém kontextu. Sebeomezení soudce a respekt k obsahu právních pravidel odůvodňují důležité hodnoty jako předvídatelnost práva a právní jistota. Na druhou stranu ve složitých případech aplikace práva se nelze omezit pouze na text zákona a jeho systematiku a zcela odhlížet od funkčních dopadů rozhodnutí. Dotváření práva nelze, zejména na vrcholných soudech, *a priori* odmítat, neboť by se tím soudce vyhýbal části nároků vyplývajících z jeho funkce, a to odpovědnosti za finální podobu práva a jeho spravedlivou aplikaci. Pokaždé, kdy soudce právo dotváří, by nicméně měl být velmi zdrženlivý a uvědomovat si, že v sázce může být legitimita soudní moci jako celku. Teleologické vnímání práva je ve složitých případech neodmyslitelnou součástí soudního rozhodování, mělo by však být co nejobjektivnější. Soudce se musí vyvarovat toho, aby do práva promítal své předsudky, životní zkušenosti či politické úvahy, neboť k takovému ovlivňování veřejného života postrádá legitimitu. Jedna z nejsložitějších úvah soudce spočívá ve vymezení hranice, kdy systémové a obecně spravedlivé rozhodování musí ustoupit spravedlnosti v individuálním případě.

Seznam použitých zkratek

Listina	Listina základních práv a svobod
Ústava	Ústava České republiky
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
s. ř. s.	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
správní řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
zákon o soudech a soudcích	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
rozšířený senát	rozšířený senát Nejvyššího správního soudu
NSS	Nejvyšší správní soud
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
EU	Evropská unie

Seznam použitých zdrojů

Monografie, učebnice a komentáře

- ALEXY, R. *Begriff und Geltung des Rechts*. Freiburg, Mnichov: Verlag Karl Alber, 2002, 215 str.
- ARISTOTÉLES, KRŽIŽ, A. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 2013, 291 str.
- AROLD, N.-L. *The Legal Culture of the European Court of Human Rights*. Leiden, Boston: Brill, Nijhoff, 2007, 224 str.
- BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, 448 str.
- BARAK, A. *The Judge in a Democracy*. Princeton: Princeton University Press, 2008, 332 str.
- BAXA, J. a kol. *Daňový řád: komentář, I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 800 str.
- BAXA, J. a kol. *Daňový řád: komentář, II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 808 str.
- BIX, B. H. *Jurisprudence: Theory and Context. 7th Edition*. London: Sweet & Maxwell, 2015, 343 str.
- BOBEK, M. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 310 str.
- BOGUSZAK, J. *Teorie státu a práva. Díl 2*. Praha: Orbis, 1968, 518 str.
- BORK, R., H. *Amerika v pokušení: Právo vystavené svodům politiky*. Praha: Victoria Publishing, 1993, 421 str.
- CARDOZO, B., HOLLÄNDER, P. *Podstata súdneho procesu*. Bratislava: Kalligram, 2011, 134 str.
- DWORKIN, R. *Law's Empire*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 1998, 469 str.
- DWORKIN, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2011, 506 str.
- FRANK, J. *Law and Modern Mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, 404 str.
- FULLER, L., PŘIBÁŇ, J. *Morálka práva. 2. vydání*. Praha: OIKOYMENH, 1998, 229 str.
- GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR J. (eds.) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 497 str.

- GEORGE, A., BENNET, A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press, 2005, 331 str.
- HABERMAS, J. *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1998, 704 str.
- HANUŠ, L. *Glosy k právní argumentaci. 2. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 75 str.
- HART, H. L. A. *The Concept of Law. Third Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2012, 333 str.
- HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 348 str.
- HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 303 str.
- HOWARD, J. W. *Courts of Appeals in the Federal Judicial System: A Study of the Second, Fifth, and District of Columbia Circuits*. Princeton, N. J: Princeton University Press, 2016, 416 str.
- CHRASTILOVÁ, B., MIKEŠ, P. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha: ASPI, 2003, 565 str.
- JHERING, R., HOLLÄNDER, P., BEZOUŠKOVÁ, L. *Boj o právo: Právní věda všedního dne*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 154 str.
- KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 275 str.
- KELEMEN, K. *Judicial Dissent in European Constitutional Courts: A Comparative and Legal Perspective*. Londýn, New York: Routledge, 2018, 226 str.
- KNAPP, V. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C. H. Beck, 1996, 248 str.
- KOMMERS, D., P. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Třetí upravené a rozšířené vydání*. Durham, Londýn: Duke University Press, 2012, 874 str.
- KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, 419 str.
- KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C.H. Beck, 2005, 201 str.

- KÜHN, Z., KOCOUREK, T. a kol. *Soudní řád správní: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1073 str.
- LASSER, M. *Judicial Deliberations: a Comparative Analysis of Transparency and Legitimacy*. New York: Oxford University Press, 2009, 382 str.
- LINDQUIST, S. A., CROSS, F. B. *Measuring Judicial Activism*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 176 str.
- LLEWELLYN, K. N. *Jurisprudence. Realism in Theory and Practice*. Chicago: The University of Chicago Press, 1962, 539 str.
- LOUGHLIN, M. *Public Law and Political Theory*. Oxford: Clarendon Press, 1992, 292 str.
- LUKER, K. *Salsa Dancing into the Social Sciences: Research in an Age of Info-Glut*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 2008, 323 str.
- MARMOR, A. *Interpretation and Legal Theory*. 2. vydání. Oxford: Hart Publishing, 2005, 179 str.
- MAVEETY, N. *The Pioneers of Judicial Behaviour*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003, 433 str.
- MCMAHON, CH. *Reasonable Disagreement: A Theory of Political Morality*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 214 str.
- MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 276 str.
- MIKEŠ, P. *Aplikace mezinárodního práva v právním řádu ČR pohledem teorie a soudní praxe*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 310 str.
- NOZICK, R. *Anarchy, State and Utopia*. Oxford: Blackwell Publishers, 1991, 367 str.
- PECZENIK, A. *On Law and Reason*. 2. vydání. Berlín: Springer, 2009, 364 str.
- PERELMAN, Ch., PETRIE, J. *The Idea of Justice and the Problem of Argument*. London: Routledge & Kegan Paul; New York: The Humanities Press, 1963, 212 str.
- POSNER, R. *How Judges Think*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press, 2008, 387 str.
- RADBRUCH, G., HANUŠ, L., HOLLÄNDER, P. *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 157 str.

- RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass: Belknap Press, 2005, 607 str.
- RAZ, J. *The Authority of Law*. 2. vydání. Oxford: Clarendon Press, 2009, 340 str.
- SANDEL, M., J. *Liberalism and the Limits of Justice*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 231 str.
- SCALIA, A. *A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, 159 str.
- SEGAL, J. A., SPAETH, H. J. *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*. New York: Cambridge University Press, 2002, 459 str.
- SHAPIRO, M. *Courts: A Comparative and Political Analysis*. Chicago: University of Chicago Press, 1986, 256 str.
- SCHAUER, F. *Playing by the Rules. A Philosophical Examination of Rule-Based Decision-Making in Law and in Life*. Oxford: Oxford University Press, 1991, 254 str.
- SCHAUER, F. *Thinking like a Lawyer*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 2009, 239 str.
- SMEKAL, H., BENÁK, J., VYHNÁNEK, L., HANYCH, M. a JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, 278 str.
- SOBEK, T. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, 620 str.
- ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 1995, 1438 str.
- ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B. a ŠPONDROVÁ, P. (eds.) *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 1031 str.
- TAMANAH, B., Z. *Realistic Socio-Legal Theory: Pragmatism and a Social Theory of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1997, 296 str.
- TAMANAH, B. *Beyond the Formalist-Realist Divide: The Role of Politics in Judging*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2009, 264 str.
- THOMAS, E. W. *The Judicial Process: Realism, Pragmatism, Practical Reasoning and Principles*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 442 str.
- VEČEŘA, M. a kol. *Všeobecná teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 335 str.

WEINBERGER, O., HUNGR, P. *Norma a instituce: úvod do teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 249 str.

WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, 229 str.

WRÓBLEWSKI, J. *The Judicial Application of Law*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2010, 357 str.

Kapitoly v kolektivních monografiích a sbornících

BOBEK, M. Jak je důležité být textualistou: o okouzlení hodnotovým výkladem práva a historické paměti střeoevropského soudce. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 191 a násl.

BRUISMA, F., J. Judicial Identities in the European Court of Human Rights. In VAN HOEK, A., VAN HOEK, A., HOL, T., JANSEN, O., RIJKEMA, P. (eds.) *Multilevel Governance in Enforcement and Adjudication*. Antverpy: Intersentia, 2006, str. 210 a násl.

COTTERRELL, R. Debates and Dissents: The Concept of Legal Culture. In NELKEN, D. (ed.) *Comparing Legal Cultures*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company, 1997, str. 13 a násl.

FRIEDMAN, L., M. The Concept of Legal Culture: A Reply. In NELKEN, D. (ed.) *Comparing Legal Cultures*. Aldershot: Dartmouth Publishing, 1997, str. 33 a násl.

GALLIGAN, D. J. Legal Theory and Empirical Research. In CANE, P., KRITZER, H., B. *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 975 a násl.

HAJN, P. Vážení hodnot a zájmů při rozhodování nejvyšších soudů. In ŠIMÍČEK, V. (ed.) *Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – čas pro změnu?* Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 55 a násl.

KOPA, M. Proč by měly být na vrcholných soudech silné ženy – soudkyně? In ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B. a ŠPONDROVÁ, P. (eds.) *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, str. 589 a násl.

KÜHN, Z. Formalistické a neformalistické strategie střeoevropské justice po roce 1989. In TICHÝ, L., HOLLÄNDER, P., BRUNS, A. (eds.) *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha:

Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, str. 431 a násl.

KÜHN, Z. Jakou hodnotu má právní argumentace? In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 204 a násl.

LUCY, W. Adjudication. In COLEMAN, J. L., HIMMA, K. E., SHAPIRO, S. J. *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004, str. 206 a násl.

MCCUBBINS, M., D., RODRIGUEZ, D., B. The Judiciary and the Role of Law. In WITTMANN, D., WEINGAST, B. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Economy*. Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 273 a násl.

MIKEŠ, P. Férovost volební kampaně a možnost jejího přezkumu soudy. In HLAVÁČEK, P., KYSELA, J. (eds.) *Demokracie a občanské ctnosti: k životnímu jubileu Petra Pitharta*. Praha: Academia, 2021, 830 str.

ONDŘEJKOVÁ, J. Modely analýzy rozhodovací činnosti soudů na příkladu kauzy tzv. slovenských důchodů. In KYSELA, J., ONDŘEJKOVÁ, J. a kol. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, str. 55 a násl.

RADBRUCH, G. Legal Philosophy. In KURT, W. *The Legal Philosophies of Lask, Radbruch and Dabin*. Cambridge, Massachusetts; Londýn, Anglie: Harvard University Press, 1950, str. 43 a násl.

SEGAL, J., A. Judicial Behavior. In CALDEIRA, G., KELEMEN, D., WHITTINGTON, K. *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 19 a násl.

SHAPIRO, S. The “Hart–Dworkin” Debate: A Short Guide for the Perplexed, In RIPSTEIN, A. *Ronald Dworkin*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, str. 22 a násl.

SCHAUER, F. Formalism: Legal, Constitutional, Judicial. In CADEIRA, G. A., KELEMEN, D., WHITTINGTON, K., E. *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 428 a násl.

SCHREUER, Ch. What is a Legal Dispute? In BUFFARD, I., HAFNER, G. *International Law Between Universalism and Fragmentation: Festschrift in Honour of Gerhard Hafner*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2008, str. 959 a násl.

SOKOL, J. Jazyk, právo a dobro. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 75 a násl.

ŠIMÍČEK, V. Přirozené právo a právní pozitivismus: domácí pohoda namísto italského manželství. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 165 a násl.

WAGNEROVÁ, E. Pluralita hodnot a pluralita interpretací. In PŘIBÁŇ, J., HOLLÄNDER, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, str. 214 a násl.

WHITTINGTON, K. E. The Power of Judicial Review. In TUSHNET, M., GRABER, M. A., LEVINSON, S. *The Oxford Handbook of the U. S. Constitution*. New York: Oxford University Press, 2015, str. 387 a násl.

Články v odborných periodikách

ABRAMS, D. S., BERTRAND, M., MULLAINATHAN, S. Do Judges Vary in Their Treatment of Race? *The Journal of Legal Studies*. 2012, roč. 41, č. 2, str. 347 a násl.

ALEXY, R. Jürgen Habermas's Theory of Legal Discourse. *Cardozo Law Review*. 1996, roč. 17, str. 1027 a násl.

ALEXY, R. Legal Certainty and Correctness. *Ratio Juris*. 2015, roč. 28, č. 4, str. 441 a násl.

ATTRIDE-STIRLING, J. Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*. 2001, roč. 1, č. 3, str. 385 a násl.

BARAK, A. A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Harvard Law Review*. 2002, roč. 116, č. 1, str. 19 a násl.

BECKER, T., L. A Survey Study of Hawaiian Judges: The Effect on Decisions of Judicial Role Variations. *The American Political Science Review*. 1996, roč. 60, č. 3, str. 677 a násl.

BELLEAU, M.-C., JOHNSON, R. Faces of Judicial Anger: Answering the Call. *European Journal of Legal Studies*. 2007, roč. 1, č. 1, str. 20 a násl.

BENZONI, F., J., DODRILL, CH., S. Does Judicial Phillosophy Matter?: A Case Study. *West Virginia Law Review*. 2011, roč. 113, č. 2, str. 287 a násl.

- BERTEA, S. Towards a New Paradigm of Legal Certainty. *Legisprudence*. 2008, roč. 2, č. 1, str. 25 a násl.
- BOYD, CH. L., EPSTEIN, L., MARTIN, A. D. Untangling the Causal Effects of Sex on Judging. *American Journal of Political Science*. 2010, roč. 54, č. 2, str. 389 a násl.
- BRAMAN, E., NELSON, T. E. Mechanism of Motivated Reasoning? Analogical Perception in Discrimination Disputes. *American Journal of Political Science*. 2007, roč. 51, č. 4, str. 940 a násl.
- BRENNAN, W. J. In Defense of Dissents. *Hastings Law Journal*. 1986, roč. 37, č. 3, str. 427 a násl.
- COHEN, M. A. Explaining Judicial Behavior or What's "Unconstitutional" About the Sentencing Commission? *Journal of Law, Economics, & Organization*. 1991, roč. 7, č. 1, str. 183 a násl.
- CROSS, F. B., TILLER, E. H. Understanding Collegiality on the Court. *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*. 2008, roč. 10, č. 2, str. 259 a násl.
- DARE, T. Disagreeing about Disagreement in Law: The Argument from Theoretical Disagreement. *Philosophical Topics*. 2010, roč. 38, č. 2, str. 1 a násl.
- DAVIS, S. a kol. Voting Behavior and Gender on the U.S. Courts of Appeals. *Judicature*. 1993, roč. 77, č. 3, str. 129 a násl.
- DEWEY, J. Logical Method and Law. *Cornell Law Quarterly*. 1924, roč. 10, str. 17 a násl.
- DWORKIN, R. Hard Cases. *Harvard Law Review*. 1975, roč. 88, str. 1057 a násl.
- EPSTEIN, L. a kol. Circuit Effects: How the Norm of Federal Judicial Experience Biases the Supreme Court. *University of Pennsylvania Law Review*. 2009, roč. 157, str. 833 a násl.
- EPSTEIN, L. Some Thoughts on the Study of Judicial Behavior. *William & Mary Law Review*. 2017, roč. 57, č. 6, str. 2016 a násl.
- EPSTEIN, L., LANDES, W., M., POSNER, R. A. Why (and When) Judges Dissent: A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of Legal Analysis*. 2011, roč. 3, č. 1, str. 101 a násl.
- HOLLÄNDER, P. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 3, str. 261 a násl.
- HOLMES, O. W. The Path of the Law. *Harvard Law Review*. 1897, roč. 10, str. 457 a násl.
- HUTCHESON, J. C. Jr. The Judgement Intuitive: The Function of the ‚Hunch‘ in Judicial Decision. *Cornell Law Quarterly*. 1929, roč. 14, str. 274 a násl.

- GAZAL-AYAL, O., SULITZEANU-KENAN, R. Let My People Go: Ethnic In-Group Bias in Judicial Decisions – Evidence from a Randomized Natural Experiment. *Journal of Empirical Legal Studies*. 2010, roč. 7, č. 3, str. 403 a násl.
- GILES, M. W., BLACKSTONE, B., VINING, R. L. The Supreme Court in American Democracy: Unraveling the Linkages between Public Opinion and Judicial Decision Making. *The Journal of Politics*. 2008, roč. 70, č. 2, str. 293 a násl.
- GILLMAN, H. What's law got to do with it? Judicial behavioralists test the "legal model" of judicial decision making. *Law & Social Inquiry*. 2001, roč. 26, č. 2, str. 465 a násl.
- KAIRYS, D. Law and Politics. *George Washington Law Review*. 1984, roč. 52, str. 243 a násl.
- KASTELLEK, Jonathan P. Hierarchical and Collegial Politics on the U.S. Courts of Appeals. *Journal of Politics*. 2011, roč. 73, č. 2, str. 345 a násl.
- KIRBY, M. Judicial Dissent. *James Cook University Law Review*. 2005, roč. 12, str. 4 a násl.
- KOSAŘ, D. Rozvrh práce: klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců a nezbytný předpoklad nezávislosti řadových soudců. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 12, str. 1049 a násl.
- KOSAŘ, D., PETROV, J. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*. 2016, roč. 26, č. 6., str. 21 a násl.
- KREUZ, P. Radbruch: O napětí mezi účely práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, č. 4, str. 440 a násl.
- KÜHN, Z. O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 2, str. 39 a násl.
- LEITER, B. Legal Formalism and Legal Realism: What is the Issue? *Legal Theory*. 2010, roč. 16, str. 111 a násl.
- LEITER, B. Explaining Theoretical Disagreement. *The University of Chicago Law Review*. 2009, roč. 76, str. 1215 a násl.
- LEVINSON, J. D., BENNETT, M. W., HIOKI, K. Judging Implicit Bias: National Empirical Study of Judicial Stereotypes. *Florida Law Review*. 2017, roč. 69, č. 1, str. 63 a násl.
- LYNCH, A. Is Judicial Dissent Constitutionally Protected? *Macquarie Law Journal*. 2004, roč. 4, str. 81 a násl.

MUREINIK, E. Bridge to Where?: Introducing the Interim Bill of Rights. *South African Journal of Human Rights*. 1994, roč. 31, č. 10, str. 32 a násl.

OKIN, S., M. Justice and Gender: An Unfinished Debate. *Fordham Law Review*. 2004, roč. 72, str. 1537 a násl.

POSNER, R. What Do Judges and Justices Maximize? (The Same Thing Everybody Else Does). *Supreme Court Economic Review*. 1993, roč. 3, str. 1 a násl.

POSNER, R., A. Legal Pragmatism. *Metaphilosophy*. 2004, roč. 35, č. 1/2, str. 147 a násl.

POSNER, R., A. The Role of the Judge in the Twenty-First Century. *Boston University Law Review*. 2006, roč. 86, č. 5, str. 1049 a násl.

ROBERTS, S., V., FRIEDMAN, D. Two lives of Ruth Bader Ginsburg. *U. S. News & World Report*. roč. 114, č. 25, str. 26 a násl.

ROSENBERG, G. The Supreme Court and the Attitudinal Model. *Law and Courts*. 1994, č. 4, str. 6 a násl.

ROSENTHAL, L. An Empirical Inquiry into the Use of Originalism: Fourth Amendment Jurisprudence During the Career of Justice Scalia. *Hastings Law Journal*. 2018, roč. 70, č. 1, str. 75 a násl.

RÜTHERS, B. Co je na spravedlnosti nespravedlivé: K proměnám právních ideálů při změnách politických systémů. *Právník*. 1994, roč. 133, č. 5, str. 437 a násl.

SCALIA, A., MANNING, J., F. A Dialogue on Statutory and Constitutional Interpretation. *George Washington Law Review*. 2012, roč. 80, č. 6, str. 1610 a násl.

SMEKAL, H., ŠIPULOVÁ, K. Empirický právní výzkum. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, str. 31 a násl.

SMEKAL, H., VYHNÁNEK, L. Determinants of Judicial Decision-making: The State of the Art and the Czech Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2020, č. 2, str. 106 a násl.

ŠIMÍČEK, V. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*. 2004, roč. 14, č. 5, str. 7 a násl.

THOMAS, E., W. Fairness and Certainty in Adjudication: Formalism v. Substantialism. *Otago Law Review*. 1999, roč. 9, č. 3, str. 459 a násl.

WISTRICH, A. J., RACHLINSKI, J. J., GUTHRIE, C. Heart Versus Head: Do Judges Follow the Law or Follow Their Feelings? *Texas Law Review*. 2015, roč. 93, str. 855 a násl.

YOUNG, E. A. Judicial Activism and Conservative Politics. *University of Colorado Law Review*. 2002, r. 73, č. 4, str. 1139 a násl.

YUNG, C. R. Typology of Judging Styles. *Northwestern University Law Review*. 2013, roč. 107, str. 1772 a násl.

Kvalifikační práce

CHMEL, J. *Právní a mimoprávní faktory v argumentaci a rozhodování Ústavního soudu České republiky*. Praha, 2021. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 243 str.

Internetové zdroje

10 otázek pro ... Karla Šimku. *epravo.cz*. [online]. 9. 11. 2011. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Z8Vis3>.

Historie. *nssoud.cz*. [online]. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3kg9JTg>.

CHRISTIANO, T. Authority. In: ZALTA, E. N. (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition). [online]. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://stanford.io/3ClXVVR>.

DOMBROVSKÁ, M. Soudkyně lidských příběhů. *Vogue*. [online] 11. 2. 2021. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3luThxJ>.

LAUDER, S., PROCHÁZKOVÁ A. Soudkyně příběhů. Kateřina Šimáčková hledá spravedlivý systém. *Respekt*. [online]. 25. 7. 2020 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3tPR2sR>.

Medailonky soudců. *nssoud.cz*. [online]. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/39lnppD>.

Otázky Václava Moravce. *Česká televize* [online], 10. 2. 2019 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3kimmRO>.

SENIOR, J. In Conversation: Antonin Scalia. *New York Magazine* [online], 4. 10. 2013 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z <https://nym.ag/3kgGVKd>.

VOETEN, E. Judicial Behavior on International Court: Ideology and Strategy on the European Court of Human Rights. *PIPES Working Paper 2005*. [online] str. 30 a násl. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Xw8Hd6>.

Weyrovy dny 2017, program konference, *muni.cz*. [online]. 1. 6. 2017. [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3o1TMm7>.

WOLF, R. Opera, travel, food, law: The unlikely friendship of Ruth Bader Ginsburg and Antonin Scalia. *USA Today News*. [online] 20. 9. 2020 [cit. 16. 9. 2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/3CmLLf4>.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších protokolů

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Jednací řád Nejvyššího správního soudu

Judikatura (řazeno podle soudů a následně chronologicky)

Judikatura rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 4. 5. 2010, sp. zn. 4 Ads 77/2007

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 7 Afs 14/2011

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 7 As 100/2010

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 14. 1. 2014, sp. zn. 7 Ans 10/2012

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. 7 Afs 57/2011

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 7 Afs 11/2014

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 91/2012

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 2. 2. 2017, sp. zn. 9 As 195/2015

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. 5 As 154/2016

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 10 As 2/2018

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 16 Kss 5/2017

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 2 As 122/2017

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2020, sp. zn. Nad 8/2019

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 2 As 8/2018

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 6 As 108/2019

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. Ars 3/2019

Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 30. 6. 2021, sp. zn. 9 As 264/2020

Odlišné stanovisko soudce Vlašina a soudkyně Doškové k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011

Odlišné stanovisko soudce Camrdy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 9 Ao 7/2011

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 7 Afs 14/2011

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 7 As 100/2010

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 3. 2013, sp. zn. 1 As 21/2010

Odlišné stanovisko soudkyně Šimáčkové a soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 7 As 88/2011

Odlišné stanovisko soudců Camrdy, Pally a Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 11. 6. 2013, sp. zn. 3 Ao 9/2011

Odlišné stanovisko soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 17. 9. 2013, sp. zn. 1 Aos 2/2013

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 1. 4. 2014, sp. zn. 4 Ads 32/2012

Odlišné stanovisko soudců Průchy a Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 8 Ans 2/2012

Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 8 Ans 2/2012

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 3 As 125/2012

Odlišné stanovisko soudce Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 9 Azs 66/2014

Odlišné stanovisko soudců Vlašina a Kühna k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 7 Afs 11/2014

Odlišné stanovisko soudce Vlašina k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. Nad 288/2014

Odlišné stanovisko soudců Baxy, Šimky a Vlašina k usnesení rozšířeného NSS ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 5 Afs 91/2012

Odlišné stanovisko soudce Roztočila k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. 7 As 107/2014

Odlišné stanovisko soudce Kühna a soudkyň Brothánkové a Matyášové k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 5 As 104/2013

Odlišné stanovisko soudce Šimky k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 20.12.2016, sp. zn. 3 As 241/2014

Odlišné stanovisko soudce Dienstbiera k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 4. 2017, sp. zn. 6 Afs 270/2015

Odlišné stanovisko soudce Šimky k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 22. 1. 2019, sp. zn. 7 As 155/2015

Odlišné stanovisko soudce Roztočila k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 10 As 2/2018

Odlišné stanovisko soudce Baxy k usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2020, sp. zn. Nad 8/2019

Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 2 As 8/2018

Odlišné stanovisko soudce Roztočila k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 6 As 108/2019

Odlišné stanovisko soudce Mikeše k rozsudku rozšířeného senátu NSS ze dne 30. 6. 2021, sp. zn. 9 As 264/2020

Judikatura tříčlenných senátů Nejvyššího správního soudu

Usnesení NSS ze dne 18. 4. 2013, sp. zn. 1 AOs 2/2013

Rozsudek NSS ze dne 3. 12. 2014, sp. zn. 6 Azs 242/2014

Judikatura ostatních soudů

Supreme Court of the United States of America, 163 U. S. 537 (1896)

Supreme Court of the United States of America, 198 U.S. 45 (1905)

Supreme Court of the United States of America, 437 U. S. 153 (1978)

Supreme Court of the United States of America, 484 US 365 (1988).

Supreme Court of the United States of America, 518 U.S. 515 (1996)

Supreme Court of the United States of America, 534 U.S. 438 (2002)
Supreme Court of the United States of America, 550 U.S. 618 (2007)
United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 214 F.3d 483 (4th Cir. 2000)
Court of Appeals of New York, 115 N. Y. 506, 22 N. E. 188 (1889)

Ostatní zdroje

Rozhovor se soudcem Karlem Šimkou, dne 17. 5. 2021
Rozhovor se soudcem Josefem Baxou, dne 19. 5. 2021
Rozhovor se soudcem Zdeňkem Kühnem, dne 13. 7. 2021
Rozhovor se soudcem Tomášem Rychlým, dne 13. 7. 2021
Rozhovor se soudcem Petrem Mikešem, dne 27. 7. 2021
Rozhovor se soudcem Jaroslavem Vlašínem, dne 28. 7. 2021
Rozhovor se soudcem Jakubem Camrdou, dne 3. 8. 2021
Rozhovor se soudcem Filipem Dienstbierem, dne 10. 8. 2021
Rozhovor se soudcem Alešem Roztočilem, dne 11. 8. 2021

Rozvrhy práce Nejvyššího správního soudu od roku 2003 do roku 2021 (aktuální znění k 1. 4. 2021)
Statistiky Nejvyššího správního soudu
Usnesení pléna Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2013 č. j. S 4/2013-2/3

Teorie soudcovského rozhodování se zřetelem k praxi českých soudů

Abstrakt

Soudní rozhodování ve složitých případech aplikace práva není ospravedlněním řešení nalezeného vlivem jiných než právních faktorů, nýbrž relativně předvídatelným, určitým a spravedlivým procesem, který čerpá legitimitu z racionality právního myšlení a je výrazně ovlivněn snahou soudce dostat požadavkům své funkce a přijmout nejlepší možné rozhodnutí vesměs toho, co si pod vlivem své profesní zkušenosti představuje pod pojmem práva. Z této základní teze práce vychází. Zkoumá proto, jak se projevuje soudcovo pojetí práva a vnímání vlastní funkce v jeho právní argumentaci a rozhodování ve složitých případech aplikace práva. Popsaný fenomén práce nazývá soudcovskou filozofií.

Disertační práce koncept soudcovské filozofie nejprve teoreticky analyzuje a následně teorii testuje na reálné soudní praxi. Hypotézou práce je, že soudci vrcholných soudů mají rozdílné soudcovské filozofie a jejich odlišný pohled na samotné normativní základy práva a vlastní funkci se projevuje při rozhodování složitých případů aplikace práva. Neshodu mezi soudci lze označit za tzv. rozumnou neshodu. V situacích rozumné neshody nelze navzdory perfektně vyargumentovaným stanoviskům na obou stranách sporu a vzájemné snaze o porozumění dojít ke kompromisu, neboť strany nesdílí základní výchozí pozici. Empirická část práce proto analyzuje všechna rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, ke kterým bylo připojeno odlišné stanovisko, a zkoumá, v jakých případech dochází ke sporům mezi členy tohoto vrcholného soudního tělesa a z jakých důvodů. Analýzu rozhodovací činnosti následně práce konfrontuje s charakteristikou konkrétních soudcovských filozofií jednotlivých členů rozšířeného senátu.

Přínos práce lze spatřovat jednak v podrobné teoretické analýze konceptu, který nebyl dosud v české doktríně rozpracován, jednak v unikátních datech získaných na základě kvalitativní analýzy rozhodovací činnosti rozšířeného senátu a hloubkových, polostrukturovaných rozhovorů se soudci, které lze na základě jejich erudice a schopnosti sofistického a abstraktního právního myšlení považovat za elitu české justice.

Klíčová slova

rozšířený senát Nejvyššího správního soudu; soudcovská filozofie; teoretická neshoda v právu; formalismus; pragmatismus; substancialismus; aktivismus; a sebeomezení

Theories of Judicial Decision-Making confronted the Functioning of Czech Courts

Abstract

Judicial decision-making in hard cases is not a rationalisation which legitimates a choice made based on non-legal grounds, but a relatively predictable, determined and just process which draws legitimacy from the rationality of legal thinking and is significantly influenced by the judge's effort to make the best decision possible considering his conception of law and general training. Based on this proposition the dissertation thesis explores the effect of the judge's conception of law and his judicial function on his legal argumentation and his decision-making in hard cases. The main concept the thesis thus being the judicial philosophy.

The dissertation thesis firstly analyses the concept theoretically and subsequently tests the theory on real judicial practice. The hypothesis is that judges of apex courts have different judicial philosophies and that their opposing views on grounds of law and their judicial function exhibits itself in their decision-making in hard cases. The disagreement between judges may be characterised as reasonable disagreement. In situations of reasonable disagreement, the opposing parties are incapable of reaching a compromise despite perfectly sound and grounded positions and mutual effort to understand each other's position. The empirical part of the dissertation thesis thus analyses all the decisions of the Grand Chamber of the Supreme Administrative Court with an appended dissenting opinion and explores which are the cases that give rise to legal disagreements between members of the chamber, and which are the grounds for the disagreements. The analysis of judicial decisions and the appended dissenting opinions is then confronted with a description of concrete judicial philosophies of individual members of the Grand Chamber.

The significance of the dissertation thesis lies partly in a theoretical analysis of a concept which has not yet been elaborated by the Czech legal academia, partly in unique data obtained through qualitative analysis of the judicial decisions of the Grand Chamber of the Supreme Administrative Court and in-depth, semi-structured interviews with judges who, based on the erudition and highly sophisticated and abstract legal thinking, may be considered the elite of the Czech judiciary.

Key words

Grand Chamber of the Supreme Administrative Court; judicial philosophy; theoretical disagreement about law; formalism; pragmatism, substantialism; judicial activism; and judicial self-restraint